

MISSIUNEA

CAILOR FERRATE ROMÂNE

POISSY. — TYP. ARBIEU, LEJAY ET CIE

MISSIUNEA

CAILOR FERRATE ROMÂNE

STUDII POLITICE, ECONOMICE, SOCIALE SI TECNICE.

A luptă contra prejudiciilor vechi si generalisate, este a se expune mult; acésta ánsó, póte bine servi interessel publicu, déca nu in present cel pucin in viitor.

Generalul Troczu.

Ceea ce este bun in starea actuale trebuie mantinut, ceea ce este reu trebuie combátut si modificat in profitul cellor ma multi. Ánsó in allegerea medilócelor in trebuintiate pentru a ajunge la acest scop trebuie a bagà bine de séma ca remediul so nu fie mai periculos de cât reul.

M. W. Ellis.

Cu tóte ca n' am neci o missiune de a cantà aceste mediolóce si co sunt póte din tot Statul omul cel mai pucin dotat cu calitatile necesarie a le puté gassi, n' am incetat ánsó de a lucrà convins co nu este nimicu prin care o via si lunga applicatiune nu póte ajunge la scop.

VAUBAN.

PARIS

GUSTAVE MÉNARD, LIBRAIRE-ÉDITEUR

49, BOULEVARD SAINT-MICHEL, 49

—
1870

OMAGIU

Jubitei mele mume

PRECUVENTARE.

Déco cineva voesce a 'mi face onórea de a critica opusculul meu, so cante mai ántéiu a intiellege bine scopul ce 'mi am propus.... cà in loc de a me luà de un impiu si seditios so se multumésca de a 'mi arrettà co sunt un neabil logic si un ignorant politic, so nu se revolte la fie-care propositiune cu care sustin interesele umanitatiei; so 'mi probese inutilitatea maximelor si pericoldl ce pôte so contie opiniunele mele, so 'mi arrette bunele obiceiuri admise.

BECARIA. — *Dei Delitti e delle pene.*

Este fôrte inutile, a dis Locke, ca autorul so defénde in prefacia sea opusculul care nu vorbesce pentru el însusi in facia publicului. Si are dreptate. Uvrierul care de buna sea vointia vine a' si împlini ua datorie de cetatién, so adduca partea sea la edificiul progressului, are óre necesitate de a solicità deffensori sau recomandatii? Nu trebue a spera co si la noi, ca pretutindenea

va fi bine primit de Architecti? Nu me tem déro ce existe unul care 'mi va aruncà cu pétra. Admit co pôte fi opiniuni differite de a mea, coci nu este suficiente ratiunea si justitia pentru a fi acceptat de toti, trebue âncò a pune attâta buna credintia cât sunt ênsu 'mi dispus, si atunci numai ne vom intêlni cu toti la 'ua aceasî opera.

Las déro liber pe lector a judeca acest opuscul dupo regulile de equitate.

In ori-ce societate ânsò, unii ómeni au fericirea de a discerne, de la prima lectura, veritatea si scopul unui opuscul; altii mai putin fericiti, — si sunt multi în acest numer, — dominati de prejudiciile epocii si de influentia societatii si locului unde vietuiesc, nu adjung la cunnoscintia veritatii de cât cu timpul, prin studii si reflessiuni. Pentru acestia din urma ne gâssim datori a face ua *precuvântare*, cu scop de a le prepara spiritul, ca cu intentiunea d'a defende sau favorisà intrarea acestui opuscul.

Intr'ua questiune asia de importante ca stabilirea *câilor ferate*, unde capitaluri imense sunt angagate, unde Statul contribue la formarea companiilor concesionare, asigurându-le un interes din sorgintiele tierrei; unde de la traseul lor, de la modul de a le essecutà si organisà, depinde comerciul, industria tierrei in temp de pace, si operatiunile strategice si tactice in temp de resbel; unde in fine la concessionarea si introducerea lor s'au dis multe rele si pucine bune, cari nu esplic importantia lor, cred de datorîa tutor barbatilor cari au

aprofondat acésta questiune, d'a depune rezultatul studiilor lor la aprecierea publicului -si mai cu séma a barbatilor competenti al caror vot este decisiv in aplicatiunea si realizarea sperantieiilor acestei natiuni.

Spre acest scop tratesu acest subiect.

Precum ânsó este inútil a se opri cineva pentru a examina numai medilócele dírecte sau indírecte spre a stêrpi un rêu, atunci când nu se cunnósce neci adeverata importantía neci caracterul seu special, este asemenea inútil de a se margini numai intru a expune avantajieile ce pot procurà cáile ferate, relele ce au a stêrpi, sau de a perde timpul in proiecte si alte combinatiuni cari nu serv, póte, la alt-ceva de cât de a intretine involuntar, illusiunile ce n'au a se realisà si cari fac mult mai durerósá deceptiunea. Trebuie, pentru a me exprima ast-feliu, a proceda de la inceput, si începutul este de a face lumina acolo unde adi domnesce confusiunea si desordinea :

Spre acest scop déro, am lassat so alunece péna în questiuni si reflexiuni streine titlului acestui opuscul, chiar póte bizare. — So se crédia ânsó co le am examinat cu attât mai multa ,atentiune, si nu ne am decis a le arrettà, de cât dupo ce am recunnoscut co le am meditat serios si co cu tóta strainatatea caracteriului lor, elle au pentru noi secretul veritatii, utilitatii publice : erau întim legate cu avantajieile ce am arrettat co au a procura cáile ferate acestei tierri.

Disii Reformatóri ai acestei tierri, resfoind opusculul póte ne vor dice, co aceste questiuni sunt *PLAGELE*

PATRIEI, si sub ce titlu si cu ce drept vin eu, a vorbi in numele *Ei*, tocmai intr' un temp când tóta lumea vorbesce de affacerile Guvernului, discuta lucrurile de Stat, intr' ua epoca când fie care inaintésa in public cu ua opiniune in gura si cu ua cocarda de partida la parlarie?

Cu autoritatea unui sief? Nu! So nu ne facem idoli. Idoli sunt cari ne au condus unde suntem. Fortiati de a audi dicënd co cutare este *Patriotul*, credulii finira prin a se converti orbesce si a se aruncà in bratiile pretinsului Patriot! — Natiunea aceea care are multi stapêni nu merita a mai sperà progresul, neci chiar existenta sea.

Cu mîssiunea unui trimis, de care ne vorbesce Biblia co se urcà pe inaltime, spunea ce avea în anîma sea pentru a chiema vechiul popor la demnitatea sea? Nu! Natiunea Româna a învetiat mai mult de ua data, cu dauna sea, cum trebue a se desfide de ei astadi. A vediut co in acésta tiérrea, de ordinar, acolo pasiunea vorbesce pré sus si consciintia pré jos si pré tardiú! — Acestia sunt falsii Profeti cari au semenat discordia in natiune, confusiunea in doctrine si principie.

Este spre a me suppune demonului de orgoliú? Nu! Am destul sentiment de inferioritatea mea. Nu sunt díptre acei ómeni celebri cari au avut talentul de a'si fabricà ua popularitate, un rénume, lovind continuu pe tímpanul publicului in tocmai ca caldârariul care 'si satisface necesitatea asurdind pe vecini!

Voesc a face ua professiune de credintia? Nu! Pro-

fessiunea de credintia a ori carui adeverat Român este dejà scrisa in Constitutiunea tierrei sêlle. Nu sunt dintre acei panfletari cari scamotédia confientia natiunii spre a puté la temp oportun dice Guvernului : *Scôla de acolo, ca so me'asied eu*. Am recunoscut de demult veritatea preceptului lui Petrarca : *A vidia la putere, pentru a trâi in sigurantia si in repaos, este a se urcà pe un înalt munte pentru a evita vêturile si trasnetele*.

Este, pentru a me semnalà între accudietorii natiunei sau criticii de persóne? Nu! Iubesc si stimesu totul ce este Român. Din tóte natiunile civilisate, natiunea Româna, este âncó cea mai juna; ea 'si urmédia instructorii sei, ca scolaríul setos de lumina! Déco este aprópe de precipitiu, culpa este, cert, a acestor instructori, cari îi ascund calea veritatiei, 'i armédia continuu in contra lor ênsile, si a autoritatiei când autoritatea nu contine unul din membrii fractiunii lor! — Ce va face acest copil devenit om cu asemenea instructori!.....

Este pentru a ne preparà ua partida? Nu! — Sunt infine ecoul unei partide? Nu! Spiritele de partide, sunt rele, ce plac numai spiritelor bolnave; ved tóte lucrurile in profil si sub ua singura facia. Totul ce este de partida n'are neci drept de a fi, neci drept de a dura, neci drept de autoritate, neci drept de respect, neci drept de comandament. Nu sunt dintre acei ambitiosi la cari basa moralei si a ratiunei lor este numai interessul lor particular. Pot declarà ca Tacit : *Mihi Galba, Otho, Vitellius, nec beneficio, nec injuria cogniti*. Sunt Român, cum el erà Roman si prefer natiunea mea, tiérra mea, la ori care alta natiune sau coterie, la ori care alta tiérra.

Iubesc România, cu toate defectele s lle ; iubesc guvernul seu si legile s lle cu toata imperfectiunea lor. Doresc  nsa  ca aceste imperfectiuni si aceste defecte se dispara.

Eram armat de aceste credint  si deja dupo'na lipsa de mai multi ani din ti rra, hazardul — acest pseudonim al puteri ce presida la cele mai mici incidente ale vietii omenesti — me fac sse so p n piciorul pe pragul vietii s lle publice, cu dorinta de a vedea gradul seu de progres, jocul noilor institutiuni, moravurile, infine actiunea si spiritul societ tii, ca un pictor care vizit dia amfiteatrul spre a invetia Anatomia. La trista lor stare am simtit grav ndu-se in mine sentimentul lui Terentiu : *Sunt om si nemic din ceea ce tine de om nu 'mi este indiferent*, si 'mi am dis : « Si eu  nco sunt doctor. » Involontar d r am simtit impuindumi-se un gust f rte viu de Medicina Sociale, si pentru satisfactiunea mea particulara, am mers cu studiul mai departe de c t era necesariu la arta mea. Si chiar de n'am devenit doctor, nu se p te  nsa intempla ca un student atentiv so védia ua veritate f rte simpla, care prin simplitatea sea chiar, scapa la cei mai eruditi?

Ca student d ro, este titlul si dreptul meu.

Veritatea ce am vediut sciam co, formédia ua c rda f rte simtibile, coci sub forme diverse apartine la multi. Trebni  na m na pr  delicata pentru a o face so vibre-die indestul faro a atînge susceptibilitatea persónelor !

Este d r, ua mare presomptiune pentru mine, tiner si faro experientia, d'  me arunc  intr' ua cariera, unde ómeni insemnati, deja au inscris numele lor ; 'mi pare

ânso, co in circumstantie asja de grave, datoria ori carui ce' si iubesc tierra este, co de crede co are un cuvânt a'l dice, d'al anuncia cu curagiu. Fie ânso bene intielles, n'avem pretentia de a expune nemic nou, nemic superior : resum ceea ce exista si ceea ce altii au expus dejà sub differite forme si la differite epoce. Este bine de a reproduce continuu *veritatile*, fie-care din punctul seu de vedere, si cu autoritatea care 'i este propria.

Ca om si philanthrop regret; ca scriitor ânso, a colora cu fidelitate pe semenii sei, a arretta viciurile, a espune reul, cred co este a adduce un serviciu natiunei, coci ori de unde vine, ori cari vor fi aceia cari le impun, ori cari vor fi circumstantiele ce le offer, sunt convins co ua natiune, cum dicea Dômnă de Staël, *pôte fi libera in ori ce moment va voi*.

Prin pictura moravurilor nôstre, prin privirea portretelor nôstre, adaoga Savantul Ségur, putem so ne apropiam de bine, so ne depărtam de reu, so ne passionam pentru virtute, so ne terrorisam de viciurile nôstre, so ne correctam de imprudentiele nôstre ridiënd de elle, si urmând consiliul sapientului Marcu-Aureliu care ne dice : « Fii drept sau indreptat. »

So se creda ânso co sciam cu câte menageri trebue a pleda pentru *Veritate*, si pentru respectul ce dau ei si societatii unde trimit opusculul meu, n'am imitat cea mai mare parte din advocatii si scriitorii acestei tierri, nu m'am abandonat zelului meu, avântulu' imagina-tiunei melle; m'am fortiat a fi scurt si just. Am presin-tat' o sub forme amabile, — ca so atraga — nu ca adver-

sariu; am succedat' o de precepte si maxime, — ca se influentiedie — nu de consiliuri; am aplicat' o la spîritul secolului presinte, — ca so fie comuna — nu de partide. Ast-fel o exigie clientul meu (*veritatea*).

Indicând reul 'lu am arrettat cu scrupul, ori de unde provenia, coci inaintea sea am simtit ceea ce dicea un filosof Grec : « *Este ua specie de rusine a me simti fericit la spectacolul ori carii miserii*; » 'mi am exprîmat meditatiunea mea nu dupo pregiuditiile melle, ci dupo natura lucrurilor, cu lealitate si conscientia, cu scop a' lu linisci nu a' lu agitâ; a' lu sudà, nu a' lu devide; a' lu face so dispare chiar, coci sînt convins cu Victor Hugo : « *Miseria pôte se dispare, precum lepra a disparut*. »

Nu voi dissimulà a spune co am cautat a face mari menagieri, coci sînt tentat a dice ca bunul *La Fontaine* : « *Me aflu in medi-locul ômenilor infrigurati de spirite de partide ca perdricea în medi-locul cocosilor infuriati*¹. »

So nu se incetiedie dér de a se abandonà ca ea. So cutediam a urma perceptul lui Socrate : *A spune totul ce este adeverat, si so mergem pe calea arrettata de Creatore*.

Acêsta este datorià fie-carui bun cetatién; mai cu sêma adi : neminea care lucrédia pentru libertate, unire, veritate, progres, nu va mai avea neci sôrta lui *Archi-*

1.

*D'abord elle fut affligée;
Mais citôt qu'elle eût vu cette troupe enragée
S'entrebattre elle-même et se percer les flancs,
Elle se consola; ces sont leurs mœurs, dit-elle,
Ne les accusons point, plaignons plutôt ces gens.
Jupiter, sur un seul modèle,*

mede care, pasionat pentru progres fu victima militarilor Romani pe cand erà occupat a găssi ua veritate mathematica, nici a lui Michaiu Bravul, Vladimirescu, Balcescu, si alti multi cari perira de timpuriu victime amorului de independentia si marei idei de a reuni toti fi la mama lor propria.

Cei ce se mai nutresc cu arma lasitatii, fie siguri co vor avea mâna sferimata in uvragiul lor, coci *Constitutiunea acestei tierri nu este un sôre care apune ci unu sôre care resôre*. Ea, de n'a luminat âncu pe toti Românii, in curênd 'si va complectà opera.

Patriotul crede co onôrea 'i ordona de á sacrifica totul, avutie, repaos, si viétia, pentru a prepara mersul regulat al progressului si a asigura independentia patriei sêlle; adversariul seu, care crede co gloria si liniscea Statului sunt legate inseparabile la vechiurile obiceiuri, co totul ce este strein la ordinul ce a vediut alta data 'i pare confus, ua nebunie; gasesce âncu co onôrea 'i permite de a combate chiar in rândurile streine pentru cauza sacra care o defende.

Cum déro vom esi din aceste contradictiuni deplorable? A plânge ómenii luminându-i nu prin fortie ci prin amabilitati, nu prin insulte ci prin tolerantie mutuale, prin consilii nu directe ci indirecte, coci amoríul propriu al fie-carui om, dicea un savant, este tot asia de gâdilitor ca si al regelui *Ludovic XIV*, care, dupo ce ascultase

*N'a pas formé tous les esprits;
Il est des naturels de coqs et de perdrix;
S'il dépendait de moi, je passerais ma vie
En plus honête compagnie.*

un predicator ce 'i adressasse veritatea prè direct 'i disse : « *Domnule, voesc fòrte bine se iau parte dintr' ua predicatiune, ânsò nu 'mi place sò mî se faca.* »

Ast-fel este omul, vanitatea sea respinge lectiunile care 'i se fac direct si profita de celle ce se dau la altii. Am cautat déro de a nu me adressà la nimenea direct, a descinde pe arena de personalitati, unde cum dice *Lemarque* : « *Rosim totu-dé-una de loviturile pe cari le vurtam, si de vulnele ce facem.*

Am evitat si voi eu evita-tot-dé-una de a me lassa pe acest teren, mai cu séma când a fost questiunea de persóne cadiute : un vechiu proverbu Român chiar 'mi facea ua lege, si cert nu voi eu fi neci ua data dispus de a calca ori ce lege.

Cred âncò prudent, de a imita autorii comici, de a lassa imaginea lor sub un vèl, si de a nu le o arrettà ca aceea a omenilor carora le séman, ast-fel de a nu 'i lovi ca indirect si printr' ua contra lovitura.

Numai ast-feliu sermana veritate, se pòte strecurà printre valurile adulatiunii ce anim viciurile si slabi-ciunile ómenilor fericiti, avuti si potenti, prin a le adresa parole severe, a le arrettà cel pucin ua oglinda fidela.

Decò ai vediut ua singura di, dicea Montaigne, ai vediut totul.

TRECUTUL, déro ne este cunnoscut la toti, fie-care

póte a' lu judeca aprópe cu certitudine, fie-care póte dice in ce ne am incellat, in ce ne a lipsit intiellepciunea si prudentia : avem sub ochi consecintiele selle ! *Nu prin recriminatiuni asupra trecutului, prin amare ironii, sau prin anateme pedantesci, putem so parvenim de a remedia plagele corpului omenesc*, a dis economistul Engles *W. Eliss*. Am lăssat déro *trecutul* so se repausese in lintioliul seu ; el 'si a terminat opera sea si a bine meritat dreptul de repaus !

Ne am ocupat numai de PRESENT, coci prezentul prepara viitorul.

Fie ánsó bine intielles sunt departe de ideia de a admite co in acest mic opuscul am putut coprinde totul. A cauta a dice totul, ne lassând nemica lectorului spre a devina, adesea opusculul remâne departe de scopul seu : se maresce in volum, nu ánsó in instructia. Acumulatiunea detaliurilor fac a perde din vedere coprinsul, *si nu trebue*, cum dicea Kant, *ca : « Arborii so impiedice de a putea vedé selba. »* — Nici chiar co nu s'au strecurat erori. Opusculul cel mai perfect, al meu cel pucin, nu aspira la acest titlu.

Altii mai competinti vor completa edificiul !

De ua cam data, se póte compta, co am cautat lumina cu sinceritate, inchis in sfera nóstra departe de cabale, ne am incongiurat de nobilii soldati ai scientiei si ai experientiei spre a ne da concursul lor, ast-feliu co fructele travaliului so nu fie perdute, in cas déco fortiele nósre nu vor fi fost sterile. Nu am stabilit nemica dupo hypotese particulare sau influentie de partide, ne am bassat pe natura lucrurilor si am redimat totul pe maxi-

me si exemple alle trecutului. « *Coci exemplele trecutului*, dice cardinalul Retz, *ating fãro comparatiune ómenii, mult mai mult de cât celle alle tempului.* » Ratiunea si conscientia singure ne au dominat si am gemut, când am fost fortiați a face so taca una pentru alta. Rare-ori ânsó le am gasit in desacord !

Fãro a fi cautat dero se blamesu neci ua persona sau institutiune, ne am putut permite de a demonstra co : cutare institutiune buna intr'ua epoca, sau in alta tíerra, este asta-di pentru România inutila, déco nu viciósa. Cred co autorul lor recunoscând se va convinge de acésta sentintia a lui Montesquieu. « *Tóte institutiunile unui popor sunt operile tempului. Elle trebuescu a fi in raport cu caracteriul particular al poporului, cu traditiunile sêlle, cu religiuneu sea, însine cu influentia climei.* » — si prin urmare so ne concéda veritatea, coci altraminte ori ce progres va fi imposibil in acésta tíerra.

Asemenea ne am putut permite a proba, co calea sau actiunea unor persóne, sunt illogice déco nu periculóse. Cunnoscundu-se, ceia ce este facil, — coci, numele individului adesea serva a însemna uvragiul seu, si vici-versa, uvragiul baptédia individul, — sper co va întiéllege acest sublim precept al Evangeliului « *nu faceti altora ceea ce voue nu voiti so ve facã altii;* » si prin urmare va eautã a 'si schimba calea sau actiunea, coci la din contra : si el si vecinul seu vor termina prin a se rostogoli pe doue pante opuse cotre un acelluasi abis ce 'i 'lu sapa.

Cu un cuvânt ne am putut permite a arretta natiunii, co momentele supreme, când existentia sea chiar este

pusa în joc s'au apropiat. Un pas reu pôte se adduca ruina sea! Partisanii progresului'au datoriat a nu 'lu las-sea so 'lu comita, trebue a esprime cu consciintia opiniunile lor.

. Alle melle, de'vor fi utile, repet, mi am implinit ua simpla datoriat d'un bun cetatién suppuindule la aprecierea publicului, si mai cu séma à barbatilor carora le sunt confiate sperantiele acestei eroice natiuni si destinatele acestui nobil pamént. La din contra sper, co *Critica*, acésta sentinela inaintata, care padiesce publicul contra ori carei surprise, va anulà tóta influentia lor.

In ori ce càs déro publicarea lor nu pôte face reu nimenui.

Déco ânsó momentele de crise nu le vedeti; déco ve bucurati de tôte fericirile secolului; déco gradul de progres al României a attins nivelul timpului; déco se bucura de rolul natural si logic ce 'i impune anteedentele sélle historice si situatia sea în Europa; cu un cuvènt, déco situatia tierrei si a natiunii nu sunt dupo cum le expui în acest opuscul, se crédia disii reformatori co ne am simti mult ferici de ne ar convinge co am fost în eróre. Penó attunci ânsó, le cer o gratia, so 'si reaminte justa maxima a sapientului Bossuet: *Recunosceti-ve mai bine erorile vóstre, coci le reincepeti când se uit.*

So fie âncó convinsi co n' am avut pretentia d'a face dîn acest opuscul ua galerie de morala, 'mi recunosc viciurile; neci un tratat de politica, o detest; — spiritele sunt destul de infigurate de politica în acesta tiérrea, nu voiu veni eu a le mai allimenta! — neci chiár un curs ce

se invétia pe bancele scólelor, — sunt âncó pe elle. In ori ce cas, déco sfortiurile nóstre vor fi utile, onórea se cuvine savantilor ce citesu in cursul acestui opuscul.

Mai in nainte de a termina me cred âncó datoriu de a insemna co, a critica sau a sferima ua opera nu exige a fi instruit, este destul a fi passionat, a produce ânsó ceva bun, ceva util, este de rigóre a nu fi ignórent.

Vor fi déro cert, multi cari ne vor striga : *Fiat Lux!* Acestia ânsó, nu 'mi vor inspirà frica, me voiú întórce a le da omagie, 'i cunnosc; *hypocrisia* si *ignórentia* au alles acest cuvent pentru a face refrenul noului lor cântec; uni nu voesc se vedea, cei alti sub imperiul primilor nu pot vedea clar ! si ambi ignorând prima vorba a unei sciintie, à unei frase, se incerc a pune in relief pe cea din urma, cu scop ca, prin artificie passionate, só póta resturna dintr'ua suflare tot systemul, tot coprin-sul unei opere in profitul lor. Cu tóte co la temp ne ar fi facil de a ne face cunnoscút uni âltora, nu voiú face-o âncó, coci nu sunt dispus neci ua data de a excita urele, de a imita pe acei falsi *patrioti*, cari sub pretext de a servi patria lor, vérsa faró pudóre, in tóte limbele si prin tóte organele ultragieile si insultele celle mai intolerabile, faró a rationa co procura strainilor arme de a versa in mai mult asupra natiunei, asupra tierrei! Le voiú dice cà Montaigne : « *Voiti se faceti reu acelluia care ve urasce? nu 'lu însultati nu comptati de loc viciu-rile si erorile sélle, arretatii ânsó virtutile vóstre si probatii talentele vóstre.* »

Ori care dér va fi pericolul la care expui acest opuscul, îl trimitu în pàtria mea cu ua ferma confientia în simpatiele ce va intêlni. Nu 'i voi dice de cât ca poetul Ovid :

Parve nec invideo sine me, ibis in urbem.

Sunt fericit co am putut servi ua buna cauza prîn laberile mele de ua di.

C. I. B.

Paris. — August 1°.

CAPITOLUL I.

Când vaporele se va perfecționa, când unit cu telegraful și cu căile ferate va face să dispară distanțele, nu vor fi numai indivizii, nu vor fi numai mărfurile care vor călători de la una la alta a globului la alta cu rapiditatea fulgerului, ci încă și ideile.

CHATEAUBRIAND.

APLICAȚIUNILE VAPORELUI. — SITUAȚIUNEA TIERREI.

Introducția. — Generația vaporelui. — Aplicațiile vaporelui la mașină și fericitele sale influențe: — asupra vechilor prejudecări și creșterea populației; — asupra marilor proprietari. — Aplicațiile vaporelui la băte-luri, locomobile și fericitele sale influențe: — asupra comerțului — industriei — agriculturii. — Fericita influența a vaporelui asupra omului. — Vocea științei. — Sârta națiunilor izolate de acțiunea vaporelui. — Refutarea detractorilor de mașină. — Istoricul căilor ferate.

I

Fără a avea de scop de a detalia toate fazele vaporelui — istorie interesantă că a tuturor marilor invenții umane, prin coexistența unei serii multiple de progres, mult timp paralele, dar care au fost prin a se contopi unele în altele — un rezumat îl cred util, coci este curios de a vedea cu ce pas prudent toate aceste progrese s'au împlinit.

Poetul pare ingrat că nu mi împrumută lira sa pentru a cânta cu strofe sonore capetele d'opere ale mecanicii moderne! Musa sa este dulce și încântătoare, vietuiesce în saloane și cu regi; musa științei este severă, — *nu sunt*

ărururi regale în matematica ^{1.} » — Cu inteligentia meditédia si calculédia în modestul seu cabinet, iar cu bra-
ciele pline de negréla carbunului, în forgele obscure,
modelédia metalul dupo solutiunile positive alle calcu-
lului seu. Scusati-me co nă ve pot offeri decât ua prosa
uscata si decolorata ca a unui cicerone.

II

Cu tôte co fortia vaporelui n'a fost complect cunoscuta
si utilisata decât numai de un secol aprôpe, anso, cert,
cei vechi observassero fenomenele *vaporisatiunii* : cons-
tatasero co apa globului nostru tinde a trece în stare ga-
zôsă véra ca si iarna. « Primele essemple de miscare ge-
nerate din vapor, dice savantul Arago, le gassescu într'ua
crepundia (jucaria), într'ua Eolipyle a lui Héron din
Alexandria a carui data se urca la ua suta-doue-dieci de
ani înainte de era nôstra 2. »

Héron descrie astfel efectul impulsiei vaporului :
« Ua ola continënd apa si armata de un orificiu, este sup-
pusa la actiunea focului, din orificiu esse un tub terminat
la extrimitatea sea superiôra printr'ua semisfera sco-
bita. Déco vom aruncă o mica bula usiora în semisfera
scobita, vaporele care va essi prin tub va ridica mica
bula ce va paré co dantiasa. 2 »

Acesta este primul fenomen, primul principiu al tu-
lor machinelor dise de vapor : tensiune sau fortia
elastica a vaporelui de apa, crescend cu temperatura.

Al doilea fenomen, nu mai pucin înportant, este

1. Euclid la Ptolomeu, fiul lui Lagus.

2. *Eloge historique* citat de Arago la academiă de sciintie din Francia
în 1834 decembre 8.

acesta : Recind subit, vaporele elasticu continut într'un recipient, sau prin injectiunea unei mici cuantitati de apa rece, sau prin projectiunea chiar a acestui vapor in atmosfera, indata vaporul se condensa, trece in stare licuida, perdind astfel cu caldura ce absorbisese fortia chiar ce o primisse.

Francesii si Englesii isi disput anco prioritatea descoperirii fortiei expansive a vaporelui. Ori a cui va fi această onóre — a francesilor : Denis Papin, Solomon de Caus, sau a Englesului Marchisul de Worcester ¹ — este bine recunoscut co gradul de progres si civilisatiune in care se afla adi lumea, o datoresce mai anteu imprimeriei si in urma vaporelui : filosofii au generalisat doctrinele lor, doctii au respândit descoperirile lor, intunericul pucin câte pucin s'a retras pentru a face locu luminei, si flacara progressului vine a luminà lumea mergënd cotre ua destinata nua, ua viatia mai ferice.

In van interesul, pasiunea, nebunia vor a se opune la mersul progressului ! Progressul este un riu largu si repede ; dificil d'al traversà, imposibil d'al urca. El merge in intunericul timpului, condus de farul experientiei ; cu cât inainteadia, cu atat lumineadia.

Nu voiu disimulà co într'ua tiérra introducerea fortiei vaporelui, ca si a imprimeriei, au putut reci pentru un moment câte-va interese particulare. Câte anso miracole, la care audacia fortiei intelectuale si fisice a omului nu s'au putut inaltia, au fost produse in interessul comun, prin utilisarea fortiei ce vaporele a pus in mânele omului ! Ce fortia n'au comunicat machinelor ! Ce securitate n'a

1. Vedi Nota A.

dat navigatiunei ! Ce facilitate, si mai cu s ma ce accele-
ritate n'a procurat comunicarilor pe apa si uscat !

Vaporele ! este harmonia motrice a lumii moderne !

Vaporele ! este col na de focu ce conducea prin deserte
vechiul propor, catre pamentul promis ! Inaintea lui
or zontele se descopere ; erorile, prejuditiile per, omul
 vingetor se recunósce rege,  si ridica capul mult
temp curbat !

Vaporele !  t  l, missionar ardente, infatigabil, iresis-
tibil ! Ia un coltiu de pam nt, cel mai obscur, utiliseadia
forcia sea ; indata p m ntul s'acopere de alimente, omul
 l rescolesce, avutia nasce ; comerciul, industria il im-
podobesce ; populatia cresce ; civilisatia cu progressul seu
i  locul barbar iei si ignorentiei.

Inainte d ero eu vaporul si miracolele selle ! Inainte !
coci forc a vaporelui s ngura 'mi pare va fi, care va face
so dispara greul vel sub care Romania, acest nobil pa-
ment, cu bravii sei fii se afla inabusita !

Nu se p  te d a ua idee mai exacta despre feric tele in-
fluentie faro margini alle applicatiunilor mecanice alle
vaporelui de cat report nd meditatiea asupra revolutiun-
nilor ce el a operat în moravurile generali alle omen i-
rei, in viatiea s a sociale si politica.

Cert, neminea nu se ascépta a ne vedé angagiati in
imensitatea mapamondului intellectual si al acellor trei
continente, — sciintiei, — frumósele arte, — artele utile,
— a ne opr  în fiecare din aceste parti, spre a dress 
inventarie de situatia si progresul lor.

Ne vom margin  a insemn  repede numai celle mai de
urgentia pentru ac sta ti rra.

III

Alta data tóta lumea se află in starea actuale a locuitorilor din Romania :

Numai cei avuti se putea bucurà de tot ce procura industria ! Totul pentru avut si nimic pentru serac, erà maxima universale a omenirei !

Acolo unde vaporul functionédia s'a nemicit de de mult acésta orribile credintia, coci vaporele applicat la machine offera uvragiul prin mici beneficie la tóte classile societatiei.

Cu cât traviul de machine a inlocuit traviul omului si al animalilor, cu atât productiile sunt mai abundinte si mai eftine ; aceste productii mai mult gratis, au alimentat alte traviuri, au nascut alte noi sorginti de avutii, au desvoltat ua prosperitate necunoscuta inainte, au inmultit populatia. Economistul Engles Malthus, a observat cu ratiune : « co propagatia speciei omului nu finesce, de cat cu productia care trebuie a'l face so subsiste ; si atat cat exista medilóce de subsistentia, se nasc ómeni pentru a consumà ¹. »

Statisticele principalelor state din Europa, la epoce remarcabili : in 1816 cu inceperea introducerii vaporului in 1848 când devine aprópe universale si la inceputul lui 1870, ne proba veritatea :

	in 1816 ²	in 1848	in 1870 ³
Francia avea	30,000,000 loc.	35,700,000 loc.	37,000,000

1. La loi de population numita *la loi de Malthus*.

2. Cifrele populatiunilor pe anii 1816 si 1848 sunt estrasse dupo statisticele oficiale, din opusculul lui Legayt asupra miscarilor populatiei Europei. — *Journal des Economistes*, 1847.

3. Cel le pe anul 1870 sunt estrasse din *Annuaire du commerce et de l'In-*

Prussia	— 10,000,000	— 16,500,000	— 25,810,743
Austria	— 29,000,000	— 39,000,000	— 39,500,090
Anglia	— 19,500,000	— 29,000,000	— 29,346,098
Russia	— 50,000,000	— 70,000,000	— 72,000,000

Cert, se pôte dice, co déco utilisarea vaporelui a servit asia de mult a dublâ populatia acestor state numai intr'un spatiu de cinci-dieci de ani — fenomen care alta data cerrea revolutia a cinci secole — cauza este co comerciul lor exterior a deschis nesecabile piece la consumatia productiilor lor, si co prin urmare travaliul essecutat prin forcia vaporelui, nu a facut de cat a se substitui insuficientiei travaliului omului.

Convin co a fost ast' fel: cîne anso impiedica unui stat comerciul exterior, déco nu lipsa de comunicatii interiore? Cine nu recunósce co déco comerciul a reusit a asigurâ piece la productiile lor, este co travaliul vaporelui a diminuat ast-fel preciful, in cat se pôte dice co machinele'si au creat consumatori productiilor lor? ceea ce nici ua data nu ar fi realizat singurele fortie alle omului!

Acesta va fi effectul vaporelui pretutindinea unde va perveni al' introduce; este cel mai putinte mobil al avutiei si al civilizatiei popórelor moderne.

Belgia anco cel mai recent din Statele Europene ne arrétta ce pôte intelligentia si vointia unui guvern: vaporul in acésta tíerra de un serviciu comun, pentru conectionari si transporturi, concura cu celle mai vechi state in comerciu si industria; avutia si securitatea au augmentat, coci differífele retele de cai ferate sunt

dispușe ast-fel a favorisà nu numai comerțul, ci la necesitate și defenșă statului contra aspirațiunilor vecinilor. Căle mai putinte state se întrec spre a 'i avea amicitia, coci organizația statului aci nu lasă mai nemic de dorit.

Si voi Români, ati uitat co uadiniôra marii voștri vicini ce adi caută a ve asservi, își disputau amicitia vóștra? Nu vedeti medilocul de attinge la înaltimea lor?...

IV

Este de mult de când tóte statele se aflau în starea actuală a României: proprietarii cei mari nu aveau alte medilóce de a se bucură de imensele venituri, carî le primiă în naturo sau în bani de cât prin întreținerea de suite număróșe, de persóne, reunite în partide, coterii, caste, etc.

Acești mari proprietari, întrebuintînd ast-fel veniturile lor, au fost mai tot de-una vai de tiéră aceea unde s' au aflat : vanitatea lor, ambițiunea lor, pasiunile lor, turburau continuu ordinea, mersul progresului, prin lupte continue între ei sau în contra guvernului, numai pentru satisfacția lor personale, a suitei și a partidei lor. « Atat este de adevărat, dice economistul Adam Smith, co totul pentru sine și nemic pentru alții se pare co a fost în tóte secolele maxima stăpânilor genului omenesc ¹. »

Cu cât acești mari proprietari au fost avuți și în ignoranția cu atât a fost vai de omenire : materia domîna înțeligenția, forția înlocuia dreptul, crima detronă vir-

1. *Recherches sur la nature et les causes de la richesse des Nations.*

tutea, arogantia tineă locul sciintiei si abrutirea era legea comuna. În ast-fel de stare si autoritatea legiuitóre si autoritatea essecutiva nu pot fi de cat c'aci : dulapuri (schirciumi) care fiind continuu în primenêla, in miscare, prin frecare cu incetul se usédia, si cei cari se recoresc in dulap, si cei cari de gios prin sudórea fruntiei lor protege miscarea prin vitessa cascigata, vor terminà prin a se rostogoli impreuna pe doue pante oppuse cotre un accellasi abis !

Adi, in tierrile unde vaporul a fost applicat la machine, stabilimente, manufacture, câi ferate, autoritatea lor 'si a schimbat rolul : numai este destructóre, ci constructóre. Vaporele le a inspirat gustul *travaliului*, acêsta nobile necessitale de corp si de spirit, 'i a luminat, si ratiunea lor a coregiat aspra brutalitate de ua educatiune sociale barbara; au intielles co interesele lor sunt comune, co nu trebuie a essista între ómenfi luminati alta rivalitate de cat aceea a sciintiei si a industriei. Acolo nu mai sunt capi de caste, partide, coterii, pentru a se luptà unii contra altora, ci impreuna contra barbariei si ignorantiei. Acolo neci autoritatea ligiuitóre, neci autoritatea essecutiva numai sunt dulapul ambitiunii si forciei, coci : « comerciul si manufacturele, adaoga economistul Adam Smith, introdussero treptat ordinea si ua buna guvernare, si impreuna libertatea si securitatea individilor pintre locuitorii de la tierra cari alta-data trăiseró într'ua stare de resbel mai mai continua cu vecinii lor, sí într'ua dependintía servile catre superiorii lor ¹ . » Ast-fel numai, ordinea s'a assecurat si progressul isi continua opera.

1. *Richesse des Nations*.

Si voi, Români, descendinti ai Românilor de alta-data, ce nimiciau furia Barbarilor, nu vedeti medilocul de a nimici adi barbaria si ignorantia din interiorul tierrei ?

V

Nu este pucin temp, de cand riurile cari percura diferitele state nu serviau de cat ca cele din Romania : numai spre a domoli setea locuitorilor si a dobitócelor lor, a inunda orasiile si cultura terrei !

In tierrile unde vaporele a fost applicat la bateluri, riurile au augmentat valórea lor desvoltând comerciul ; productiile tierrei sunt transportate chiar in contra cursului riurilor cellor mai repedi cu ua vitessa mult mai mare ce le descindea alta data.

Riurile au devenit pentru comerciul interior al unui stat favorisat de natura, ceea ce este marea pentru comerciul exterior al tutulor popórelor si statelor : sunt câi pentru transportul travaliului din locul de productie la cel de consumatia.

Sciintia adi a dat solutia meditatiei savantului Pascal : « riurile sunt drumuri cari merg si cari port unde voim a merge ¹. » Utilitatea lor tine de aceea, co transportul unei greutati cere pré mica fortia : unul seù doui ómeni conduc uâ barcă încârcată de greutati pe un riù, cu atât mai mult, cu un singur cal de vapor tractiunea va fi mai facile ².

Economia ce navigatia riurilor procura commerciului este enormă : nu numai co offera transportului sorginti indefinite si illimitate, cheltuiielele ancô diminueâ cu cres-

1. Pensée de Pascal.

2. Vedi Nota B.

cerea masei transportate. Se estimă¹ co cheltuielile de transportat prin tractiunea ordinariã pe o bunã calle macadata, s'ardica în Francia, în *hypothesa* cea mai favorabile, la 15 bani pentru 1000 kilograme pe kilometru percurat, iar pe apa la 1 ban si jumetate.

Suntem departe de timpurile acellea, când cea mai re-dutabile escadra putea fi blocata în timp de mai multe luni într' un port, d'un vent sau calm (adiere). Calmele celle mai complete sau vânturile celle mai furióse nu pot oprì adi un batel spre a merge direct la destinatia sea.

Ce schimbare în destinele lumii, daca geniul lui Napoleon, apreciând p'al lui Fulton² ar fi applicat cu puterea de care dispunea attunci a creã o flotila de batelluri cu vapor ! O asemenea fortia pusã subit numai la dispositia unui om ca Napoleon, mai co ar fi realizat promissiunea lui Archimed : cu *geniul* sên ca punct de *resistentiã* si vaporul ca *pârghiã*, imperatul ar fi miscat globul, si Dumnedeù singur pôte sci ceea ce popórele ar fi câscigat si când pacea lumii ar fi fost stabilita !...

Las la o parte nouile combinatiuni alle strategiei si tacticei maritime, si avantajiele ce geniul resbellului pôte deduce în defenza unei tierri prin o completa organisare a navigatiei riurilor salle; insist anso pentru avantajiele ce comerciul român pôte castigã cu o buna navigatio pe marea Négra si a riurilor tierrei : învoca Cerul so facã ca Geniul ce dominã adi Romrània so fie mai fericit de cât cel din trecut³.

Ce schimbare în destinele acestei Tierri, daca geniul

1. *Dictionnaire de l'Economie politique.* — Navigation,

2. Vedi Nota C.

3. Vedi Nota D.

Romaniei, sunt acum diece anni, ar fi vedut mai clar !
Daca *Allesul* Ei ar fi fost inspirat de geniul secolului,
iar nu al curtesanilor :

» *Pessimum inimicorum genus laudantes* ¹. »

» *Celui qui n'a pas l'esprit de son siècle a tout le malheur* ². »

» *Marchez contre les idées de votre siècle, elles vous renversent* ³. »

VI

S'au uitat timpurile acelea când Europa intrèga se afla
in situatia actuala a României :

Cetatenii spre a se transporta la proprietatile lor, no-
tédia in contractele arendasilor conditiunile lui Gille Le-
maître, primul presidinte al parlamentului din Paris
(1550 — 1562) : « Arendasiul erà obligat d'a-i adduce in
ajunul cellor patru mari serbatori alle annului si in
timpul cullesului viilor o carrutia accoperita, cu nuol
paie in intru pentru a se assiedia commod Maria Sapin,
femea sea, si fica sea Genevievea ⁴. »

Ministrii nostri facilita àncò voiagiul suveranului prin
tièrra cu circulari catre Prefecti ca alle lui Colbert :
« Trebuie so umpleti locurile relle de silex (cremene) saù
cu petricelle, da c a essista in tièrra ; si, daca nu, soleum-
pleti de pàmênt cu lemne, si veti puté àncò so intrebuin-
tiati un al treilea expedient care consista in a deschide

1. Tacite. — « Adulatorii sunt cei mai periculosi inamici »

2. *Segur*. — Acela care n'are spiritutul secolului seu, are tôte nenoro-
cirile secolului seu. » — *Galerie Morale et Politique*.

3. « De veti merge contra ideilor secolului vostru, ele ve vor resturna. —
Œuvres de Louis N. Bonaparte. T. II. Vedi Nota E.

4. *Notions sur l'histoire des voies de communication en France*, par Léon
Aucoc.

trecerea dând la o parte gardurile si a implé siântiurile pentru singurul passagiu al regelui ¹. »

Acolo unde vaporele a fost applicat la locomotive si cetatienii si suveranii voiajiadia asia de commod si iute ca si meditatia lor : distantiele au diminuat, accele-rând transportul.

Rapiditatea comunicarilor occasionând facilitatea schimbului, au facut p'acelle popóre de a se bucurà de avutiele ce natura nu le distribuise de cât la favoritiî sêi. Acêsta este, cert, o sorginte infinita de binefaceri si o prosperitate mai mult ca sufficiente pentru a da ma-chinelor cu vapor unul din primele ranguri pîntre in-ventiunile moderne.

Relatiunile individuali si internationali, comerciul, industria, agricultura, financiele, cu un cuvênt totul care interesédia fericirea, prosperitatea si fortia unei natiuni, depînd astadi de la stabilirea unor bande de metal pe cari vaporele face a allunecà locomotivele tîrrênd wagóne

Totul impreuna constitua ceea ce numim *calle ferrata*.

Numai din lipsa medilócelor de transport in acêsta tiêrra putem attribui decadentia sa. Un economist German, Sêhmalz, a facut o descriere familiala si plinà de fortia care in starea actuale a opiniunii in tiêrra nòstra, subt acêsta matieria, merita d'a o reproduce :

« Observati, dice el, positiunea unui tierran, care pentru a 'si puté vinde productiunile fermei salle, sau alle câmpului seu, se vede necessitat d'a le càrrà el ên-susi in orasiu, saù d'a le face so fie transportate in sacuri de differitiî membri ai familieî salle. Nu pòte chiar so

1. *Notions sur l'histoire des Voies de communication en France.* — Con-férence par Léon Aucoc.

'si alléga dioa care, iar conveni mai bine, trebuie so astepte aceea a târgului. Din ajun se prepara pentru drumul sêu, pentru co trebuie so ajunga de vreme la târgu; își pune in ordine productiunile sêlle si plăca din satuletiul sêu in car sau pe picióre. Voiagiadia tóta nóptea, ajunge pene in diua la orasiu, séde pene la amiadi si póte si mai tardiu, pentru a effectuà vëndiarea sea, se întórce si reintra la el séra excedat de fatiga. Ecco doe dille intregre perdute in dauna economiei rurale care nu'i permite un singur moment de intrerumpere si care reclama in fiecare moment executiunea unui travalliu util. A doa di âncu cum vor puté so lucredie omenii si animalele fatigate de curse? Adese-ori chiar carruciorul tierranilor cari se ducu la orasiu nu contine abià o incarcatura complecta, si fie care din ei neavënd astfel de cât câte va banție de grâu in carucióra sa, trebuie diece ómeni si doè-dieci carre pentru transportul câtor-va banitie de grâu ¹. »

Mai târdiu vom expune mai clar co, cu câile ferrate nici cultivatorul n'are a mai sufferi fatigele corporale de transport, nici economia rurale nu va mai fi in dauna de bracie. Ua retia complecta de câi ferrate, va fi probabil pentru Romania origina d'o tranformare morale si intelectuale tot atât ca si materiale.

VII

Suntem departe de tempurile acelea, când cultivatorii de pământ in general, s'aflau in situatia celor din România actuala :

Lucrèdia numai spre a produce cantitatea d'alimente

1. *Considérations familières sur le commerce des graines, par G. de Molinari.*

striet necesare pentru usul lor anual. Societatea moderna își aduce aminte de ei sub numele de *omul primitiv* !

Comerțul, industria, gustul artilor și bunul traiu sunt de demult, apròpe complet, dezvoltate la toate națiunile afară de România !

Toate tesaurile ce conține pământul în interiorul seu (toți felul de minerale) sunt cunoscute omului ; națiunea româna numai ignoră anco p'alle tierii sèle ; numai ea ignoră că cei mai productivi, cei mai puternici agenti ai civilizației economice sunt : argintul, aurul, carbunele și fierul, cari gem subt pământul tierrei !

Cine nu se întristează vedând că țearra asiă de ayută asiă de frumoasă că România, o țearra locuită d'o populațiō asiă de inteligente, perdând forțiile sälle în dispute politice sterile ?

Când se scie că România ar fi putut de demult dispune de forția motrice a societății moderne ; când se vede mersul încet al progresului în această țearra ; când se privesce disputele șterili și copilaresci ce agită conștiința chiar pe omeni, cei mai capabili ai acestei tierri ; când se scie unde suntem, și unde trebuie să fim ; omul este condus cu durere la aceste reflecțiuni : cu asemenea omeni, numai după mii de anni România va putea abia intra în cariera societății civile și a civilizației !¹

Dacă cei în mânele cărora au fost confiate destinele acestei tierri numai de diece anni, n'ar fi perdut din vedere această veritate proclamată de experientia :

- « *Tant vaut l'homme, tant vaut la terre,*
- » *Tant vaut la terre, tant vaut la nation*¹.

1. *L'homme*. Conférence par Philarète Chasles.

daco tot d'auna ar fi protegiat, incuragiat, favorisat nu pasiunile ci dezvoltarea facultatilor intelectuale, circulatia luminii si a progresului in toate classile populatiunii, Romania ar fi ocupat de demult in Europa rolul său natural si logicu ce il impun antecedentele sale istorice, si situatia sa in această lume; productiile artistilor in toate speciile ar fi ocupat locurile divanurilor parfumate ale curtisanilor, cōci ast fel este seris: puterea geniului trebuie a guvernă globul, si a substitue pretutindinea puterea materiale care o da nascerea sau fortuna. Aceasta este destinatia universale a natiunilor moderne.

VIII

De la caderea republicelor din Oriente pene in secolul din urma, generatiile au trecut pe pamânt ca ua turma docile la vointia conductorului ce hasardul l'il dedesse; ochii lor loviti de flacarea incendiului, care devoră semenau ne simtibili, la reflectul flăcării care vivifica :

« *Ut extremus alieno, non sit hominis vice* » , era credintia natiunilor, elle erau continuu aruncate unele contra altora; nu se întâlnea de cat pe campul de bataia, întindindu-si mâinile redimate pe spadele lor rosite de sângele omenesc; pacea nu era de cat ua fictiune diplomatica; frontierele chiar naturale, se schimbă dupo capriciul, fortia sau fortuna suveranilor; popoli nu aveau alte personificatiuni de cat orgoliōsa individualitate a capului lor; duelul între concetateni era comun; cu un cuvânt, spada, echilibra balantia dreptului si a ratiunei.

1. Plinfu. Nat. Hist. VII. 1. — Ast-fel co doi oameni de differit e natiuni nu sunt de loc oameni unii în raport cu altul.

Gracia vaporelui, acésta funesta fasa, transmissa prin-tr'un nerod prejudiciu și întretinuta prin astutia interesele minoritatilor oppressive în detrimentul majoritatilor oprimate, a disparut pentru a face loc la viața rațională, pacifică.

Vaporele aplicat la machine, la locomotive, a înmulțit relațiunile între indivizi și națiuni, și prin această frecare toți din toate colțiurile globului au învățat a se cunoaște, deocă nu a se iubi, cel puțin a se respecta mutualmente.

Cine nu vede cum națiunile se adună la banchetul comun prin expozițiuni universale spre a se ajuta de a se pune fie-care la înălțimea progresului ce-l impune secolul ?

Cine nu vede cum toți se grabesc a se asocia, a se aduna prin conferințe, congrese spre a decide asupra chestiunilor ce numai spada le rezolvă alta-data.

Asta-di este timpul a afirma cu Napoleon I^o : « suntem adunșii într'ua epocă când trebuie se conchistăm totul nu cu punta spadei ci cu aceea a raționamentului ¹. » Momentul chiar nu este departe ca toate aceste fracțiuni ale omenirii, să se recunoască frați coci : « toate națiunile pământului nu sunt decât diferitele familii ale acelleor republice ². »

Veni va ore curând timpul când toți membrii cari formează națiunea Română, să vor recunoască frați, vor lăsa la o parte toate pasiunile cari 'i agită, 'și vor da mâna, se vor uni spre a se consulta sincer, de a sup-

1. Mémorial de Sainte-Hélène.

2. Fénelon.

porta penibilul travaliu ce impune progressul secolului acestei natiuni ?

So speram, coci cum corpurile, de temperaturi diverse, pusse in presentia tind a se echilibra, de asemenea in toate classile unei natiuni : « tote membrele corpului social se simt solidarare ¹. »

IX

Ua jumetate de secol a fost destul pentru a realisà miraclele cari ne atting de un sentiment religios : solutiunea caror probleme, ieri âncò, parea co trecea intelligentia omenésca, è asta-di resolvata in aclamatiunile popórelor recunnascatore; natura numai are mistere; omul suppone totul la analiza sea si domina toate obstacolele, se bucura de toate frumusetiele si fericirile naturei.

« Trebniè, a dice cu economistul F. Bastiat, ca mecanismul social se fie pré ingenios, pré puternic, fiind-co adi conduce la acest singular rezultat, co fie-care om, chiar acella pe care sórta il pussesse in conditiunea cea mai umilita, are mai multe satisfactiuni intr'ua di co nu putea d'ale produce in mai multe secole ². »

Ast-fel, pare co Providentiei îi place in acest secol a face so se resolve in fie-care di ua teoria, ua arta, ua inventiune, ua scientia : si fie-care din elle pare dotata d'ua voce care striga :

« Associati-ve ! coci cu cat sunt mai numeróse si incoherente minele regiunii intelectuale, cu atat mai mult trebuie a visà la exploatarea lor colectiv si metodic ;

1. Fénelon.

2. *Harmonies économiques*. Chap. 1.

» Sculati-ve ! si rupeti velul ignorantiei care ascunde vocea triumfului ;

» Mergeti ! viitorul si geniul presinte o cere acésta de la fia-care natiune ;

» Suppuneti-ve ! la vointiele selle intelligenti coci momentul a sossit de a planà obstacolele.

Atunci numai vom vedé, cum a dis Hamilton, mari ómeni commandând mici armate, si aceste mici armate facénd lucruri mari ; si cetatienii, considerând avutiile ca un mediloc si nu ca un scop, le va sacrificà cu placere in avantajiele patriei, in loc de a le cascigà in detrimentul seu.

Natiunea care va stà surda la acest appel, tóte miracolele lumii civilisate, departe de a applanà callea fericirei o va baricadà de atâtea obstacole.

X

România se crede libera ! Ea o dice cu accentul unui lyrism adesea impîns la acel punct, co trebue a inspirà ua mare inchiitudine, ua mare tristetia la veritabilii sei amici. Veritatea este co România geme adi, ca si acum patru-dieci de ani, in servitudine. Acolo, unde natiunea este izolata de tóte aceste mîracole alle sciintiei moderne, so nu se dica fericita. Acolo, nu este de cat sufferintia si miseria si neci ua sperantia d'ardicare pentru populatiune, de inaintare, de amelioratiune, si de perfectionare pentru societatea civile. Natiunea devine apta a purtà ori ce specia de jug ; coci acésta isolare apasa asupra intelligentiei ca ua manta de plumb care comprima desvoltarea. Ua natiune ast-fel strînsa sémana cu ua ciréda de vite tiarcata (pusa in tiarc) puntru a priimi in data

seu mai târziu ua destinație de servitudine sau de destrucțiune, coci ua cauza ne așteptată vine de rupe această barieră și instinctul libertății conduce brutele înșile către locul unde spera a găsi libertatea. În van atunci va voi a schimba calea, va fi târziu!...

Si voi Români, fii ai beștrănei Rome, farul vechiei civilizațiuni, puteți fi indiferenți d'a nu vedea la rondul vostru, ceea ce trebuie să facă salutul vostru? So nu se dica că va fi prea târziu. Atunci nu este numai existența acestei generații ce va fi în chestiune, *este d'ua naționalitate ce va fi în pericol!*

Dacă această generațiune nu va căuta a eși prompt din condițiunea de inferioritate care este evidentă pentru cel ce examinează situația sa, dacă ea nu va eși, cu elementele de prosperitate ce posedă, ea se va expune la blamul cel mai sever al celorlalte popoare ce 'ia adjuat ardicairea sa. Nu numai că va sferimă legăturile de solidaritate care trebuie să o unească cu națiunile libere, ci asasinându-se ruse, ea va atrage disprețul Europei întregi, ea va călca în picioare ua datorie sacra de care va fi răspundătoare înaintea posterității : ea va meprisa misiunea sa. Departe de noi această opinie asupra României, țărâra de mari oameni și de glorioase suvenire. Criza care o turmenta este teribilă, și aparține de a'î nimici consecințele. Ea o va face; coci dacă ar trebui, a fi alt-fel, care este această enigmă, unica în istoria lumii, a unei națiuni, care să facă să dispară atunci când ea a mai ajuns la realizarea unei aspirațiuni de mai multe secole? Înaintea acestui fapt, spiritul economistului nu va fi mai puțin confundat cu acela al istoricului și filosofului.

Romania este nascuta: ea trebuie a se pune déco nu in primele ranguri, pîntre natiunile dejà de mult timp civilisate, ci pentru a ocupà cel pucîn un rang care so 'i permita a se presînta faro pucine avantagie in acêsta lupta de prosperitate.

Organisatia militara cea mai formidabile, alianțiile cele mai putînte, nu vor contribui de cît forte pucîn de a atînge aceste aspiratiuni, déco ea nu va perfecționà prompt medilócele sêlle de travaliu si de schimb.

Romania trebuie a se ocupà de organizatiunea sa interiora in loc de a se aruncà in lupte de partite sterile; ea trebuie a modificà moravurile salle, tenditiile sêlle chiar; ea trebuie a intrà curagios in callea conchistei industriei; ea trebuie a lucrà, ea trebuie a încetà de a se lassà exploatà de streini.

Este timpul ca fie-care so percêpa co adeverata demnitate, adeverata nobletia, este singura aceea a inimei si aceea a inteligentiei applicata la travaliu. Travaliul singur pôte creà, între toti membrii unei societati, legature de solidaritate care trebuie a unì tóte classile si a le face ua singura fiintia, respirând dintr'o singura sufflare, trând dintr'o aceeași viatie, un totul forte si indivisibile.

XI

Nu voiu dissimulà co in tot tempul au fost si sunt anco multi cari condamna serviciul vaporelui. In van anso minciuna si hypocrisia voesc a recapata sceptrul care l' au posedut mult temp; veritatea a stabilit tronul seu pe stânci inebranlabile, *stat immota rupes...* erórea numai gasesce de adepti masse ignorente si credule, stuunul sciîntiei naturale a rupt masca, si geniul omului lu-

minând popórele, le dice ceea ce dicea alta data Christ la discipolii sei :

« *Vedeti si judicati.* »

Departa de a mi permite d'a contrarià sentimentele nimenui, mai cu séma alle savantului publicist Montesquieu¹, ori cine póte afirmà co elle nu mai pot avé adulatori, de cand s' a recunnoscut co avutia se compune de valori; co travalliul cel mai productiv pentru avutie este acella care are mai mare valóre; co productiile si serviciile travaliului nu se messura in schimbul lor de cat prin valórea lor reciproca, si co celle cari n'au neci ua valóre, cu tóte co din natura din celle cari sunt mai necesarie si carl serv la subsistentia, nu contribuia in nici un chip la compositia avutiei; cu un cuvênt, de cand principiul avutiei consta in prudenta uúlisare a acestui scurt principiu :

« *Times is money*². »

Vorbind de sentimentete lui Montesquieu, trebuie anco a observa cu economistul Ch. Coquelin : « co ilustrul publicist nu cunnoscea nemic din miraclele industriei moderne, si co scria inainte ca Adam Smith si successorii sei projectassera assupra chestiunilor economice luminele la care înalta sea ratiune nu putea fi insensibile³. »

Riguros, sentimentele lui Montesquieu pot fi veritabile si adi in tiérrea aceea unde travaliul lipsesce. In Romania, anso, la orasie ca si la tiérrea nu este travaliul care lipsesce, ci braciele. So se dea celle mai multe bracie,

1. Vedi nota F.

2. Francklin. — *Tempul face bani.*

3. *Dictionnaire de l'Économie politique*, — Guillaumin. — *Machine.*

pe cat se pôte, la cultura pamântului; so se diminuedie, atât pe cat se pôte, precîul lucrarilor de arte; so se faca cu machinele totul ce se pôte essecuta; so se substituésca, atât pe cat se pôte, în manufacture, machinele la om. Ecco în ce consta secretul prosperitatii acestei tiérri; omul se va reface din nou, îsi va recunnósce sublimitatea naturei si secretul fortiei sêlle, coci la fie care pas în sciintia va recunnósce ua conchista care nasce noui aspiratiuni.

Economistul Frances H. Baudrillard¹, vorbind de capital, afirma cu autoritatea sea: « Co neci ua parte din capital n'a suscitât atatia inamici ca machinele... *machinele sunt legitime pentru co fora elle omul n'ar putea neci trai neci a se desvolta* ¹. » Acêsta este just, coci pentru a complace detractorilor de machine, ar trebui a dice omului modern ceea ce se dicea selbaticului: a sferimà arcul si segetile selle, coci era un imprudent mediloc de a se nutri si a se apperà.

XII

Ori a cui, am dis, va fi onórea descoperirii fortiei expansive a vaporelui, cel care a dat elementele principale machinelor cu vapor actuale este James Watt. « Sunt pucine inventiuni, mari seu mici, pintre celle cari machinele actuale offera admirabîla reunire, care so nu fie desvoltarea din una din primele idei alle lui Wath » a dis savantul Arago ².

Cam tot în aceeași epoca pe cand Watt în Anglia își fa-

1. Manuel d'Économie politique.

2. Éloge historique, citat la Academia de science în 1834.

cusse un nume illustru, în Francia Nicolas Joseph Cugnot, sub protecția ducelui de Choiseul, atunci ministru de resbel, se încercă a construi în arsenal ua machina pentru a applică vaporele la locomotia, anso « pré marea violentia a miscarilor sêlle, nu permise de a o dirige, si, de la prima proba, ea derimò un mur care se gassea în urma ei si fusse resturnata¹. »

Revoluția exilând pe Ducele de Choiseul, abia după trei-dieci si patru ani : « cetatienii Colomb, Percier, Bonaparte si Prony sunt insarcinati de a face un raport asupra machinei cetatianului Cugnot, care presintă în acellasi temp, consideratiuni asupra cellor mai bune medilóce de a applică actiunea vaporelui la transportul greutatilor². »

Cu tóte co raportul fusse favorabil Englesii anso furo primii cari profitaro de ideile lui Cugnot; în 1804, locomotivele incepussero a conduce în Anglia pe câi ferate trassuri cu carbuni din minele de Newcastle. Acest transport de si la inceput nu erà de cat pucin superior medilócelor ordinare — ua mica vitesa si ua mica greutate — pucin cate pucin ensa, ca cu tóte operile omului, el fu perfectionat ast-fel în cat adi îl considera ca farul societatii moderne.

Adeveratele cai ferate cu cari ne servim adi, data enso abia de cinci-dieci de ani, si deja elle sierpuesc aprópe tóte partile lunei. În acellasi temp cand Europa si America imultiesc caile lor ferate, Asia, Africa si chiar Oceania³ nu ceda, pentru co toti au recunoscut importantia lor

1. Le rapport de l'année 1765.

2. Procès-verbaux de l'Institut de l'an VI. — Machina se vede si adi la conservatoriul din Paris.

3. *Notions générales sur les chemins de fer*, par Perlonnet.

Termin acest resumat historic; adaugind co onorea de perfectiune a locomotivelor actuale proprii pentru servitiul de voiagiori si marfuri, dupò Perdonnet, « tre- » bue a fi impartita intre un simplu uvrier minor, » engles, Georges Stephenson, si un ingénieur frances Marc Seguin ¹. » Acesta a inventat *incàlditorul* (chaudiera) *tubularu*; si Stephenson modul de tiragiu cunoscut sub numele de *aruncatura de vapor* (jet de vapeur).

1. *Les chemins de fer. Conférence.*

CAPITOLUL II.

Caile ferate sunt din toate mediilele de transport cunoscute pene adica cel mai putinte, cel mai repede, cel mai regulat, cel mai constant, cel mai economic, cel mai putin expus la accidente de ori ce natura, la avarii si la interdictii.

PROUDHON.

MISSIUNEA SOCIALE A CAILOR FERATE. — INCHIETUDINEA SOCIETATIEI.

Inchietudinea Romanilor ; scopul acestui capitol. — Inchietudinea ce caile ferrate au inspirat la Europeni in general. — Refutatia detractorilor cailor ferate. — Fericitele influente ale cailor ferate asupra capitalului ; asupra creditului interior si exterior ; asupra institutiunilor de credit ; asupra fortunei imobiliare, si asupra fortunei mobiliare. — Fericitele rezultate ale exploatareii cailor ferate prin antreprize private ; natura concesiunilor actuale a marilor linii de cai ferate. — Fericita influenta a cailor ferate pentru consolidarea unirii nationalitatilor latine din oriente ; refutarea admiratorilor de unire a Romanilor cu natiunile neo-latine. — Fericitele influente ale cailor ferate asupra sanatatii si subsistentiei locuitorilor. — Inconveniente ale cailor ferate asupra sanatatii voiajorului ; cauzele cari le produc, mijloacele de a le evita, — Inconveniente ale marelui interval de plecare al trenurilor. — Statistice de accidente ; nullitatea lor in raport cu sistemul ordinar de transport. — Inchietudinea tierranului ; despre natura impositului. — Sorginta inchietudinei si deficientei inspirate prin caile ferrate.

I

In general deo geniul omului inventa seu introduce
ua arta noua, un mijloc de productie mai simplu, mai
abondent, producend servicii considerabili societatiei,
recesce interesele particulare cascade, turbura exis-
tentiele stabilite. D'aci atatea obstacole la adoptarea lor.
Acestia nu ved de cat nimicirea intereselor lor, pe

când trebuia a vedé burul lor traiu redublat. Astfel immortalul Jacquart veditu adessèa sferimându-i-se machinele selle de filaturà, de uvrierii (*canuts*) cari se temeau co vor muri de fòme fiind-co se putea face acellasi uvrage cu mai pucine bracie. Copisti de manuscrise in al xve secol, murmurau contra primilor imprimori si Gutenberg vediù mult temp sferemandu-i-se pressa seà. In Bretania, cum in multe alte provincii, morarii incendiaro morile cu vapori. In fine, primele còi ferate stabilite in o tièrra, au dat adessèa nascere la nenumèròse comploturi de carutiasi, postalioni, ergheligii, si ai altora cari tràiau din transportul de voiagiori si marfuri.

Nu voiù dissimula déro a arretà co proiectul de a acoperi Romania cu còi ferate, a gassit o primire care nu explica importantia acestei mari bine-faceri. Multi strigau: *co guvernul voiesce so aduca mîseria; so rui-nedie tièrra; so redice actiunea la toti caii; so ne ucida prin explosiunea locomotivelor; so puie foc la productiële proprietatilor si la rochiile KUKÓNELOR, prin schinteile locomotivelor; so ne compromita sanatatea; so ne inundedie de straini prin concessiuni. N'avem anco fer, strigau unii, si vor so ne faca cai ferate; tièrra nostra este incompatibile de cai ferate fiind muntòsa, fiind co n'avem bani, strigau altii, etc.*

N'avem de scop d'a intra aci in tôte detaliurile evenimentelor recente: elle sunt anco in tôte memoriile¹, neci in apreciatia rezultatelor lor. Acèsta ar fi a face politica, si nu asi dorì; acest opuscul ne tine departe

1. Pentru toti còi le au perdut le recomand siedintiele corpurilor legiutòre din Monitor.

de ea. Spiritele sunt destul de infrigurate de politica, nu voi veni eu a le mai agită !

Cert, este ua conciliatiune ce avem a face. Cu alte cuvinte: ceea ce cred că datorita, este de a face so péra ori-ce inchiétudine ar fi inspirat la unii introducerea căilor ferate; a demonstra cellor ce vor turbura interesele cascigate, co elle vor procura carieri la noi interese si noi mijlôce spre a fi utili societatiei si lor insile. Acestea sunt chestiunile ce voim a trată in acest capitol.

Voiu fi scurt: voi expune ceea ce experientia a probat in tierrile pe cari caile ferate le au percurat: renseignements cari rees din fapte si din practica, in totul, sunt mult mai utile si mai prompte de cât tôte rationamentele si tôte teoriile pentru a invetiă si a conchide, ceea ce trebuie a face, când circumstantie analoge se presint.

II

Ceea ce J.-J. Rousseau a dis de copil :

*L'enfant peut faire du mal, mais il ne saurait mal faire*¹ dicu de omul care ignora avantagele si inconveniente ce posseda un object subit pus in călea sea: seu isi sparge capul voind a'l traversă, sau fuge speriat. Culpă d'ér este a acelluia care a avut missiunea d'ál instrui, d'ai propagă lumina.

Este natural, co unii vediénd pentru prima óra *Locomotiva*, inainte de ori ce descriptiune, se întréba ca publicistul Raymond :

• Étrange animal! est-ce un oiseau ? est-ce un cheval ?

• Qui peut le reconnaître ?

1. *Emile*. — « Copilul póte face reu, d'ér nu va sci a'l face. »

- Il passe en siflant comme celui-là, il hennit comme celui-ci.
- » Il coupe en deux la couche de l'air,
- » Plus vite que la pensée allemande ¹, »

Altii audind numai de cuvântul *câi ferate*, înainte de ori-ce studiu, este anco natural á 'si imaginà, ua mare cale cuirassata d'ua plansia de fer poleita ca ua oglinda, pe care aluneca cu rapiditate trassurile.

Sorgintea acestor erori provin, cert, de la strainul nume de *Locomotiva*, si de la denumirea incomplecta de *câi ferate*. Englesii d'ordinar mai pozitivi, le numesc acestea din urma: *rail-ways*, literalmente *drum de sine*.

Departa de a'mi permite a critica opiniunile veri caruia, sau a redica o chestiune de cuvinte, am profitat de acêsta ocaziune spre a defini caile ferate in elle insusi. Afaro d'acêsta, dupo cum am dis mai sus, nu numai in Romania s'au gasit ómeni cari pentru prima óra au condamnat serviciul câilor ferate, dér anco si in alte parti. Ecco ce s'au petrecut in Francia, tierra ce era mult superióra Romaniei actuale !

Perdonnet arrétta :

« Co un membru din ministerul de finantie, revenit in 1834, din Anglia dupo ce visitase calea de la Liwerpol, sustinea la tribuna co câile feratè nu erau bune de cât a servi de crepundia curiosilor d'ua capitala sau midiloc de transport in cate-va casuri esceptionale numai ². »

» Eu, so cer la camera d'a ve concedà calea ferata de

1. Vedi Nota G.

2. *Notions générales sur les chemins de fer*, par Perdonnet.

Rouen! îmi dicea atunci D. Thiers, ministrul lucrarilor publice, propuindui cu cati-va asociati d'a construi a-césta cale. Me voiu abține bine : *me vor aruncà jos dupo tribuna* ¹. »

Mai recent, in Ispania, surveghietorii si uvrierii ca-lei ferate de Saragossa au fost assassinati de locuitori dioa, namiadia-mare ².

~ Proudhon, arrétta anco intr'un travaliu remarcabil ³.

« Cine intrebà publicul assupra cailor ferate credea co aude vocea haosului...

« Aceste deplassari d'affaceri, sytome d'ua transformatiune mai profunda, serveau de thema la agitatori de ua noua specia.

« Un archiepiscop, intr'un mandament pentru carem (post), denuncià, este un an, la pietatea credinciosilor sei câile ferate ca semn de resbunare a cerului contra incredulitatii omenilor.

» Mai fanaticu anco, un autor, annunciând sossirea lui Ante-Christ, semnalà, ca simbol de blesfemata sea putere, telegraphul si locomotiva.

« Pe când democratia salutà in câile ferate nu agent de egalitate, mult mai efficace ca nivelul din 93, classa media redutà in rail-ways instrumentul irresistibile al feudalitatiei industriale predissa de novatori ; si ea se intrebà cu inchiétude déco prima revolutia descate-nând peste lume puterile industriei in loc de ua era de progres, n'a deschis ua era de retrogradare. »

1. *Les accidents des chemins de fer par With.* — Prefacia.

2. *De l'Espagne et de ses chemins de fer par Villiaumé.*

3. *Des réformes à opérer dans l'exploitation des chemins de fer.* — 1835.
— Prefacia.

III

Nu! de mii de ori nu; toate aceste inchiétudesi sunt vane toate aceste temeri sunt himerice; strigatele sunt pasionate, interessate, Caracterul essential al civilisatiei si al progressului, sunt actia vaporelui, sunt căile ferate.

Ascultati marea voce a *Nestorului cailor ferate*¹.

« Căile ferate nu au ruinat nici pe postasi, nici pe birjari... coci este bine demonstrat asta-di, prin statistice, co sunt tot atatia postasi si birjari intrebuintiati ca inaintea creatiei căilor ferate.

» Căii nu au fost redusi la inactiune; diu contra au augmentat considerabil in valóre.

» Machinele nu fac explosiune; doue, dupo cate cunoşcem, intre mai multe mii, s'au spart, si acesta provenia din cauza co invelitoarea incalditorului era d'un metal de ua calitate mult inferioara, coci acest incalditor este dispus ast-fel co, metalul fiind numai mediocru, explosiunea nu póte avé loc.

» Accidentele sunt foarte rari, cu toate cate s'au dis. Se intempla mai multe intr'ua di, prin trasurile ce circula in stradele Parisului, ca in cinci ani, pe calea ferata d'Est.

» S'au vediut in cate-va casuri schinteile locomotivelor, dând foc la paduri séu la recolte, anso asia de rar in cat nu se pote inchieta nimini. Pentru ceea ce privesce vestmintele Dómnelor, wagonele sunt dispuse ast-fel co elle n'au a se teme de a se vedé ardènd. »

1. *Les chemins de fer*. Conf. en 1866, par Perdonnet.

Cei ce diceau co lipsa ferului in tiérrea au a le face scumpe continua Perdonnet : « Nu se gândea co ceea ce, mai adesea, este mai scump in caile ferate, nu este sina de fer, ci uvrăgiele d'arta si de terrassement; » acest uvrăgiu nicairi nu se pôte essecuta mai eftin ca in Romania din cauza miculpi pretiu al trăvaliului, al lemnelor si al pamântului.

Cât despre cei ce au gassit tiérrea incompatibile de căi ferate, find muntósa, cert, sunt bravii dupe langa pólele Carpatilor, si nu vedéu din tóta Romania de caț distric-tul lor. So dee pucina ostenéla, so tréca peste Carpati si se vor convinge co nu sunt muntii cari impedecca stabi-lirca cailor ferate ci buna vointia! So voiajedie pucin in tierrile streine, nu cu *ochii inchisi*, și vor strigà ca sfan-tul Joan, in deserte pôte. — Preparative, coci ora s'a apropiat a vedé pe acest nou Messia al uniunii popó-relor !

Tote argumentele cari se redimau pe vechile conside-ratii geographice, ethnographice seu philologice chiar, cad inaintea progressului sciéntiei : astadi bancile de quartiu ce impedeccau relatiile între Francia si Italia, s'au planat, prin tunelul din Alpi ; asta-di istmul de Suez, stavila relatiunilor intre Europa si extremul Oriente, a facut loc canalului de Suez. Cu un cuvent asta-di, tóte problemele sociale si politice ale caror solutii se gaseau numai in spada si indetrimentul tutulor, scientia mo-derna le satisface in aclamatiile si avántagiul tutulor. Ignorentii singuri, numai nu pot profita de resursele si binefacerile selle !

IV

Ruina ce a voit guvernul so aduca in tiérra in introducerea cailor ferate, este demonstrata prin experientia in tóte statele :

In Anglia Stephenson a probat : « In 1855, 110 milliône de voiagiori au percurat fie-care aprópe, de noue-spre-diece kilometre , timpul necessariu pentru acest traju de noue-spre-diece kilometre pe ua cale ferata este aprope de ua jumetate de ora. Pe drumurile ordinare, era de ua ora si jumetate ; fie-care voiagior prin subsistántia calei ferate la drumuri, au cascigat dero ua ora, si 110 milliône de voiagiori 110 milione de ore egal la 13,750,000 dille de opt ore. Diua unui om fiind platita cu 3 schellings (3 lei 75 bani), summa de care Anglia ai beneficiat este déro de 13,750,000 3 schellings, seu de 2 millione livre sterlings (50 milliône lei noi ¹). »

In Francia, Perdonnet, prin un asemenea calcul arretta co 45 milliône trebuesc adaogite la ressursele tierrei, ca create de caille ferate ².

Déco vom considera produssul din contributiuni, dreptul de patente, dreptul de diecime pentru voiagiori si marfuri, essecutia gratuita seu cu preciuri reduse ce companiele sunt obligate cotre stat, pentru serviciul postei si transporturile militare, etc. dupo Franqueville caille ferate in 1864, in Francia, au procurat Statului un venit de 92 milliône ³.

1. *Histoire de la vapeur*, par Benjamin.

2. *Chemins de fer*. — Conférence.

3. *Séance du 27 juin 1865 au Corps législatif*.

În Elvetia, după Risler, interesul acționarilor era aproape de 2 1/2 0/0, iar pentru țărâ 20 0/0 pentru un același capital¹.

Fără a multiplica exemplele, vedem deoacă prima misiune a căilor ferate, este d'ă augmenta venitul Statului. Această soluția implică în tot cazul uestiunea echilibrării bugetului.

Acă misiunea nouilor căi de comunicație sub punctul de vedere al echilibrării financiei, va fi pentru România d'ua importanță fără egal. Tot Statul are un interes vital a regulă financiei sâlle, este ua dubla datorie : datoria către el însuși, datorie către celelalte State. Or, principalul obstacol la stabilirea financiei, a fost în tot timpul imperfecțiunea mijloacelor de comunicație; coci este bine recunoscută această veritate economică : activitatea travaliului național, sorginta principală a alimentării bugetului, este în raport direct cu cantitatea și rapiditatea comunicărilor productive, cari elle însesi sunt susceptibile d'ua dezvoltare prodigioasă prin facilitatea schimbului, adică prin marele număr de debusieri (trecători) și de afluențe, și mai cu sâma prin eftinătatea transportului.

« Sacrificiile cele mai bine întielese ce un guvern pôte face, dice economistul C. de Broukère, eminentul discipol al lui J.-B. Say, sunt acele care au de obiect de a creă, de a facilita, de a multiplica căile de comunicație. Un drum, un canal, adăogă la valoarea fondului ce traversă, diminueă spesele de transport ale produțiilor, și prin urmare preturile lor

1. *Statistique de Suisse.*

mărește asemenea averea și consumația. Adevărata economie, în această privință, consistă în concordanța căilor de comunicație, și în apropierea lor la trebuința ¹.

Necesitatea dă, mult mai puțin decât oamenii, impune asta-dă neî pentru toți acest inevitabil problem de cai ferate. Totul s'amană a le recomanda la atențiunea generală și a reclama o soluție promptă. Printre condițiunile care le fac mai urgente, trebuie a cită anco aci imperioasă datoria de a ardica și consolida creditul, atât în interior cât și în exterior. « Avenimentul drumurilor, va fi în această privință ca în multe altele, punctul de plecare al unei transformări complete. Combinațiuni cu totul nouă se vor inaugura. Noi instituțiuni vor essi în giurul Băncii Franceze cari la noi regulădă nivelul creditului. » dicea economistul A. Audiganne în 1862.

Astfel vom vedea constituindu-se și la noi ca la toți populi *Societati de Credit financiar* al carui nume indica rolul lor, *Societati de credit industrial și comercial*, însărcinate de a face so circule în miile ramificații ale industriei și comerțului, *Societati de Credit mobilier* pentru a încuraja și sustine spiritul de întreprinderi, *Comptoare d'escompt*, cari facilitează operațiile curente ale comerțului, și alte multe societăți cari au a concura la dezvoltarea producțiunii și industriei naționale; coci fie bine întinse: Creditul nu se fabrică. Sunt aceste instituțiuni cari au de rol d'ăi facilita circulația, și acest rol ca so fie implinit,

1. *Principes généraux d'Economie politique.*

2. *Les chemins de fer.* T. II.

trebuie a există mai întâiu elementele necesare spre ăi face so circule, adeco trebuie a există căi repide de comunicatie.

Aceste solutiuni implica o schimbare de ua mare importantia in raporturile existende intre fortuna *mobilieră* si fortuna *imobiliară*, si prin urmare in influentia sociale a uneia si a celei-alte. « Sau multiplicând titlele mobiliere, sau contribuind a dá un sbor necunoscut peno astádi la emiterea valorilor industriali, dice economistul Audiganne, drumurile de fer au secondat cu energie acésta mare transformatiune ¹. » Judecati consecintiele practice: În Francia, ancheta officială din 1850, stabilesce, co intr'un spatiu de 30 ani, din 1821 pene la 1851, valoarea venala a proprietatii imobiliare a crescut de 50 la 100 si venitul seu de 67 pentru 100 ². Unl si cel alt element continuu a se mari anco pe mesura ce se effectua multiplicarea cailor ferate.

Influentia lor este mult mai decessiva în al doilea platou al balantie: *proprietatea mobilieră* : desvolta cu o rapiditate infinit mult mai mare, in proportiuni infinit mult mai largi capitalul industrial; coci prin reionarea caruia sunt vastul far, comunica ua caldura tot-dé-una noua la toate ramurile fortunei mobiliere : *a produce este a miscă* ³.

Trebue déro ca neminea so nu se lasse a se intardia de vechile prejudicii, de regrete retrospective sau de consideratii teoretice, cari pot riscă complectarea imediata a

1. *Les chemins de fer*. T. II.

2. *De la division du sol et de la valeur croissante de la propriété immobilière*, par Wolowski. — *Revue des Deux-Mondes*.

3. *John Stuart Mill*. — *Principes d'Economie politique*.

marelui agent de augmentare al capitalului acestei țierri.

Cei cari refusa adi a crede la implinirea acestei revolutii a capitalului in acésta tiérre; cei cari cred co Romania trebue, in positia sea comerciale, industriale si politica, a remané cea ce este asta-di, nu insist a'i convinge: tempul nu este departe, de a le probà, co esista intre natiuni, in favórea câilor ferate, unul din acelle sentimente contra caruía va respinge ori-ce rationamente ori-ce monitiuni (dojene), una din acelle vointie instinctive al carui triumf este, cert, asta-di ca al regimului rerpresentativ care a redicat vechiul proverb: *vox populi, vox dei.* in rangul credintiei politice. Printr'un motiv sau prin altul, vor ceda la favórea si aclamatiunile universale: *consensus gentium.*

V

Cei cari strigau: *co guvernul are so ne inunde tiérre de streini cu concessiunile selle,* so ne permîtà a' ì întrebà: oferita capitaluri si guvernul le au refusat? Scim bine co capitalurile nu ve lipsesc, sunteti anso timidi in afacerile de comerci; speculatia anco n'a petruns germul avutiei ce contine pamântul tierrei; industria, commerciul, agricultura sunt anco in-fasià; institutiunile financiere sunt incomplete; creditele abia exista! So nu ne facem illusiuni, trebuia anco mult temp pentru a ne bucurà in Romania d'un system de credite asia de intins ca cel din Anglia, Francia, Belgia, Prussia si celle alte state civilisate!

In acésta stare, un guvern care dorià a dà tierrei arterile sélle de viatia si progres, cum putea essecuta linii

ferate de mai multe mii kilometre de lungi ? so fi acceptat momentul oportun ? care moment ? óre Romania in secolul d'asta-di, putea a mai sta ca un desiert impenetrabil voiagiorului dintre Orient si Occident ? Putea a mai stà ca ua simpla spectatrice la acésta miscare universale, care impinge lumea intrèga la ua viatia noua impussa imediat de o politica generale umanitaria si de principiile rationale d'ua inalta administratiune interióra ce le dicta progressul secolului ?

Momentul a fost propice: precum suveranii au simtit necesitatea d'a se uni strins unii longa altii, d'asemenea pentru natiuni, sunt gata a' si dà mâna spre a formà relatiunile ce ratiunea si natura le dicta; or, « Caile ferate sunt cari tind a egalisà conditiunile ómenilor in fie-care stat, si' i impinge la unirea natiunilor, la unitatea civilisatiunii ¹. »

Eto pentru ce guvernul, a grabit a abandonà trecutul, a bravà cu curagiu sacrificiele momentane, spre a întórce tierra la un viitor de cari inimile nobile, patriotice saluta cu orgoliu si bucuria aurora briliante.

So se fi angajat guvernul singur cu exploatarea acestui uvrageu colossal ? Vedeau co medilòcele de care dispune tierra chiar de erau suficiente nu' i permiteau d'a terminà acésta vasta intreprindere inainte d'ua jumetate de secol ! Si chiar de erau possibili, guvernul, le exploata atunci, cum a facut cu calea Giurgiu-Bucuresci, ca ua simpla compauia, si avea dreptate. Atunci ce ar fi cascigat publicul ? Probabil va fi fost mai reu servit. Cei cari au voiagiat cu deligentiile sau postele,

1. Michel Chevalier. — *Dictionnaire de l'Economie politique.*

pe când erau exploatare de guvern, 'si au triste suveniri de serviciile lor, 'si fac un just compt f

Acestea furo experientie fatale pentru voiagiori si comerčiu, ua experientia destul de contraria la emancipatia lui pentru ca sa mai fi putut cerca spre a o renou. Viitorul o va proba anco prin exploatarea ce Statul 'si a rezervat a calei ferate Giurgiu-Bucuresci.

Si ce! ni se pôte dice, cum Statul are dejà monopolul monedei, al prafului, al armelor de resbel, al sariei, al poștei, al telegraphului, etc., nu pote avé anco si acest alt monopol al constructiei si exploatarei cailor ferate, si prin urmare, pentru a fi logic, acella al industriilor cari depind, ast-fel ca constructia machinelor, a sine-lor directia forgelor si a minelor si infine acellea alle școlelor unde se vor formà pepiniera de ingeniori si de amploiati carora sunt exigiate cunnoscintie speciale?

Consideratii d'un ordin superior pot angagia Statul cu ore-care așteprise, ca fabricatia ierhei de resbel, a monedei, etc., exploatarea cailor ferate anso nu este din acest numer. Cei cari cita la fie-care moment, Russia, Belgia si Italia, unii foră a'si face un compt de ceea ce se petrece, sunt aprópe ca astrologul din fabula, care se lasa a cadè in puti: 'si arrunca, departe, priviri incerte fară a bagă de sémă co, pentru a evita abysul care este sub picioarele lor, p'au de cat a urmă simplu ua cale, aprópe de ei, mult luminata; si vor vedé ca neçi în Russia, unde constitutia politica pare a o justifica mai mult ca ori unde ¹; neçi în Belgia, unde mica intin-

1. Rusia construia si face a se construi cãile sãle ferale prin companii.

dere a teritorului s^emana a o felicit^ă;¹; neci chiar in Italia unde difformitatile terenului pare a le impune, nu exist^ă. Fie-care Stat a recunoscut c^ă nu pot persist^ă in ac^ăsta eale de constructiune sau exploataciune prin el ensusi; au vedut c^ă rolul lor este de a priveghi^ă la asigurarea libertatilor, de a proteje in persona lor si in proprietatea lor toti membrii si t^ote interesele natiunii, c^ă misiunea lor nu este si nu va fi de a se face carutiasiu.

Ce mai straniu industrial Statul! Statul pretutindinea si t^ot d^e-una a fost si va fi cel mai inapoiat industrial, fiind c^ă este personificatia sentimentului moderat^{or}, conservat^{or}, in t^ote ordinele d^e idei; or, industria, dupo directia c^ă 'i a imprimat progressul modern, are de tip aspiratiunea, emulatia, elanul, tendintia continua a se suprasa, adesea chiar, prin audacii cari in general sunt ferice, Statul ansa are prima datorie vigurosa d'a se opri.

In Francia, unde cu scop de a mentine vechile traditii si de a procur^ă modelle de perfectiuni, statul, se face imprimor, fabricant de porcelane, fabricant d^e tapeturi, cu ce pretiu procura el capetele d'opere de la imprimaria imperiale, d^e la Sèvres, Coblins? Nu este evident c^ă déco aceste capete d'opere ar fi procurate de industria privata, le ar put^e oferi in conditiuni mult mai avantagi^ose? Nu sunt stabilimentele industriei private cari

1. In 1866 din 748 kilometre exploatare, au l^ăsat a se exploata 189 kil. prin antreprise particulare. — *Annuaire statistique*, par Maurice Block. Astadi nouile c^ăi ferate se construiesc si se exploata prin companii.

2. Guvernul a vendut exploatarea calei ferate construite de Guvern in Piemonte la companii. — *Chemins de fer en Italie*, par Charles Sciard. Astadi nouile c^ăi ferate se construiesc si se exploata prin companii.

au dat placele primelor fregate cuirassate, ca *Gloria*, *Invincibilul*, *Normandia* tipul si desperarea Amiralitatii Anglese? Nu se pòte atribui óre industriei privata co Prussia, astadi mult ocupata de ideea de a se redica in primul rang ca putere militara, cere constructia materialului seu de resbel si mai special acela al marinei sèlle?

Acestea sunt fapte evidente pentru a probà inferioritatea unui Stat, ca constructor sau exploator de cai ferate; pentru co anso adesea audim co se face din systemul Belgic un elogiu care ni se pare exagerat, in Belgia chiar so mergem spre a cauta cifre cari so afirme opiniunea nóstra.

Trasseul essecutat de Stat costa 364,228 lei noi pe kilometru, iar prin companii de 244,754 lei noi pe kilometru ¹, Acésta differentia de 118,474 lei noi ne pare un putinte argument contra constructiei prin Stat, si cascigam convinctiunea co este tot asia de imputinte d'a exploata ca de a construi.

Nu numai co Statul industrial, ca exploator de cai ferate de mine, (de sare, de aur, argint, fer); ca fabricant manufactorial, brutar, bancher, antreprenor de un lucru sau de altul, nu este de loc in rolul seu, ci anco acest contact al publicului, continuu admis a desbate interesele sèlle, si in tot casul interese particulare, si adesea interese infime cu functionarii statului, il impede ca d'a conservà inalta sea consideratie de care trebue a fi gelos.

De alta parte aceste discutiuni alle publicului de propriile selle interese, contra administratiei cailor ferate pot fi asià de libere ca cand ar avé a sustine contra unei

1. *Annuaire statistique*, par Maurice Block. 1866.

antreprise private? Cine in Romania a avut vre ua data ideea sau avantagiul d'a purta in justitia catre ua juridictiune óre care, ua chestiune árdicata prin pretinse abuse imputate Statului ca antreprenor de tansporturi sau fabricant? Publicul nu a avut neci ua data neci cea mai mica idee d'ua simpla protestare. *Dura lex sed lex.*

Acum, cert, companiele nu vor fi scutite de blam sub acest raport; cel putin anso so póte actionà, functionarii se pot trata d'egal in egal; tribunalele chiar se pot arretta destul de severe asupra lor.

Urmase-va de assemenca cu agentii guvernului? Este cel putin de temut: judecatorii sunt ei ensesi functionarii guvernului, o legatura de confraternitate îi unesce unii cu altii; nu iubescu a fi derangiati, puté-vor, á avea ua justa tintire aceia cari au acelleasi pretentiuni?... *Corb la Corb nu 'si scóte ochii.*

In Francia, Belgia se póte dice co exista astadi, nu numai tratate juridice, ci ua jurisprudentia speciale de câi ferate, hasate pe ua voluminósa collectiune de sentintie, legi si decrete combinate cu ingrijire, ordine si intelligentia. Acésta jurisprudentia se impune de sinesi si la companii, si Statului, si la fie care cetatian. Ei, fie care cunnosc fórte bine si litera si spiritul, si sciu cum trebue so se conduca.

In Romania nemica de acestea : elle ca ori ce alta jurisprudentia, se fac cu tempul, nu de adi pene mâne. So se asculte omenii cari se pretind versati in totul; so se citésca jurnalele de la dischiderea calei ferate intre Giurgiu si Bucuresci si se va convinge de adevér; discutiile lor, articolele lor sunt sterile, coci toti acestia fiind lipsiti de ori ce cunnoscintie tehnice si de jurisprudentia

a cailor ferate, se agit faro a face nimic. Este vorha de un voiagior care a lipsit trenul, d'ua mala eare nu a ajuns la timp, sau de o femeia care prin imprudentia sea a fost victima terribilului cal de vapor, jurnalele se grabescu a armà natiunea in contra companiei si a guvernului. Sermana compania ! Sermanu Guvern ! Este questiunea de drept sau de alt ceva ce importa sciintia tehnica, comerciul sau industria : toti tacl ! *N'aude, na vede, na greul pamântului !* Sermana tierra. Sermana natiune ! Sermana Pressa !.....

Trebuie a fi cine va pucin in curent cu cunoscintiele de cari sunt versati la noi acêsta classa de publicisti si sentimentele de cari sunt animati ua mare parte din functionarii publici, pentru a putè sperà, crede co si unii si altii vor putè in curènd a se pune la inalta lor missiune.

Tot de ua data, nu voiu neglige a insemna, co Romania nu este cu totul lipsita de barhati eminenti, ageri novatori; cari interpret necessitatile epocii lor si alle tierrei; din nenorocire anso intimpin in fie-care di resistantie invincibile, care impun mai mult temp pentru a fi ascultati de cât de a triumfà; vocea lor chiar este adesea inabusita, coci sunt pucini la numer !

Obiceiurile si sentimentele nu se pot reformà de adi pene mâne !

Astfel gestiunea prin Stat ar fi creat noi dificultati cari se traduc in diminuarea beneficiului pentru tierra si nemultumiri in interessel cetatienilor.

Si cari sunt *diminuarile beneficiului pentru Stat* ? Preciul de exploataiune avènd de base pe acella al companiei, si noua gestiune fiind mai pucin fructuosa, va fi rezultat pentru el ua dauna certa.

Èto pentru ce gestiunea va fi fost puçin fructoasa : Ua compania pôte avé un personal essential modificabil : tot amployatul care face rep serviciul seş este înlocuit, si, prin acésta epuratie succésiva, adjuñge a avé ua exploataciune destul de perfectă. Statul din contra, vá recrutà si *regimentà* ua armata de funcţionari publici, cari vor fi tratati ça cei din cèlle alte administratiuni; a le augmentà gradat privilegiele, a'i departà, dupo capriciul guvernului; sau a le creà ua inamovibilitate de fapt, déco nu de drept. Pentru ce ya fi ast-fel? Pentru co, Statul, fiind ua finţie fictivă : nu 'i place ómeni cari nu sunt nutriti d'opiniunile sèlle politice, si tine mai mult la functionari cari ved numai prin lunetele sèlle; si ast-fel se departédia de sine barbatii capabili d'asemenèa servicii : lassa locu miopilor!.....

Aruncati-ve ochii assupra modului cum se dau funcţiunile !

Aduceţi-ve aminte, unde se urcasse solda Prefectilor, sub-Prefectilor, si suplimentele amployatilor de la Telegraph si serviciurile de trista memoria, ce reclamasse acésta augmentare sunt acum câti-va ani ! ¹.

Celiti sedinţiile, ca sq vedeti ce s'a petrecut în corpurile legiuitoare, de cate-ori un guvern a cerut suplimente pentru o classa de functionari, sau augmentare de solde : deputatii nu s'au oppus neci ua data contra acestor favoruri, cereau, din contra ua întindere a bine-facerilor functionarului.

Cei cari au confiat exploataciunea câilor ferate la companii, au avut înaintea lor tóte acése exemple,

1. Lovituya de Stat din 2 Maiu 1864.

tóte tristeles consecintie : au prevediut co Statul nu va deveni in curênd o fiintia de *calcol* si d'*actiune*, spre a face la tóte pretinsele binefaceri acésta simpla obiectiune « ' Mi cereti d'a cresce bine-facerile functionarilor, ve observ co possitia lor nu este anco asia de precaria, pentru co tóte locurile vacante sunt solicitate de sute de concurenti capabili. Nu pot augmenta aceste bine-faceri de cat diminuând pe al meu; or, al meu este acella al societatii, al natiunei ».

Cand dicem a *regimentà*, nu exageram nimic : Nu este necessariu de a aduna mult vechi suveniru pentru a se reaminti capitani de postie, conductoru de diligentie, si amplotiati de telegraph, armati si investmêntati d'un costum cari au ce-va soldatiesc, cu tóte co missiunea lor este cea mai pacifica care se póte imagina. Acésta n'are de efect de cat a flatà orgoliul si excità admiratia si terórea cator-va cetatieni cari nu sciu a vedé garantia d'ordine de cât acolo unde este sabia si uniforma, si pentru cei cari organisatia militara este expressiunea cea mai perfecta de ver ce buna organisatia. Acésta, nu neg, presinta óre care avantagie, nu trehuie anso a se glumi mult, coci este un semn caracteristic de tendintie cari trebuesc serios combatute : nu este bun, nu este folositor pentru progres, pentru libertatea sociale, ca societatea so fie o mare machina, si cetatienii organe etichetate si numerotate.

So departam déro ori-ce exploatatiune directa de catre Gubern, so pastram si so recurgem la companii. Cert acesta, nu este, cel mai bun mijloc; fiind-co anso nu essista altul, n'avem ce face. Se va cautà numai d'a face so dispara inconvenientul cel mare : d'a nu semenà

de loc cu Statul si d'a numai fi formate de streini.

Care este natura concessiunilor exploatate prin companiele cailor ferate ?

Audim dicându-se in fie-care di co aceste intreprinderi sunt in possessiune d'un *monopol*, de care companiele se pot servi si abusa dupo interessul si capriciul lor; co publicul le este sacrificat; co sub regimul actual, ori-ce amelioratiune ori-ce progres va fi impedit prin acésta mare industrie de transport care va essersà o influentia atat de decisiva as supra prosperitati generale. — Aci sunt exageratiuni evidente cari nu le accepta de loc spiritele serióse, anso atat de mare este puterea cuvântului, in cot acésta singura expressiune de *monopol* applicat la antreprisele câilor ferate este suficiente pentru a retaci discutiunile si impinge rationamentul la consecintie nu mai puçin prejudiciabile pentru interessul public ca pentru interessul companiilor.

So examinam : in veritate este aci un monopol? Statul la o epoca determinata remâne singur proprietar de caile ferate, si adaoga ast-fel la fortuna publica; 'si a rezervat facultatea d'a rescumpera concessiunea; n'a luat neci un angajament care so'l oprésca formal d'a construl sau d'a lassa construi alte companii, alte cai ferate, cari vor puté face o concurentia directa sau indirecta la acelle ce exist; dicta un maximum de tarife pentru fie-care cathegorie de transport; exersa assupra antreprisei un control continuu; ori ce messura care interessa publicul trebuia a fi decretata, sanctionata de guvern; concessionarii nu au de cat usu-fructul pe ua epoca determinata; in fine, pe cand companiele remân singure atinse de sacrificiele de exploatatiune, Statul, la

ua perioada fixa, va avé dreptul d'a imparti beneficiul te va excede ua taxă determinata. Eto în ce consistă monopolul accordat la concessionarii cailorferate ! D'aci la monopol suntem departe ; si déco admitem acest cuvânt trebuia anco a conveni cò un asemenea monopol va fi cel puțin pré inoffensiv.

În fapt déro rolul actuale al companiilor, impus prin caetele de insarcinari, nu este de cat acella d'ua mare regia care essecuta un serviciu public cu riscele, pagibile si profitul seu, sub survegherea permanentă a Statului.

Uă concessiune de nouă-dieci si noua de ani ! Eto anco un cuvânt care pare co lassa a se auzi : *Abyssus, abyssum invocat*. În Frância concessiunea, de la 25, 40, 45 ani, a fost urcata la 99. Eto cuvântul : *natură* concessiunilor, *intinderea* lor, si *durata* lor trebuie a fi în raport invers una de alta, cum o voesce în toate lucrurile legea ecuilibrului. Or, Statul neputând a se însarcină cu indemnitatele terenului, cu spesele de terrassemente si lucrari de arte cum se putea satisfăce această lege a ecuilibrului ?

Trebuié déro a se dà concessiunii o *durata* în raport cu natura si întinderea sea. De alta parte, nu este just, ca numai societatea de asta di so plătesca ua opera care este destinata a dà servicii și societăților viitoare. Această este o lege umanitara.

Care este anso, caracterul concessiunilor prin medilocul carora vor fi construite si exploatate caile ferate ? Este aci ua simpla serie de contracte cari au fost desbatute de o parte si de alta, si pe cari Cămera și Senatul le au acceptat si guvernul le au decretat. Cò în acestă con-

tracte sunt multe lacune; co sunt prè elastice; cò sunt dupo cum se dice prè *liberale*, cert, nu voiu veni eu a negà. Cand se face ua legè ca cea din 1869, se pote óre prevedea ultimele consecintie? Barbatii d'atunci de là guvern, aproband Statutele Companiei, au lassat so se intieléga, co faceau nu un lucru perfect, ci cel mal bûti posibil. A exige de la inceput un lucru perfect, era a exige imposibilul, coci era questiunea d'un uvrageu, care dupo cum am vediut mai sus, nu admitea intardiére.

Singurul lucru ce se putea, ce trebuia corpurile legiuitate cere attunci guvernului; era d'a propúne celle mai bune medilóce possibile de amortisare, luând in consideratio circumstantiele, si in ori cò cas, de a hu lassà in suspenssiune o asemenea opera:

Singurul lucru, ce de alta parte se putea cere de la compania, pe cand de o parte guvernul presinta de buna credintia, legea ce avù votul corpurilor ligiuitóre, ca so depuna ua garantia valabila de a assigura essecutia essacta in conditiunile si limitile caetului de insarcinari.

S' a facut de unul si de altul acéstea? Natiunea a fost presinte la tote aceste operatii, esté déro inutile de a mai reveni. Voiu adaogi uumai, co oposantii sistematici ai guvernului s' au pazit bine; naturalmente, d'a presinta questiunea sub tote aspectele sèlle, cat despre oposanti de buna credintia, passionându-se in discutii, n'au tinut in essamenul acestei questiuni calmul, care singur, putea a le permite spre a le discerne bine. De aci atâtea inquietudini din partea natiunii pentru natura, intinderea si durata concessiuni; de aci atâtea lacune printre caetele de iusercinari; de aci, dupo cum se dice, contracte liberale.

Este ua nenorocire generale in acésta tiérra; s'a de-gradat mult sacrul cuvent de libertate! s' a comis multe abusuri cu sublima devisa de *libertate, fraternitate si egalitate!* Câti omeni nu ne arrétta istoria, c'au fost sugrumati sub un acellasiu striang spre a gassì fraternitatea! Câti bàrbati, nu ne arréta epocele recente, c'au fost pré sus sau pré jios arruncati spre a adjuunge la nivelul egalitatiei! Câti individi in epocele presinte, n'au fost aruncati in întunerecul temnitielor spre a respira libertatea! Câti si cate... repet, nu s'au comis in dillele d'astadi sub scu'ul *Constitutaei* actutile, in capul careia sunt gravate cu litere de aur devisa: *libertate, fraternitate, egalitate!*... Nu pot dero fi eu au dacele acella, ca se pot afirmà co companiele concessionare nu vor trece, cu ua locomotiva, in marea vitesa, peste caetul de insarcinari si chiar póte peste tote justeles sperancie alle natiunei!

Cu mai multa ratiune, in acest cas, nu pot, condamna pe autori concessiunilor. Acésta este natural, déco cei cari in mainele carora a fost confiate firul, actia, aplicatia jocul acellor trei umanitare sentimente: libertate, fraternitate, egalitate au abusat, est óre culpa aceluia care le au pus in mijlocul societatii? Este d'asemenea de concessiunea cailor ferate; déco concessionarii vor abusa, este óre culpa acelora cari au acordat concessiunile, sau a acellora carora le este rezervata datoria de a minici ori ce abus?

In acellasi temp, in allegerea companielor concesionare, cred, ca n'au influentiat neci o consideratia exteriora interesselor publice, cu tóte co s' au dis multe: *S'a refusat companii cari au dat oferte in bani mai avantagiöse.* Acésta conditiune fiind aparenta, 'mi pare mult

inferiôra *experientiei* si *confientiei* de care o companie, intr'ua asemenea vasta si noua antreprisa, trebuie a fi investita. Implinit'ă aceste din urme importante conditiuni companiile refutate? Dificil a crede: negustorul ciarlatan si falsitatea marfei sêlle se cunnôsce dupo precîul cu care se afisiédia !

Pe longa abilitatea d'a manoperă capitale, ua asemenea intreprindere, exigeă anco cunnoscintie positive assupra artei d'a construi acest nou system de locomotia d'a dirige acêsta noua industrie de jcarutiasî. Altraminte exploatatia atat pentru public cat si pentru concesionar, de nu va fi fost pucin fructuôsa, va fi lassat mult de dorit. *Ne trebuiă un calculator*, si atunci ar fi fost, cum dicea Figaro un *dantiuitor c'am fi câscigat!*...

Co la inceputul unei mari intreprinderi, unui nou travaliu necunoscut anco tierrei, guvernul s'ar fi arretat facil in alegere, si co a liberat immense benefice la companii, chiar streine, ce s'au presintat d'a angagia mari capitale, este mai mult sau mai pucin de realizat acêsta se intielege, si are chiar scusele sêlle : va excita emulatia intre Români pentru concessiunile noilor traseuri, va chiema concurentia lor, si va da guvernului si concurentilor Români date care trebuie a servi ca far pentru concessiunile viitôre.

De se insista anco co s'au liberat mari beneficie, care eră punctul de plecare? Trebuiă a se crea cai ferate, a le crea iute si in mare numer, si prin urmare era indispensabil de a offeri la capitale conditiuni cari putea a le atrage la acêsta noua intrebuintiare. Capitalele ôre veniau déco Statul nu le garantă securitatea ce exigea? Pentru a critică cu ôre care autoritate systemul

care a fost urmat, ar trebui a proba co condițiunile acordate capitalului erau sau inutile sau excesive, si ar fi trebuit, mai cu séma, a arretta prin care alt mod s'ar fi putut dotà România de retiéua de càl ferate pe care le reclamà necesitatea. Acésta demonstratia, mult mai dificile ca critica, n'a fost de loc făcuta. Guyvernul déro era forciat de a face ce putea.

Sub sentimentele in care se afla astadi natiunea cred oportun de a nu lassà sub tacere un passagiu viu si plin de sensul practic, ce se raporta la questiunea ce ne am incercat a desvolta. Intendentul Galaizier, care cu tôte co erà un model de virtute, fu pus în suspiciune si obligat de a justifica, la camera din Alsace, lucrarile ce facusse. Eto o parte din discursul seu :

« Cheltuelile constructiunilor particulare, dicea el, nu pot de cat a fi proportionale cu facultatile cellor cari le intreprind, cheltuelile publice nu pot fi ast fel limitate ; elle intra, pentru cea mai mare parte, in mânele de unde elle essu. Deco elle occasiona ôre care jena, ea este passagera si in curênd uitata, si avantagiul ce elle au produs este eternal, ca si publicul care profita. Stramosii nostri au facut sacrificie in favórea nóstra ; noi datorim la descendintii nostri : acésta este compensatiune facuta din generatiune in generatiune, care immultind massa de placeri la cari fie-care individ participa, augmenta pe nesimtite marirea Statelor 1. »

So se schimbe datele si numele — 1870 in loc de 1789, România in locu de Strasbourg, Guvernul Român in loc de intendentul Galaizier — si so se conchida ; coci nu'mi

1. *Œuvres de Sainte-Suzanne.*

voiu dà missiunea de a apera guvernul : Trebuie un avocat putinte — natiunea intrega — a pleda pentru o asemenea bine facere cu cari au dotat tierra. Déco generatia pressinte nu va recunósce, posteritatea, cert, nu va fi ingrata !

Va veni ua di când România se va convinge co ea a avut in capul seu, pentru a o dirige, un barbat de credintia, barbat care a unit probitatea cu cel mai pur patriotism, ministru de curagiu mai cu sémâ, si caruia nu i se póte imputa de cât curagiul seu incomparabil pene adi : coci, prin tr'ua politica nu mai pucin conservatrice ca progressista, s'a arruncat cu resolutia, intielepciune si sânge rece prin medilocul diferitelor lupte de partide, in tr'ua epoca când numerul inamicilor tierrei era forte si imens, si a dat iubitei séle Patrii *vinele* care'i va facilita circulatia sângelui, elementul de viatia si progres; uâ organisare militara, elementul de independiutia !

Gracia acestor acte decisive a parvenit a prepara României un irrecusabil titlu de admissie printre Statele Europene.

Ferice de Suveranii si Ministrii aceia cari aduc asemenea servicii Tierrei séle ! România le va conserva un nume tot asia de scump, cum Francia adórá p'al lui Henri IV si al ministrului seu Sully. — Ii vor numi

REGENERATORII SEI.

VI

Este âncó locul in acest capitol a insemna : Co influentia ce essersa caile ferate assupra moravurilor, assupra naturei reporturilor din provincia in provincia, assu-

pra desvoltarei ayutiei, fiind mult mari, multi se întréba, co déco scumpa unitate nationale nu va fi rupta; se întréba, déco nu se va realiza acésta perturbatiune ce o dorescu, fora a avé franchetia de a o manifesta pe facia, unele din partide gata a sacrifica viitorul patriei, la meprisul judicatiei Europei indignate.

Nimeni nu ignora co attât dincolo cat si dincóci de Milcov, afaro de partidele oneste, amice alle nationalitatii Române, partide cari din fericire sunt in mare majoritate, sunt altele ce regretâ unitatea Moldo-României, altele cari ascund amenintiarile lor obscure sub un vel de independentia si de liberalism, si caut a realiza aceste proiecte exploatând pasiunile populare, Avem ânsó consciintia d'affirmâ, co acolo unde se va suprima distantiele intre toti membri de la marea familie Româna; unde se vor facilita circulatia productelor si a persónelor, printr'ua intielépta combinatiune a tarifelor pe caile ferate; elle vor deveni cea mai redutabile arma spre a sfarema aceste tendintie retrograde. Vor contribui anco cu eficacitate de a satisface marea dorintia a nationalitatiei Române : de a realiza reunirea tuturor fractiunilor vechei Dacii.

Déco, cum se assigura cuvêntul religiune, vine de la *religare* (religo, unire), caile ferate au mai mult raport cât nu gândim cu spiritul religios care alta data unia toti fii la o aceiasi patria. Neci ua data nu va exista un instrument mai putinte pentru a apropia materialemente populatiunile, a uni diversele parti d'ua aceiasi natiune. Omenirea este petrunsa de inalta lor missiune : Priviti zelul si ardórea ce adi natiunile civilisate desvolta, pentru stabilirea cailor ferate, si ve veti face ua justa

comparatiune cu cele ce se petreceau, sunt cate-va secole, pentru erectia bissericilor.

Ni se va putea opune, scim, co acest rationament, ne conduce a pretinde ca rassa latina din Orient è in prediua de a'si dà mâna sub imperiul cailor ferate, si co infine, curând, elle urmând marsiul lor vor veni a realiza un vis mai ambitios al acestei rase, care nu 'este nou, de o mare confederatiune Européna.

A ! neci de una, neci de alta, nu voi dice nu ; voi fi, cert, cel din urma d' a me plange de acest fapt ; voi purtà numai regretul co nu voi fi pôte martor la realizarea acestor aspiratiuni umanitare.

Fie bine intielles, co cu cele disse, sunt departe de a'mi reuni vocea la aspiratiunile, sau sgomotile, câtor va omeni de nemic : sperantia de ua confederatiune sau regat : Româno-Ungar, Româno-Bulgar, sau Româno-Serb.

Adeveratii Români din tôte partile, se acord a condamna acêsta fusiune imposibile ; si sunt ei cari au aci dreptate. La tentative de asemenea anexiuni, caile ferate, vor favorisa luptele civile ce nascu infalibil intre asemenea natiuni.

La ce va servi asta-di unirea d'asemenea populi cari au fie-care ua limba differita si un glorios trecut istoric !

So veghedie Români assupra scriitorilor cari fac asemenea mari sgomote : teoriile lor nu sunt de cat o arma ascunsa la serviciul discordiilor politice, sau fructele unei pitici utopii.

So veghedie Români assupra lor : adesea ceea ce diplomatia numesce anexiune sau unire nu este de cat un ipocrit mod de cucerire : « cand un mic rege n'are

destul curagiu, neci talente, neci bani pentru a mari regatul seu prin forcia armelor cauta a face so se crédia co alti populi au voit a se da lui. Fie-care votédia dupo cum 'i place pentru sau contra anexiunii, ansà tot ceta-tiénul care are audacia de a amenintià co voesce a conserva nationalitatea seà, este pus in inchissóre sau assassinat de sbirii monarcului, 'cu tot *sufragiul uni-versale... »* ¹.

Se veghedie déro Români ca se nu fie surprinsi de mâna acestor sbiri : armele lor sunt mai omoritóre de cât alle resbelului.

VII

Ne remane a demonstra co caile ferate au o fericita influentia assupra voiagiorilor, spre a redica inchietudinea cellor ce strigau co guvernul *voesce se ne compromitia sanetatea*. Déro póte nì se va observa, co nu sunt priimate consultatiile medicilor foro diplome sau brevete d'ua libera professiune medicale.

Ce ni se va dice, ânsò, d'un mecanic care va ignora complect jocul diferitelor elemente ce 'constitua machina care este obligat a o direge? Faro a exige de a fi constructor, este dator a scì atât, spre a putea deduce, cantitatea si differitele alimente necesarie a nu derangia mecanismul. De asemenea pentru un barbat ori care, farò a exige de a fi spre exemplu, medic cu diploma sau brevet, trebue a cunósce atât spre a puté deduce conditiunile necesarie de a'si face viétia ferice in ori ce positie s'ar afla : in wagon sau in cabinetul seu de

1. *De l'Espagne*, par Villiaumé.

travaliu; in societatea civile, sau pe câmpul de bataie.

E indestul a se gondi cineva un moment pentru a recunnósce mai inainte co fie-care miscare a omului, fie-care sfortiu care face pentru a se pune in relatie cu lumea exterióra imbratisiând spaciul, suscita pentru el óre cari pericole contra carora are trebuintia de a lua precautiuni. Ast-fel umblând naturalmente pe picioóre, este deja expus la mai multe accidente de cât stând immobil. In curse pericolul augmenta. Voesce a se adjuta de ua fortia streina lui, de exemplu aceea a calului, nou pericol. Are audacia de a tenta flotele, de a infrunta imensitatea marei, oh ! attunci vânturile si abissul sémana indata co ar conjura frageda sea existientia. Voesce a se adjuta de forcia vaporelui spre a desplca admosfera cu iutiéla fulgerului, cea mai mica imprudencia a sea sau a mecanicului sunt grave attentate la viétia sea. Cu un cuvênt se va face ua idela de tóta influentia cailor ferate assupra sanetatiei, de indata ce ne vom adduce aminte de definitiunea *vietiei* data de savantul naturalist Crevisanus : « viétia este uniformitatea constante a fenomenelor cu diversitatea influentielor exterióre. » Si cu tóte acestea continuu amenñtiat, sferimat adessea, omul nu se opresce de loc. Fidel legei depusa in fundul animei sélle si care'l impinge a se redica prin studiu si prin travaliu d'assupra elementor ordinului material, este infatigabil pentru a domptà si pentru a face a servi la usagiul seu forciele chiar cari sémana a se dirigea contra lui. Successul ânso nu'i remâne de cât cu preciul unei lupte continue!

Pentru a fi sanetos nu este déro ua afacere de hasard, neci ua problema ce numai medicul 'i póte da solutia :

legile sêlle sunt simple, comprehensibile de ori ce intelligentia. Pentru ce déro nu'mi voi permite de a arretta influentia câilor ferate assupra sanetatiei voia-giorului ?

Este cunnoscute ca omul se compune din : *fisic* si *moral*, totul déro revine : d'a cunnósce raportul ce exista între aceste doue parti si de a deduce conditiunile ce contribuie la constantia sea pe ua cale ferata. Or, fiind-co chestiunea este redussa la *raporturi*, remane pura *mathematica*, apartine la messeria mea : nu mai me tem dér neci d'un proces medical, neci de lipsa de clientela.

Déco rationamentul, in tote afacerile acestei tierri ar fi-fost asla de riguros ca in sciintia de calcul, nu se ar mai disputa atâtea, nu se ar mai turmenta atâta acêsta natiune ! Si acêsta era posibil, « deco tot rationamentul este un calcol, totul nu pote fi de cât un calcol ¹. »

Vom cauta a insista mai mult assupra acestui subiect, coci déro corpul lancediesce, spiritul nu este mai mult liber ca prisionierul in cellula sea !

Divind sanetate ! Cine nu voesce a te cumpera cu preciul cellor mai mari sacrificie ? Natura, acêsta muma comuna, ne a dat-o gratis, déro vom utiliza-o cu ua intielépta messura.

Cabanis, medic si filosof prin excelintia, unul din interpretii cei mai celebri al ideilor si facultatilor nóstre, expune in termeni clari reporturile cari exist între *fisicul* si *moralul* omului : « Déco este aci questiunea de consideratiuni *morale*, dice el, acêsta este dupo lumi-

1. Laromiguière.

nele, ce elle pot imprumuta din studiul fenomenelor phisice ¹. Ilustrul seu contimporan Corvisart, demonstra prin fapte clinice, rolul ce emotiunea morale si pasiunile pot essercità asupra productiunei successive si imediate a maladiilor organice ale animei.

Mai modern, Flourens, un eminent phisiologist, adaoge : « Se vorbesce mult si de mult temp de influentia *fisicului* asupra *moralului*; nu se vorbesce destul de influentia *moralului* asupra *fisicului*. Observatiunile medicale domin pré mult observatiunile philosophice ². »

Este evident, co din studiul acestor teoreme, resulta relatiunile date de un illustru medic modern ³.

« Starea morbida influentiédia in un mod direct asupra formarii ideilor si affectiunilor morale. »

« Operatiunile de intelligentia, obiceiurile vointiei, manifestatiunile impressionabilitatii nóstre pot combate cu succes maladia. »

Déco acésta dubla relatiune este incontestabile, trebue cert, cà omul so gasésca in avantagiile de ori-ce natura ce ne offera cãlle ferate, desse elemente de satisfactiune interióra, de sanatate si d'ua vietiuire ferice. « Avantagiile voiagiorului, continua illustrul medic, au de scop de a regenerà corpul, de a desvoltà intelligentia; prin elle anima se desvolta, vointia se reintaresce. »

La acest subiect Husson a demonstrat prin studii statistice : co populatiunea Parisului, faro a attinge anco

1. *Le rapport du physique et du moral*. T. I.

2. *De la longévité humaine et de la quantité de vie sur le globe*.

3. *Annales d'hygiène publique et médecine légale*, 1859. — Dr P. de Pietra-Santa.

tot binele de a vietui, dovedesce în subsistentia sea si în conditiunea sea generale o amelioratiune aprópe continua, si aceste fenomene gratia câilor ferate, se întind puçin câte puçin în tóte regiunile împériului ¹. »

Ore noi nu suntem compusi tot din acelleasi elemente ca so speram co caile ferate vor avé acelleasi influentie d'amelioratiuni? So speram, coci avem necessitate mai mult de cat ori care alta natiune!

Un philosoph modern a dis : *Tempul de aur ce o órba tradițiune il pusesse în trecut este înaintea nóstra*. Déco admitem co lungimea existentiei este una din caracterele vietiei de aur, caile ferate, ca neci unele, justifica acésta profunda meditatiune. Prin elle ómenii vor attinge o existentia efectiva tot asia de lunga ca si cei 900 ani ai lui Mathusalem. În veritate, nu este óre a lungi viétia suprimând cea mai mare parte de perderi de temp ce Români astadi suffera în tóte transactiunile lor cari implic o transportare de ómeni si de lucruri? Caile ferate combinate cu caile de navigatiune, tóte partile globului sunt în posibilitate de a fi vediute în scurt temp si cu puçina cheltuiala. Cine nu vede co se merge de la Paris la Petresburg si în America mai curênd de cât de la Bucuresci la Iassi? Antipodii, acest termen extrem de departare pe pamênt, vor fi la pórtá nóstra : se va puté merge intr'ua luna ².

VIII

S' au pretins, si cu drept, mai cu séma pentru caile ferate din Austria, co petrecênd na nópte în calea ferata,

1. Etudes statistiques, — 1860.

2. M. Chevalier, Dic. de l'Écon. Polit.

trapiditatea wagónelor ¹, mișcarile înconstante ale trenului ², aduc adesea ua *cephalogie*, mult sau puțin întinsa, care produce ua sensațiune de ua greutate enorma la cap.

Este cert, că sorgintea reside în : locul ambiante (ventilatiune imperfectă), reaua dispozițiune și divisiune a interiorului wagónelor, contractiunea prelungită a acellora-și mușchi, flexiunile permanente sau extensiunea exagerată a cator-va articulațiuni ale omului, presiunea continuă asupra acellora-și părți ale corpului, imobilitatea aproape absolută a membrelor, impresiunea agenților exteriori, obiceiul acestui mod de comunicație, mai mult sau mai puțin întins, etc...

Din fericire experiențele moderne, au dat mijloace spre a le face să dispară :

1° Prin precauțiuni igienice, inteligente, cari parte depind de la voiajori, parte de la administratiunea căilor ferate ;

2° Prin observarea completă a bunelor regulamente ce administratiunea și guvernul trebuie ale da la lumină ;

3° Prin bună alegere a personalului în toate ramurile serviciului și o justă severitate asupra acestui personal ;

4° Prin o bună organizare de semnale și telegrafuri ;

5° Prin o bună construcțiune a materialului fix și mobil ;

1. Cari depind de la imperfectia căii, neglijența voiajorilor, relațiunile wagónelor între ele.

2. Mișcările în raport cu viteza cascigată, elasticitatea resorțurilor, departarea sinelor între ele, contactul sinelor în schimbările de direcțiuni, îmbucatura cu roțile wagónelor, contactul lor, natura lor, taria pământului, imperfecta nivelare.

6° Prin o stricta politie de di si nópte, facuta cu un numer sufficient de gardi ;

7° In fine, prin perfectia ce industria moderna a addus în materialul general de exploatare al cailor ferate; si care mi place so sper co compania nu' l ignora neci il va neglija ¹.

Cert, prevedind aceste consideratiuni, co ilustrul medic J-M. Worm ², dice cu ua ferma convictiune :
« Nu mai este de loc pericol de a redutà pentru sanatate prin rail-ways ca prin celle alte diferite moduri de locomotiune. Diferentia de vitesa nu exercita neci o influintia. Déco voiagiorul este confortabil asediat într'un compartiment inchis, sigur si bine suspendat; supórta tot asia de bine o vitesa d'ua suta kilometre pe ora, ca ua vitesa de diece kilometre ³. »

IX

Spre a complecta acest subiect cum savantul medic Worm este primul în acésta materia, cred inutil de a mai adaogi alt-ceva; me voiu multiemi de a traduce anco literalmente cate-va pasage ;

« Causele reului resid anco în excitatiunea, anxietatea si miscarile nervóse produse prin sfortiurile neincetate ce persónele fac pentru a castiga cel din urma tren expres si a adjuge punct la ora fixa.

1. Cred util de a recomanda administratiunei opusculul: *l'enquête sur le moyen d'assurer la regularité et l'exploitation de chemin de fer*, facut in 1853 din ordinul lui *Magne*, atunci Ministru de lucrari publice. Acest report, de unde am estras parte den aceste consideratiuni, facut de eruditul Prosper Tournoux este un veritabil *exigi monumentum*.

2. Medic la colegiul Regal de Medicina den Anglia.

3. Revista sanitara din Londra a Medicului Richardson.

» Negutietorul fatigat si îngrijat, omul de afaceri sau de legi, amplotatul sau profesorul, scîu fôrte bine co a perde convoiul cu o jumetate de minuta, este a se expune de a perde fericirea pe care meditatiea îl sustinuse in lupta dillei, este a renuntia la sperantia de a petrece séra in mijlocul bucuriilor de familie.

» Deco obiceiul unit cu un temperament rece si puciu nervos, parvin a moderà efectele acestei neprecurmate anxietati, nu sunt anso mai pucine persóne cari trebue so fi simtit si cari resimt isbirile iritate ce se raporta la dissa practica.

» Maladii si sufferindii vor fi anco mai mult affectati, se raporta casuri de mórte grabnica, produse prin acésta imperiósá necessitate d'a se grabi mult spre a adjuge convoiul in plecare. »

Intervalul dér cel mare ce exista in unele din garele Europei, între pornirea trenurilor, are o mare influentia assupra sanitatii omului. « Déco trenurile ar fi mai desse, adaoge illustrul medic, s' ar evita isbirile nervóse cari sunt consecintiele superarii ce gasescu cei cari remân ast-fel in urma. »

Pentru ca ânso administratiunea so póta da acésta solutiune, este evident co are necessitate de concursul publicului. Cu cat voiagiorii vor fi mai numerosi cu atât convoiurile vor fi mai desse si pe longa acestea,preciul transportului mai mic.

Din celle expusse vedem der , co, raportul constant, depinde de la voiàgiori si de la administratiunea cailor ferate : prin precautiuni si combinatiuni intelliginte (pe cari principalele le am citat si le vom complecta in cursul acestui opuscul) alle ambelor parti va disparea tóte

inconvenientele ce contin si inchietudinile ce au ardicat, lassându-ne a ne bucurà numai de avantajiele ce sunt chemate a ne procura.

X

Oh ! trebue so spunem, co nu este de demult, nimea nu se hasardà de cât tremurând a se urcà in wagóne. Făcéau act de curagiu a se imbarcà in trassurile têrite de teribila machina : voiagiorul se urcà in wagon cu valisa sea cum minorul descinde asta-di intr'un strat de mîneral cu lampa sea. Unul si altul nu se gandiau neci la ciocnire neci la desinară ¹, neci la *grisou* ², neci la surpare ; unul nu era mai sigur de a adjuge la finele voiagiului seu cum cel-alt de a mai vedé diua.

Astà-di toti voiagiadia faro téma, se imbarca in calea ferata la cel mai mic capriciu. Abià déco tierranul întórce capul, abià déco animalele, cari alta-data fugiau, intre-rup repaossul lor pentru a privi locomotiva, modernul cal de vapor, ce trece liniscit.

Cum se esplica acésta? La inceput, ca mai tóte operile omului, fiind imperfecte, accidente teribile au fost desse, raniti si morti numerosi ! Geniul omului cu incetul l'a perfectionat, a facut so evite tóte áceste triste accidente ; companiele bine inspirate, avênd inaintea consciintiei lor acésta teribile responsabilitate de sangele versat, au sacrificat totul spre a introduce tóte inventiunile si perfectiunile necesarie.

1. Numeso *desinare* ceia ce franessul dico *deraillement*, adeco esirea wagonului din sinele sêlle, a nu' si urma directia sinclor.

2. Minari Francesi numesc *grisou* un fel de gaz care se goscesce prin mine ; este forte nesimîtor, dér cu proprietatea de a se aprinde fórté facil cu o mare detonatiune.

Vor tine ore compt si companiile noastre de acesta terribile responsabilitate, si de gradul de cultura in care se găsesc la noi massese ? Se speram, co va pune exploatațiunea la inaltimea gradului de perfectiune unde a adu s'o geniul mecanic, co se va grabi a adopta toate perfectiunile, toate ideile nuoi, vor da tot concursul lor de a le face eintrbuintiarea lor populara priu o perfecta securitate pe toate liniile ?

Nu mai atunci, fie incredintiate companiele co, voagiori se vor precipita in garele lor ca in toate tierrile.

So speram anco, co procurorii, judécatorii, in fine co toti functionari surveghietori ai interesselor publice, vor desvoltà o justa severitate catre amplotati administratiunii cailor ferate ?

Numai astfel se va obliga administratiunea de a preveni si micide si marele accidente ce pot proveni din neglgentia amplotatilor.

De se insista co uu singur accident in calea ferata pôte occasiuna mai mult reu de cât reuuierea tutor cu transporturile ordinare, respundem, espunând urmetórele statistice imprumutate dupo documente oficiale :

In Francia, cupe ancheta déjà citata resultà, co, din origina cailor ferate, raportul numerului voiagiorilor ucisi, la numerul voiagiorilor transportati este de 1 la 1,955,555; acel de voiagiorilor raniti de 1 la 496,551; co pentru acelési raporturi, prin serviciul messengerii, din 1846 la 1855 era de 1 la 355,463 si de 1 la 29,871.

In Prussia, a fost din 1856 in 1862, 8 voiagiori ucisi si 22 raniti; 5 au fost ucisi si 10 raniti priu imprudentia lor

1. Prosper Tourneux.

urcându-se sau scoborându-se din wagone; rămân dèr 3 morți și 14 reniți *ocasionate prin accidentele trenului*. Numărul voiajilor cari circula pe căile ferate este de 146 milioane $\frac{1}{3}$: media accidentelor este dèr infinit de mica pe an pe fie-care liniă. Și acèsta mediă merge încă descrescend. În 1861 a fost un voiajor ranit din 1,591,471, și unu ucis din 7,957,371. În 1862, a fost un voiajor renit din 6,402,098 și unul ucis din 25,923,393 ¹.

Faro a continua d'a reproduce statisticele altor State este destul de suficient, pentru a afirma cu Perdonnet.

Co caile ferate sunt din tôte mijlócele de comunica tia mai pucin periculóse ².

Cât pentru efectul ce pôte produce întâlneirea unui convoiu cu ua vaca adducem aminte respunsul ce facu celebrul Georges Stephenson la un administrator al calei ferate de la Liverpool la Manchester care 'l intrébà deco o asemenea întâlnire nu va fi *un cas grav* : « *Da, în veritate* » respunse Stephenson *grav pentru vacă*. »

Mai remane anco ua închietudine, și cu drept, a o examina, se pôte întâmpla că o persóna so fie atacata în wagon în mersul seu. Cum se pôte preveni ? Cum se pôte anunția autoritatea ? În Francia atacul audacios de care a fost obiectul un agent ³ de cai ferate într'un tren în mersul seu, a dat nascere la formarea unei comissiuni guvernamentale însărcinata de a cauta mijlócele pentru a garanta securitatea voiajilor « Spiritile au lucrat sub acèsta questiune, dice Cotelle în importantul seu opus-

1. *De l'emploi des chemins de fer en temps de guerre*, traduit de l'allemand.

2. *Chemin de fer*.

3. *Presidentul Ponsot* assassinat în 1860.

cul ¹; trei dieci-si-două de memóre au fost adressate administratiunei. » Eto rezultatele acestei anchete, si cari sunt asta-di mai intrebuintiate in Francia :

1° *Systemul american* pentru wagóne : este un omni-bus, o sala deschisa.

2° *Relatiune între compartimente*, care se póte effectua prin una sau mai multe ferestruí de sticla practicate in paretí ce separ compartimentele.

3° *Semnale de apel* cari pun pe voiagior in cas de pericol in comunicatie cu conductorul trenului si comanda oprirea.

XI

Nu mi scapa din memoria vaetatul general al tierranului :

Alte impoșite o so ne puia guvernul ca so platésca caile ferate.

« Omul, dice Montesquieu, acésta fiintia flexibíle, modelându-se in societate la meditatiele si impressiunile altora, este egalmente capabil de a cunnósce propria sea natura când 'i o arréta, si de a perde pene la sentiment dcéo 'i se ascunde ². »

Attât vaetul tierranului cât si strigatele classelor ce le am citat mai sus, erau déro juste. Culpă nu este neci a unora neci a cellor laltí : este a ómenilor luminati cari le ascunsesse (si le ascund anco multe) adeveratele avantagie alle societatiei prin introducerea cailor ferate.

Românul, de la tierra ca si cel din orasiu, nu uresce

1. Législation française des chemins de fer.

2. Préface de l'Esprit de lois.

progressul, au recunoscut de demult necesitatea lui, este anso gradul lor de instructia ce'i impiedica de a nu'l recunnósce când apare!

Românul nu se teme de imposite : neci in bani, neci in natura, neci in bracie; el a recunoscut de demult, co cel d'ânteiu pas in civilisatia consista de a renuncia nu numai la o parte din libertatile omului primitiv ci si la o buna parte din bunurile sêlle.

Românul stie co actiunea impositului este ca si aceea a sórelui care absorbé vaporul paméntului, pentru ál distribui in urma in stare de plóia pe tóte locurile cari au necesitate de apa pentru a fi feconde si pentru a produce.

Déco acésta absorbtione se effectua proportional, astfel ca paméntul so nu simtia mult lipsa vaporelui absorbit, germul vegetatiilor nu se vestediesce, si fertilitatea urmédia prin restitutiunea regulata a vaporelui. Déco anso cerul in mânia sea, sau absorbé tot vaporele pintr'o parte si mai puçin dintr'alta, sau devarsa vaporele absorbit partial, intr'ua parte prè mult si in cea álta prè puçin, germul productiei in ambele casuri este sfarimat, si resulta sterilitatea. In general anso ori care ar fi acésta actia : binefacátóre sau reu facátóre, la finele anului este apròpe totu-de-una, *aceéasi cantitate de apa* care a fost luata si întórsa. *Repartitiunea* singura déro face diferentia. Ecuitabile si regulata, ea crea abundentia ; prodiga si partiale ea adduce disetta.

Este de assemenea cu efectele administratiei. Déco summele prevaluate in fie care an assupra cetatienilor nu sunt ecuitabile, nu sunt proportionale cu forcia fiecaruia ; impositul in acest cas devine ua greutate care 'i

sferâma si moralicesce si fisicesce. Sunt unii cari prefera a da timpul si braciile, de cat a dà bani lor si reciprocamente. Va disparea déro, tóta sarcina aparinte, acordându-li-se dreptul de a allege; coci este posibil si facil unui guvern cu calcol si actiune, ca prin combinatiuni inteligente so nu diminuedie necessitatile tesaurului ori cum va percepe impositul guvernatorilor.

Numai ast-fel se va gassi applicate credintiele marelui ministru Turgot ¹. « Cei cari doresc, mai mult, a cere lucratorilor de pamânt braciile care le au, de cât banii cari nu 'i au, uita co la cei cari nu au de cat braciile, nu trebue a le cere neci bani cari nu 'i au, nici bracele cari le sunt şingurele lor ressurse ². »

Reul va fi anco si mai mare când impositele sunt intrebuintate in lucrari improductive, când intrebuintarea lor nu este pentru avantagiul tutulor : el epui-sédia natiunea si prepara bancruta Statului.

Inegalitatea impositului, intinderea lor cea exorbitante, rigórea cu cari sunt insocite si abusul ce se face cu intrebuintarea lor, justifica indestul cari sunt causele ce inspira cetatiénului Român tóte inquietudinile !

Déco erá céva detestabil in vechiul regim, coci era in reul tutulor si in beneficiul nimenui : era *impositul*. In vechiul regim, impositul era stabilit orbesce ; se lua la hasard ; se primea o suma óre-care ca nu era de cât uamica portiune din cea ce se ardicá poporului ; se adună pentru a se incasa in ládile a câti-or-va privilegiati. — Este in acésta co se reducea arta financiara inainte de 59. Eí bine ! cu noul regim in ceea ce concerna modul

¹. Ministrul infortunatului rege Loudovic XVI.

². Œuvres de Turgot.

perceperii impositului nu suntem departe de timpurile trecute; este modul d'ase servi cu el co s'a complicat, ca si ruagiul machinei financiere : ua buna parte se incas-sédia in ládile favoritilor ¹, cu restul se platesce ua parte din vechile datorii, grabindu-se tot de-ua-data d'a se contracta altele noi.

Cel mai just si inoffensiv system de ñmposite o repet este acela care distribue equitabil intre guvernati greutatea sea, si acésta in proportiune cu forcia fie-caruia, si care ca so me exprim ast-fel, se reintorce ñnsocit de mari avantagie in mânile tutulor de unde a essit.

Nu insist in acésta questiune, coci este de domenul economiei sociale, domen cu care ne am deperta mult de scopul acestui opuscul. De alta parte, cred chiar inutil a mai insista dupo declaratiunea *Domñi torului* : « Putem fi siguri co caile ferate nu vor fi o sarcina care va apessa tesaurul ². » Or, ne fiind o sarcina pentru tesaur nu póte fi neci pentru cei cari ñl alimenta, pentru contribuabili.

XII

Totul nu este a decreta, prin autoritatea legislativa, sau ori care alta, stabilirea unei cai ferate, ua organisare militara, in general ori ce institutiune sociale. Modul de a le realisa este cea mai mare difficultate, coci adessea, sau legiuitorul nu este chemat a' si realisà opera, sau cei chiestiati sunt departe de a percepe spiritul legiuitorului, autorului lor.

1. Nu al privelegiatilor, coci dupo nona constitutia ce sia dat acésta tíerra, purpura de *privelegiati* abolinduse, s'au imvesimántat cu purpura de *favoriti*, si acésta purpura fiind mai larga, sau mai elastica numeriul favoritilor au devenit mult superior al privelegiatilor d'alta data.

2. Mesagiul Domnesc la deschiderea corpurilor Legiuitoare din sesiunea 1868-1869.

Acestea sunt cauzele ca mai tóte institutiunile, ca mai tote actele unui guvern la noi, inspira inchiitudine si defientia !

Pene când dero nu se va face ua stabilire in Guvern si Camerile legiuitore, progressul tierrei va fi incet-déco nu se va realisa neci ua dáta. — Dessele schimbari fac ca aceste corpuri so nu póte fi investite neci in aintea tierrei, neci a streinului de prestigiurile lor politice; prestigii de confientia si autoritate, mult necessari !

Este náatural, déco se schimba adesea centrul d'agregatiuni al unui corp, 'sau al ori carei adunaturi de parti, nu se póte a nu se produce na trista sguduitura, de a arrunca desordinea in elementele constitutive alle acestui corp sau adunatura. Or, intr'ua societate, autoritatea fiind œntrul agregatiunilor corpului social, resulta déro co, din momentul ce individii investiti de acésta suprema autoritate, in loc de a fi un element de ordine, sunt ua cauza de desordini si d'agitatiuni; adeco sunt intr'ua premenéla continua, autoritatea devine cel mai deplorabile fapt social : produce triste sguduiiri si confussiuni in mijlocul seu, si d'aci cert, prin contra-lovitura in mijlocul elementelor grupate in giurul sêu, in mijlocul societatiei; si ast-fel termina a o impinge la intelnirea finitului unde autoritatea nu mai póte subsiste si societatea a mai rationa ! Si attunci. « Nimic nu este mai redutabil ca ua multime deslantiata care n'àre cap; ànso nimic nu este mai slab in aceleasi timp ¹. »

1. Machiavel. — Nonci è cosa dall' un cante piu formidabila che una multitudine chiolta e senza, capo e dall' altra parte non è cosa piu debole
Discorsi sopra la prima Dec. di Tit-Livio. Cap. LVII.

Epocile trecute, ne prezintă destule exemple clare, ca să numai insist. Me resum dero : Cu cât autoritatea este stabilă, mai bine poate proteja societatea; cu cât societatea este eficace protejată, mai bine ea poate lucra la dezvoltarea prosperității sale.

Trebuie, ca, România se vedea cu în situația prezente, timpul este d'ua inapreciabilă valoare; a schimba continuu și oameni și sistemele, este tot-de-una a recula, și a recula nu numai fară a fi posibil de a mai reveni în dille pierdute, ci a recula astăzi felul, pentru a recădea în rău căutând mai bunul.

Aceste considerațiuni sunt cele mai elementare, ele însoțite își găsesc natural locul act. Fie ansă bine întinse, sunt de parte de ideea de a face o chestiune politică, sau de a controbalanța sentimentele unui mare om de Stat, care parăsind căruia guvernului acestei țări a dis : *Co este bine ca omul de Stat se nu remedia mult timp la căruia Guvernului*¹. Voiesc numai a arăta cauzele ce singure numai pot anula avantajele ce am expus și vom completa în cursul acestui opuscul, ce are țară a spera de la căile ferate.

Sunt infinit inferior acestui mare om de Stat, rog anso lectorul să-mi permită să-mi spună intrăcat : cu oameni de asemenea valoare fac mai mult zădărnici decât ca săgomot, disparând din câmpul de luptă, de la căruia afacerilor, unde studiul și lucrul prepara națiunii dispensarea de fărâșe mortale; profesiunea sa de credință nu este a se mai împinge, este deja gravată în inimile inamicilor ca și amicilor săi. A ști a combate, a ști a muri, este puțin; a ști a trăi,

1. Lettre de M. Armand Levy à M. J. C. Brătianu. *L'Étoile d'Orient*. 1869.

pentru un popor, este acésta, adesea, rari calitati si veritabilul eroism. Aceste calitati, acest eroism, 'i sunt incontestabile; sunt amici sei, cari prin ineptia lor 'i au preparat adesea impopularitatea, chiar in momentul de a'si complecta opera sea ce 'i turmenta viétia!

Se revenim la subiectul nostru :

Acésta mobilitate de ómeni, acésta schimbare de sys teme, aceste oscilatiuni, cari nu sunt neci in caracterul Românuluf, nici in traditiunile politicei sélle, vor fi pentru România ua trista symptoma, de nu se vor grabi a pune un capet.

Mersul lucrurilor in acésta tiérra, procura la fie-care, destule triste exemple spre a deduce ua justa conclusiune: acolo unde vanitatile barbatilor de stat, ambitiunile lor, pasiunile lor : 'i a impins de a se sferâma nu numai între ei ci si chiar in operele lor, chiar cu dauna tierrei lor; 'i oprescu de a nu se tolera neci correge mutuel între ei érorile lor, acolo díe, stabilitatea unui guverâ chiar mediocru valorédia mult mai mult de cat un dulap (scar-cium) de ómeni perfecti.

Bunul simtiu practic al Românilor a fost destul de mare tot de-una pentru a opri tiérra de a nu se precipità pe ua rea panta. So se bage ânso bine de séma, co adi cea mai mica cotitura de la veritabila calé, este dificil de corregiat.

CAPITOLUL III.

Pentru ceea ce concerna avantajele imense ce căile ferate offera omenirii, nu pot essistă doue opiniiuni. *Elle manifesta probabil cea mai mare organisatia de capital si de travaliu ce lumea a vediut anco.*

SMILE.

Nu este fortuna, nu este chiar legea care ne face liberi, este virtutea. Déco ai justitia, te bucuri de libertate. Déco ai multe viciurri, ai multi stapâni.

PETARCA.

MISSIONEA ECONOMICA A CAILOR FERATE.— SITUATIA SOCIETATIEI.

Când serviciurile căilor ferate vor deveni utile tierrei; tândintia economica a căilor ferate; scopul acestui capitol. — Scopul partidelor; situatia si aspiratiunile legitime ale natiunei. — Actiunea partidelor in raport cu guvernul; consecintia lor. — Situatiea Bucuresciului. — Plagele societatiei disse nobilă. — Situatiea agriculturii; a tieranului; amelioratia sôrtei sële si a artei sële. — Resumat general. — Fericitele influentie ale căilor ferate assupra societatiei. — Assupra agriculturii. — Assupra voiajiorilor. — Assupra industriei si comerciului. — Assupra instructiiei; moravurilor; travaliului; consumatii si productiiei. — Ce importa âncu in tierră, pentru ca eaile ferate se 'si pôtă urma inalta lor missiune.

I

Insistă-voiu assupra importantiei economice ce exploata-tiunea din ce in ce măi întinsa, din ce in ce mai acțiva, a dat puçin câte puçin căilor ferate in tôte partile lumii? Este un fapt afaro de ori ce contestatiune, este o veritate devenita banale. Ne vom permite cel mult de a resuma fericitele rezultate economice, politice si sociale, ce suntem in drept de a spera de la căile ferate, numai din punctul de vedere particular Român.

Pentru a nu vorbi de cât de România; când ea isi va complecta căile sêlle, cari compun marea, media si mica sea voaria—si ceea ce este ua afacere de pucini anii de va fi buna vointia—; când ea isi va fi terminat căile sêlle ferate reclamate de interessul districtual—la care se dice co se lucrédla cu destula activitate —¹; când proprietarii se vor organisà in syndicate, spre a assigurà imediâta si prompta essecutie de căi ferate rurale, preciôse mult pentru ei; si in fine, când tôte classele societatii se vor reuni in giurul Constitutiunii si Tronului; atunci numai, va fi demna de antecedentele sêlle istorice, de situatia sea in Europa si de rolul seu natural si logic ce' i este rezervat; atunci si serviciurile ce vor dà căile ferate vor fi numerôse, variate si utili.

Afaro de acésta afirmatiune ce pare pura impirica, importa de a face un compt positiv de modul influentiei lor; adeco de natura serviciurilor ce au a procurà societatiei. Exemplele attest, sub acest report, efficacitatea actiunei lor care abonda din tôte partile, de parte de noi si impregiurul nostru.

In capitolele precedente am vediut parte din serviciurile ce au a dà căile ferate: deschid barierele unei civilisatii si prosperitati nouë: când offera midilôce de a exploata possessiuni agricole, seu mînerale, elle desvolt avutia; cand deschide travaliului omului ua arena pene aci delassata si improductiva, elle desvolt avutia; cand pune in circulatie mii de obiecte ce comerciul nu putea attinge, elle desvolt avutia. Cu un cuvânt in tôte

1. Depesele sbor mai pe tote dillelela Paris spre a arretta ua activitate ne pomenita in acesta tiérrea. Este aci veritatea. Autoriul, necredind mult depesiele lassa pe lector de a diserna veritatea, ca unul ce este *la facta locului*.

circonstanțiile ele serv a comunică la lucrări calitatea de bunuri. Or, theoria economistului German Hufeland. *A comunica lucrurilor calitatea bunurilor*¹, este just, a crea avuția, este a crea prosperitatea.

Aceste influențe provin toate de la facilitatea ce căile ferate dau transportului : facilitate pentru materiile brute, ce ele port pe locurile unde sunt a se confecționa, facilitate pentru produsele care duc pe piecie de consumație, facilitate pentru persoanele care economisesc timpul parcurând distanțe. Așu abusa cu toate acestea mult déco, plecând de la aceste observații, așu deduce augmentarea avuției în această țară, faro că mai întâi so se cunoscă situația actuală. Este dero de o mare importanția de a complectă ore-cum situația țării expusa în capitolele precedente : so dam o arruncatura de ochiu retrospectiva assupra situațiunei societății actuale la noi, situațiune care dupo ua lipsa de mai multi ani, înturnându-me în țară, m' a surprins mult !

II

Într'una din cele mai frumoase piesse, *Thimon d'Athènes*, Shakspeare, pune în scenă două persoane; unul dice : « Bună-diua Domnule, nu v' am vediut de mult, cum se află lumea ? » Cel alt respunde : « Se usa, Domnule, inbetrinind². » Este d'asemenea și de situația actuală a societății Romane !

Ea n' a știut neci a se disciplină, neci a se organiza,

1. Principes d'économ'e politique. T. I. par Roscher. Traduit par Wlowscki.

2. Guad day, sir ihave not seen y-ou long. How-gaes Thes world? — It wears, sir, a, ilgrows. Actu 1°, sc 1°.

neci a ocupà locul că 'i este răserval printre Statele Europene; ea ignora tôte frumusetiele si fericirile secolului, ea privesce cu sange-recè mersul repede, pe o cale noua de progres, ce secolul o impune la tôte natiunile; ea nu raspunde de lóc la aspiratiunile si necesitatile de moment; ea nu este de acord cu evenimentele moderne; ea refusa chiar de a avé ceea ce este asia de clar, asia de evident. asia de util, asia de demonstrat la tôte natiunile : *Câi ferrate !*

Cai ferate ! Strigà juna Americà, si éto co merge egal Europei.

Cai ferate ! Strigà betrana Asia, si' éto co mai' si a regàsit bogatia sea.

Cai ferate ! Strigà multimea Insularia (Oceania) si a mai devenit un adevrat continent.

Cai ferate ! Strigà vechia Africa, si farul de lumina Egipténa a mai reinviat.

Cai ferate ! Strigà în fine tôte natiunile din tôte coltiurile globului, si s'au mai luminat, s'au recunoscut frati !

Cum România a putut stà ca ua simpla spectatrice la acésta mișcare generale, care împinge lumea întréga la o viétia noua ? Ea trebuià so strige de demult si cu o voce mult mai mare *Cai ferate ! si' mi voi recascigà gloria mea, rolul ce merit a ocupa in Europa ; îmi voi reuni toti fi la mama lor propia ; le voi dà medilócele de a se servi cu tesaurul ce contin ?*

Organisare militara ! Striga Prussia si voi realiza unitatea Germana.

Organisare militara ! Striga Austria, si me voi redica de a colo unde m' a arruncat Sadowa.

Organisare militara! Striga Francia, si' mi voi u ra-
câsciga vechiele melle fróntiere.

Organisare militara! Striga Russia si voi u dominà
Orientul.

Organisare militara! Striga Turcia si voi u esi dinterórea
mea.

Organisare militara! Striga in fine, fie-care Stat si' mi-
voi u conservà independentia, existentia mea.

Cum Romania a putut stà cu mânêl e in sin la acêsta
organisare generale? Ea avea necessitate mult mai mare
a strigà : *Organisare militare , si' mi voi u conserva in*
interior : existentia, independintia, nationalitatea, tôte
bunurile, in fine pacea care assigura prosperitatea mea;
in exterior : interesele si drepturile melle, voi u lepeda
tutela, nu voi u mai ceda la capriciul strainului.

Déco importantia acestor institutiuni sunt recun-
noscute de Români, pentru ce nu au votat cu intussiasm
caile ferate? Pentru ce nu se grabescu a complectà un
sistem in raport cu necessitatile tierrei? S'au speriat de
invassiuni streine, de lipsa de bani? Nu!

Pentru ce nu se grabescu a dà concursul lor spre a
complecta o organisare militara in report cu necessitatile
si natura lor? Ore sângele Românilor din tempul lui
Michaiu si Stefan a incetat de a mai curge prin vinele
generatiei actuale? Nu!

Aci, ca si in prima, in general, ca in tôte questiunile
de interes public, essista un mister, care este facile de
ai sonda secretul :

Sunt differitele lupte interne!

Contra ignorentiei? Contra barbariei? Contra miseriei?

Nu! sunt din nenorocire *lupte de partite*, pornite din pasiuni personale, cari déco nu au adus *tierra la peire*, cert, 'i a oprit progressul!

Acésta eroica natinne, dotata de *tôte libertatile* secolului si de *tôte tesaurile* unui fertil pamânt, este trist co nu se pôte bucura de frumusetiele si fericirile timpului! Este turmentata de multimea facatorilor de proiecte, d'avidii agitatori, audaci aventurieri, habili ambitiosi. Ii gasesci pretutindinea, în salónele avutilor, în caminul seracului, în adunarile legislative, în birourile jurnalistilor, pe piecele publice, pe scenele teatrale, pe catredele si bancile scólelor ¹, sub vesmintele preotiesci si alle justitiei ², si chiar pe fotoliurile administratiei!

Ce devine în acest sistem *vointia omului*? ce devine *initiativa* sea, *actia* sea? Neci un philosoph altul ca Montesquieu, n'a putut mai bine raspunde când dice: « Omul acésta *fintia* flexibile, modelându-se în societate la meditatiunile si impressiunile altora, este egal capabil de a cunnósce propria sea natura déco i se arrétta si de a perde pene la sentiment deco 'i se ascunde ³. »

Prin aceste sentimente, philosophul arrétta co mas-sele nu meditédia neci nu se agita de elle insesi. Elle sunt valurile vietii, calme déco vântul nu suffla, si

1. « *Professori juniforo experientia s'occupa de lupte politice* » a dis presedintele de Ministri în sedintia corpului Legislativ de la 23 ianuaru 1869.

2. Preoti au schimbat carjea pastorală în reteveu de trantele. « Tribunale le au devenit functionari administrativi, ce dau justitia dupo impulsu-neia ministrului : » au interpelat Senatori si Deputati în sedintiele din sesiunea 1869-1870; au strigat jurnalle în lunele, Apriliu, Maiu si Juniu 1869.

3. Préface de l'Esprit des lois.

agitare d'eco suffla. Elle sciu bine co prin fortia invinge un singur om, si in domeniul meditatiei un singur om invinge tota multimea. Descoperiri, inventiuni, acte eroice, totul ce este eroic, totul ce este frumos, totul ce este sublim, totul ce inalta anima, sciu, co sunt operele meditatiei unui singur om.

Este pentru acesta co natiunea se aplica la vointia lor, cautandu-si viétia de intelligentia, de pogres; pentru acesta tierra intréga pare un mare câmp de lupta unde fie-care cetetian isi ia particica sea, ca militarul. Nenorocirea este anso, co aci, nu sunt numai sub impulsia, animilor nobile, ci a mai multora cari sub masca patriotismului îi dirige dupo planurile lor passionate, îi împinge pene la excessul cultului relativ, din compromis in compromis, la confusiunea ideilor si a limbelor; se jóca astufel cu sórta unei natiuni, ca cartoforii cari nu sciu a'si procura fericirea si fortuna printr'un travaliu onorabil !

Cititi in actul de nascere al acestei natiuni si veti vedé co generatiunea actuala, nu s'a nascut pentru viatia in care se afla. Ea este setósa de progres, civilisatiune, instructia, organisatia. Cea mai inalta ambitiune a sea, cea mai suprema fericire pentru ea, este de a jucà un mare rol in lume, este d'a interveni in tota marile questioni cari le ardic afacerile natiunilor, si d'asi satisface, chiar cu precíul sângelui seu, toate interesele nationali.

Adduceti-ve aminte co la detronarea guvernelui Cuza, ea a fost intielépta, nu a voit a'si arretta forcia sa : a strigat si striga continuu *Luminati-ne!* voi cari aveti pretentia co sunteti luminati, instruiti; *Mergeti* si ve vom urma, si'i urmedia continuu !

Te veniente die, te descendente canebat ¹!

Pucini sunt anso cei cari in furia lor si au addus aminte de sentintiele experientiei : « Este important de a tine compt de destinele popórelor, nu se póte dedigna (a nu baga de seme) credintiele lor, nici a meprisa sentimentele lor, afectiunile lor, nici sperantiele lor ².

Tet omul, ca tóta *autoritatea*, care se inspira de interessul seu propriu, care lucrédia din punctul de vedere al ambitiunei sélle, al ideilor sélle personale; isi inchide ochi la consideratiunile generali ale binelui public, interesele nationale; 'si astupa urechile la sentimentele natiuni, affectiunile si sperantiele sélle, este un om perdut, este un guvern perdut!

Sermana tíerra! prin passiunile lor, ambitiunile lor, vanitátile lor, ignorentia lor, erorile lor; prin defientia lor de la caléa progressului, ími pare tot asia de cadiuta, cà si chestiunile cu cari te turmenta' continuu acesti abili ce 'i urmedii!

III

Nenorocirea spiritelor de partide, este co voesc inainte de tóte desonórea. Discutiunile lor de la 1866-1870 nu s'au marginit de cât assupra questiunilor be-trâne. Elle au fost o. repetitiune a luptelor de siépte ani (1859-1866), pe cari revolutia din Fevruarie, trebuia so le ingrópe pentru tot-de-una. Dar in van!

Theoriile politice, religióse, philosophice, cu cari con-

¹ In, van ea plange, in van ea chieam!

² J. de Maistre ca ambassadeur, scria czariului Alessandru I^o. *Mémoires politiques et correspondances diplomatiques* par A. Blanc. Furin,

tinuu de diece ani au agitat acésta tiérra, in sens evident invers, sunt theorii nu de creatiune ci de *disolutio*!

Luptele lor nu sunt pentru a stabili, neci un guvern nou, neci ua religiune noue, neci ua philosophia noua, neci ua lege noua; neci ua civilisatie noua, neci ua societate noua; sunt pentru resturnarea ori carui guvern, ori carii religiuni, ori carii philosophii, ori carii legi, ori carii civilisatii; sunt anarchia, sunt atheismul, sunt destructiunea si dissolutiunea societatiei, sunt nihilismul si realisatiunea *nemicului*. Este *neantul*.

Co dinastia guvernamentale este conservata ca in Anglia sau suprimata ca in Statele-Unite, pucin le importa; so o impinga din compromis in compromis, din degradatie in degradatie, este totul ce doresc spiritele de partite!

Co guvernul voesce a face ua buna actia pentru tiérra, spiritele de partide se grăbesc a inspira terórea, a arma tiérra si strainul contra lui!

Co guvernul este inactiv, se grabesc a'l accusa de moliciune!

Co gubernul voesce a 'i concilia, a contopi tóte aceste spirite de partide, se irit, 'i amerintia de tradatori!

Ce devine atunci Guvernul?

Fortiat a se vedé continuu accusat: Uni finese prin a se intrebà déco in realitate, n'au ceva erori, déco actia lor nu este vetematóre tierrei, déco n'au a 'si imputa ceva slabiciuni, si in ardórea lor de a satisface mai cùrënd necesitatile tierrei, termin prin a crede co iritatiile spiritilor lor de partida, sunt iritatii 'de patriotism, isi perd vederea, si ast-fel termin prin a fi aruncati in abisul uitarii, póte chiar cu theoriele lor salutare! — Când

voesce a se oppune reului, apropiindu-se de cei cari'l crea, este ai fortifica. La Români spiritul public nu iubesc a se supune erorilor cellor cari le dirig afacerile; caracterul român se departédia de guvernele cari nu sciu a utiliza cu energie mijlócele lor d'ac-tiune.

Cei mai multi se indignédia, se irit, resista in resolu-tiunile lor, nu ceda nici chiar la erorile lor, si ast-fel sunt impinsi la prodigalitate faro a privede ruina; la cru-dime faro a se teme de resbunare; la ambitiune faro a se gândi la cadere; la exces faro a tinti la infirmitati; la egoism faro a personifica izolarea ce urmédia; si fi-nesc, ast-fiel a disparé isolati, ca acele furtuni repedi alle caror triste urme remân mult temp gravate pe anima tierrel! — Dispar, coci nu tóte mijlócele sunt bune pentru a adjuge la un scop; primul din tóte, singurul adeverat eficace, è de a fi demnu — Poporul este est-fel facut, respecta pe cei cari sunt in limitele legii si demitatii, si trantescu la pament, pe cei cari voescu a se urca prè sus. Ignorantii singuri, pot accusa popórele de inconstantia; coci elle nu se schimb de cât când guvernele se cor-rump.

Când voiagiam pucin departe de România, scim ceea ce strainul dice de acésta tiérre : crede co Romania este in foc, co ua flacara revolutionara o accopera de la Nord la Sud, de la Resarit, la Apus; desespara co ea va mai puté attinge progressul secolului; fac proiecte a o incor-pora la alte state ¹, si cu óre care drept : Ce vor dice, déco ved starea unde suntem? Ce vor face déco ved

1. Vedi Capitolu IV.

luptele acéstea de partide între ómenii cei mai luminați ai tierrei? Ce vor conchide când spiritul lor este nutrit de ne adeveturile fabricate chiar de fiii tierrei si trâmbitiate pe tóte tonurile la tóte Curțile? Ce vor crede déco ved un jurnalist aruncând expressiunile cele mai triviale asupra guvernului, asupra persónelor?

A! fiți siguri; ua natiune unde autoritatea este injosita, unde ea este aruncata in mijlocul trivialitatii, acea natiune, este ua natiune care a perdut consciintia demnitatiei sélle, si care numai are simtiu pentru ce este bun, nobil, mare si forte. — Este ore o natiune, unde sentimentul n'are nemic de cat material si grossier? Is crea autoritatea dupo imaginea sea! Nu sunt persónele investite cu autoritatea ce se insult è autoritatea. Or, când se insulta un lucru nu mai póte attinge neci inaltimea neci dignitatea, neci stralucirea sea; il scorbór, il îngloresc, si déco va'cauta a se reardicà se slabesc de sine pe atât pe cât 'i sunt mijlócele d'actiune!

A! cert, este omul in autoritate, si mai mult d'ua data se conduce ast-fel de a diminua caracterul inalt de care este investit; precum anso dignitatea unui preot nu trebuie a aliena sfintienia religiei, d'asemenea erorile si chiar viciurile ómenilor de la autoritate nu trebuie a ataca principiul suprem care'l personifica. Cu tóte erorile lor, cu tóte viciurile lor, afaro numai déco nu sunt odiósse si infame, ei trebuie onorati si respectati, déco se voesce ca streinul, care nu'i cunnósce direct de cât pe ei so respecte natiunea ce representa. Vulgarul are un profund respect de datoria sea când dice d'un fonctionar: « il mepris, respect anso in el missiunea sea. »

IV

Credeam ca Cesar : *co tot pericolul pare mai mare de departe de cât d'apropo*; si în'am scoborît dupo în-naltimea de unde priviam tiérra, m'am apropiat de ea, am intrat in acel orasiu pe care ua veche legenda îi da acésta devisa poetica :

*Dimbovitia apă dulce
Cine bea nu se mai duce*

Ce trist spectacol se presenta ochilor ! Strade nepavate, si ne canalisate, eclerate unele cu petrol, celle mai multe cu intunerecul noptii; noroiu de se namolescu trassurile, sau praf de'ti opresce respiratia ¹; balti incarcate cu miasme; piecie pline de necuratiei (animale mórte, etc.); gropi de căde lumea si trassurile in elle ²; circulatiunea împedicata prin nemeti de néua (zepadâ sau movile de noroiu si prin trassurile cu provisiuni ce merg rasna prin orasiu; case vechi ce amerintia chiar viatia trecatorilor; stabilimente de macelarii si brutarii ce infecta orasiul !

Garda de nópte, pe stradele principale, confiata la cati-va ómeni ai politiei ce 'ti asurdiesc audiul prin flueraturile lor nocturne; prin machalale la câini cetatie-nilor. Vai de cel care necesitatea 'l conduce prin aceste locuri faro a fi avut grija de a se armà ca omul primitiv' d'ua arma sau ciomag !

Ce differintia este intr'un orasiel dîn Assia si Bucure-sci, capitala unei tierri libere ? îi lipsesce, dupo cum dicea un publicist român : « minaretele, coci hogii 'i

1. Vedi Notta H.

2. Vedi Notta I.

possesta, în diferitele fractiuni politice cari disbina societatea ¹.

La ce serva exhortatiunile predicatorului si moralistului, codicele penale si spitalele? Credeti co prin multimea legilor si a medicilor s'assigura buna vietuire a omului? Credeti co omul se pôte desvoltà acolo unde exista miseria? Sperati prosperitatea acestei tierri când capitala sea, farul seu de lumina, lândediesce în miserie?

Ve incelati !

Nemic nu este mai contrariu la desvoltarea phisica si morale a orasienilor si chlar a natiunei de cât o assemenea trista stare a capitalii tierrei ! Capitala unui Stat este focariul care transmite natiunei totul ce este reu ca si totul ce este bun.

Nu voiu dissimula co în medilocul acestei miserii, esista pe ici pe colea : palate si salóne lucsos decorate, cuconi si valeti bogat invesiméntati si galonati; cocóne cu rochii lungi, ornate de aur si diamante carì 'si disput stralucirea luminarilor diafane, dineuri gastronomice, trassuri elegante, mode de tot felul. Cu un cuvânt : in ceea ce concerna viétia particulara a clasei avute, pot dice co nu ceda la neci un orasiu in lume.

Déco anso acesti avuti se bucura de tot ce produce industria moderna, se crede óre co sunt operile Românului, sunt fabricele nationale cari le produc? Nu ! Este strai-nul refugiat in mânele caruia faro neci o pudóre s' au confiat tóte avantajiele industriei si comeraciului ! totul de la care depinde avutia tierrei. So se tréca în revista toti furnisorii lor, si vor vedé co $\frac{3}{4}$ apartin la regiuni al caror idiom le este complet necunnoscute : croitorul este

1. Opinunea constitutională, N° 10, 12 Maiu 1866.

frances, cismarul polones, birtasiul maghiar, palariierul german, tutungiul armén, brutarul bulgar, gradinariul (zarzavagiul) serb, machinistul engles seu prussian, arendasiul grec, entrepreneurul, brancherul ovreiu, croitoaresele de mode, franceze, etc., etc. Cu un cuvânt nuse pôte pune priciorul afaro, faro a trece sub grifa unui strain, faro a plati tributul la natura lor de invasiune!

Priviti 'l! gloria industriei si a comericiului incoronédia fruntea sea!

Vedeti 'l! co se apropia cu glótele, cu pasi repedi cotre frontierele tierrei, coci sciu c'aci : libertatea îi acopere cu egida sea si luptele de partide le deschid drumul de a exploata natiunea si fertilitatea tierrei!

Ce este riscul de ua ocupatia armata, comparata la o ocupatia industrială? Una exploata natiunea si tierra prin *forcia* (imposite si jaf) cea alta prin *marafeturi*; ambele anso tind la un accellasiu scop : *servitudinea si abrutirea natiunii*!

Putem dice, co pentru a fi recunoscuti superiori in ceva in capitala tierrei, este co trebuie a pronuncia pentru *b, p, s, t, v; p, b, z, p, f*; a dice in loc de *u, iu*, in loc de *da, oui, so*, etc. Déco un om nu dice *Bon-jour, guten morgen* si *Bon-soir guten abend, Mon cher Monsieur, mein herr*, in loc de *Buna ziua si Buna séra, iubite Domnule*, acest om se dice farò capacitate, faro instructiune, faro geniu! Déco o eticheta arrétta co cutare marfa provine din Francia, Angletera, Austria, etc., este preferata la nua Româna!

Cum si pentru ce acésta se face ast-fiel, nuscui. faptul-

anso existe si vorbesce. Priviti! Casa cea mai vasta, mai frumoasa si mai avuta: apartine la un strain venit in România sunt aproape 30 ani in starea cea mai miserabila: palatia sea era ne recunoscătoare in forma si culoarea sea primitiva, vesimintele selle compuse de atâtea petice câte stele pe cer, incalciamentele selle lua aer prin toate partile; nu avea unde a 'si adeposti capul seu, in care cu toate acestea avea ua ideia fixa, coci bursa sea nu continea de cat ua rabota. Ei bine! era strein, a reusit, este avut, da mersul plecei, si nutresce un profund mepris pentru tierra care 'i a dat tot: adepost, fortuna si gloria.

Printre societatile orasielor nostre essist anco alte plage nu mai pucin ruinatoare. Voiu resumà pe celle mai vetematoare :

Classa dissa aristocratica sau nobile a degenerat, ca pretutindinea, din cauza educatiei ce priimisse, dorintia de a parea, cu necesitatea luxului, veniturile imobilelor lor sunt din ce in ce insuficiente; vând succesiv in portiuni si in total domenurile lor parintesci si cu incetul se ruin, si sunt ast-fel obligati de a cautà de a traì in socotela publicului, din *buget*. — Dubla cauza de injosire de caracter, de ruina pentru fortuna publica si de revolutiuni noi.

Alti allerg la resursele ce offera maritagiul; numai caut de cât dota (estre); simpatia pasiunea numai sunt pentru nemic, se însorà cu dota, nu cu persona. Juna fata, cocosiata, ofticosă scrofulossa, gassesce doua-dieci de pretendenti déco este bogata.

Eto pentru ce trebuia a lua ca soldati, juni cari au aproape talia de nanus (pitic), si acesta in plina pace,

dupo sute de ani de pace; éto pentru ce din ua suta de juní de doue-dieci ani, cinci-dieci sunt improprii la serviciu pentru lipsa taliei sau multimea infirmitatilor; éto pentru ce rasa de alta data de elita se perpetua in jigarire; éto infine pentru ce *divorciul la acésta societate a devenit la moda*.

O tempora! O mores! Romulus publicasse o lege care permitea la Roma divorciul; doue-sute-trei-dieci ani trecussero faro ca neminea so faca usagiul de acésta lege, si mult temp in urma, toti Romanii 'si reaminteau si citau cu mepris numele lui Spurius Carvillius care divorciase ântéiu. Suntem din nenorocire mult departe de acésta veche simplicitate!

Este anco ua plaga care merita a nu o lassa sub tacere :

Vechile codice, impunea pedepse imprumutatorilor pe gagiuri (amanete) ne patentati de autoritate, jucatorilor la noroc : jocul cartilor, lotariilor, ruletelor etc.

Abolirea sau ne essecutia riguros a unor asemenea legi este ua plaga capitala; coci tristele lor consecintie cad nu numai assupra classelor bogate, assupra comerciului si locuitorilor de la tierrà, ci principalmente asupra seracilor si assupra tutor cari ignor sau nu voesc a considera funestele rezultate ce produc societatiei sí lor insile.

Legislatorii Români, sunt óre îndopati de maximele respândite de falsii èconomisti, cari de cati-va ani declam contra legilor cari opresc usura : sunt *attentate la libertatile individuale!* Este de libertate in acésta materia ca si in materia *furului* : sunt acei cari profit co pleda cu cynism.

Déco ánsó exista legi pentru [a infrênà asemenea plage alle societatiei, pentru ce se tolera : *camaterlicul*.

jidovescu, lotariile municipale, casele de jocuri de carti, si alte jocuri de noroc ?

Se crede óre co assemenea marafeturi favorisa creditul public ? Eróre complecta ! Usura si jocul la noroc desradacinédia creditul, coci ruína massele în profitul cator-va, cari fac ast-fel rusinos enorme beneficie. In mai mult, ardica banii agriculturii si comeriului pozitiv pentru lucruri sterile.

Se nu ni se dica neci co usura si jocul sunt consecintie, alle climei sau alle rasselor ce locuesc România : geniul legislaturei consista mai cu séma de a corregge viciurile de clima sau de rassa. Vechii legislatori ai Egiptului domptară prin intiellepciunea lor moleciunea si indolentia naturale a concetatenilor, cari adjunsera de a deveni laboriosi, si resbelnici. D'assemenea, inchidind aci lotariile, intrarea jocului, agiotagiului, a usurei, vor aduce capitalurile si timpul cetatenilor catre intreprinderi utile lor si tierrei.

V

Am parasit orasiul cel mare, si, vedind viétia sea morale si phisica ' mi am addus aminte cu regret, de dissele lui Mithridate :

Ce mai orasiu de cumperat !

Am strabatut în lung si lat si nu am vediut neci un monument al generatiei presinte cari so spuia trecatorelui stralucitele fapte alle stramosilor ! Pare co în toti s'au înradacinat dissele lui Cicerone catre Cesare :

Ridicând imagina lui Pompeiu, tu micsioredi pe a tea.

Pentru ce, si noi nu vom avé elogile nóstre ? Pentru ce nu vom avé mari nostri ómeni ? Pentru ce nu vom

celebra si noi pe cei cari au servit marea cauza a nationalitatii acestei generatii?

Avem *eroi* nostri, cari n'au contribuit direct la umanitate in general, este adeverat. carora anso le datorim adi existentia. Avem *scriitorii* nostri cari au ascultat, mai pucin gloria lor personale ca dorintia d'a servi natiunea.

Celebrând ómeni de bine co lise prepara successorii¹.

Am strebatut pâdurile, rare-ori am vediut opera silvicultorelui.

Am traversat munti, mineralele ce contin, stau anco ascunse natiuni.

Am visitat câmpiile, le am vediut cea mai mare parte ne cultivate sau reu cultivate.

Ce differentia este între starea primitiva si cea actuale?

Economistul frances Ch. Coquelin expune : « intr' un stat, nu, voiu dice selbatic, ci numai barbar, omul nu pôte cultiva de cât terenurile gólle, care se offera pentru a dice ast-fel, de elle ensesi, la actiunea instrumentelor slabe cari le possed, unde nu se pressinta cel pucin alte obstacole de cât érba ce focul o pôte distruge si care promite rezultate viitoare. Indéta anso ce intêlnesce obstacole mai mari, ca padurile sau baltile, reculá². »

Este aci aprópe gradul de cultura al câmpiilor noastre.

Productia, ast-fel este un *fapt negativ*, care impedecea ua natiune de a prosperá.

1. Vedi Notia J.

2. Dict. de l'Econ. polit. — *Capital*.

Am întêlnit pe tierrénu—representantul forciei si starei agriculturei—sau gol sau impodobit cu productii brute confectionate de el, 'l am vediut absorbit tóta diua la lucrul pamêntului, faro a cunnósce ua alta utilitate, de cât de a'si acoperi impositul si necessitatile sêlle alimentare pene la noua productio.

Ce differentia este, între omul primitiv si tierranul român?

Am intrat in coliba unei familii de tierran compussa de tata, muma si mai multi copii—fete si baeti—'i am gassit pe toti intr'ua aceéasi camera (strimta, faro lumina, infecta), culcati pe ua aceéasi rogjina.

Ce differentia apreciable existe între tierran si dobi-tócele lor?

Administratiei, este adeverat co legea 'i opresce dreptul de a interveni direct in regimul particular al cetatiénului, in viétia sea privata; indirect anso dreptul natural 'i impune. N' am vediut anso in coliba tierranului neci ua urma de ua viétia ferice, a desvoltarei intelectuale, morale si phisice, ce o 'exige civilisatia moderna. Coliba lor, lassa âncó mult de dorit! Se pare co mai toti organisatori acestei tierri au fost inspirati de geniul arhitectului acella care a voit a construi ua casa începênd de la accoperisiu!

Tóte guvernele Europene au fost uimate la spectacolul fericit al prosperitati Anglese, atribuita la progressul agriculturei sêlle, co tóte au cautat mîjlócele de a o desvolta printre guvernati lor. Aci nu am vediut aprópe nemic.

N'am vediut ferme-model cari so învetie pe agricultori secretele moderne alle artei selle ¹. Agricultorul nu pôte

1. Vedi Notta K.

atribui nemic intemplârei; déco vede aprópe de el co ua ferma reussesce complect într'ua metoda noua, mai facile, atunci profita de experientia, se grabesce a face ca a colo; déco anso n'are essemple de succes sub ochi nu va încercà nemic din nou, si cum din nenorocire, n'am vediut mai neci un essemplu în tóta tiérria, totul consta aprópe în vechia rutina. În artea sea tierranul este essentialmente nepassator, si nu faro drept; nu crede iu carti, în discursuri; 'si ride de domni din orasie cari voesc a le arretta noile secrete ale artei lor. Nu este de cât un singur mijloc eficace pentru a propaga metode noi si a face se progressedie agricultura, acésta este exemplul : trebuè experientie fericite si continue facute de cotre mari proprietari si de catre Stat. So nu se credia anso co ua inovatia ferice adoptata într'un sat se va propaga repede într'ua plasa; tierranul va dice tot-dé-uua : acésta a reusit bine aci, nu va reusi anso la noi, pamêntul, clima, nu sunt acelleasi. Trebiua ca în satul seu so aiba sub ochi exemplul successului repetat mai multi ani continuu pentru ca infine va se decida ál imità ¹.

N'am vediut comitete agricole formate, prin initiativa administratiei sau a marilor proprietari cu scop de a veni în ajutorul agricultorelui prin bani. Ce póte un habil uvrier (muncitor) déco n'are de cât relle instrumente. Invitati de a zidi ua frumósa casa pe un om care abia' si póte cumpera hrana ! Agricultura are necessitate de bani; tot progresul agricol nu se póte obtine de cât prin mari cheltueli; trebuie bani pentru a cultiva mai cu ingrijire, a obtine recolte mai variate si mai abundente ;

1. Experientiele ce se fac le scóla de Pantelimon, si ne adoptarea lor iu tiérria, justifica acésta observatie.

trebuie bani pentru a avé un mai mare numer de bestii; faro bani progressul este imposibil. Or, multimea împòsitelor de diferite naturi cu cari s'au împodobit tierranul redicandu' i bani cei mai clari, putem sperà prògressul agriculturii faro comitete agrìcole cari so' i inaintedie banii prin mici benefice?

N'am vediut institutiuni agricole, prin capitalele districtelor, cel pucin, cu scop de a veni in ajutorul agricultorelui prin scintia; coci « din toti industrialii, dice cu drept Hyppolite Passy, cultivatori sunt aceia cari au mai multa necesitate d'a reuni cuunoscintiele celle mai numeróse si celle mai variate, d'a combina celle mai multe idei si notiuni in utilisarea facultatilor lor productive ¹. »

N'am vediut messuri igienice luate din partea administratiei civile si sanitare cu scop, de a imbunetati viétia agricultorului si rassa animalilor domestice. — D'aci resulta, tóta miseria care domina câmpiele nóstre, d'aci resulta mersul incet al progressului in arta agricultorului, caci miseria essersa ua influentia directa si eficace asupra omului si a artei sélle.

Sunt secolii, de când in Francia, Henri IV se flata co sub domnià sea tierranul era in stare de a pune ua gaina la foc in tóte dillele de serbatori; la noi sunt mult rari (déco nu de loc) primari, cari se póta avé onórea de a dice, co sub parintésca lor ingrijre tierranul in comuna lor este capabil de a pune ua gaina la foc cel pucin in diua de Pasci !

¹. *Des systèmes de culture en France, et de leur influence sur l'économie sociale.*

Pentru a gassi mijlocele de a plati impositile lor catre Stat si mari proprietari, unica lor resursa, este travaliul excessiv si ua extrema economie. Cea mai mare parte economisesc in totul, chiar in nutrimentul lor; câti nu recolta grâu si nu manâncă de căt secara, orz si porumb; câti nu se cred ruinati déco vor mânca ua parte din carnea vitielului, boului care 'l a ingrasiat! Câti anco nu au gustat carnea de bou, si acésta printr'un just cuvênt, co nu sunt destule dobitóce domestice in România pentru a le intrebuintia anco si la hrana omului.

In fine marea massa a poporului Român este reu nutrita, de alimente inferióre, si sobritatea sea este tol-dé una vecina fómei.

— « Spune' mî ce manânci, si 'ti voi dice ceea ce esci. Destina natiunilor depinde de maniera cum elle se nutresc. » a dis cu ratiune savantul Brillart-Savarin ¹.

Gradul de civilisatio al unui popor, adaoga economistul, Engles W. Ellis, se recunnósce atât prin caracterul consumatiunilor sélle, cot si prin caracterul productiunilor sélle ².

Fora a fi d'accord cu exageratiunile lui Malthus — co omul este destinat a muri de fóme : « ómeni cresc in progressia geometrica si alimentele numai in progresia arithmetica ³; » bassandu-ne pe statisticele tierrei si pe experientiele phisiologice, co fie-care om adult, pentru a fi energetic, trebuie a consumà un minimun de carne

1. *Physiologie du grât*, t. 1°.

2. *Leçons progressives d'économie sociale*, faites à l'École Birbeck, Angle-tair.

3. *Essai sur le principe de population*, par le Révérend Thomas. Robert Malthus.

pe di, cu un simplu calcol aritmetic, este facil a se convinge fie-care, co de nu se va lua neci ua mesura a se ameliorà si imulti rassa animalilor domestice, in cùrând vom fi fortiați de a ne aprovisiona macelariile nòstre cu vite adduse din streinatate cum se face cu remontul armatei ¹.

Déco anso in acèsta tièrra recoltele, satisfac necessitatele jrnaliere alle avutului, se crede óre co acèsta se datorredia progressului agriculturii, artei de a produce mult ‘prin pucine sfortie? Nu! Este travaliul primitiv al tier-ranului care avènd a cultiva cāmpuri imense cu slabe instrumente ‘i absorbe tóta existentia sea, ‘l opresce de la ori ce desvoltare intellectuala propria ál face so’si cun-nósca dignitatea sea, utilitatea de productii manufactoriale celle mai utile; ‘i departédia tóte cunnoscintiele de la bunul gust, posibilitatea de a vietuii ferice si forciele de a se bucura de tóte libertatile ce’l incongior; ‘l tine in catenat impreuna cu opera sea incercul omului primitiv ²!

Priviti ‘l! misseria ‘l impodobesce din cap pene in picióre, din tinda pene in pat!

Vede’ti, pe figura lor palida, este desemnata deses-perarea; pe fruntea lor sbārcita, este scrisa durerea; corpul lor incovoiat, este acoperit de plage rēu|tama-duite!

Ce este riscul de invassiune teritoriale si de domina-tiune streina comparata cu riscul ignorantiei populare si barbariei relative? Este ore om fintia inculta la care instinctul este totul, la care ratiunea nu este nemic, care

1. Vedi Notta L.

2. Vedi Notta M.

merge ponderos curbat sub dublul jug al ignorantiei si al miseriei ? Unde este datoria ? Unde este virtutea ? Unde este divinitatea ordinului social ? Unde este dignitatea speciei omului in acèsta trupa d'esclavi involontari, cari se suppun sub vérga ferului de frica, unde nu se revolt fiind-co au frica de a se revolta ? Este óre liber, omul incongiurat de tóte libertatile, déco plagele sèlle nu sunt temeduite ? Diceti unui paralytic de a merge si de a allerga !

Cine gondesce la tesaurul, la avutiile incalculabile cari sunt pierdute in România din cauza lipsei de instructio si cultura a agricultorului, se confunda, se desola ! so se arunce ochi pe charta Europei, coci experientia confirma theoria, si se va vedé co populi, cei mai industriali, cei mai comercianti, cei mai avuti ; cu un cuvènt cei mai fericiti mai luminati, sunt in accelleasi temp aceia unde agricultura a facut progresele celle mai remarcabili.

Mai este anco ua alta cauza de ruina, pentru agricultura romana, mult mai desastruósa anco : este imbucătirea disproportionata a pamèntului.

In 1860, se a facut ua lege pentru impropietarierea tierranului. Acèsta lege a fost nu numai umanitara, çi si un mijloc de prosperitate pentru tierra, caci miclele proprietati, când legea care le dirige nu face din cei celle cultiva veritabili servi lipiti, la glebà, adevirati *servi glebee adscriptitii*, este un raport incontestabil mult mai profitabil la prosperitatea generale ca aceste vaste domene prè intinse pentru ca exploatatia lor so póta fi obiectul de ua mare sollicitudine.

Care este anso rezultatul acestii legi umanitare ? In

cele mai multe localitati cultivatorul de pamânt, in loc de una sau doue bucati de pamânt lîngo caminul seu, are diece, doue-dieci, risipite pe tot teritoriul comunei, la dreapta, la stanga, la nord, la sud. D'aci ce de dispute, de processe, de bani, glóbe de vite si de timp perdut pentru razori injuste, pentru passagiurile de a incurmedisiul recoltelor vecine¹!

Cultivatorul perde timpul seu allergînd de la ua bucata la alta, ori de cate ori voesce a sapà, conduce grâne, semintie, recolte. Ce de temp perdut când trebuia a se inturna de la o extremitate la alta! Ce de semintie perdute in lungul parcursului ce le separa ast-fel!

Plaga este profunda, neminea enso nu indrasnesce a o sonda, nu voesc neci chiar a o vedé! Gassesc co divissiunea nu este anco destul de mare, voesc a mobilisa anco pamântul, a augmenta continuu sarcinile proprietarilor si agricultorelui, faro a prevedea co merg ast-fel direct la miseria generale; co giem sub pauperismul care cresce: se voesce asfel a se lua mesuri cari le ar augmenta in mai mult!

VI

Am audit mii de voci repetind sublimele cuvinte: *lumina, instructia, progres, civilisatia, organisatia*, rare-ori anso me am intêlnit cu elle! Cea ce am dis este totul ce am vediut. Me resum:

Am constatat ua linia mare de demarcatiune între viétia avutului si a plebeului. Primii concura Europei

1. Vedi d'asemenea reclame publicate in jurnalul *Rumânul* la diferite epoce. Mai recent în luna lui Apriliu.

prin ecces in luxu, plebeul in miseria! Ambi ânsu, par a vietuii ferice : *Ne obicinuim cu totul ce vedem a dis cu ratiune* cardinalul de Retz ¹.

Industria, ce este sorgintea de avutia a unui Stat, n'are in'acésta tiérrea neci regule, neci organisatia, neci scop. Este ua machina care functionédia faro regulator; pucin 'i pasa fortiei motrice ce întrebuintiédia! Sfarimënd in dinti sei natiunea ca materia se desvolta prin luxul classelor avute, in profitul streinului! — *Consumatia* ast-fel este un *fapt negativ* care umilesce ua natiune.

Bunul traïu sau miseria unui popol, stabilitatea sea feconda sau revolutiile sélle sterile, marirea sau decadintia sea depind adesea de starea agriculturii sélle. Aici, si *agricultura* si *representantul ei* sunt in limitele starei primitive! — *Productia* ast-fel este un *fapt negativ*, care favorisedia miseria.

Comerciul, care serva a apropia individii si natiunile, care effectua schimbul travaliului general, care infine serva a contribui cu eficacitate la progressul industriei si agriculturii unui Stat; aci suffera pentru co industria nu este nationale si nu póte produce de cât pentru ua classa privilegiata, agricultura nu produce indestul, in fine pentru-co lipsa de comunicatii 'i opresc ori-ce desvoltare.

Tot observatorul atentiv, in ceea ce privesce agricultura, comerciul si industria, in acésta tiérrea o recunnósce, co se essersu ca nesce machine ce fonction faro neci un regulator, creând, un popol d'idioti in mijlocul unui popol de sybariti, si ua classa de uvrieri, faro legaturi faro

1. Mémoires.

drepturi, si faro viitor. Si âncu, intrevede clar, consecintiele desordinii economice asupra ordinului politic si social.

In ast-fel de stare :

Industria, agricultura si comerciul sunt in condituni imorale cari impiedecu economia generale si progressul unui Stat de a se basa pe principii de umanitate.

Societatea nu este de cât un viciu, cel mai vil viciu, . frica !

România imi pare stupul, Românii albinele cari 'lu allimenta, éro streini sunt trântori care 'si disput si profit de mierea tierrei. ,

Cu tôte co aceste miserii sunt evidente nu se incetè-dià ânsu d'ase lauda oficialemente, minunile progressului agriculturii, industriei si comerciului român cari crese rapide marirea nationale, si bunul traiu al masselor !

Nenorocit progres, care a crescut numarul ómenilor applicati spre abrutire, spre degradatia fisica si morale ! Nenorocit progres care a dat la attâtia seraci sufferindi maladia contagiósá a miseriei, care amenintia de a face attâtea ravagie in restul societatiei !

Acolo unde ordinea nu existe, neci in societate, neci in guvern, neci intr' aceste doue ellemente cari compun uá natiune moderna, nu póte fi in ordinul economic, agricol, mercantil, industrial neci un system altul de cât *jefuirea* cellui mai slab prin cel mai forte, cellui mai ignorant prin cel mai luminat, cellui mai pauper prin cel mai avut ! Si acésta stare de confussiuni ce avem sub ochi in acésta tiérta, trebuia a o repeta cu un ministru presidinte din Austria : « Acésta este fiind-co teoria autoritatiei nu a fost pene asta-di fondata sub veritabilul

sòu principiu, eo nu a avut de loc dezvoltarea necesaria pentru a fi utilă la omeni ¹. »

Faro ua schimbare de system ne vom gasi astfel in curênd în prezenta unor împedicari fôrte grave !

VII

Societatea este ast-fel, dupo cum s' a dis, divisata in trei cathegorii : una are pentru formula, *lentia* (opulence, avutie mare), si *consumatia improductiva*; cea lalta, *industria si comerciul faro regulatoriu*; a treia *servitutea absoluta si miseria progressiva*.

Caile ferate sunt primele cari vor pune termen acestei triste stari a societatiei, care, faro avantagie pentru neci un interes particular legitim, causédia ua profunda perturbatiune in ordinul moral, social si politic. Elle vor da un regulator secundeî classe, si vor contopi in acésta, prima si tertia classa — extremi in mijloc, — si ast-fel va face ca toti, faro exceptiune, so aiba proportiunea umanitara de capital, de travaliu, de libertate si de bun traiu.

Vor modera luxul dând avutului impulsia de a si utiliza capitalurile sêlle in comerci, industria si agricultura tierrei. Adam Smith a demonstrat de demult co intrebuintiarea cea mai avantagiósa a capitalului este aceea care : « pune în miscare cea mai mare cantitate de travaliu productiv, si ardica cu attât mai mult valórea anuale a pamêntului si a travaliului ². »

Vor emigra miseria procurând cetatiénului lumina

1. Ficqelmont, *Pensées et réflexions morales et politiques*.

2. *Richesses des Nations*.

spre a 'si desvolta forcia braciilor si intellingientiei s'elle. Miseria, adi in lumea moderna, n'are ratiune a mai fi. « Ea este ua maladia a corpului social, absolut cum lepra este ua maladia a corpului omenesc; ea pôte disparea, cum lepra a disparut ¹. » Or, travaliul, este recunnoscut, ca cel mai efficace enemic al seu.

Vor inflori industria, comerciul, favorisind schimbul.

Vor permite exploatațiunea de tot felul de mine ce stau anco ascunse in interiorul pamântului nostru.

Vor desvolta, gustul artilor si al unei vietie ferice, in tôte clasele societatiei, prin desele lor contacte.

Vor face cunnoscut la tóta lumea, România si bravi sei fii, si pucin câte pucin isi vor luà locul ce merita între Statele Europene.

Cei cari au impeditat progressul tierrei : se vor lumina, 'si vor recunnósce erorile lor, si vor incepe a lucra consciincios in avantagiul tutulor, sau vor emigra, coci, precum liliecii nopti fug de lumina dillei, asemenea si ei de lumina progressului si civilisatiei. Vor regreta attunci, târdui ânsu, coci in ori-ce parte a lunei se vor afla, incongiurati de tôte avutiele ce pôte possede omul, nu vor avé neci uă data un moment ferice. Se vor convinge, attunci, de dissele lui Dante :

« Co este amara, pâinea streinului ! »

Rellatiunile între differitele fragmente alle rassei Române, vor deveni din di in di mai desse si mai intime, ua armonia durabile si profunda se va stabili, si asociatiunile se vor formà din tôte partile pentru a

1. Discours de Victor Hugo à l'Assemblée législative, le 9 juillet 1849.

realisa naturala opera, de a reuni toti fii la mama lor propria, de a da României vechile frontiere alle gloriosei Daci.

Avem conscientia forciei noastre, scim ceia ce putem face, déco vom voi si déco spiritul de unitate, spiritul national continua a ne animà.

Diplomatici vor suride cu dispretiu de o asemenea opiniune, diplomatia anso nu este asta-dí de cât ua traditiune. Diplomatici numai ardíc vocea lor de cât cu multâ modestià; este o alta, reinviata, care accopera pe a lor : *Vox populi, vox Dei*.

Trebuia a o spune, uni au pe budiele lor un suris de incredulitate, D-deu ânsò, conduce pe ómeni in ori ce sens se agit. Dupo ce a condus România ca de mâna, adessea in contra circumstantielor pentru a realisà unirea cellor doue tierri surori : Muntania si Moldavia, nu va voi a renuntia la opera sea, a deturna facia, si ca un reu geniu, so arrunce cu ironia, in amare deceptiunii, acésta natiune, asta-di, pe calea cellor mai brilante destine.

Nu trebuie a judecà Romania sub ceea ce o a facut multe secole de dominatiune barbara, sau mai bine de ua cruda esplotatiune de stapâni streini, trebuia, din contra, a studia cu interes celle mai mici tendintie, si atunci vom fi bine convinsi de ferma sea vointia : este de a reuni toti fii la mama lor propria, de a face din tóte fractiunile vechi Daci, *ua Romania singura si ne despartitd*.

So immultim déro aceste tendintie populare ¹;

1. Vedi Notta N.

acești aginți de infratire; aceste mijloce care ne va facilita comunicatiile în interior, și cari vor pute în pericol, după cum vom spune mai târziu, forma un redutabil, toate partile unei rase divizate în mai multe fragmente!

Ce vor face aceste fracțiuni devenite trunchiu!.....

VIII

Când se examina avantajele ce prezintă comerțul sau industria unei țări, nu trebuie nici uă data să se părădă din vedere agricultura, mai cu-sema la noi. Adevărul este simplu: clasa industrială și comercială nu pot prospera de cât dacă clasa agricolă are mijloce de a sustine industria, cumpărând productiile sêlle. Soriginea cea mai certă și mai fecundă a prosperității industriei și comerțului, este prosperitatea agricultorilor. Millioanele de cultivatori ce locuiesc la țerra, sunt cei mai buni clienții ai industriei urbane, precum aceștia sunt consumatori pentru cari lucrădă agricultorii, Essiste dero relațiuni intime între comerțul, industria și agricultura unei țării. Sunt căile ferate cari le vor echilibra și cari vor favorisa prosperitatea lor.

Căile ferate vor augmenta valoarea pamântului. Acesta augmentația a fost așa de repede și mare în cate-va țări, în America mai cu-sema, că s' a putut dice de cate-va *railways*, că proprietari de pamânturi riverane, au avut interes de a le stabili în avantajul lor. Ast-fel precium minim pentru vinderea terenurilor guvernului federal în Statele-Unite era 1 dolar 25 centime pe acru (de 5 la 6 lei noi pentru 40 ari aproape). Ei bine! s' au vedit terenuri în regiuni destul de departate, la 100 ki-

lometre de Chicago deesemplu, arrétta economistul Audi-ganne ¹, cari alta-data nu gaséu cumparatori cu minimum de precu, vëndindu-se la 1500 lei noui acru după stabilirea cailor ferate. În Franca, continua savantul publicist, ca și în celelalte State din Europa, uă misicără analôga s' a manifestat în percursul și în radiarea diferitelor linii.

Trebuia a prîvi anco ca aparținînd la economia rurală uă schimbare radicală operată în producția agricolă : caile ferate vor produce recolte la munte cā la câmp. În Franca diferitele anchete demonstra uă rapide augmentare :

Înainte ca caile ferate să fie introduse în timp de 20 ani, de la 1820 pene în 1840, producțiile anuale nu atinseseră de cāt de două ori 80 milioane d'hectolitru; cānd caile ferate începuseră a se arretta, în timp de 10 ani, de la 1840 peno la 1850, producțiile au atins 82, 87, 88 și 97 milioane d'hectolitru ¹.

De la 1850 pene la 1864, numărul rețielelor cailor ferate crescînd în fie-care an, în cei din urmă șapte ani ai acēstei perioade de patru-spre-diece ani, producția ajunsese la 109 de două ori, de 110 și în fine 116 milioane hectolitru ².

Asta-di producția cerealelor este mai mult de dubla de cea din 1840.

Baraganul, ce pentru România astăzi nu este de cāt un vast dessert, locuit numai vĕra de pucini pastori, are

1. Les chemins de fer, t. II.

2. L'enquête faite par le Conseil d'État sur la révision de la législation de céréales 1859. Le tableau imprimé en tête du IIIe volume. — Vol. II.

so devina un tesaar precum a devenit astadi în Franția : Champagne Pouilleuse, Gasconia în apropiere de Bordeaux, și Sologne în vecinătate d'Orleans. « Sunt numai cati-va ani de când Sologne nu producea nemic, sau aprôpe nemic; Gasconia se compunea de nisip; Champagne Pouilleuse, numele seu indica în destul care era starea sea miserabile. Caile ferate au schimbat totul ¹. »

În Sologne toti locuitori, în naintea cailor ferate, nu traiau de cât de secara, de lăpturi, nu mâncau nici-ua-data carne (cum pe la noi în multe parti alle tierrei), nu beau de cât apă puturosa din siantiuri; ua amelioratiune radicale s'au produs în tôte puntele pe cari caile ferate d'Orleans, au putut face d'a facilita transportul alimentelor de îngrâsiarea pamântului, și grâul a în locui se-cara. Vorbind d'acêsta larga banda de pamânt silicios care traversa Franția de Nord-Vest, Est, Sud-Est, Leonce de Lavergne, a însemnat co : « prētutindinea unde este putintia a întrebuintia cât de mult calciu, pamântul se transforma în data, livediile artificiale se întind, animalele se ameliorează și se multiplica, fromentul în locuesce secara. Or, cu mijlócele ordinare de locomotiune și de combustione, dice ele, calcea era pré scump în mai multe locuri. Caile ferate care transport cu pucina cheltuiala, sau combustibilele, sau chiar calciele, singure numai pot so le dea tutulor ².

So însemnam âncu un serviciu la prosperitatea agriculturii : caile ferate au a face possibile acelle concursuri regionale, acelle expositii generale, acelle congresse de

1. *Chemins de fer. Conf.* par Perdonnet.

2. *Revue des Deux Mondes*, 15 juin 1856.

ómeni speciali cari favorisati de utile comparatii, tind a propaga celle mai bune systeme si concur a pune la serviciul tutulor sciintia si experientia cea mai habile, ce sunt condamnati, faro multiplicarea acéstor retiele de a nu essi dintr'un cerc extrem strâns ¹. Resultatele dejà obtinute in acésta imensa arena in tóte partile lumei, fac destul de bine a se vedé, utilitatea serviciurilor de care viitorul aci, o va datora la intervențiunea cailor ferate. Agricultura n'a devenit in Angletera si Francia, ceia ce are a deveni pucin câte pucin pretutindine-a, ua industria unde machina seconda avantajos bracele omului, de cât de la constructia cailor ferate.

IX

Cine nu vede preciturile enorme, si difficultatile ce intimpinam spre a ne transporta dintr'un loc la altul, cu mijlócele de cari dispune adi tiérrea? In véra trecuta inturnandu-me in tiérrea, am fost opt dille retinut in voluntariu in orasiul meu, tóte mediile de transport 'mi erau imposibile : cai de postie erau retinuti d'antreprenoriu pentru circularea allegatorilor sei de senatori, diligentiile trecéu. complete, birgiari 'si cautau numai pucin interessul lor, ca antreprenorul postielor, cereau precituri enorme, patru-spre-diece galbeni pentru a parcura ua distancia de opt postii, pe giومتate precitul cu care se face voiagiul de la Giurgiu la Paris.

Faro a exagerà nemic este destul de evident, co aceste inconveniente, produc un mai mare reu asupra fisicului

1. Se se vedea : le *droit rural*, de Jacques de Valserres pag. 528, asupra stari acestor institutiuni in Fancia, inaintea cáilor ferate.

si moralului omului, ca cele ce am vedut in capitolul precedent, co pôte produce un system de cai ferate chiar de sunt in condițiuni mediocre.

Sunt mii de circumstantie, unde se manifesta preciosul avantajiu d'ua transportare repede : adi trebuie a fi lângă un amic bolnav, spre a' i aduce consolatia familiei sau resurselle omului de arta; maine trebuia a regula in district interesele in sufferintia. De ua alta parte, Michelet prin langagiul seu poetic, ne arrétta tenssiunea prodigiósa a vietiei moderne pentru ómeni de travaliu, comerciantulingrigiat, victima administrativa, tirania de birou a amploiatului sau de atelier a uvrierului. A trai continu ast-fel este a duce ua viétia de infern alle caror consecintie, cad asupra copiilor nostri !

Ce ar fi devenit Londra, Parisul, unde forcielle phisice si intellectuale alle fiecarui om sunt continu in travaliu ? De de mult ar fi lancedit, déco toti nu ar fi întrebuințiat orele lor de repaos spre a merge se respire aerul pur al imprejmuirilor, al muntilor, sau pe undele azure alle marii. — Faro caile ferate, putut'a uvrierul serac a se bucura de asemenea avantajie ca si omul bogat ?

Prin caile ferate putem dice omul se bucura de chiar prelungirea vietiei. Nu este a prelungi viétia când elle procura celle mai principale ellemente a ne tamadiu sau a evita relele ? « Medicina, dice L. Baudrillat, din ce in ce, va fi ua emigratiune prevedietóre, nu vom mai stà inerti accoperiti de relle incurabile ci vom merge in ainte prin educatia, prin hygiene, si mai cu sema prin *voiage*, Pucine maladii se tamaduesc in circumstantiele si locurile unde elle nasc si cari le au facut ¹. »

1. Journal des Economistes 1860.

De alta parte, ca si în în timpul lui Homer, nemic mai instructiv ca voiagiul, heroul seu era savant si întiept, fiind-co *visitase numeroase cetati*, si *cunoscuse moravurile a mai multor natiuni*.

Caile ferate, pentru voiagiori au déro ua mare importantia; elle offera doue avantagie :

1° Co pe ora in loc de a parcura un trageu de 8 kilometre (vitesa ordinara a diligentiilor), se póte parcura 40 kilometre (vitesa ordinara a cailor ferate). Rapiditatea déro a ne transporta dintr'un punct la altul va cresce ast-fel in raport de 4 la 8 seu de 1 la 5. — *D'aci ua economie de timp*.

2° Co preciful transportului va fi mai mic. Adi în tiérrea se pote estima preciful locurilor in trasurile publice de 15 bani pe kilometru; pe câile ferate in Francia sunt adi de 4 1/2 la 5 1/2 bani in locul al treilea; de 6 1/2 a 1/2 bani in locul al doilea; si de 9 la 10 1/2 bani in locul atâtieu. In Germania aprópe acelleasi precifuri. — *D'aci ua economia de bani* ¹.

Câile ferate ofera déro voiagiorilor, ua economie de bani si ua economie de temp. Or, dissele Americanului si Englesulu :

Timpul este moneda.

Timpul este etofa din care viétia e facuta.

au venit din di in di d'ua applicatiune universale. Sunt caile ferate cari vor grava si in spiritul natiunei acéste perceptive salutare.

La noi, ca in tot Orientul trebuia se convenim co, tempul n'are âncó de cât uà micà valóre. Se póte judecá net de preciful ce dam tempului prin taxa salariilor u-

1. Vedi Notta O.

vrierilor si prin acella al appuntamentelor function-
rilor. Acolo unde diua unui uvrier viguros nu este es-
timata de cât 1 sau 2 lei, si unde travaliul unul om
luminat, ocupând ua functiune dificile, nu este platit
de cât cu 4 seu 5,000 lei pe an, este evident co timpul
este comptat pentru prè pucin, si co nu este urgentia de
a cheltui summe enorme.

Éto un fapt care este propriu a demonstra âncu la ce
punct timpul este pucin apreciat in Romănia. In deli-
gentiele cari se dirig prin tiérrea, se intêmpla adesea co
sunt locuri ne ocupate, pe când sute de trasuri publice
(birji) de voiagiori, de care ua buna parte se compun de
comercianti si alti omeni de affaceri, cîrcula continuu,
Or, éto timpul ce se perde si banii ce se economisa
luând trasura publicà.

Din Bucuresci la Craiova voiagiul costa
cu diligentia. 95 lei

Cu birgea locul este aprópe. — 40 lei	}	60 „
Si se face opt repause in		
plus cate. 2 sau 3 lei; se di-		
cem 2 lei 50 bani. 20		

Differentia. 35 „

Economja in bani este déro 35 lei. Or, se siade, cel
pucin, doue dille in plus pe drum. — Nu resulta d'aci
co cel mai mare numer de voiagiori, de aceia chiar cari
se transport pentru affaceri, estim diua lor cel pucin de
opt-sperdiece lei?

Căile ferate cu vitesa lor care pôte fi impinsa, in ma-
nia lor, peno la 120 kilometre pe ora, ceea ce este vi-
tesa uraganului; cu regularitatea si constantia lor, ce
n'are de comparabile de cât misicarea globului in ossia

sea; cu actiunea sea faro confussiune, nótea ca diua, iarna ca véra; cu serviciul seu de a merge si întorce de patru ori cel pucin in fie-care 24 ore; negociantul, industrialul, functionarul public, etc., se pot bucurà de avantagie inapreciabile: de a puté in aceasi di, merge la 200 kilometre de residentia sea, tratà o afacere, implini un mandat, si in urma a reintrà la domiciliul seu, cu mai multa comoditate, securitate, mai pucina fatiga, si perdere de bani si timp, de cât nu găsesc adi, pentru ua cursa de opt sau diece leghe prin birje sau diligentie.

X

In tr'ua tiérra ca România care tine tóte elementele de prosperitate, actiunea câilor ferate din punctul de vedere al comerciului si al industriei devine mult mai superióra ca pentru voiagiori; se póte resuma ast-fel, in acéste cuvinte: *a facilita transporturile.*

Pentru a pricepe bine relatiunea existente între câile ferate si productiunea îndustriéla mai ântéiu, este indispensabil de a se forma ua idee neta, cathegorica, de ceea ce caracteriza essential industria moderna: « Industria moderna este industria transformata prin tripla interventiuine a machinelor, a capitalului si a sciintiei, si se destinge de industria anterióra prin noul mod de travaliu si de productiune basata pe concurentia si libertatea de transactiuni ¹. »

Functionile câilor ferate sub acest raport sunt evidente. Industria contimporana, dotata de organe cari centuplu forcéa lor productiva, are mare necesitate

1. *L'industrie moderne*, par Verdeil.

de enorme masse de materii prime,¹ in urma trebuie a le expedia la locul dē transformatiune, si de aci pe piecele de consumatiune. Vă exìgie dēro transporturi considerabile.

De alta parte, industria contemporana, ca tōta opera omului, ne vedind în progressul implinit de cāt un inceput spre un rezultat mai bun, încerca în fie-care di combinatiuni noi, pune în joc noi aparate, înpinge cu audacie recunoscerei înfatigabili catre veritati noi, *ea vis quae investigat occulta, inventio dicitur*⁴. Or, acest spirit de inventiuni, cari obliga a renoi asia de des materialurile fabricelor, exigia âncō cāi repedi de comunicatii, coci trebuie adesea a face so via de departe aparate si instrumente.

În ceea ce concerna comerciul, importantia lor devine si mai mare. Schimbul, întins în cea mai larga acceptiune a cuvântului, implica, de cea mai mare necesitate, mijlocele de transport. Ca transportul so fia repede, regulat si sigur, éto imperioasa necesitate a transactiunilor comerciale; or, nu sunt acestea conditiunile ce offera cāile ferate?

Rapiditatea, regularitatea si sigurantia ce offera cāile ferate unite la eftinatatea transporturilor, vor deschide României ua era noua în transitiunile sēlle comerciale :

Vor schimbā într'un mod fōrte remarcabile conditiunile de aprovizionare pentru productiile de cari sunt favorisate de la natura numai unele locuri.

Diferentia enorme ce essista între precîurile cerealelor, dūpo bassinul Dunarei, pōlele Carpatilor, si chîar de prin mijlocul tierrei, cu incetul caile ferate ua va

4. Cicéron.

anula în tóta întindereá tierrei. Acésta differentia de un leu chiar pentru hectolitrú, represinta 12 la 13 lei pe ton : or, pentru acest precíu, calea ferata, póte transporta de la 200 la 300 kilometre : ast-feliu celle mai mici fluctuatiuni pe ua piacia pot fi urmate de transporturi importante.

Tóte cáile ferate au putut so constate faptul urmatoriu dice Ingineriul Jacquemin : « Septemâni întrege transporturile cerealelor sunt neînsemnatóre, precíurile în tóte piecele sunt invariabile ; ua urcare (une hausse) se produce în tr'ua parte, de îndata gránele aflúá în piecia si urcarea se opresce ¹. »

Acése egalisari sunt un bine sau un reu, se vor interba multii.

Nu vom hesita a dice co sunt un bine pentru partile privilegiate dupo malul Dunareí, cari avèu totu-dé-una chia comerciului cu cereale, allaturii ânsó de aceste parti privilegiate, în interiorul tierrei, de allungul Carpatilor, sunt parti desheritate, unde pânea este tot-dé-una scumpa si prin urmare insuficienta. Cáile ferate vor face ca munténul, si câmpénul so se bucure de egale avantagie ce le offera acest fertil pamént.

Adi când noui si largi perspective se deschid în Oriente, nu este adeverat co positiunea României, îi impune a juca un mare rol comercial? Vaporelereunit cu ellectricitatea suprima distantiele, si dau României tóte acelle avantagie de care positia sea geografica o a favorisat, si îi permite, anco, de a se bucura de întinderea sea teritoriále mult necesarie la ua natiune destinata de a deveni cheia relatiunilor între Orient si Occident.

1. *Revue des Deux Mondes*, 1866 janvier 1er.

Cine va putea, adi, a se atinge de integritatea României, ast felu de evidente, destinata pentru acésta missiune? Naturala delimitatiune a frontierelor sélle nu o pun, deja, la adepostul ori carii pretentiuni ostile? Ea pôte déro a se dà in securitate, la lucrari de pace; calitatea sea de mare intermediare comerciale o pune sub protectiunea naturale a cclor alte puteri Europene, pentru cari prosperitatea sea este un gagiu d'al lor propriu. Este incontestabil co ea este chemata la un rol de care va fi temerar de a predice importantia : si unul si altul nu uita acésta maxima data de experientia : « Numai concurentia face a progressa industria. ¹ »

Fómetea, pe care natura o face se aparâ câte ua dafa pe unele locuri, nu va fi mai pucin nimicita de câile ferate. Exemplele de prin alte tierri ne proba co fómetea ce se ivisse sunt cati-va ani in partea de dincolo de Milcov a României, ar fi fost ne simsibile cu abondentia de cereale ce era in partea de dincóci; problema de repartitia a aprovizionarilor in interiorul României, era ânsó departe de a fi resolvata, cu lipsia mijlocelor de comunicatii. Nu se uita exageratia preciei cerut [de navigatia Dunari pentru conducerea cerealelor, si beneficiile enorme realizate în asemenea circumstantie fórté triste pentru tíerra.

Câile ferate vor schimba acesta situatie : prin mici beneficiuri, elle vor impartí prompt aprovizionarile, pe ori unde necesitatea le va reclamâ. Cu ua retia de câi ferate bine combinate, chiar, când România întréga va fi obligata de a cere de la straini, un compliment de

1. Arthur Young.

cereale necesare la consumațiã sea ; produsele din Europa se vor împarti cu ua extrema rapiditate, si, ast-fel fómetea, va fi pentru descendenți nostri un flagel necunoscut.

Déco căile ferate, permit in cas de deficit momentan al unei recolte anuale, ua prompta aprovizionare, a cerealelor streine, elle vor offeri comerciului, in ani de abondentia un mijloc facil de a transportà pe piecele straine excedentul producției nóstre.

Austria, Ungaria, Turcia, vecinele nóstre nu gasesc neci o data in pamântul lor cantitatea de cereale necesaria la consumația lor. Francia, Anglia, Belgia, Italia, sunt âncó mult in lipsa. Un system de căi ferate, intelligent combinat cu diferitele systeme straine ce ne in congior tiérria, vor evità de a mai lassà so mucediasca excedentul de cereale in patulele agricultorelui.

Positia României, si fertilitatea sea 'i impune de a luà ua parte importanta la comerciul cerealelor : productia cerealelor este tot dé-una superióra necessitatiei; preciul lor póte fi tot-dé-una mai pucin ardicat ca pe piecele straine. Déco déro transportul va costa pucin (ceia ce cred), agricultoriul de la Curtea-de-Argesiu, ca si cel de pe lângã Giurgiu se vor bucura de mai un egal beneficiu in vëndiarea excedentului.

Pentru ca România sò correspundia la rolu seu, trebuie ca agricultoriul se recunnósca acest fapt probat prin experientia : Cel mai sigur mediu de a obtine ua productio indestulátore in ani rei, e de a desvoltà cât de mult comerciul de exportatiune si de al face regulat. Producîndu-se pe fie-care an, cantitatea de grâne, pentru vîndut in streinatate, peste cuantitatea necesaria la

consumatie, tiérra isi va redicà, intr'un mod regulat, productiunea sea, si'si va asigurà un minimum supèrior trebuintelor sèlle; ceea ce va varia în urma va fi cantitatea exportata; pe când acum ceea ce variédia este cantitatea îndispensabile la consumatie. Cu un cuvânt, cum s'a dis in ancheta din 1859, ca o tiérra se nu fie lipsita de produse in ani rei, trebuie se aiba pré multe in ani cei buni si déca se pôte pre multe in ani ordinari; si pentru ca aceste productii si exportatii se pot fi regulate si rapedi nu esistà un alt motor mai eficace ca caile ferate.

Rapiditatea ce offer, adjutate la eftinatate, câile ferate, dau mijlóce de a organisà mult mai avantajios divissiunea travaliului între provinciile d'un acellasiu Stat, si chiar între differitele State. Ast-feliu ua materia pôte a'si priimi, prima fabricatiune în România, al doilea fasson în Austria si în urma so vina a se vinde în magazînele dupo Bulevardele din Paris. Aceste arangiamente, dând loc la ua crescere de rezultat pentru ua aceeaşi cuantitate de travaliu, prin urmare ua augmentatia de avutie.

Cred inutil a mai insistà asupra importantiei câilor ferate din punctul de vedere al transporturilor, coci adi, fie-care vede co este mult mai facil de a transporta un sac cu grâu din Francia la Giurgiu, de cât de aci la Curtea-de-Argesiu. Sub sentimentele ânsò, în care se affla natiunea, cred util, a nu lassà sub tacere un passagiu remarcabile, esit din tr'ua mâna abile, în ceea ce privesce viitorul comerçului si industriei nôstre :

« Ne place a recunnósce în un mod generale, co afarò de celleritatea communicatiunilor, noule drumuri de fer române vor aduce cu sine, déco nu imediat, cel pucim în câti-va ani, ua transformatiune simtitóre în

situatiunea atât agricole cât si industriale si comerciale a României.

« Agricultura care produce aci, dupo cum se ştie, mari cuantitati de cereale, v avea de acum în nainte sua gura facile si asigurătoare; ea va putea prin aceste linii ferate, se expedie în Europa ua buna parte a grânelor sêlle pe care era obligata, pentru a le exportă, sô le transpôrte cu mari cheltueli sau la Galati sau la Braila.

« De alta parte industria va esi din amortirea sea si va progressa pucin câte pucin. Se crede pentru acêsta co streini vor fi incuragati a fonda stabilimente în aceste bogate parti cari offer un vast câmp activitatii industriale. Incercările lor vor avé cu atât mai multe sianse de a fi coronate cu succes, cu cât Moldova are ua populatiune de un million si giومتate de locuitori care tragu de la strain, pentru usul seu, tôte productele de manufactura faro esceptiune, *producte pre cari ar puté so le fabrice ea insesi déco ar voi, caci ea posseda celle d'entéiu materii fôrte preciose ce din nenorocire se expôrta aste-di în stare bruta, si pre cari le reimporta în stare de manufacture, dupo ce au platit cheltuelile enorme de transport, de vama si fabricatiune.*

» Ast-fel se consuma în acêsta tiérta multe peii fasonate, incalcimente, centure, hamuri, obiecte de sielârie, etc. cari se import, cea mai mare parte din Transilvania, unde se confectionediu peile exportate din România în stare bruta. Acest-fel de trafic ar proba deci într'un mod indestulatoriu, co déco industria tabacitului erà implantata, aci, faro indoiala co ar prospera si ar fi fôrte avantajiosa acelora-ce ar voi a se dé la acêsta messeria cu seriositate.

« Asiu dice tot attêta si despre industria lânurilor, a caror exportatiune este fôrte importante. Acolo âncó se ar putea fabrica în tiêrra stofele ce se adduc din Germania si chiar de a lua locul acestia facia cu Turcia. »

« Industria metalurgica, la rëndul seu, ar fi chemata a luà ua mare intindere prin bogatiile considerabili ce ea ar gasi in munti Carpatilor. Fabricatiunea ferului, de exemplu, ar fi cea d'entêiu care s'ar cere so fie pusa in lucrare, când cine-va se gândesce co România adduce fer din Anglia, din Austria si din Russia cu precieri pucin oneróse, când dupo opiniunea persónelor competente, ea ar puté nu numai so produca acest fer pentru ea déro chiar a exporta in streinatate destul de mari cantitati. Tot assemenea s'ar intempla si cu industria cârbunilor de pamânt si alte industrii.

« În resumat, avem temeiu so speram co calea ferata care se a deschis si prin acellea cari se vor terminà in curând vor da ua noua viétia acestei frumoése tierri alle caria numeróse ressurse, déco vor fi exploatate cu intelligentie 'si vor creà ua sursa incontestabile de prosperitate ¹. »

Éto âncó ua justa apreciatune, nu mai pucin utile, sub acest raport :

In véra trecuta dorind a cunnósce cum sta vechiul nostru comerciul in animale cu Austria si Ungaria, cautam a lua relatiuni de la un proprietar, ce alta data sciam co'i erea preocupatiunea sea particulara. Éto ce 'mi a respuns : « Comerciul cu porci si boi erà comun in tiêrra nóstra, mijlócele ânsó de transport in Austria

1. Reprodusa din *Trompeta Carpatilor*. — Traductiune din *Monitorul oficial* al Franciei.

s'au schimbat, la noi rămânând tot acele vechi, a trebuit ca beneficiul nostru să diminueze în raport cu cât transportul s'a accelerat în Austria. Am fost astfel forțat de a renunța de demult la acest comerț. Animalele noastre transportându-le pe picioare, adăuneau slabe pe locul de vânzare, pe când concurenți străini, transportându-le în vagoane speciale pe calea ferată, nu slabesc, carnea este mult mai bună și prin urmare beneficiul este mult superior nouă. »

Pot dice, atât evidentia este mare ! că România cu poziția sa Geografică, avantajele cu care natura a dotat-o este una din rarele favoruri ale Providenței către care națiunea va fi culpabilă de nu 'i va aprecia bine faptele sale. România este destinată a juca un rol mult diferit de cel prezent. Una din armele sale, repet, sunt căile ferate.

XI

Nu vrei termina acest capitol, fară a adăuga că căile ferate, dezvoltă mult instrucția : « Savanții vor fi ingrații dacă nu vor arăta recunoștința căilor ferate dice Perdonnet. Ele dau un mare ajutoriu la instrucția primară... măresc raza sferei de acțiune a unei școli sau a unui Institutore ¹. »

În Franța există mulți studenți și profesori ale căror mijloace pecuniare ne permitându-le a locui Parisul, stau la două sau trei ore departe. Calea ferată 'i transporta în toate dillele la școlile din Paris prin mici beneficii.

În timpul vacanțelor, transport gratis sau cu un prețiu ne însemnat pe studenți din școlile de aplicații pe la

1. Les chemins de fer. Conf.

diferitele mine, atelieruri de arte si excursiuni sciencifice.

Orî cât de mare ânsó este precul instructiunii, éa, cert, nu este totul. Omul are datoriele sélle în ordinul moral propriu dis, si sunt aceste datorii cari fac dignitatea sea. Indata ânsó ce se admite co desvoltarea instructiunii este un principiu de progres în ordinul moral, se recunnósce âncó indata rolul câilor ferate in acest sens. Existenta restrinsa, imobile, care o împlica adi dificultatea mijlócelor de comunicatii, è una din celle mai mari cause co clasele cele mai numeroase lèncediesc in mîserie si ignorentia. Asta-di ca si in timpul lui Homer, o repet, nîmic nu contribuie la desvoltarea omului ca voiagiul. Or, nu este caracterul câilor ferate d'a permite la fie-care de a'sí cresce cercul vietiei sélle si de a vedé mai de parte ca adi? Neci un om nu va fi ast-fel incatenat la coltiul de pamént care 'lu a vediut nascându-se.

Un alt serviciu nu mai pucin îimportant comericiului, industriei si sciintiei procura caile ferate. Voim a vorbi de aceste expósiuni de tot ce produce geniul nationale si îinternationale, de tot ce produce geniul omului când chiar prin mijlócele ordinare s'au putut, prin mari sacrificie, transportà productele pe locul alles, influentia visitatorilor era imposibile. Or, cum se póte dice co sunt drumurile cari fac voiagiori, d'asemenea se póte afirma co este publicul care fac expósiuniile.

Studiile, comparatiile, ce facilit aceste reuniri de trávaliuri si de ómeni, permit omului de Stat, economis-tului, industrialului, de ase fixà asupra situatiunei relative a popórelor unele in privintia altora si asupra necesitatilor ce result.

Din toate aceste deplassari de lucruri si de persoane ce au a opera caile ferate trebuie a conchide ua scadere in precuiriile de a trai? Éto ua questiune ce se repetiesce de demult, si care inchieta pe multi in acésta tíerra. Caile ferate sunt fidele rolului lor : augmentarea productiunei; maresc cercul aprovizionarilor; reduc freurile de trasporturi comparate la trecut. So se bage ánsó de séma, nu este numai aci influentia lor. Provoce áncó consumatia si o provoc cu ua incomparabile vivacitate. A fost imputinte pene adi de a stabili un acord între acesti doui termeni : *productia* si *consumatia*. Nu ánsó aci, ca si cum am disaltadata, póte fi permis de a merge pene a pretinde co, crescerea consumatii va avé tendíntie a urma cum díce Malthus, ua progressiune geometrica, si crescerea productiunei ua progressiune aritmetica. Celle doue progressiuni nu pot fi áncó asia de dívergente, se póte afirma numai co distantia a fost considerabile. — Este ánsó ea destinata a disparea? Diua va veni când cáile ferate vor puté reusi a pune de front influentia care excíta productia, si influentia ce excita consumatia? — Numai prin intrebuintierea pe ua scala multé întinsa a medilócelor de productiune celle mai vigurose, numai inlocuind in multe casuri fortile mecanice la fortia omului, se póte sperá de a reusi a apropria celle doue linii, si póte chiar a întorce in sens invers proportiunea actuale.

De îndata ce este demonstrat co caile ferate deschid ua noua sorgínte la avutia publica, este evident co provoce travaliul. Aci neci ua hesitatiune possibile; essereita-vor ánsó ua influentia fávorabile asupra salariilor si asupra amelioratiunii sórtei uvrierilor in general? Cu toate-co questiunea ast-fel pusa este mult complexa,

solutia nu este de temut. Economistul Dupont-White dice : « influentia capitale in privintia salarielor, nu este avutia unei tierri ci inavutirea sea » ¹. Or, travaliul este ua sorginte de in avutire si cum tóta misicarea care nasce, alte noi ellemente de travaliu, procura noi sorginte de salarii, celle doue idei sunt correlative unele la altele; primul din celle doue termene chiama necessarmente secundul. Când ua suma mult mai larga de travaliu sollicita un acelluasi numer de bracie, este cel putin ua forte siansa pentru ca conditiunile offerite so fie mai bune ².

Terminând voiu adauge ca so nu se perdia din vedere, co bunul traiu al natiunilor, co avutia lor, depind âncu de la buna organisatia a travaliului si equitabila repartitiune a productelor; cum forcia armatelor, resida mai pucin in numerul batalionelor si superioritea armelor, ca in sentimentul care le anim si certitudinea drepturilor lor. Este meditatiea psalmistului : *Hi in curribus et hi in aquis; nos autem in nomine Domini invocabimus.*

XII

Din celle expuse, vedem déro co câile ferate nu sunt numai ua questiune pura economica, ua questiune de interes si capital, sunt âncu ua questiune de legalitate, de inalta moralitate si de buna guvernare. Trebuia déro a o resolvea prompt.

Pentru-ca âncu ua societate so se pôta bucura, de tôte aceste avantagie, repet, nu este destul de a avé câile ferate si riuri navigabile pentru a transporta materiarele primitive, sau operile travaliului dintr'un punct

1. *Essais sur les relations du travail avec le capital.*

2. Se se vedea uvrugiul. *Populations ouvrières de la France* par Viauillème, t. II, liv. VIII, ch. 4 et 6.

la altul; trebuia încă ca Guvernul și legislatori să se grabescă a face totul ce depinde de ei : să diminueze greutățile ce am arătat că greva producțiunea, reținerile impuse la circulațiunii și consumații; să se reducă indefinit fazele muncii, dificultățile manufacturilor, obstacolele creditului și pasagiurile comerciale, inegalitățile de educație, hasardul naturii, dificultățile de instrucție și inegalitățile concurenței ale străinului, printr'un contract de garanții și ajutoare mutuale. Și pe urmă cu aceste dificultăți dispărute cu căile ferate stabilite, trebuie încă ca afacerile țării să fie încredințate în mâna omilor a căror inteligență a fost în junetea lor amănunțite cu forța acestor instrumente, și a căror mână fermă și sigură se știe a le face jocul în avantajul tuturor.

Éto în ordinul avuției tot progressul.

Éto adevărata politică care este astăzi indispensabilă de a face aceia la cari trebuie a se devota toți ale căror sentimente de umanitate cele mai pure le face a vibra anima, toți aceia cari 'și iubesc patria și cari tin a 'i face să dispară tristele tempeste ale timpului actual.

Nu pretind că politica trebuie să poată în România a se restringe nu mai în interesele materiale. Este un nenorocire mare, pentru un națiune care, în epoca modernă, crede a fonda prosperitatea sa sub singura satisfacțiune actuală a intereselor materiale : ea tinde a se edifica pe nisip. Nu mai puțin încă trebuie a conveni că prosperitatea materială, prosperitatea patriei lor, importa eficace la exercitiul libertăților publice; caci cari sunt drepturile electorale sau municipale pentru oameni încalcați în miserie? Omul care are formă nu este liber,

coci evidentamente n'are dispositia facultatilor sêlle, fie phisice, fie intellectuale, fie morale. Engledî numesc cu drept cuvânt bunul traiu, independentia. Déco Prussia adî pare co impune Europei, nu este fiind-co este cea mai brava sau mai abile dintre tôte Statele, este co ea are un bun tesaur, si co ea pôte, faro giena a aduna in ori ce moment marele bataliône.

Cûr un cuvânt, nu va fi un popul mare sau liber, de cât popórele bogate. De voim a reaparea pe scena lunei, trebuie déro inainte de tôte, a imbogati patria nóstra.

S' au contestat adessea Românilor capacitatea industrială; s' au pretins co obstacolele la desvoltarea prosperitatiei in România, nasc din temperamentul natiunei si de la diferintia entre caractere, tendintiele si aptitudinile din fie-care provincia; se acudia, co clima si fertilitatea naturale a tierrei, au introdus in Români obiceiuri cari 'i apropia de caracterul Oriental; placerea unei vietie facile : *a iubi*, dupo cum dicea Montesquieu de popului din Midiul Europei, *chiar miseria* ¹. Acestea, se se credia, sunt pure inventiuni meschine alle inamicilor acestei natiuni. Nemic nu s'a refusat României. Nu este desvoltare de care ea se nu fie susceptibile; este singura care prin natura pamântului si regulata sea clima pôte produce prin pucine sacrificie totul ce se cerre de la un pamânt fertil. Caracteriul si figura Românului arrétta indestul originea sea; este ua diferentie capitale intre Francia, Italia si alte surori alle gintei sêlle : invadiunile barbarilor n'au lassat neci ua trassa ast-felu co caracteriul national este âncq acellua al ve-

1. L'esprit dès lois.

chilor Români : labor, intelligent, compatimitor, honest, fier si ardînte patriot. Calitătii cari garantédia tóta des-voltarea, tot progressul. Strainul de aste-di ca si barbarul din secolile trecute nu parasesc acésta tiérre, acésta natiune, de cât plângênd !

Precum ânsó soldatiî au trebuintie de a scî có combat pentru ua patria al carui nume fac marîrea lor, cetatieni de asemenea, au trebuintia a li-se inspirà co, fructele travaliului contribui la amelioratia sôrtei lor si la prosperitatea patriei lor.

Numai din lipsa acestor garantii deriv accusatiunile ce se dau Românilor. In Francia de exemplu, differentia ce se pôte, de asemenea, constata între un Alsacien si un Marseillais, au fost ôre un obstacol de unitate de prosperitate ? Resulta pentru noi, ua proba evidente co, differentia de aptitudine, de temperament între un Moldavean, Oltean si Muntean, nu pot neci ua data compromite speranciele acestei tierri ; pôte, chiar, fussiunea devenita possibile prin facilitatea comunicarilor, so aiba consecintie mult mai favorabile co nu se pot crede ; pôte, anco, si este ua fapta evidente, aptitudinile, differentiele de provinci, nu vor face de cât a se completa in folosul comun unele in altele.

Cât pentru efectele climei legislatori se'si arunce ochi peste Italia si vor vedea ca vechiul *dulce far niente* a perit ; caci legislatori acestei tierri au întieles eficacitatea perceptului lui Montesquieu : « Pentru a invinge lenea provenita din clima, ar trebui ca legile so sesilésca de a ridicà tôte medilócele de a trai faro travalliu ¹. »

1. *L'esprit des lois.*

Asta-di, cu medilócele de cari dispun societatile si indiviidii, nimic nu este imposibil, neci pentru unul, neci pentru cel-alt. Diformitátile hasardului, inegalitatile naturei, injustitiile ómenilor, sunt eroii barbariei, sunt dei altor triste tempuri, ce gracia inteligentielor a câtí-or-va barbati, ce au tinut mai pucin la gloria lor ca la ferircirea omenirei, 'i au nimicít pentru a nu mai putea redicà capul lor neci o data. — Vechiul : *Voesce si vei putea*, neci o data nu 'si a putut gassi mai bine locul d'a se recomanda, si indiviidilor si omenirei, ca in tempurile nóstre. Pentru ca ánsó barierele, ce va intilni in passagiul seu, se fiâ facil planate, nimeni so nŭ se uite, d'a se pune pe cale sau de a tantà a aplica ua conceptiune faro a se arma cu armele séle : *associatiune, fraternitate, justitie*.

Acestea sunt fortiele perceptului ; acestea sunt sorgintiele progressului si civilisatiei actuale ; acestea sunt garantiile prosperitatiei si subsistentiei natiunilor moderne. — Se caute dér Români a se amparà de elle si vor PUTEA totul ce VOESC.

CAPITOLUL IV.

Artea de a face resbelul consista in a concentra, in cel mai scurt temp posibil, un numer de oameni pe un punct dat, spre a putea attaca si destruge unul cale unul corpurile inamice. NAPOLÉON I.

Concepussem un proiect de organisatiune militara, dupo care impartissem natiunea in trei clase: classa junilor pentru a pazi frontierele, classa cellor insurati pentru a spera departamentele, si classa betrânilor pentru a défende comuna. O natiune ast-fel constituita militaremente ar fi fost o natiune didita in ciment. NAPOLÉON I.

ROLUL MILITAR SI POLITIC AL CAILOR FERATE. — SITUATIA ARMATEI.

Influentia ce cåile ferate pot essersa assupra balancierii politice a lumii : resbelele de nu vor incetå, vor deveni mult mai rari ca în trecut. — Necesitatea cåilor ferate pentru România din punctul de vedere politic. — Serviciurile cåilor ferate in operatiile militare. — Influentia cåilor ferate assupra organisatiei moderne a fortiielor publice alle unui Stat. — Assupra fortificatiilor permanente. — Assupra strategiei si tacticei moderne in ofensiva si defensiva. — Resumat de avantajiele ce procura cåile ferate din punctul de vedere militar. — Motorii ce exige resbelul modern. — Ua buna organisare a fortiielor publice in tr'un Stat exijia concursul, bogatului savantului si cetatienului energic. — Insuficientia armatelor permanente pentru conservarea independintiei. — Inutilitatea organisarei fortiielor publice pe regimente ca unitate, tactica si administrativa; cåte-va viciuri in organisarea actuale affortiielor publice in România. — Pentru a termina.

I

Voiagiori, industria agricole si commerciale, gasesc dupo cum am vediut, mari avantagie in cåile ferate; arta milatara, cert, va gasi noui combinatiuni si avantagie prin rapiditatea cu care transporta masse de omeni, caii,

si tot felul de material de la care depinde succesul unei companii. Resbelele moderne din Italia, Crimeia, Germania, America, ne dau exemple de ua justa calificare « Resbelul este un car condus de demoni »¹.

Se conchidem cò cåile ferate sunt un instrument teribil cari fac resbelele mai omoritóre? Nu! le fac mai pucin lungi si prin urmare mai pucin omoritóre; le evita chiar, coci, dupo cum am dis, elle ìmmultind relatiunile intre populi, funestele ambitiuni cari "i arruncà continuu unii contra altora, vor disparea de sine; ua mare unitate de aspiratiuni de limba, obiceiuri, legi; in fine totul ce compun aspiratiunile moderne se vor realisà indata ce caile ferate unite cu telegraful vor adjuge la limitele lor de dersvoltare.

Guvernele au putut deturnà destinatia acestor instrumente de civilisatia si de pace; si le au facut ca auxiliere in operile lor de violentia si de sânge. Wagónele au transportat soldatii pe câmpurile de lupta, schînteile electrice au transmis generalilor ordinul si planul de combatere. — In definitiv Anso, este pacea care a câscigat : durata acestor lupte este scurtata, si cu cât resbelele vor dura mai pucin cu atât elle vor deveni imposibile. Aceste comunicatii constante alle vaporelui si ellectricitatii sunt attâtea legaturi cari unesc nu numai individii cî si populii : aceste fire, aceste sine, vor deveni cable si soliditatea lor va defia taietura ori carei spade.

Nu prin aliancie intre familii domnitóre se póte spera de a intretine pacea. Un singur essemplu este sufficient al cita : Imperatul Austriei n'a esitat in 1813 de a trage

1. Leure du chevalier Jordan au roi Jurgud.

spada contra ginerului seu Napoleon, si a deroba la propriul seu nepot cea mai frumoasa coróna a universului Când este ânsó questiuenea de populi, este cu totul alt-cevâ. Déce poporul nu vede totu-dé-una binele, îl voesce tot-dé-una, coci are interes, si pacea este cea mai mare sorginte a binelui. Solidaritatea de interese, aceleasi interese de satisfăcut, nu mai permit adi la natiuni de a trâi isolate. Neci una numai pôte trai din viétia sea propria, in afara de comuniunea generale. Cum un membru isolat, de nu va mai priimi partea sea de caldura si de fortia, corpul intreg ênsu-si va sufleri de acésta slabiciune, ua diminuaie din fortia sea totale; este d'asemenea pentru o natiune. Comunitatea de interese, solidaritatea de necesitati adduc *schimbul*, schimbul necessita *circulatia*, si circulatia in ordinul phisic si moral, este devenita necesitatea societati moderne.

Ua parte din opera nu este dejâ implinita? Tóte clasele Universului: Philosophi, economisti, istorici, medici, studenti, uvrieri; etc., se întrunesc de demult în fie-care an in Anglia, Francia, Germania Belgia, Italia, Elvetia, intr'un orasiu numit din nainte, pentru a discuta nu numai questiunile de interes national, ci âncó principii de religiune, de politica, de economia sociale alle caror solutii sunt cautate din punctul de vedere universal. Nu mai sunt probleme pentru un singur popól. Spadele ce alta datâ numai elle dau solutiile chestiunilor internationale sunt aprópe a se sfarîma. Modul încetarii ostilitatilor între Turcia cu Grecia si Egipetul din anul trecut este un pas solid cotre ua noua cale civilisatrice, rationale. Nu este óre in fapt, a comite ua mare eróre de a suposa o barbaria subsistând in presentia civilisa-

tiei, faro a avé sfortiurî pentru a face so domine influentia preponderantie? Attunci, sau barbaria va triumfă, ceea ce este inadmissibil, sau civilisatia se va impune, si faptele, de acord cu logica, le demonstra in tôte dillele; coci tôte natiunile sunt adi petrunse de logica viiă a marelui Condorcet.

« Popolii cei mai luminati convingându-se de dreptul dea dispune de sângele si averile lor, vor intiellege pucin câte pucin co resbelul ê un flagel din celle mai funeste, cea mai mare crima. »

Cine nu vede co mai toti asta-di voiesc a schimbă armele improductive în arme industriale; a transforma arma care dedea mórtea, in arme care dau viétia, ferul destructor in instrument de travaliu?

Toti par animati a combate, nu intre ei ci impreuna, contra barbariei, contra ignorentiei, contra miseriei; a da viétia desertelor, stepelor, a exploata muntii; a petrunde in tôte secretele ce contin pamântul; a prepara ua viétia noua, rationale, umanitara.

Cert, prevedind avantagiile ce procura câile ferate omenirei, un minisru a dis : « Ferul din care sau facut armele pentru luptele terribile, va fi pe viitor cel mai putinte instrument al pazei si al aliantiei » ¹.

II

Trebula ânsu se recunoscem co, societatile nu se vor ardica de cât gradat la aceste inalte aspiratiuni umanitare sanctionate prin progressul in sciintie si civilisatia. Natiunea aceea care se va grabi a le supposa complet

1. Ministrul de Bavaria D. Vander Pfordten la banchetul tinut la Mayence.

existând, ar pericola existențiá sea; coci in ua assemenea revolutia universalá « viétia statelor este âncó, dupo cum diceà Montesquieu, ca aceia a ómenilor¹. »

Co voi examina acésta questi une de pace si de resbel in causele sélle sau in faptele sélle, voiú gasi co ea a essistat in tóte epocele, la tóte vicissitudiile societatilor, si co ea se presinta tot-dé-una sub aceiasi forma. Va fi déro óre care naivitate a celebrà, si contra evidentiei, evenimentul unei paci perpetue si de a aspirà indata la acésta epoca de aur ce poeti uà cântà si filosofii o reclamà deja âncó din timpul lui August, dér de care geniul omenesc neci ua data nu s'a bucurat.

Pène atunci : precum « un particular càre vrea ca onorea sea se fie respectata, faró a dori duelul, cata a fi tot-dé-una gata de al sustine; d'asemenea pentru popoli, dice Comandantul Vial, faró a' dori resbelul un popol cata in tot-dé-una so fie gata a'l face, acésta este singurul mediuloc d'a face ca drepturile sélle sò fie respectate, precum si puterea si demnitatea sea². » Or, misicarile facile si repedi imultiesc fortiele.

Abstractiune facênd de ori ce pericol, antecedintiele istorice si positiunea geographica, împune natiunei Române de a deveni o forte si mare putere politica, caria se 'i se caute amicitia, so i se asculte vocea si caria so 'i se respecte drepturile sélle. Atunci numai marii nostri vecini ne vor compta pentru ceva, si nu vor mai veni a face din patria nóstra câmpul de bataie al luptelor lor, arosândul cu sângele propriilor sei fi !

1. De l'esprit des lois.

2. Leçons d'art et d'histoire militaire. T. I^o.

III

Influentia comunicărilor din punctul de vedere militar, a fost recunoscută în toată epocă și de toți populi : Cyrus instituise un serviciu de poștă, și construise căi militare, pentru a accelera transmiterea ordinilor și mersul trupelor ¹; Romanii și asiguraseră conchetele, și consolidaseră autoritatea lor prin rețiele de căi strategice ²; Frideric, Napoleon, urmară exemplele lor; generația actuală continuă.

Adi importanța, comunicărilor a devenit mult mai simțibilă, pentru că armatele moderne târesc cu ele mai mult material ca cele vechi : sute de tunuri și mii de trasuri. « Ua armata asta-di, după cum dice generalul Clausewitz, este ua adevărată mașină de război cu ua frecare enormă și trebuia ua multime de dispozițiuni particulare, pentru a diminua această frecare și a face mașină mai sigură în rezultatele sale ³. » — Pentru adi ne vom margini a vorbi numai de una din dispozițiile ce i va diminua frecarea sea, adică numai de căile ferate.

În timp de război ele vor servi :

1° *Înainte de începerii ostilităților* : de a reuni și a concentra repede corpurile de armate pe teatrul de război.

2° *În cursul operațiilor* : de a alimenta continuu armata activă, de fortie și aprovizionari de tot felul, ce se pot reuni prin urmare mult mai înapoi și mult mai departe de inamic ca alta dată; de a fortifica repede

1. Essais sur les chemins de fer. — Traduit de l'allemand par Ungers

2. Leçons d'art et histoire militaire par Vial.

3. De l'emploi des chemins de fer en temps de guerre.

partile isolate de teatrul de resbel, cari in cursul operatiilor au devenit mult mai amenintiate; a occupa rapede liniile de defenza situate inapoia punctelor de operatie.

In timp de pace elle vor servi :

1° *In concentrari eventuale* : de a facilita transportul trupelor in differitele garnisóne departate;

2° *In concentrari de ordine* : de a face ua prómptă transportare de trupe, necessary de a restabili ordinea, intr'un punct unde liniscea publica este amenintiaa prin misicari interióre sau interióre.

Pentru a face simtibile indata partea ce vom puté trage intr'un resbel, so suposam fortie destinate a merge contra României impartite in doue mari corpuri, unul mergênd còtre Bucuresci si cel alt còtre Iassi. Déco aceste doue orasie sunt unite prin tr' un rail-ways, numeróse corpuri d'elita si material necessary vor puté, in doue dieci si patru ore, a se transporta dintr'un punct la altul amenintiat si a face successiv a trece in favórea nóstra reusita victoriei asupra cellor doue corpuri de armate ofensive. Millitiile cellor doue mari centruri de populatia, acellea alle judetielor parcurate de rail-ways vor puté in câte-va ore a se transporta in punctul decissiv si a adjuta operatiile armatei angagiate prin curagiul si patriotismul lor.

Afaro de rapiditatea ce ne offera câile ferate in misicarile de trupe in timp de pace si de resbel, elle suprim si numeróssele inconveniente ce occasionésa transportul pe picióre sau prin trasuri, adico : cale, timp, hrana si etapuri rele, ce demoralisu ua trupa; colóne lungi, fatiga corporale, lipsa de cartiere de repaus, ce dimínuu disciplina; perdere de ómeni si aprovisionamente; infine sufferintiele agricultorilor intrebuintiând trassurile si ani-

malele lor la transporturile militare numite *prin postia*.

'Mi ar fi facil de a afirma aceste considerante reproducând rezultatele campaniilor cellor mai importante, vechi si moderne, déro fiind-co n'avem a face un curs de istoria si arta militara, cred sufficient de a expune numai rezultatele observate de un habile scriitor German, într'un uvrageu remarcabil ¹. Si aci numai pentru mersul ordinar, pe pecióre, coci cel prin postie inconvenientele sélle apartinând si millitariului si cetatiénului, le sunt evidente pentru fie-care.

« Admitênd, dice el, co timpul e favorabil, co se póte adeposti si nutri ómenii in bune conditiuni, co se póte da convenabil ingrijiri la maladi; cu o buna disciplina de umblat si pentru trajeuri de ua mica intindere, perderile încercate de trupe se vor redica, in general la 3 0/0 din efectivul total, déco timpul è rece si uscat, si la 6 0/0 déco è cald si umed.

« Infanteria va sufferi doue din trei parti din aceste perderi, in cea d'êntéiu giuemetate a drumului, si cava-leria in a doua giuemetate.

Când ânsó cineva se affla pus în nisce conditiuni mai pucin avantagióse, cifra perderilor è cu mult mai considerabile ¹. »

Utilitatea militaria de railways resulta, cum vedem, din extrema rapiditate ce permit a dà misicarilor de trupe si material, si din promptitudinea transporturilor; de unde resulta co totalitatea de fortie de care dispune România, când ea va possede ua retia convenabile de câi ferate, va puté alle transporta repede si ne fatigáte într'un punct óre care al territoriului seu.

1. *De l'emploi des chemins de fer en temps de guerre.*

Acésta vitessa, ce în ultima campanie din 1866 a fost evaluata în general de 4 kilometre pe ora, inferiòra acellia adoptata pentru transportul voiagiorilor si marfurilor în Anglia si America, dà o rapiditate destul de suficiente pentru combinatiunile militare, Or, transporturile, facênduse prin ajutorul locomotivelor, cari pot în occasiuni lucrà ziua si nôptea, vor permite dér de a face so se misice o armata cu o vitesa de 120 leghe pe di!, admitênd patru ore de temp perdate din douè-dieci si patru. Acest simplu ênnunciu justifica ceea ce am expus mai sus, si arêta indestul la cei cari sciu de ce importantia este rapiditatea în operatiunile militare ¹.

IV

Cum ôre independentia Statelor va mai fi asigurata sub spiritul în care se afla adi tôte natiunile, de a abandonà systemul de armate permanente? — System ce absorbé cea mai mare parte a tesaurului public²; system ce ardica celle mai bune bratie industriei agricole si manufactoriale; system ce împedica tóta desvoltarea morale, intelectuale si industriale a unei natiuni; system ce da puterii essecutive ua arma de a trece din principile : republicane, monarsice, la celle despotice; de la virtute, onóre, la temere, desonóre; system ce transforma ua parte d'intr'o natiune în *soldati*, nu cetatieni, gatà a lucra, nu ca om, ci ca o machina; system ce înabusiasce curagiul individual si forciasa ua natiune de a merge

1. Vedi Nota P.

2. Un soldat permanent absorbe din tesaurul public solda sea, pagube-sce pe tesaur de împósitul decetalien si de produsul travaliului seu ne fiind încarcerat în casarme.

sub bastonul stapânului; system ce a dat nascere la tôte revolutiile, desastrela unui Stat; system ce adi a devenit incompatibil cu gradul de civilisatia al societatiilor moderne, cu aspiratiunile umanitare alle natiunilor luminate, cu necessitatile de moment.— Când dic, tôte natiunile se grabesc a se organisà in vechi legiuni Romane, sub numele de landwere, landsthrum, garde mobile, millitii si altele; coci se scie co cetatieni organisati astfel, fiind trupe june, nu âncu obienuite la messeria armelor : fatigele, mersurile lungi, sunt mult mai omoritore de cât tunul inamicului.

Cetatieni pe cari amoriul patriei 'i departedia ast-feliu de la lucrările lor, déro cari, dupo un mers de ua suta leghe, lassa in urma pasului lor aprópe ua atreia parte, restul ostenit, descuragiat, perde in fatiga jumetate din forcia sea morale. So se adaogie, âncu sufferintiele ce ocasionesa industriei agricole si manufactoriale prin ua absentie prelungita a partiei cellei mai active si mai habile a natiunei.

Acestea sunt cauzele cari impedicau de a se realisà noua organisare a fortielor publice alle unui Stat— mobilisarea millitiilor, gardelor nationale, etc., — sub ua mare scala, faro a ocasionà ua mare perdere de ómeni si material.

Gratia câilor ferate problemul asta-di este resolut. Totul constâ : in a dà o buna educatia natiunei si a organisa un system convenabile de cai ferate.

Acestea facute in raport cu spiritulu poporuli, natura si necessitatile tierrei; când momentul de a combate s'a presintat, la un signal dat de autoritatea millitara, cetatiénii dejà instruiti, disciplinati si organisati, substituescu

arma industriei prin arma de aperiare si in câte va ore din toate partile tierrei sunt concentrati, cu caile ferate pe locul in pericol, ast-fel, ne fatigati, gata a se angagià in lupte si capabili de a departà inamicului ori-ce speranta de reusita.

Ast-fel ua campania nu pôte durà mai mult de 15 sau 30 dille; cetatieni vor reintrà rapede in caminul lor si sufferintiele industriei, agriculturei, comerciului sunt aprópe nesimtibile.

Faro caile ferate Prussia, pututà-óre repurta victoria de la Sadowa? Cei cari cunnosc rolul ce au jucat câile ferate in acésta campania sunt convinsi co ua buna parte a reusitei o datorédia lor. Altra-minte organissatia forcielor sélle nu 'i permitea de a inaintà mai mult de la frontiera.

Déco Nicolae al Russiei ar fi avut câi ferate de la Moscova la Sevastopol s'ar fi resolut de demult questia orientului; sau ar fi putut, cel pucin, a se oppune la desbarcareà alliailor; lipsa mijlócelor de transport ânsó, decimà armata sea. Calea ferata de la Lyon la Mediterana unita la marina Englesa concentrá trupele la Sevastopol nefatigabile, proprii a incepe lupta.

Déco déro România ar fi posedat ua retia de câi ferate complet, si o organizare militare convenabile, ce de marì schimbari în destinatele ei !

V

Când se parcura salele depositului de fortificatii la Paris, se pôte imediat face un compt exact de fazele prin care au trecut questiunea de defenza a Statelor : republicele Grecie redicau la extremitatile teritorului lor bariere permanente, destinate a opri invasiile vecinilor;

imperiul Roman erà aperat contra barbarilor prin lagare si ziduri fortificate ce le garnisseau legiunile sélle; seigniori feodali, facéau din tóta cassa lor ua forteretia; mai recent, cu inventiunea armelor de foc statele mai aglomerându-se, frontierele se dessinara accoperite prin doue sau trei linii de obstacole artificiale, formate cu ruinele castelelor feodale si cu vechile orasie, regale sau comunale.

Imperiurile déro, in tôte tempurile s'au fortificat cu un system mai mult sau mai pucin perfect; importantia lor ânso a variat cu natura armelor si mai cu séma cu mobilitatea luptatorilor.

Acésta importantia erà mare în tempul lui Ludovic al XIV, când armatele lipsite de mobilitate, nu puteau face de cât resbelul de siegiuri (impresurare); ea deveni mult mai mica in tempul lui Napoleon I, când modificarile addusse in materialul de resbel permise armatelor a combate manevrând. Ast-fel din ua suta de batalii liberate de la 1740 pene 1783, au fost 67 siege; acest raport nu a fost mai mult de cât de 26/100 sub revolutia, 23/100 sub Consulat, si se reduce sub imperiu la 16/100. — In dillele nóstre, gracia extremei mobilitati a noului material de resbel combinat cu accelleritatea ce procura căile ferate, locurile fortificate nu mai sunt de cât puncte irremarcabile in mijlocul miilor de luptatori ce se pot facil presentá la frontiera unui Stat.

In facia d'asemenea modificari care déro mai póte fi adi importantia fortificatiunilor?

Nu voi face din celle expusse ua noua conclusiune de superioritatea căilor ferate assupra locurilor fortificate, acésta conclusiune se formedia in tôte spiritele. Voiu redima numai aceste consideratii pe conclusiunea unui ve-

teran, alle carui studii si experientie 'lu au facut ua autoritate militara. Dupo acest militar : « Calea ferata cu locomotia sea mecanica este si va fi în viitor elementul militar cel mai formidabil, si infinit superior fortificatiunilor, coci resursele ce procur, déco nu pe câmpul de batala, cel pucîn la ua mica distanciad de teatrul de resbel, nu are alte limite de cât acellea alle intregului territoriu, pe când un esicheu de fortificatiuni (*échiqué de pieces fortes*), se marginesc numai in a offeri ellementele închise in imprejnuirile sêlle, unde ua fractiune importante va fi neutralizata pentru ocupatia si apperarea eventuale a fie-carei forteretie¹. »

VI

Tôte misicarile strategice essecutându-se pe *câi*, comunicârile in Strategia au a juca un rol nu mai pucîn important ca cel din trecut. — Aceste câi unelle, perpendiculare la frontiere, conducând de la capitala la extremitatile tierrei, devin *linii de operatii*; celle alte, paralele la frontiere devin pentru armata *linii de comunicatii*. — Or, caile ferate prin, locomotia lor facilitând aceste comunicari, au a deveni de ua importantia imensa in strategia. Este acêsta ce intielege comandantul Vial, profesorele Scôlei imperiale de Stat-major, când dice « nu va mai fi adi mari linii de operatii faro câi ferate². »

In ori ce cas, nu voiu. puté conchide mai bine importantia lor in strategia de cât reproducând un passagiu al unuia din celle mai destinsse din autoritatile millitare, generalul Jomini :

« Aci te vedi in facia unui hasard, unui lucru nepre-

1. Les spectateurs militaires. T. XVIII. Liv. LIV. R. de Cagnart.

2. Leçons d'histoire et art militaire. T. II.

vediut, nu se mai vedu mijlócele de alta data de a lantui victoria prin nesce savante combinatiuni alle resbelului metodic, dupo care se calculedia misicarile si rezultatele, dupo care 'ti basedi calculile pe distantiele ce trupele vor aveà a percura intr'un temp dat si pe drumurile ordinare in tóta intinderea teatrului de resbel. Ei bine! aci àncó, si mai cu séma in tactica, principiile fundamentali nu perd nemic din valoarea lor. Applicatiunile care au fost facute de Marlborough in 1702, de princiuł Eugeniu de Savoia, in 1706, de Frederic cel mare, in 1757, de Napoleon 1° la Marengo, la Ulm, la Jena, la Dresda tóte acestea sunt essemple de imitat. Cât ànso, è de dificile de a se bassa cineva pe reusita! Câmpul de activitate al fortielor inamice fiind concentrat în vecenitate, si ca se dic ast-fel in zona drumurilor de fer, ori ce manopera savanta devine, de nu imposibile, cel pucin ànso de un succes fôrte indoios. Dieul, hasardul, care revelédia presintia sea, in tóte operatiunile de resbel, va fi de acum inainte cel mai periculos adversar al generalului.

* Mai cu sema in resbelul defensiv va fi dificile de a se bassa cineva pe eficacitatea unei misicari concentrice pentru a purta fortiele in urmă, de la o zona la alta, misicare ce nu se póte face de cât pe drumuri si in pucine dille. Pentru a preintimpina aceste inconveniente, ar fi póte necessariu de a restabili ua retia subordonata, ua retia curat strategica, care ar fi una din părțile constitutive alle unui system de apperare organisat cu scintia. Rusia in asta privintia face exceptiune, coci vasta intindere a teritorului seu si rigórea climei sélle, sunt celle mai bune defense.

« Éta ua anecdota care pôte arrettà mai mult de cât tôte rationamentele din lume importantia inovatiunilor ce result din constructia cailor ferate .

« Pe la inceputul campaniei din 1800, se a intemplat o neintiellegere intre Napoleon si Moreau, in privintia unui plan de operatiuni propus de primul Consul si care consista in a concentra la Schaffhausen armata de reserva reunita la Dijon, armata din Helvetia a lui Lecourbe si armata de la Rhin comandata de Moreau pentru a întórce armata Austriaca spre sorgintele Danubiului si a o arunca peste Rhin. Moreau catà se ia comandamentul nominal dupo concentratiune, coci constitutiunea nu permitea Consulului de a commanda o armata. Inso Moreau nu vrea se aiba un asemenea rol subaltern, si gassia co este pré periculosa misicarea ce 'i se prescisesse; refusa déro concursul seu si propuse alte mijlóce de a adjuge la acellési scop. Declarând co nu doresce commandamentul nominal, déco primul consul venia in persóna in capul armatei, arretta clar co refusa de a' si lua asupra' si raspunderea unui esiec lassând lui Napoleon tóta gloria, in cas de succes. Acest conflict era periculos. Moreau tremisse la Paris pe generalul Dessoles, sieful de Stat-major si amicul seu, pentru a explica motivele sélle de refus. Dessoles erà omul cel mai capabile de a se retrace dintr'ua demarsia asia de delicata. Prima sea audientia avu de resultat de a proba primului consul co refusul motivat pe allegerea mijlocelor de essecutare nu erea de cât un pretext pentru a deghisa ua questiune de amor propriu, si lasso pe Dessoles pe a doa di pentru a lua ua partita. Ceva ne prevediut arangia totul. Afflara co Massena, batut de Ménas in Apenini, fuisse silit

de a se inchide în Geneva cu 15000 de ómeni; trebui în ainte de tóte a'lu scap á. Când Dessoles se întórse a doua-di la consul : « Ah ! vii apropo, 'i disse, Moreau va fi » satisfacut, numai merg pe Rhin cu armata de reserva, » ci în Italia, coci este vorba de a libera pe Massena » (caruia 'i arretta possitiunea.) Dute indata si spune lui » Moreau de a se uni cu Lecourbe, conform propuneri- » lor sélle. Va casciga o batalia pe Rhin în celle d'êntêiu » dille alle lui Main; dupo acésta indata se' mi tri- » méta 25000 de omeni la Milan prin Saint-Gothand » caci acolo (punênd degetul pe campia Tortonei) sórtea » Italiei se va decide pe la medilocul lui Iuniu. » Era în midilocul lui Aprilie. Se scie cum, cu doue luni mai tardiu, acésta profetie se implini, la 14 Iuniu la Marengo, în centru chiar al acestei câmpii Tortonei :

« Asta-di ar fi imposibil lui Napoleon chiar, de a face ceva asemenea; acesta è un grav subiect de reflectiuni pentru generali si scriitori militari; si ar trebui se rivalisedie în zel spre a âmplea lacuna ce essista pentru viitor în teoria arti de resbel¹. »

Intinderea teatrului de resbel devenind, considerabile, câmpul de bataia, are a urma si el forciamente ua crescere proportionale sub imperiul acestui instrument nou care va transporta pe un teren, pentru ua di de lupta suprema, armate considerabile. Misicarile tactice imbratisând ast-fel ua imensa intindere, nu va fi óre loc de a face so se misce locomotivele? Pentru mine nu me indoesc, coci nu am audit neci un audace dicênd : aci sunt limitele geniului omenesc.

1. *La campagne de 1866 et la nouvelle Stratégie.* — Lettre à M. de Forville.

Din documente germane¹ rezultă, că putem tot d'auna a ne servi cu o cale ferată în operațiile tactice ori de câte ori avem 24 ore înaintea noastră. Se crede încă că, prin o simplă survegere, calea ferată poate ajunge, fără inconvenient, la câte-va leghe în urma unei armate în operație. Ceea ce chiar, ne arăta războiul din Crimeea, America și Italia mai întâiu, și mai recent războiul din Germania.

Sub acest punct de vedere trebuie încă a observa că, uzagiul cailor ferate de origine contemporană constituie o artă încă în fașia numită necesarimente la o dezvoltare certă.

Linii ferate vor servi încă și la transportul ordine-
lor și al depeșelor. Se poate face a călătoria ofițeri și deta-
șamente de surveghere pe locomotive izolate. Se va între-
buștină telegraful electric, care este tot-dé-una anexul
cailor ferate și care dă mari servicii. Și astfel pe un teatru
de operație modern se va realiza asta-și, ceea ce scria încă
din 1843 Poenitz în uvrăgiul său asupra importanței
cailor ferate considerate ca linii strategice : « Depesiele
plec și vin, cartierul general este în curențul tuturor,
și pare că o providență intervine în operațiunile ar-
matei. »

VII

Căile ferate, create pentru trebuștinile industriei, pen-
tru raporturile productive și pacifice ale comerțului,
pentru relațiunile internaționale, devin d'ero în timp de
ostilități cel mai putinte instrument ce a vădit pene aci,
lumea.

1. Les chemins de fer au point de vue militaire, traduit de l'allemand
par le cap. Costa de Preda.

Avantagiile principale de care se va bucurà un Stat posedând un system de cai ferate convenabil stabilit pe surfacia sea vor fi dér celle urmatore :

1° De a favorisà mobilisarea militiilor, probând, in aceleasi timp, insuficientia armatelor permanente pentru defenza sea; d' aci ua mare reducere in budgetul militar.

2° De a evità summele enorme ce alta data se cheltuiau in constructia si intretinerea citadelilor si a liniilor de fortificatie permanente ce le exigia vechiul system de defenza;

3° De a puteà presinta fortie considerabile indata pe punctul unde se va presentà inamicul.

Pentru arta militara resulta :

1° De a anulà in defensiva, depositile de material si marile reuniri de personal, prevediute mult temp inainte alta-data, aprópe de frontiera, acoperite prin ua linia de deffensa : râu, munte, sau prin lucrâri gigantesci;

2° De a diminua in offensiva, déco nu a anulà, numarul basselor de operatia secundare (intermediare), faro care, alta data, ua armata nu putea inaintà;

3° De a facilità scimbarile de basse de operatie prin ua buna retia de cale ferate strategica;

4° De a sustine mobilitatea si independentia corpurilor de armate alle caror aprovisionamente vor adjuge pe liniile de cale ferata;

5° De a face posibile, manoperi strategice rapidi si ne prevediute, si de a turnà possitiile inamice, prin mijlocul unei câi ferate strategice;

6° De a operà cu mari masse, chiar in partile serace si sterile, conservând tóte fortiele vii in ómeni si material.

7° In fine de a asigurà o diminuare de ceea ce generalul Clausewitz numea *frecare* la resbel. Ast-fel de exemplu, se va putea calculà, pentru a me exprima astfel, la un minut aprópe mişicarile trupelor, attét pe cât vom fi stepàni pe capetele liniilor ferate.

Din cele ce preced resulta âncó :

1° Intinderea teatrului de resbel va fi considerabil augmentata;

2° Augmentare de sianse de succes, in offensiva, sau, in deffensiva combinate cu retururi offensive;

3° Caile ferate vor dà ua lovitura mortale la teoreticii methodici cari pretind a conduce un resbel dupo un plan combinat din ainte ;

4° Co forcia numerica a forcielor publice alle unui Stat, departe de a se diminua, trebuie a se augmentà notabil : de aci ua mare cauza de supperioritate pentru un Stat unde serviciul militar este obligatoriu pentru toti câti pot purta armele.

Cu un cuvânt aceste dificultati de frecare, aceste incasermari permanente de cetatieni, aceste deposite, aceste forturi, aceste reuniri, aceste baze de operatii, fórte indispensabile pentru a sustine un succes deffensiv sau offensiv, devin pucin necessarie pentru luptatori cari posed un system convenabil de rail-ways. Si acésta o repét, gracia rapiditatiei ce offer caile ferate, de a transportà, intr'un scurt temp, tóte medilócele de a face resbelul pe un punct dat.

VIII

Din cele ce preced resulta déro, co pentru a transportà un corp numeros cu *impedimenta* sea dintr'un

punct la altul, trebuie doi motori : ua cale ferate care se unésca linia ce trebuie a o parcura, si bani pentru a plati cheltuêla.

Prin aceste doue mediulóce s' au facut celle din urma resbele, tot prin elle se vor face celle urmetóre. So caute dér Români a se aprovizionà in bani si in rail-ways , coci neminea nu cunnósce diua de mâine.

So adaogim âncó co, din nenorocire, prin perfectiunarea armelor de foc, este si prin loviri de ómeni, co s'au decis si se vor decide bataliele. So caute dér Români a avea ua organisare care so póta oppune in ori ce moment bracie suficiente la tunul inamicului ce se va pressintà la frontiera.

So scie Românii, co resbelul neci-ua-data nu a fost facut mai cu attêtea forcie, co neci-ua-data el nu a exigiât attêtea eforte si sacrifice ca asta-di. Este de resbel ca de maladi: medici au perfectionat arta lor, maladiile ânsó n'au diminuat, medicii numai cost mai mult.

So-si adduca aminte Români : « Pe cât temp un popor este constrâns de a se suppone, si el se suppone, face bine; déco póte se arunce jugul, si' lu arrunca face bine assemenea, coci redobêndind libertatea prin chiar dreptul care 'i se a rapit, sau este în drept de a ua relua, sau neminea nu putea ca se 'i o rapésca ¹. »

Se nu uite Români sententia moderna : « ua putere irresistibile impinge popórele, a se reuni in mari aglomeratii facênd a disparea statele secundare ², » si co acêsta disparitia póte so se faca de doue maniere : sau prin arme sau prin ua pace profunda ³.

1. *Contrat social*. — J. J. Rousseau.

2. *Circulaire* de M. de Lavallette, ministre de S. M. Napoléon III. — 1866.

3. *Esprit des lois*, Liv. X. Chap. II, par Montesquieu.

« A dedice când trebue a se defià sau a se abandonà, dicé Ludovic al XIV, neminea nu pote, neci 'cartile, neci regulele, neci experientia nu le face cunnoscute ¹. » Mer-sul lucrurilor atèt in secolile trecute cât si in tempurile nóstre au probat numai co : « déco lupta este angagiata, este geniul care decide victoria, *este dnso organissatia singura care resista in timpuri inopportune si scapa patria* ². »

So se organise dér România déco voesce a fi, a subsiste!

Recunosc importantia, d'a nu termina acest Capitol, faro à arrunca ua privire assupra *organisației generale* a acestei tierri, si d'a indicà lacunele sau slabiciunile séle. Acest travaliu ânso ar supasa mult țitlul opuscului. Sunt dér fortiat, d'o-cam-data, d'a 'mi restrînge privirea : d'a indicà numai câte-va din principalele lacune sau slabiciuni ce lasa *organisația* actuale, propria numai, a fortielor publice inacésta tiérre.

IX

Când un Ministru vine si dice :

Românii nu sunt in stare de a pune neci 400 ômeni pe pecior de resboiu ³ so nu ne grabim ai deà cu pétra !

Déco toti barbatii acestei tierri ar fi avut obiceiul a presinta tot-dé-una lucrurile sub forma lor propria, cert, veritatea n'ar paré asia strania adi natiunii. Déco dic, toti la rëndul lor ar fi prezentat veritatea in tôte affacerile tierrei, de demult lacunele s' ar fi umplut, reul ar fi dis-parut; coci : cu cât pericolul è mare si manifest, cu attèt mai pucin fie-care hesita a plati prima necessaria,

1. *Œuvres de Louis XIV.*

2. *Œuvres de Napoléon III. T. 1°.*

3. Frasa atribuita la un ministru intr'ua reunire la Ploesci. Vedi Jurnalul *Opiniunea Constitutionale* N. 6.

pentru a'î congiura cu ori ce precu şi prin mediulocul cel mai efficaçe; cu attèt mai mult vâ obligà societatea de a trece de la effect la cauza, de la furt la fur, de la abus la sorgintea sea, de la reu la bine.

Ne a placut tot-dé-una so audim: co comuna, bassa unui Stat, este perfect organisata; co instructia, viétia unei societati, este complect desvoltata; co civilisatia, existentia moderna a natiunilor, a umplut caminul tierranului; co financiele, allimentul institutiunilor, sunt complecte; co administratia, scutul lor este perfecta; co fortiele publice, garantia independintiei unui Stat, sunt la gradul lor de instructia si sufficientia de a tine pept la cel mai redutabil inamic. Cu un cuvânt, ne a plăcut a audi, co natiunea se bucura de tôte libertatile secolului, de tôte bunurile timpului, a ascultà si a cântà cu poeti eroicele fapte alle Românilor de alta-data, carora nu le placeau frassele pomposse, ci faptele.

Fiind-co ne a placut ast-fel, de aceea suntem in starea actuale exact comparabile cu un mare edificiu de ua architectura exteriora bine ordonata, bassele, Anso sunt putrede, si ascépta cel d'ênteu cutremur de pamânt sprê a se ruina!

Se nu ne grabim déro a de cu pétra in niminea căre ne spune veritatea. Veritatea nu vatema omul, din contră il inaltia, coci 'i procura ocazia de a cunnósce si remedià reul. Asta-di veritatea nu pôte sparia de cât crîma sau pusillanimitatea. O dic faro inquietudine. Fericit tempul, fericita tiérrea unde se pôte exprimă ast-fel: *Rara temporum felicitate, ubi sentiriquæ velis et quæ sentias dicere licet* ¹.

1. Tacit.

So nu credia cetatiénul si militarul Român, co cel care presinta veritatea, fie chiar un om de Stat, voesce se 'i diminue valórea sea in naintea strainului. Nu! fie-care are convictiunea pe anima co, generatia actuale, sunt fii vechiei Rome ce cucerise lumea; soldati Bravului care raspundea puternicei case de Austria « co de nu 'i se va recunnósce drepturile sélle, va întórce armele chiar in contra sea ¹. »

Co voesce a deschide un passagiu invassiunei. Nu! coci déco passagiul este cunnoscut, fie-care cetatién se grabesce a'l baricardà.

Co voesce a arettà strainului momentul de a ne occùpà tiérra. Nu! el ne cunnosce mai bine de cât noi insine; autoritatile lor din tiérra, sunt destul de obicinuute de a raporta veritatea mai strict de cât alle nóstre natiunei.

Co voesce a arrettà puterilor suzerane, co déco acésta tiérra de la 59 pêne-adi áncó nu s'a organisat, disciplinat, n'a correspuns áncó la sperantiele lor, este ua proba de a nu mai sperà : a'i da sorta Poloniei! Nu! Strainul a perdut de demult sperantia co România nu póte fi neci a Sultanului, neci a Tiarului, neci a Kaise-rului. Si au bine meritat la timp plata lor spre a mai avé curagiul de a mai reinoi tentativele lor. Sciu bine co Români nu pot sufferi pe capul lor neci fessul, neci knutul, neci coróna de fer! 'Si adduc bine aminte co de vor apàrea la frontiera, tot Românul strigà :

Sai o Dómne, la hotare
C' a intrat sabia in tiérra ².

Sciu co, Pastorii ai acestei natiuni au dat probe de

1. Historia lui Michain Brávil de Bálcescu.

2. Movila lui Burcet de Alessandri. — In loc de o Dómne se dice Stéfane.

curagiu, co nu s'au retras, ci respondéu, si se vor gassi àncu a respunde, vessel :

• L'as 'so vie, l'as 'so vie,
So se deş préda mie!
Mortea 'i pasice ca ua turma.
Pecatu 'i mâna dîn urna,
Multi au mai venit la noi,
Pucini s' au dus inapoî 1. •

Coci strenepotul vechiei Rome este din semèntia acelor bravi, cari au deprinderea de a se uita drept in ochi morti : allérge indata la frontiere, construie baricarde si móre vessel facènd foc cu pusica.

Déco nu va invinge culpa este a instructorului, co nu' i a pus in mâna arma cea noua, nu' lu a invetiat a se servi cu ea ; nu 'i a dat instructia si organisarea impusa de progresul secolului in sciintia armelor !

Este de acésta grava sarcina, sper, co a voit omul de Stat a se debarasa expunând veritatea natiunei.

Cel care cunnósce starea actuale a fortielor publice in acésta tiérta, resursele financiere, necessitatile industriei agricole si manufactoriale, rolul ce jucam actualmente, ce trebuie si chiar ce mersul lucrurilor are a ne chemà a implini. Cel care a deschis un uvragiu de arta militara ca se védia fortia si systemul de organisare al cellor alte State egale noue, modul si noul material occasionat prin progresul in sciintia. Cel care a trecut frontierele acestei tierri, a voiagiat pucin în Europa, nu cu ochi inchisi. Cel care a assistat la mersul lucrurilor în tierriile civilisate, a vediut organisarea natiunilor moderne. Cel care este dominat de acésta credintia, amor de patria, acest om dicu, are so citésca in pucinele cuvinte alle omu-

1. *Stefan Voda si Sioimul.* — Balada populara.

lui de Stat un appel la natiune spre a 'l adjuta de a pune tiérrea la înaltimea ce merita.

Vorbind numai de situatia fortielei publice, acest barbat de Stat, dic, a voit so dea occadiune natiunei Române de a recunnósce co déco systemul actual nu este vicios, lasa ânsó mult de dorit; este incompatibil cu natura guvernului, cu necessitatile de moment alle industriei agricole si manufactoriale, cu resursele financiere alle Statului, cu spiritul, caracterul, traditiile, si natura phisica si morale a Românului, cu natura si climatul tierrei. Este insuficient cu aspirarile natiunei si cu rolul ce mêrsul lucrurilor va impune acestei tierri,

So o puna în possibilitate, de a vedé co adi, tóte fortiele unui Stat trebuie scu întim unite pentru a assigurà securitatea sea. Co îndependintia natiunilor nu este garantata de cât prin condițiunea co ea gasesce, în momentul de pericol, tóte mediulócele unite si concentrate. Co noui si puternice instrumente de resbel s'au inventat ; trebuie a fi savant pentru ale perfectiona sau acomoda cu natura omului ce voim a 'i impune a se servi, bogat pentru a le plati, energie pentru a se servi si pentru a supportà grelele incercari ale resbelului modern. Co trebuie tóte acestea, si la gradul superlativ, sub pericolul de a perde existentia sea.

Este déro, a anima concursul bogatului, savantului si cetatianului energetic, de a 'l adjuta a brava sacrificiele ce exige existentia Statelor moderne. Gracia Cerului, tiérrea nu ne este în lipsa de asemenea barbati; este buna vointia care se vede arare-ori !

Ale procurà ocazia si la uni si la alti de a ' si arruncà ochi peste frontiere si se védia cu ce rapiditate se effectue

împrumuturile nationale, si marile lor avantagie; cum toti concur la iprolarile militare; cum pe fie-care-di militarii instruiti public uvrage cari attrag attentia lumei intregi, si cari se raport la questiunile ce incerc a redicà.

Unii, apartinënd la arma infanterii, lucrédia spre a gasi cea mai simpla si solida imbracaminte, cel mai bun armament, cea mai comoda organissare si manevrele celle mai rationale; coci elle nu se imitesu, sunt proprii fie-carei natiuni « a faro de influintiele particulare, elle âncò se suppun la influentie generale : caracterul particular al poporului, al traditiilor sélle, de natura guvernului » dice comandantul Vial ¹. Elle chiar nu sunt immobile : este de acésta co Napoleon voia a dice, când scria : « tactica trebuie scimbata la fie-care-diece ani ². » Se incerc dic, d'a conserva, in facia nouilor inventiuni, vechiul prestigiu al infanteriei dat de mari capitani : « Tot secretul luptelor este in picióre ³. » « Co într'un resbel infanteria è instrumentul fortiei si al duratei ⁴. »

Alti, cavaleri intrepidi, demonstra co cu nouile arme, aceste frumóse escadróne cu câscile reflectând radiele sórelui, cu acei caii colossali, cu acei ómeni de fer, al caror front erau tipul de fortia, de majestate, alle marilor natiuni, nu pot operà de cât ca cavaleria usióra. Demonstra co cavaleria montata, armata, ecuipata, mai usiure, nu va fi un reu neci pentrn finacele Statului neci pentru tactica moderna, si co numai ast-fel 'si póte

1. *Leçons d'art et histoire militaire.*

2. *Mémorial de Sainte-Hélène.*

3. Maurice de Saxe. *Traité des Légions.*

4. Général Trochu. *L'Armée française en 1867.*

conservă, în fața nouilor inventiuni, vechiul seu prestigiu dat de cavalerul Gouvion-Saint-Cyr : « Cavaleria repressintă picióarele și ochii armatei ¹. »

Habili oficieri, din armele speciale : geniu, artileria, stat-major, studiadia, lucredia, și dau inventiuni, perfectiuni, cari par co le dicu la toti : manevrati sub protectia nostra !

În fine cum toti acesti militari se addun în conferintie de regiment și de garnisone. Conferintie, de acelelea pe care Langiuuais le definesce : « co sunt nisce adunari de mai multe persóne instruite asupra unei materii, și în care se discuta asupra acestei materii ², » cu un dublu scop aretat de Dupont : « a desvoltă intelligentia oficierilor printr'un travaliu cu atât mai serios cu cât lassa mai multa initiatiya lucratorilor, a face appel la luminile tutulor pentru amelioratiunea armatei ³. »

Numai ast-fel se póte gasi secretul nouilor modificari, cari se oper în alte tierri, și a deduce pe cele necesarie lor coci « tactica unei armate este *influentiata și de natura armelor și a tacticei armetei cu care combate* ⁴. »

Numai ast-fel tinerii oficieri « vor invetia messeria lor, și nu se vor lassa a lăncedi într'ua nimienicientia și ua trandavie care perpetua ignorantia lor ⁵. »

Cert, este mult util de a fi facut resbelul, este ânșo

1. Mémoires.

2. Constitution de la nation française.

3. Le spectateur militaire du 15 juillet 1869.

4. Vial. — Leçons d'histoire et d'art militaire.

5. Lieutenant général, baron Rogiat. *Considérations sur l'art de la guerre.*

mult mai util de a sci cum trebuie a'lu face, si acésta, studiul, singur pôte a' lu arretà. Studiul este nervul armatelor. Nicaeri oficeri nu se applicu attèta ca in Francia si Prusia, la studiul questiunilor theoretice si practice alle artei militare. Or, celle din urma resbele alle acestor natiuni au probat co aceste applicatii constante, pe care ellementul militar le a neglijat mult in România, si in alte parti, dau rezultate remarcabile.

Arta resbelului a intrat intr'ua cale in care progresele se succed cu ua mare rapiditate ; a nu recuñósce acésta veritate este a voi a stà immobil pentru unica si sterila satisfactiune de a nu se misica din loc ; este a refuta ua autoritate militara mult renumita : « Pucina experientia ce am dobândit in arta de resbel, dicea Friderich cel Mare, me a invetiati co, cineva uu pôte aprofundi pe deplin acésta arta si *co numai studiindu'o cu bagare de'séma, va descoperi in tot-dé-una cate-ceva nou.*

X

A voit so deà occassiune natiunii, de a vedé co, adi, armatele permanente nu valoresu ceea ce cost, un succes efemer obtinut de elle nu compensa lunga serie de sacrificie ce intretinerea lor impune. Proceđarile de resbel sunt complet schimbate, vechia veritate este ânso ânco incontestabila : — Nu prin armate permanente Grecii si Romanii, cucerisero lumea, Francesii domina-sero Europa ¹, Elvetiani si au pestrat independintia in medilocul tutor revolutiilor Europene, co chiar Românii de alta data, acest mic popor, brav ânso, au

1. Vorbese din timpul Republicei si Napoleon I^o.

infruntat furia barbarului; au lessat generatii actuale un frumos nume de care se glorifică¹, — si prin urmare co systemul nostru cerre modificatiuni grave, in raport cu aspiratiunile si caracterul national. Acésta veritate nascuta din credintia care rationédia, compta aprópe tot attétia sectatori convinsi cât sunt de cetatieni. S'a vediut bine âncó din memorabila luna a lui Fevruarie, care a inaugurat reintorcerea la practica libertatilor constitutionale, cu ce bucurie cu ce intussiasm veritabil, numerosii lucratori cari implinesc functiunile celle mai ntile, celle mai indispensabile in mecanismul social, au fost priimit Constitutiunea ce le promiteau attét practica libertatilor constitutionale, cât si dreptul de a participa toti la defensa patriei lor. Multi betrâni, parveniti la limitele extreme alle vârstei lor, se credeau reveniti la primele dille frumóse alle parintilor lor. Salutau, cu ua bucuria indescriptibila, restauratia libertatilor necessare ca finele abussurilor, a acestor acte arbitrare si scandalóse, a acestor oppressiuni cu care se signalassero mult cei din urma ani; nu ânsó mai pucin salutau restabilirea dreptului ca tót cetatianul se fie militar, ca fine, la trista situatiune a patriei lor, de a appлека capul la vointia si amenintiarile strainului. Sub acest raport, de si vedéu bine co Constitutiunea, nu continea totul ce se doréa²; cum ânsó, criticà peste messura, denigrarea systematica, nu se manifest de cât in marile camine unde se aprind si se alliment violente passiuni politice, se diceà generalmente si cu accst bun sens co sophismi nu pot alle intuneca : « So priimim tot-dé-una tot ce ne redau; esentialul se

1. Vedi la fine Notta Q.

2. Fiînd-co le promissese numai *garde urbane*,

affla, si restul va decurge pucin câte pucin, ca consecintie naturale. » Rationamentul, convin, nu briliadia deloc prin pompa limbajului ; are ânsu, soliditatea acélor aphorisme ce se numesc întielepciunea natiunilor.

A voit so'î inspire, vechia credintia affirmata de mari capitani : « institutiunile militare imbracisiesu tôte cunnoscintiele omenesci, co sunt intim unite de institutiunile civile, sociale ; co tôte ellementele unei natiuni trebuiescu fusionate sub ua aceiasi firma cetatién-soldat ; un acellasi sânge so circule in tôte vinele. Co militiile sunt asta-di pen ori ce Stat ceea ce erau legiônele Romane : palladium cari acoper caminul si onórea seracului ca si a bogatului, forcia care protegia interesele natiunei, patriotismul care impiedica calea moleciunei si a lasiului repaus. Este acésta chiar, ce a voit a întiellege marele capitan dicand : « Concepusem un proiect de organisare militara, dupo care impartissem natiunea in trei clase : clasea junilor pentru a padi frontierele, clasea cellor insurati pentru a apperà departamentele ; si clasea betránilor pentru a defende communa. Ua natiune ast-fel instituita militarmente ar fi fost o natiune ziditá in ciment ¹. »

Se' si adduca aminte de profeticile cuvinte alle nemuritorului Balcescu. « Tiérra Românilor, de 'si va lua vre uá data rangul ce i se cuvine intre popórele Europene, acésta o va fi datóre mai mult *regeneratiunei* ² *vechielor institutiuni militare*. »

A arrettá natiunei ; co nu missiunile straine pot organisá ua armata, este a dà nascere luptelor între amoriul national, si orgoliul strainului. Ua armata ca si ua na-

1. Mémorial de Sainte-Hélène, — Napoléon.

2. So se întieléga bine de catre reformatóri cuvântul *regeneratiune*. *

tiune care nu se organisa, prin ea inse-si nu merita a mai spera! Co de voim a avé ua buna organisatia, in raport cu necesitatile si caracterul national, so se trimita militari in strainatate ca se studieze continuu secretele artei militare ¹. Barbati nu gravi si garboviti, dupo cum s'a facut in celle din urma timpuri cu trimiterea in Prussia. Când omul are pré multa barba, voiagiadia cu *ochi închisi* si revine ast-fel, dupo cum a plecat ². — « Omul prin obiceiul dobândesce sau benele sau reul, ua buna sau rea aplicare; si déco ua data le a dobândit nemic nu este mai dificil de cât a face se dispara urma lor ³. » Si ca in ori ce cas admiratori lui Frideric, so nu repete erórea ce se comisese in seccolul din urma aci si in Francia, voind a impune popórelor de rassa latina tactica liniara care reusiesce cu Prusieni.

Acestia, ca tóte popórele de rasa Germana, sunt calmi, pacienti, pucin susceptibili de intussiasm; iubesc combatul de pecior ferm si formatiile regulate ⁴.

Români, si in general poporele de rassa latina sunt vii, impetuoși, impresionabili; iubesc a combate mergând si manevrând ⁵.

Or, tactica obicinuita a ori carui popol, dupo oppiniunea tutor marilor capitani, trebuie a fi in raport cu caracterul seu propriu.

1. Ast-fel fac tóte statele, chiar celle mai mari. So se caute, si se va vedea ca nu essista ambassada, unde se nu fie cati-va oficiéri speciali cari tin in curent armata de tóte progresele artei militare, ce se oper la celle alte natulni.

2. Vedi Notta R la fine.

3. Segur. — *Galerie morale et politique*.

4. Opiniunea comandantului Vial. — *Leçons d'art et histoire militaire*. T. II.

5. Idem — pentru natiunile de rassa latina.

XI

A voit so faca a se recunósce ceea ce marele general prevediuse de de mult : « Sunt acum 150 ani de când Vauban a facut so dispara din tóte armatele lancile si sulitiile substituind pusica cu baioneta, tóta infanteria a fost armata usiure. Nu trebuie so essiste de cât ua singura specie de infanterie ¹. » Adi nouile arme a affirmat in mai mult ca neci ua data co, infanteria parte fiind organissata pe regimente de linia, alta pe batalióne de vênatori sau alte numiri si divisiuni, sunt un *lux* pentru budget si nu *vicin* pentru tactica si strategia ².

Viciul este :

1° Din punctul de vedere strategic si tactic, regimentul este : dificil a'l pune in misicare spre a essecuta diferitele manopere tactice si strategice, ca greu; dificil a'l ascunde de vederea inamicului, ca numeros; difficil a'i gasi un teren special a'l bivuacà impreuna, exigind ua surfacia mare de teren, ce rare-ori se pôte gassi cu progresul în cultura pamântului; dificil a'i gasi un sat comod spre al cantona impreuna, a passa mult asupra locuitorilor unui orasiu cel va contine; dificil de a practica diferitele forme de pasage ce ar intêlni in mersul seu pe teatrele de operatie.

2° Din punctul de vedere administrativ: dificil a'i prevedea tóte necessitatile sêlle; dificil a'l caserma in preuna si a'l nutri in temp de pace si de resbel; dificil al instrui; dificil ca colonelul se pôta avé un essacta surveghere asupra ómenilor si lucrurilor, ca numeros.

1. Napoleon I^o. *Mémoires sur la guerre*.

2. Vedi Notta S.

Luxul este : economiace se cuvine in budgetul statului de cate-va milliõne, ca produs prin desfiintierea functiunilor siefilor de regimente si tot stat-majorul lor.

A voit a arrettà co nu este a avé ua fortia publica când regimentele si cadrele lor nu essist de cât pe chârtie ¹; când avem bataliõne de Geniu ce se desting numai prin uniforme (nu prin travaliuri si material) ²: când avem soldati faro arme si baterii faro material ³; când avem mai multe systeme de instructia ca regimente ⁴; când avem edificie panoramice nu casarmi de soldati ⁵; când avem stabilimente de pudrarie, ce numai érba nu fabricu ⁶; când avem manufacture de arme ce confectione-diú numai la pesikesiuri pentru sultanì, pasii si pentru inaltii functionari ⁷; când avem stabilimente de confectionari ce fabricu numai la tapeturi pentru a tapisa casele generalilor ⁸; când mecanismul administratiei este tot asé de complicat ca si al Franciei, ce posseda o armata de

1. Se se védia situatiile de 15 dille de la ministeriul de Resbel.

2. Se se védia inventariile si processele verbale facute la fractionarea 1° Batalion de Geniu in 1866; la intrarea sea, ca companii, in campania de Argesiu, si in urma reuni, in lagarul de iustrctie din 1869. ■

3. Idem, la assemenea epoce.

4. Artileria si cavaleria, possed reglemente prusiane, infanteria reglemente franceze. Ce va resultà din aceste ne conformitati când aceste trei arme vor fi chemate a combate impreuna?... Turnu lui Babel!

5. Se se vedea processele verbale de priimirea cassarmilor de la antreprenori sub colonelul Begenau vechiul sief de stat-major.

6. Se se adduca aminte ca in campania din 1866 trupele se aflau faro érba si D. Bratianu a fost trimes a cumpara de la serbi. (Vedi raportul comisiunii de ancheta asupra situatii financielor. către camera legislativa semnat de D. M. Costache.)

7. Se se vedea registrele stabilimentului militar de armele essite in timpul guvernului Cuza si se va constată ca pesikesiurile exced furniturile armetei.

8. Se se vedea registrele stabilimentului militar de armele essite in timpul guvernului Cuza si se va constata ca pesikeriurile exced furniturile armetei.

diece ori ca a noastră¹; când infine pepiniera de ofițieri, scóla-militare, nu este ua veritabila scóla de instructiã si applicatii inteligente, ci un veritabil *batalion soldatiescu de model*².

A voit, a face, so se recunnósca, co, mai cuséma armata, este taxata de usiure déco, mari confectionari o fortiadia de a imita damele, de a se suppone la redicóful ordin al *modelor*. « Faceti ceia ce alti fac »³. Co noi cari scimbam asia de des in opiniuni, trebuie a dori mãi mult ca ori ce alt popor de a scutura jugul acestei divinitati capriciose.

Una din cauzele care au addus ravagiul in finantele nóstre, trebuia a o recunósce, este : co in ceia ce concerna imbracamintea armatei, am urmat tot de una preceptul modei⁴.

Se invite pe mari confectionari de mode in armata, si pe medici militari, ca se caute de ce tierranul român suflera in armata, de durere de pept, oftica si alte bóle al caror nume le ignora in caminul-seu. Nu este óre co tunica soldatului se departedia mult de minténul tierranului, pantalonii de itiari sei, ciacoul de palaria sau caciula sea, capota de zeghea sea?⁵. Nu este áncó co in casarme soldatii sunt culcati ca sardelele?

A voit so recomânde siefilor armatei de a studia cauzele de ce sub regimul actual, intrarea in armata a

1. So se vada viciurile administratiei militare franceze; ea nisa dat pesikesiu de guvernul din 59, publicata de insemnatii scriitori militari in diferite epoce, la libraria militara Thunara in Paris.

2. Vedi Notta T.

3. *Séur*. — Galerie morale et politique.

4. Vedi Notta U.

5. Vedi Notta V.

românului este acompaniata de ua mare excitatiune morale. Nu essiste in regimul soldatului viciuri pe cari ua buna administratia trebue a le gasi si alle face se dispara? Controlurile armatei proba, co operile focului si alle armei sunt infinit de mici in raport cu alle spitatelor. A admite fatalismul, este a renunçia la superbul principiu : adjutate si D-déu te va adjuta ¹. Mórtea in spitale! Nemíc nu este mai terribil pentru militar : sunt perderi vane, cari n' au pentru panegeric de cât lista de morti a intendentiei ².

A voit in fine a procurà occasia de a se vedea pentru ce atétia oficeri cari bravând tóte difficultatile spre a se instrui prin scólele straine, cu scop de a fi ua data útili camaradilor si Patriei lor, pucin dupo întórcere in tiérra parasesc cariera armelor. — Nu este óre co ved in obiceiul de inaintare obstacole pentru oficeri intelligenti si vigurosi de adjuje la un grad superior 'intr' ua etate când energia morale si aptitudinea phisica nu sunt áncó in declinul lor? — Nu este óre fiind co uu essiste neci un fríu la spiritul de intrige cari, intr' un stat constitutional, împinge pe militari a cauta justitia departe din armata si imparte in camerele legislative? — Nu este pentru co armata in loc de a se bucura de ua disciplina severa si paternela, este póte tracasera si nu tine compt de vigórea morale si energia phisica faro care oficierul cel mai instruit nu póta avé valóre in campama si pote chiar deveni ua pedica sau un pericol? — Nu este, in fine, pentru co fiind comandati de oficeri cari adjunsi la grade

1. Vedi Notta X.

2. Vedi Notta Y.

superiôre la ua etate când spiritul nu mai pôte produce nemic nou, positia lor ânsò impunându-le, astfel tôte erorile, de drept, se reintorc asupra subalternilor lor? In armata, ca întôte carierile, onorile sunt pentru siefi, imputarile, ce merit, pentru subalterni. In ambele case ânsò consecintiele lor nu sunt mai pucin triste, sunt differite; atting ânsò la un acellasi scop : primi se intaresc têrrind misseria si degradarea in triumful lor, secundi se retrag lassând goluri cari prepar ruinarea edificiului !

XII

Nu am dis ultimul cuvânt, spaciul acestui volum nu 'mi permite. Déco ânsò ministrul nu a voit a expune neci acest pucin ce am citat, 'i ceru scudiele melle co 'i am interpretat rèu idea sea.

Sunt departe de a crede la sinceritatea ómenilor de Stat, si cunnoscu destul istoria, pentru a fi convins co politica nu este de cât ua vergina immaculata. Este ânsò interresul cel port acestui nobil' si mare popol si in particular junei nóstre armate, care 'mi a impus de a cíti in cuvintele ministrului ce am vediut in medilocul armatei si ce am scris in acésta carte.

CAPITOLUL V.

Pentru ca un stat să fie forte, trebuie ca mărirea sa să fie ast-fel în cât să existe un *rapport* între inteala cu care s'ar putea executa în contră' i vre-ură întreprindere și promptitudinea cu el pôte pune pentru a o nimici. Precum acela care atacă pôte să se arate pretutindenea de asemenea acela care se apără, să pôte a se înfățișa asemenea pretutindenea.

Montesquieu.

TRASSEUL CAILOR FERATE. — SISTEMUL PROPRIU ROMÂNII.

Diferitele căi ferate necesare unei țări; suprafața de activitate a unei căi ferate. — Importanța comunicărilor în general. — Importanța militară a comunicărilor în general. — Dispoziția generală a rețelelor căilor ferate într' un stat; avantajul acestui sistem. — Sistemul propriu Românilor. — Considerații generale ce trebuiesc a prezida alegerea centurilor de rețele ferate. — Idem în traseul unei cai ferate în raport cu natura terenului și rolul său în operațiile militare. — Idem în raport cu zonele ce divid un Stat. — Accidentele naturale terestre ce au a influența în traseul unei căi ferate. — Interesele exterioare ale României ce au a influența în stabilirea de rail-ways; atacurile presumate ce are a combate România; numărul convenabil al marilor centruri de rețele; calitățile comisiunii necesară la determinarea traseurilor cailor ferate. — Considerații asupra căilor ferate din punctul de vedere al apărării Statului. — Inutilitatea unui studiu asupra traseurilor concesionate.

I

Drumurile ordinare comerciale cele mai frecventate ale unui Statu sunt dirijate de la frontiere către capitală și marele său oraș; ele serv egalemente de scopu la întreprinderile inamicului, și este din ele că armatele naționale trag principalele lor resurse. Necesitățile comerțului și acelea ale războiului s' acord dero

pentru a face a divergià la frontiere din punctele principale liniile de rail-ways care au a sierpui România. — Defensă frontierelor năstre exige àncă altele paralele la desvol-tarea lor si care vor întinde relatiunile commerciale ce există dejă între diferitele districte.

Din acése consideratii vedem dér co pentru ca căile férate so présîntă fericitele résultate ce am aretat, resulta :

1° Co nu este destul a avé numai ua lunga linie ferata care so únésca tóte capitalele districtelor de la Jasi la Mehedintí—acése este un interes pur districtual—trebue àncă a avéa retiele scurte care so únésca capitalele dis-trictelor între elle si cu tóte orasiile, punctele d'exploa-tie, fabricele—acése este interesselul communal, —cu tóte debusleurile (trecătorile) de lá frontiere si vom satisface ast-fel interesselul general : interessele interióre si exte-rióre ale tierrei ;

2° Co totalitatea lor trebue sa formese doue serii de rail-ways : unele convergind de la frontierele tierrei catre orasiile principale, *rail-ways de centruri* ; altele paralele la frontiere, *rail-ways de circuit*, so únésca între ele punctele importante ale tierrei.

Din punctul de vedere economic căile ferate ca cana-lurile si drumurile ordinare au ua suprafacia d'activitate proprie la fiecare din elle. Acése suprafacia se compune de locurile si tierrile cari gassesc avantagiul a merge a le găssi pentru a se duce către punctele unde conduc. Limi-tele dér alle acései suprafacie, afaro de unde ua cale ferata n'are nici ua actie se determin prin acése consideratii : trebue ca cheltueile si timpul necessar a merge la calea ferată, plus timpu si spessele de voiagiu pe acése cale ferată, so nu équivălede perderile de timp si de bani cari

conducù direct la locul unde voim a adjoinge. Aceste limite se întind cu atât mai mult de ambele parti cu cât spatiul de parcursat cu calea ferată este mai considerabil.

Din punctul de vedere al exportatiunei convergentia liniilor ferate la frontiere pare încă a fi d'o mare urgentia.

Primă conditiune locala este propice si liniilor d'operatii militare coci presinta toate resursele alimentare, necesare a nutri armatele si a nu augmenta perderile de timp si bani pentru transportul lor si al materialului ce exige uá campanie. — Secunda, de convergentia, nu corespunde operatiilor strategice defensive, coci cel ce ataca stepân pe punctul de convergentia 'i va fi facil d'a deveni si pe directia lor si ast-fel a nimici operatiunile defensive.

Mai târziu vom vedea cum se pôte acomoda si interesul commercial si întéresul militar. In ori ce cas, interesul militar, interesul de defensa al tierrei, cutediu a dice cò trebue a i se da tot dé-una prioritatea, este primul din toate; trebue a existà înainte d'a ne bucura; trebue a fi fortè înainte d'a aspira prosperitatea; trebue a fi pentru a conserva. Cu un cuvânt, fortia unui popor este garantia necesara a prosperitati séle ca si a gloriei séle. So repetim încă co fàro virtute publicà, totulu resumat in doue cuvinte : *amor de patrie*, acèsta secunda religie de omu si cetatién, nu exista pentru nici un popor, neci onóre neci marire neci fortia, neci fericire.

II

Campaniile moderne au facut universale vechia credintia a marelui ingenor militar Vauban : tot statul trebue considerat ca ua placia forte alle carii fronturi d'a-

tac sau de defenza so correspondia la differitele séle frontiere. Or, precum in interiorul unei piece artificiale comunicările jóca rolul cel mai important, d'asemenea pentru ua piacie naturale, pentru un Stat.

De la traseul si nátura comunicarilor are dèro so depinda adesea successul unei campanii; coci precum marea si aprópe continua batae a noilor arme are a influentia d'ua maniera fórte grava in misicarile a douè armate gatá a se angagia in lupta, d'asemenea marele distantie de parcurat possibile in strategie au a lârghi considerabil cercul actiunei a doue armate : ofensiva si defensiva.

Studiul celor din urma resbele ale caror teatre au fost Éuropa si America arêt âncó co, tot dé-una ua armata n'a putut tine ua campanie contra fortiei desproporcionado, de cât multipliinduse prin mersuri rapedi si purtenduse successiv assupra corpurilor isolate, pe care dificultatea d'a gassi subsistenti, 'i fortia d'a inainta separati. Este ast-fel co marii capitani din dilelle nóstre au redus arta militara la acesti simpli termeni : *a fi cel mai forte pe punctul d'attac*. Câile ferate in gradul de perfectie la care le au adussu Énglesii permit complet d'a attinge acest scop.

Utilitatea militara de rail-ways resulta cum vedem, din extrema rapiditate ce trebuesce date misicariloru de trupe si material. Déco dér România va possede ua retia bine combinata, ea va putea intr'un scurt temp transporta pe un punct óre care al teritoriului totalitatea de fortie necesare spre a' si assigura victoria. Cel care defende are avantajie superióre celui care attaca.

III

Déco vom examinà acum dispositia generale a câilor ferate in Francia, Prussia, Austria, în fine in tôte statele deja organizate vom vedé co ea este apórpe a vechilor câii Romane : *retiele cari formediū radiele unui centru commun unite între elle prin alte retiele circulare successive si paralele*. Toti au recunnoscut co acesta este systemul cel mai favorabil din punctul de vedere social, economic administrativ si militar.

Din punctul de vedere social, respândesce in tôte extremitatile tierrei instructia, progressul ce se desvolt in capitala tierrei sau in statele de care este incongiurata, coci dupo starea unei societati, dupo influentiele la care so suppone, regeneratia sea se face in doue moduri : sau se intinde din centru la extremitati, sau de la circumferentia concura la centru.

Din punctul de vedere industrial, commercial, centralisa si respândesce productele interiøre si cele exteriøre; facilita schimbul in tôte directiile unde momentul le necessita.

Din punctul de vedere administrativ, este cel mai bun instrument al autoritatilor superioare, d'a constata veritatea si a da ua prompta essecutie ordinelor séle, coci elle se pót presentà pretutindenea, ordonàpretutindenea, lucrà pretutindenea intr'un mod asia de prompt si asia de instantaneu ca si in cercul unde resid.

Din punctul de vedere militar, ori cât de intinse ar fi fruntariile si ori cât de puțin numerósse ar fi fortia publica, acest system permite :

1° In offensiva, a reuni fortia publica prompt si in secret; a organisa corpuri d'armata departe de frontiere si a le concentrà rapede.

2° In defensiva, a aduce trupe de la extremitatile tierrei prin capitala pentru a se organisa, si d'acolo la fruntariile amenintiate; a transporta din arsenale (ce in general sunt pe lango capitala) pe ori ce punct al tierrei, materialul ce necesita decidera successului.

Cu un cenvânt ori cât de vast va fi un Stat, acest system il va pune în şituația indicată de Montesquieu :

« Pentru ca un Stat sa fie forte, trebuie ca marirea sea so fie ast-fel în cât so esiste un rapport între iutiala cu care s'ar putea essecuta în contră 'i vre o întreprindere si promptitudinea ce elu pôte pune pentru a o nimici. Precum acelea care attaca pôte so se arate pretutindenea, de asemenea acelea care se apara so pôte a se înfaşişă asemenea pretutindenea 1. »

IV

In România, în questiunea de rail-ways, ca în ori ce alta questiune de interes public, avem a lucra pe date cu totul diferite din cele din Prussia si Francia. Nu trebuie dar a copia faro a medita neci procedurile Prussianilor neci ale Francesilor. Nu putem adopta definitiv un system ore care, atât în întinderea si distributia reţelelor cât si în modul de constructiune si exploatare de cât dupe ce vom câsciga convinctiunea co au a fi în armonie :

1° Cu resursele nôstre publice si private;

2° Cu configuratia si proportiunea territorului nostru;

3° Cu gradul de extensiune, ce deja a luat si tinde a câsciga, la noi obiceiurile voiagiului si afacerile comerciale-industriale;

1. *L'Esprit des lois.*

4° Cu valórea probabile ce dăm si vomu dà timpului;

5° Cu necesitățile ce interesele noastre ne comanda spre a ne conserva independentia.

Pentru a nu vorbi de cât de România, plecând de la aceste considerante :

1° Resursele tierrei : co statul nu este bogat spre a construi ua asemenea vasta si completa retià;

2° Configurația geographica a tierrei : ua desproporțiune enorma între celle doue dimensiuni, latimea si lungimea;

3° Positia capitalei : mai aproape de frontiere că de centrul tierrei;

4° Necesitate in defensiva : ca inamicul so n'aiba certitudine de veritabilul punct de concentrare al principalelor fortie. Faro acésta inamicului ii va fi facil d'a dirige operatiile séle offensive către acel punct, si atunci marile linii de căi ferate nu ne vor fi de cât de un mediocru ajutor.

5° Avantage in ofensiva : ca concentrările de fortie si material so se faca in diferite puncte de unde in urma pe diferite direcții so se reuneasca către debusiul alessu pe frontiera. Faro acésta dificultatile de aprovizionare, de hrana si material ce se presint in concentrările d'armate, vor augmenta.

Basat, dic, pe aceste considerante systemul propriu de a corespunde avantajelor déjà citate ne pare a fi acesta : co din diverse puncte strategice ca centruri se radiedie mai multe linii scurte divergind la frontiere si unite între elle prin linii circulare successive. Astfel cheltuiala va diminua, inamicul nu ȳa puté neci o data

sci de care parte avem a ne întorçe în operatiile de defenſa neci a divulgå secretul unor operatii offensive; interesele commerciale nu vor sufferi în ori ce positiã se va afla tierra în temp de pace sau de resbel. În mai mult, déco în cursul operatiunilor, capitala tierrei va cadé în mâinele inamicului, fortiele publice se vor puté reuni în cele alte centruri de retiele, reanimã si attaccã cu fortie, din mai multe parti, înamicul concentrat în capitala sau risipit în interiorul tierrei.

V

A redige un plan general de un system complet de rayl-ways de care importa ca România sa fie accoperita este a intrã în detaliuri ce neci spatiul acestui uvragiu neci tempul nu ne permit. Suntem dér fortiat de asta, data de a adaoge pe lângo generalitatile dejã expuse âncó cateva notiuni ce trebuesc considerate la trasseul ori-carii linii de rayl-ways. Si în acésta, fiind co dejã am convenit cã interesurilor militare trebue a le da prioritatea, le vom arretã principalmente din punctul de vedere al fortii, al offensivei si al defensivei.

Carpatii, Dunarea, Prutul si Marea Négra sunt de de mult insemnate ca cele mai principale linii de defenſa si baze de operatii contra tentativelor vecinilor. Or, pentru a correspunde âncó la aceste importante servicii date prin aceste fortificatii naturale, totalitatea ràtielielor câilor ferate fie-carni centru, trebuescu combinate ast-fel de a puté transportã repede fortiele nóstre catre aceste frontiere si de a le concentra prompt pe punctele unde se va presinta inamicul. Pe lângo acésta elle trebuesc organizate ast-fel ca, déco inamicul va isbuti a trec

unul din aceste obstacole naturale, se ne găsésca concentrați cu acéasi promptitudine pe ua a doua linie paralela și în urma primei. În fine toate marile linii conducând către una din aceste frontiere trebuiesc a avea între ele comunicatii posibile astfel ca să putem continua rezistența pe toate punctele cu ua egale energie, și a multiplica ori cât forțele noastre prin miscări rapide către ori ce parte se ve înturna înamicul.

Retielele cailor ferate ale diferitelor centruri trebuiesc încă a fi' unite între ele astfel ca pe când ua frontiera este angajată resursele în oameni și aprovizionamente de material și hrana ale armatei active să se poată trimite proportional din toate partile țării. Altramente greutatea unei companii fiind abandonată asupra unei părți a țării numai, vor fi prea mult simțite și chiar încă pot deveni în curând insuficiente de a asigura succesul.

Cu un cuvânt, totalitatea traseului cailor ferate Române în raport cu frontierele se le trebuiesc combinate astfel ca un general român având a opera pe ori ce frontiera a țării să poată conta în ori ce moment pe resurse în oameni și material reunite în districtele cele mai departate de câmpul său de bătăi.

Va fi der mult logic și practic d'a se face un studiu militar al frontierelor, d'a cunoște întinderea lor și în urma, a determina astfel numărul și importanța debusierilor (trecătorilor) militare și comerciale. Atunci numai se va putea deduce locul și numărul centrurilor deferitelor rețele de cai ferate. — Suprafața fiecărei rețele cert, ca mai convenabilă, este aceea apropiată a unui poligon al cărui centru va fi centrul de rețea.

VI

Tot drumul duce la Roma, este ua dicătoare populara ; care este ânsu directia precisa a unei cai ferate ce favorisa si interesulu civil si interesulu militar? Vorbind numai de ua cale ferata directia sea cert, depinde de la natura geografica si topografica a țierrei, de necesitatile sële sociale, commerciale, industriale , politice si in particular de aspiratiunele vecinilor assupra țierrei.

Cât pentru configuratia topografica so scie co, terenul a esercitat în tot timpul ua mare influentia assupra operatiilor militare. In resbelle civile ca si in cele nationale, cunostintia singura a localitatilor a assigurat adessea succesul a cator-va partisani determinati contra armate intregie. Istoria țierrei ne citeadia multe succese pe cari Românii le datoesu la cunostintia localitatilor. Ne mai aréta âncu destule lupte decisive date aprópe tot d'auna pe un acela-si câmp de battae. Arta militara ne demonstra âncu co, armatele in mersul lor pe un teatru de operatie se oprescu pe positiuni cari le dau avantagie pentru offensiva sau pentru defensiva, si co, aceste positiuni sunt aprópe aceleasi : elle sēman a dominá cursul resbelului si a fi întâlnirea armatelor. Possessiunea cator-va puncte de un teatru de operatie è politicamente si militarmente decisiva, dice generalul Paixans ¹.

Vedem dér, dupe aceste consideratii cât este de necesariu d'a se tine compt, in trasseul unei cai ferate, de natura terenului si de rolul seu in operatiile militare. Un studiu dér al terenului, din pntul de vedere strategicu si tacticu este fôrte important.

1. Force et faiblesse militaire de la France.

Acest studiu coprinde două părți ; d'o parte recapitularea diverselor forme sau poziții ale terenului și de alta parte aprecierea lor militară. În această apreciere militară a pozițiilor, probabil d'a jua un rol militar este, a se distinge două lucruri : importanța și forța lor.

Importanța unei poziții, depinde de considerațiile strategice și derelațiile sale cu teatrul de operație. Fortișea, depinde de modul cu care ea este constituită și de forța diferitelor obstacole care o compun. Subtă această din urma calitate certă, trebuie a fi considerate în traseul unei cai ferate, acele poziții sau punte terestre recomandate de generalul Paixans.

VII

Din punctul de vedere al existenței și securității liniștii unui stat în interiorul său, sunt de considerat trei zone ; politica, militară și de pace.

Prima determinată în urma unui tratat încheiat între două națiuni limitrofe, sau într'un congres de mai multe puteri, este partea extremă care o limita de statele limitrofe. Ea formează una din chestiunile cele mai importante ale politicii exterioare la un popor și una din părțile cele mai grave în defenșă țării. — Sunt frontierele despre care am vorbit mai sus.

Imediat porțiunea de teren a carei adâncime depinde de constitutia topografică a țării sau de situația sa momentană, este suprafața pe care statul își concentra medilocele sale de resbel în cas de defenșă sau ofenșivă. De la natura sa și de la medilocele de cari un guvern dispune a o alimenta, de resursele necesarii

pentru a face resbelul, depinde reusita operatiilor militare offensive si defensive.

Zona de pace este restul tierrei. Numele seu indica indestul co, interesele unui stat reclam ca in ori ce situatie s'ar aflà, ofensiva sau defensiva, acésta zona trebue sa fie continua in pace, mersulu natural al lucrurilor so fie ne intrerupt.

Cu noul sistem d'a face resbelul un Stat ast-fel, este uà vasta piatia forte moderna. Prima zona, care corespunde la diversele séle frontiere, sunt diversele séle bastiône exterióre sau fronturì d'attac; secunda, este portiunea pe care se concentresu trupele; restul, zona de pace, este reduitul sau piatia sea de arme interióra.

Este dér de rigóre d'a se considerà aproximativ, positia acestor zone spre a se putéa deduce traseul si numarul cailor ferate proprii spre a favorisà rolul militar ce necessitatile ar exigìa acestor zonne.

VIII

Tot subt raportul configuratiei topografice al terrenului, intrasseul unei cai ferate, este, a mai considera co in interiorul unui Stat se mai gassescu diferite alte accidente cari joc mare rol in operatiile miiitare; ocupatia lor mârescu fortia d'actiune a unei armate si 'i procurà avantagie naturale pentru marele operatii.

Aceste accidente sunt de douê speci :

1° *Punte strategice*. — Orasiele, satele, passagiile, cursurile de apă, nodurile de comunicatie, defileurile, intersecțiunile de vai, ect. care serv ca pivouri in operatiile deffensive, si ca objective in ofensivà. Tacticii classesu aceste puncte : in puncte strategice geografice, si puncte

strategice de manevre, dupe importantia lor, permanente sau eventuale, adeco, in primul cas, importantia lor, este considerata in ele ênsusi independent de positia, de reparitia si dispositia trupelor pe teatrul de operatie; in secundul cas, importanta lor, depinde de positia diferitelor corpuri beligerante. Este dèr din primul punct de vedere cò recomând studiul acestor puncte in stabilirea traseurilor cailor ferate.

2° *Linii srategice* — De ua pàrte sirurile de munti, de pàduri, cursurile de ape numite, dupe generalul Jomini, *linii teritoriale*; de alta parte, medilócele ordinare de de comunicatii cari unescu punctele strategice, numitte *linii de manevre*¹. Primele serv ca linii de defensâ in casul defensiv si ca base de operatii in offensiva; secunde formsu linii de operatiî saû linii de comunicatii, dupe positia lor perpendicularâ saû paralellâ la frontiere.

« Puntele si liniile strategice sunt inseparabile si unele fàro altele nu potû existâ, dice archiducele Carol, coci un punct nu are importantiâ pentru operatiunile militare de cât atunci când este acce ssibil la ori-ce arme, si pe lângo acestea o linie nu se pòte dice co este avantajósâ de cât atunci când are un scopû. » Mauriciu de Saxe-adaoga âncò : un general abile trebue sâ scie a profitâ de ori-ce situatiuni ce natura li presinta, voiû sâ dicû : siessuri, munti, drumuri greû de strâbatut, baltii, riuri, riuletie, strimtori si o multime de alte lucruri cu care un general se serva minunat când natura l'a dotat cu simtiul comun. » Or, este evident co déco traseul unei linii ferrate nu va fi în rapport cu aceste accidente

1. *Precis de l'art de la guerre.*

ce le presintă tierră, ori de cât simtiu comun va fi dotat generariul Român, îi va fi imposibil d'a tragie avantajele ce artea sea îi dicta.

Dicu co 'i va fi imposibil coci cred co astadi nu pôte essistă linie de operatie farô cale ferată. Se crede chiar, dupô cum am dis, cô prin o simplâ surveghiere, callea ferrata, pôte ajunge farô nici un inconvenient la o mică distantia în urma unei armate în operatie.

Commandantul Vial, în cursul seu de arta militara, adaoga încă : « Combinatiunea punctelor si linielor strategice formesu esicheul strategicu al campaniei si determin de mai înainte mersul operatiilor. »

Printr 'un studiù intelligent al terenului, unui ochiu militar, îi va fi facil d'a prevedea din nainte, celle mai importante din aceste accidente ce o armata offensiva sau defensiva va caută a le coprinde sau a se servi de densese, si'n urma a deducce traseul linielor ferrate astfel ca sa pôta favorisă actia armatei române când necesitatea va reclamă.

IX

Afară de interesele interne, un Stat, mai are a consideră încă alte externe : interesele sêlle commerciale, si politice, care 'l unescă cu continentul, si 'n particular aspiratiunile politice ale vecinilor assupra sea.

Este dêr important ca o callee ferrata so pôta favorisă bunele sêlle interese si so combata aspiratiunile vecinilor.

În cursul acestei scrieri, am aretat principalele base ale sistemului propriu d'a favorisă bunele interese ale tierrei ; cât pentru aspiratiunile vecinilor, elle tiindu

de domeniul diplomatiei, domeniu care ne intrând în programul ce ne-am propus, nu le potu trata. Diplomaticii chiar ne ar califică de visionar.

Faro ânsó a face o questiune diplomatica, se pôte presuma, în general, de parte de a cadé în erróre, co România nu are a se temme de atacuri de cât din partea a doui mari vecinî: Russia sí Austria, si apprópe împrobabil din partea Turciei. Este adevérat co relațiunile amicale caro domnescu astedî între tóte puterile Europei ne garantesu, o pace de care neci suveranul Russei neci al Austriei, neci al Inaltei Porti nu gândescu, cert, a diminua fericita sea durata. Cine ânsó pôte prevedé evenimentele din viitor ! Un atacu dintr'ua parte sau din alta nú'è mai pucin imposibil ca o invasiune de barbari venita din Asia. Déca voim din origina a nu ne expunne la perderi considerabili, trebue dér ca din origina, so fim capabili, a merge inaintea inimacului cu fortie imposante. Acesta este cel mai bun mijlocu de a si avé existenta asigurata.

Pentru ca câile ferrate so ne ajute a nimici aceste atacuri presumate, elle trebuescu so fie distribuite ast-fel, ca pe puncturile pe unde credem co inamicul are a intrá so putem repide si in ori-ce moment a'í transporta în facia o fortie capabile de à, í opri mersul si al face só pérda ori-ce sperantia de reusita.

Tiérra divisata în patru mari suprafecie ferrate, adeco accoperita de patru centruri de retielle ferate si patru legiõne militare ¹, îmi pare suficiente de a dá o solutiune capabile, d'a nimici aspiratiunile vecinilor si a favorisa interesele nóstre.

1. Sau cum se numescu astadî dupó franțboscsee, *commanlaménte*, *divi-dii territoriale*, etc.

X

Cei cari sunt in corrent cu rolul ce au jucat căile ferate in campaniele din Italia, Crimea, si mai cu séma din Germania, Austria si in resbellele civile din Statele Unite le este facil d'a vedea co pentru România ua vasta suprafacia si brace pucine, frontiere deschisse si incongiurate de State putinte, gată a o inghiti ; susceptibile mai mult de militii ca de armate permanente ; necesitate mai mare d'a întrebuintia tesaurul seu in desvoltarea agriculturei, industriei, commerciului, instructiunei, de cât in constructiá de forturi si intretinnerea de armate permanente ; in fine urgentia mai multa de exportatie ca de importatie, aceste consideratii isi gassescu importantia lor mai mult de cât in ori-ce alt Stat.

So se studiese traseul cailor ferate in tóte Statele mai cu seama cele din Francia, coci subt acest punct de vedere este prima, si se va vedea có, tóte aceste consideratii nu sau neglijat, au mersu áncó cu scrupulul mai departe : pentru traseul celei mai mici linii s'a cautat a se pune, in rapport cu conditiunile hidrografice si divisiunile de bassine ; in rapport cu desvoltarea vietiei politice provinciale a tierrei, configuratia sea geografica si conditiunile séle corografice, agricole, industriale si comerciale, precum si cu aptitudinea populatiunelor tiind in mai mult, un compt de conformitatile in moravuri, in legislatiuni, in traditiuni, cum si in constitutiunea politica si administrativa, de educatia, de prejudiciile si chiar de tenlintiele economice de orí-ce natura.

Studiul dér geografic si topografic al tierrei considerat din punctul de vedere al frontierelor, al zonnelor,

al accidentelor si al interesselor interne si exteriore, este al recomandă într' un mod speciale acelora in mâna cărora sunt confiate traseurile căilor ferate, sperantele natiunii române.

Nu trebuie a se da afară nici ua sépa de pamânt pentru cea mai mica linie ferata, faro ca traseul seu so nu fi fost precedat de acest studiu. Prin combinatiuni inteligente, se va caută a nu favorisă una din conditiuni sau necesitati in dauna celei-l-alte, altramente este a nu face nemic. Gradul de progressu in care se afla sciintia si societătile adi nu mai permit omului d'a face nici ua actie in dauna nimenui.

Un triplu ochiu : strategic, economic si de arta este dér ua calitate imperioasă pentru aceia cărora le sunt confiate determinarea traseurilor căilor ferate. De aci necesitatea recunoscuta in toate tierrile, de ua commisiune mixta, compussa de trei ellemente : militari, economici si ingieniori.

Primii spre a pune traseul unei căi ferate in raportu cu punctele probabile de a ne servi in operatiile viitoare, strategice sau tactice, in defensiva sau offensiva.

Secundii pentru a resolvă principalele difficultati de cari depind favorisarea desvoltarei commerciului si industriei tierrei; pentru a pune in valóre toate partile pamântului nostru; pentru a dà consumatiei interiore un avânt (essort) egal cu progressul productiunii; cu un cuvânt d'a indică directia si intinderea unui rayl-ways capabile d'a favorisă interesele interne si externe ce impun si are se impune progressul secolului acestei tierri.

In fine ingieniorii spre a indica si continuă traseurile

economice ce au a ne favorisà operatiile strategice si comerciale alle tierrei.

Si in urma, aceste trei elemente coordonând studiile lor, se dressese, dupo o ancheta, care so remâna memorabile, un plan generale de cãi de comunicatiune ferate si ordinare.

XI

Pentru a resumà importantia acestor considerante ce trebuescu a se urmà in trasseul retiellelor cãilor ferrate române, cred necessar d'a intra in cateva detalliuri.

Éto planul ce vom urmà : supposam nisce rayl-ways distribuite pe suprafacia României, liniile principale reionând din patru centruri de retielle si reunite prin linii circulare successive, conform cu totalitatea consideratiilor sociale, comerciale si militare ce am citat, si so cercetam partea ce va puté trage armata nationale, pentru a dejucà planurile de invasie alle puterilor vecine.

Supposam acum armatele destinate a nêvâli in România, amenintiând frontierele. Legiunile române munit de tot materialul modern de resbel si obicinuite dejà cu usagiul cãilor ferrate, într'o clipa de ochiu se vor puté concentrà intr' un punct ôre-care al zonei militare. Aci, este armata deffensiva care ia cóntra adversarului seu initiativà operatiilor, aliura mai viia, mai iute, mai in armonia cu caracterul si valórea nationale. Elle câscig ast-fel tôte avantajiele ce starea actuale a artei resbelului da cellui care attacka.

Inamicul se presinta pe un singur punct sau pe mai multe, pucin importa : cu liniile de circuit, distributia

fortielor nationale pe tóta linia frontierei putënduse schimbà intr'o clipa de ochiu, corpuri considerabile, transportate indata dintr'o arripa intr'alta, vor puté fixà victoria pe punctul decisiv.

Inamicul 'si dirige fortiele sélle dela frontiera, sau cotre punctul pe care legiunile au a 'si purtà fortiele lor, sau către altul; retielele ânsó fiind dispuse a favorisà concentrarile pe ori ce punct, nimic nu pot lassà inamicului a prevedé acest punct dinainte si ast-fel dela deschiderea campaniei, planurile inamicului se vor gasi deconcertate prin o seria de evenimente ne asceptate, alle caror combinatiuni sunt imposibil d' a le prevedea.

Supposam acum co armata nationale, dupo ce a tras tóta partea possibile din medilócele offensive, este constrinsa d' a se retrage inaintea a fortie superióre. Déco inamicul possede locomotive si wagóne, prin adjutorul carora so póta utilisà rayl-waysul ce va ocupà, armata nationale le va sferimà in retragerea sea, déco nu, atunci probabil co inamicul nu va lipsi a face, pentru a ridicà adversarilor sei medilócele care 'l vor servi de a lucrà mai târdiu in contra sea. Este dér d'un interes major d'a avé retielle alle caror positiuni si constructiune so nu póta offeri avantagie de cât armatei nationale; sau, in casul contrariu, a avea grijà d'ale deffende, prin colóne mobile parcurând tiérra in puncte susceptibile d'acest rol ¹. Ori-care va fi casul, armata nationale posedënd in urma sea la o mica distantia un al doilea circuit de rayl-ways 'si póte renói si augmentà fortiele pentru a încercà o noua resistentia. In cas de esiecu armata nationale certà d'a puté preveni inamicul pe punctele amenintiatóre din interiorul

1. Vedi Notta W.

tierrei, allergând pe unul din rayl-ways de centru, va efectuà retragerea sea parallel la frontiera. Atunci armata de invasie va avé allegerea, sau d'a petrunde in interiorul tierrei, abandonând comunicatiile sêlle, sau d'a urmà armata nationale in retragerea sea.

Prima parte nu este probabile de cât in casul când, inamicul vingător este âncó sigur de fortiele sêlle, pentru a coprinde capitala si a terminà ast-fel resbellul in cincispre-diece dille cel mult.

Secundul procedeu va atrage cert, inamicul atêt cât va fi posibil mai departe de zona de pace, pe un teren accoperit de accidentele naturale ce am aretat, sau accidente artificiale, cari deschid un vast câmpu la combinatiunile defensive, si permit d'a târrî resbellul in lungime; offerind armatei nationale sianse de succes tot-dé-una renascênde. Aci affaro de difficultatile ce întâlnesce inamicul pe frontul seu de operatiune, linia de operatiune paralela la frontiera, pôte fi amenintiata de rayl-waysul din centru si de celle din circonferentia cari n'au fost ocupate de inamicu sau sfarimate.

In acêsta din urma hypothesis scopul de deffensa este perfect atins: interiorul tierrei, zona de pace, este preservata de plagele resbelului.

Pentru a pune in mai multa evidentia consideratiunile ce preced, suposam co, cu tôte difficultatile ce presint intretinerea unei armate immense concentrate in tr'ua tiêrra streina, inamicul reunesce tôte fortiele sêlle, si patrunde in zona de pace a teritoriului român; aci ellu pôte innainta: cu tôte fortiele concentrate pe ua singura linia de operatiune diriginduse către capitala tierrei, sau divisate pe mai multe linii paralele condu-

când la diferitele linii de rețiele, ori îndreptându-se către un singur punct, capitala țării.

Acestea sunt diferitele cazuri probabile și posibile. Ori cari ânsă va fi cazul, rolul căilor ferrate nu devine mai puțin important; aceste medii rapide de comunicație vor da armatelor naționale, pe o mică scară, același avantaj ce i ar fi dat la deschiderea campaniei corpurile dispersate, sau concentrate ale inamicului pe celelalte zone. Elita armatei naționale va urmări inamicul prin tr' un mers paralel având retragerea sea deschisă pe un rail-ways ce duce la obiectivul inamicului, adunsa pe acest punct decisiv, la primul ăesec ce va întâmpina inamicul, se va putea în puțin timp transporta pe aceiași cale, pe comunicațiile sâlle, asupra tuturor corpurilor de observație ce inamicul cert va fi detașat, și stabilindu-se pe linia de retragere, nu va lăsa la armata de invaziune nici o șperanță de salut.

Suposăm în fine inamicul stepân pe capitala țării. Un system bun de organizare al forțelor publice și de stabilire al căilor ferrate, nu va fi âncă *delendo Romania!* Căile ferrate vor concentra rapide în centrurile de rețiele favorabile pe toți cetățienii la care sentimentul de amor de Patrie nu s-a stins. Aci, se vor organiza, instrui rapide și sub entuziasmul de care o națiune nu este lipsită în asemenea momente grave, cu forțe mult superioare, ori carei alți, vor ataca inamicul concentrat în capitala sau răspândit în interiorul țării.

Din cele ce preced putem dăro proclamă, succesul contra ori cărei tentative de invaziune constau astăzi :

1° Într' o bună organizare a forțelor publice,

I^o Intr' o buna aprovizionare de bani si material de esbel.

III° Intr' o buna stabilire de căi ferrate.

Acestea sunt medilócele cele mai eficace d' a assigura României uà lunga pace si ua prosperitate atêt cât nu se spera ; d' a plantà drapelul tricolor pe verful edificiu-lui seu, si d'a proba uníversului co strâinul nu va dictà neci ua data legi României !

Tóta tiérrea care nu posseda aceste trei elemente, mai curênd seu mai târdîu, va curbà capul sub jug ! Co guvernul Român se aiba destula energia si de perseverencia d' a dota tiérrea cu acesti trei motori, si poporul fericit va bine cuventa acesti ómeni cari, primi, vor fi sciut a percepe co, numiti prin el, este áncó pentru el co trebuia a lucra.

XII

Ar fi trebuit a nu terminà acest capitol, inainte d' a cerceta dèco traseurile deja concesdate au, a fi capabile d' a ne satisface necessitatile ce elle sunt chemate a ne procurà. Acest travallu n' ar conduce la neci un rezultat practic. Éto pentru ce :

1° Se intielege, ari fi destul de dificil d' ase pronuncia asupra lor. Trebuia pentru acèsta alle cunnósce bine, si este destul probabil cà nimenea se fi tentat, coci multele modificari alle caetelor de insarcinàri ce sau operat în desse epoce de nuvelisti mai mult sau mai pucin autorisati, este un supliciu d' a intimida pe cel mai audace d' a incerca a turna acèsta róta de Ixion.

2° Din origina, il cred inutil, coci 'mì place so sper co

Într' uà chestiune asia de grava, legislatori n' au acordat concessiunea mai nainte ca' solutia exacta si completa sa fi fost data. De se vor fi grabit' a face altfel, studiul devine de sine inutil : in positia mea de simplu scriitor si spectator 'mi recunosc imposibilitatea d' ale reface, si atunci vor fi pericolat avantajele ce natiunea este in drept a sperà.

Mam mîrginit, dèr d' a face posibilul si ce eram in drept : d' a areta ce trebuia a se face in viitor. Voi continua àncò acellasi program.

CAPITOLUL VI.

Frumosul este spléndorea adevérului.
Utilul este frumos sul prin excelintia.

CONSIDERATII PARTICULARE ASSUPRA TRASSEULUI UNEI CAI FERRATE. — GENERALITATI ASSUPRA CAILOR FERRATE.

Scopul acestui capitol; partile ce compun un instrument de transport.
— Partile unei suprafecie de rulare de cale ferata. — Classificarea cáilor ferate in raport cu pantele lor; inconvenientele pantelor multi pronunciate; limita lor; avantagiul lor. — Curbe de traseu; avantagiul lor; limita inferióra si superióra a radielor de curbure; inconvenientul lor. — Difficultatile ce pot opri ca un traseu de cale ferata se fio in justele limite de pante si curbe. — In ce consta fortia si superioritatea cáilor ferate. — Importántia unei cái ferate in defensá unui riu sau mal-maritim; traseul seu spre a corespunde acestui scop. — Largimea intre sinele unei cái ferate; avantagele si inconvenienteles unei largimi universale; necesitatea de unitate in exploataciunea cáilor ferate; materialul mobil pentru transporturile militare. — Dubla cale ferata; importántia. — Gara: gara primitivá; gara moderna; diversele specie de gare. — Numerul de rail-ways necesare in statiuni. — Necesitatea de creatiune, in organizatia actuala a armatei, a unui corp tehnic, special in serviciul cáilor ferate; necesitatea ca modul d'asse servi de cáile ferate in operatiile militare so fia cunoscuta de toti amplotatii exploataciunei si de toti militari din tóte armele.

I

In cursul acestei scrieri am vediut principalele exigentie ce trebuesc satisfacute in fixarea unui traseu de cale ferata, si am diss'o co, acésta, se impune cellui ce conceda concessiunea. Spre_a completa, óre-cum acest subiect cred oportun d'a insista áncó pucin assupra unor consi-

deratii particulare ce concur la formarea unei bune căi ferate, adeco cari concur la formarea unui instrument de locomotia propriu d'a ne satisface toate necessitățile fiâ de transactiuni sociale, fiâ de operatii militare.

Tot instrumentul de transport pe uscat sau pe apa, se compune essetialemente de doua parti dinstincte :

1) Materialul de tractiune, comprendind motorul si vehicula, caii, pëndie, rame, machine, trăsuri, baturi, luntre, wagóne.

2) Suprafia de rulare sau alunecare, drum, canal, port, cale ferata.

Ar trebui a coprinde si una si alta in acésta scriere. Atunci ânsa a'si face un *Tratat de constructiâ câilor ferate si a materialului seu*, si opusculul nu ambitiona acest titlu. Vom vorbi dér numai de *suprafia de rulare* a unei căi ferate. Este astfel, sper, co ne vom complecta scopul : d'a areta exigintiele ce trebuesc satisfacute in traseul câilor ferate române.

II

Suprafia de rulare a unei căi ferate se compune :

1°) De terrassemente, siosea, viaduce, tunele si alte uvrage formând basa calei ;

2°) D'un strat de nissip sau ballast, in care sunt angajate traversele ;

3°) De traverse in lemne sau fonta, munit de cusinete in fonta, pe cari reposa sinele ;

4°) De sine sau bare de fer pe cari merg rótele locomotivelor si wagónelor.

Las la o parte seria de operatii tehnice prin care ingeniuriul adunje a stabili toate aceste parti ale unei sur-

fecie de rulare; si trecem la alte consideratii cari se impun mai mult concessionarului ca ingeniului.

III

In general, căile ferate, din punctul de vedere al tras-seului, se pot classa in trei categori :

Cale ferrata in panta dulce ;

— in panta medilocia ;

— in panta forte ;

dupo cum inclinarea este, pentru primele, inferiôra la 8 milimetre ; pentru secunda, in tre 8 si 10 milimetre ; pentru cele lalte, in fine, superiôra la 10 milimetre ¹.

Teoria in accord cu experientia impune : *ca planul unei căi ferate se fie orisontal, si a nu admite inclinări de cât in casuri imposibile d'a face altra-minte.*

Éto pentru ce :

De se va adoptà ua inclinare ori cât de pucin pronunziata, este adeverat, co diminua cheltuelile pentru lucrarile de terrassement si d'arta. Pentru ca ânsò, acêsta cale se fio parcurata cu vitesa necessaria, exigia locomotive d'ua fortia cu atêt enorma cu cât inclinarea este mai pronunziata, ceia ce este dificil de réalisat, sau de sunt aprôpe de rélisat, este intretinerea anuale care sufera si care augmentâ. Astfel, de exemplu, pe calea de la Turin la Génes, cheltuelile pentru trenurile de voiajori sunt *duble* când panta cresce d'ua sutime la trei-dieci si cincelea miliema, elle sunt *de douâ ori si jumetate* de mari pentru trenurile de marfuri ². Este d'asemenea la

1. *Traité des chemins de fer*, par Perdonnet.

2. *Les chemins de fer*, par Guillemin.

Semering unde calea nu p^ote fi parcursă de c^{ât} cu ma-
chini de ranforturi.

Afaro de inconvenientele de mica vitesă si augmen-
tare de intretinere — tot dé-una luminate, multe ma-
chine de ranforturi; — resulta ânc^o ua mare usura in
piessele machinelor, in sinele calei; ua diminuare in
greutatea trenului; si in fine ca cosecintie, la t^ote ac-
este cheltueli, ua augmentare remarcabile in preciul
transportului.

Putem dér conchide co, este interessul social ce su-
fera in admiterea inclinarilor mult pronunciate.

Sub raportul militar, unde, dupe cum am vediut, este
de rig^ore a se cunn^osce din nainte, cu cea mai mare pre-
cisia, ora esactă a adjungeri trenului la destinatia sea,
inconvenientele devin mult mai grave in admiterea incli-
narilor mult pronunciate. Ua inclinare care nu trece
 $1/100$, de ua fortia de tractiune tripla de ce este necesar
in teren orizontal, echilibrésa apr^op^e t^ote exigintiele
unei bune cale ¹

IV

Co *directia unei c^{âi} trebuiă a fi rectilină*, asta se in-
tielege, t^ota lumea cunn^osce pentru ce. In practica âns^o
rare-ori, ac^êsta importanta conditiune, este riguros im-
plinita : c^âile ferate ca drumurile ordinare, intilnin-
duse formesu un unghiu mai mult sau mai pucin ascutit,
adeco, dau loc la scimbari de directii incompatibile cu
misicarile rapide ce efectuă locomotivele pe sine; tre-
buia dér a le dă acea comoditate ce exigia ua trassura

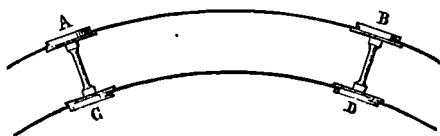
¹. *Chemins de fer au point de vue militaire*. — Traduit de l'allemand, par
Costa de Preda.

spre a face ua scimbare de directia pe ua cale ordinară, adeco, trebuia a le reuni prin curbe cari fac ne simtibile scimbarile de directii,

Aci este avantagiul intrebuintiarei curbelor in căile ferate. In ori care alt cas, adeco, când au de scop d'a evita uvrage cari reclam ua mare cheltuêla, elle sunt viciôsse.

Éto pentru ce :

De la inegalitatea de sine curbe AC si BD, parcurate

in acelêsi timp, experientia demonstrâ, co rôta exteriôra a trebuit so fio mai mult târrâta pe sina, de unde ua resistantia, ua frecare care produce ua deteriorare continua de material rulant si fix. In mai mult, solidaritatea între ossii si rôte, precum si paralelismul ossiilor d'un acelêsi wagon, contribuescu âncu d'a face dificile passagiul trenurilor in curbe.

La aceste inconveniente, trebuia a adaoge âncu co, curbele facênd calea mai lunga dela un punct la altul, de cât linia drépta, resulta ua diminuare din rapiditatea transportului, ua augmentare in cheltuelile companiei, si prin urmare ca cosecintie uâ crescere in preciiul transportului.

Putem dér conchide co si aci, este tot interessul social care sufera in admiterea traseurilor mult curbate.

Din punctul de vedere militar, fiind-co trenurile militare nu exijiû uâ pré mare vitesâ, sub acest raport, un pucin numer de curbe intr' ua cale ferata, nu present mari inconveniente.

In Francia si Anglia s'a probat câ uâ curba care are a

reuni doua directii diferite, nu trebuia sa aiba o raza inferioara la 500 metri si superioara la 1,000 metri¹. La din contra, ele se vor bucura de reputatia cailor ferate din Germania : mica viteza, mici greutatea de transport, si augmentare de tarife.

Numai in apropierea statiunilor, s'admit curbe d' o raza de la 200 la 300 metri².

V

Oprindune aci, cu aceste chestiuni de pante si curbe, am dis oare totul? Nu cert, si ori unde ne am opri n'am putea dice totul, coci aceste consideratiuni sunt complexe, depind d'un numer infinit de cauze : natura terenului ; medilòcele financiere, materiale si personale de cari dispun antreprenorii sau concessionarii ; de rolul ce voim se jòce calea ferata din punctul de vedere social, militar, si altele.

Voim a traversa o câmpie? Nimic mai facil de cât a urma directia rectilina si orizontale. Voim ânsa a traversa un munte, un loc palustru (baltos)? Éto probleme dificil solubile din tòte punctele de vedere : constructorul este fortiat d'a trece adesea chiar maximul de limite de pante ce am citat; ast-fel pe calea ferata dela Manchester la Liverpool si dela Bristol la Londra sunt pante de 11 si 12 milimetre³. — Voim âncò se evitam o mare cheltu-iela, sau se favorisam un punct strategic sau un centru

1. *Les chemins de fer*, par Guillemin.

2. *Id.*, *ibid.*

3. *Notions générales sur les chemins de fer*, par Perdonnet. — Dèco in Statele-Unite in America, si in alte state in Europa se citeau căi cu pante mult mai forte, cred inutil d'a insiste : transporturile nu se essecut de cât in fòrte rele conditiiuni.

de comerçiù, se va departà âncò de linia drèpta, va trece chiar peste limita de radie¹.

Constructoriuul ânsò, rutinat prîn teoria si experientie, reunite la studii inteligente alle terrenului si al tutor consideratiilor de cari am dis co depînd bunul traseu, pòte face combinatii favorabile in ori-care ar fi casul ce s'arpresintă.

Progressul vaporelui, al artei ingeniuriului si simplitatea regulelor cari regida actualmente exploatatiunea câilor ferate aplicate consciintios si cu inteligentia, nu lassu astadi mai nemic de temut sau de dorit, ori care va fi casul. Totul déro depinde dela compania concessio-nară si dela cel care face concessiunea. Terminând cu aceste chestiuni de traseu, positiunea nóstra de scriitor si spectator, nu ne pòte permite alt de cât à le reaminti si la unul si la altul, co despretiuid progressul unde societatea moderna a pus astadi sciintia este a comite ua crima netolerabile. Ne tolerabile déca nu de generatia actuale, fiind-co este mult indulgenta.. ! cert de cea viitoare.

VI

Din cele ce preced vedem co ua cale ferrata este un drum care apròpe trebuia a fi orizontal si rectilin, unde paveul si macadamul sunt inlocuite prin doua bare de fer fixate la siossea si pe cari rulesu trassurele al caror ròte egalemente in fer si cu menton, se in castresu ca un an-grenagiu.

Este mai cu séma in acésta orizontalitate a planului, si acésta substitutiune a metalului la pétra pentru supra-facia de tractiune, co consist superioritatea si fortia câi-lor actuale ferate.

1. Vedi Notta Z.

La acésta prima inventiune se adaoga ua a doua, a carei importantia nu este mai mica : calul ordinar, intrebuintiat peno adi in serviciul trassurilor, este inlocuit prin *calul-vapor*, mergênd cu vitesa passerei, cu ua precisiune matematica, cu ua constantia infatigabile. Locomotiva, dupe cum ua numesc mecanici, este cert una din cele mai fericite aplicatii alle fortiei elastice insemnata industriei de Papin ; si este cu un just titlu co ea a devenit pentru tóta lumea amblemul callei ferate, cu tôte co acestea ar fi putut faro ea, si cu avantagie considerabili assupra vechilor locomotii de transport.

VII

Defensa unui curs de apa tót-dé-una a fost privita ca ua operatia mult dificile, déco nu imposibile. Români au vediut de facia, mai mult d'ua data aceste dificultati in defensa Danubiului contra invasiunelor barbarilor. Mai recent, in presumata campanie d'Argesiu, din 1866, tôte geniurile militare a le acestei tierri erau d'acord co, ori ce tentative d'a impedicà Turcilor passagiul Danubiului, erau vane. Se-decissesse, ca si parintii nostri, cu tóta inferioritatea in organizatie si material de resbel, d'a asceptà inamicul pe uscat si d'a nu 'l lassa se inaintese de cât calcând pe cadavrele lor. Decisiune onerôsà, desastrele ânsu ce urmesu...! Pe viitor, avem tôte probabilitatile a dice co nu va mai fi astfel, d'ua data ce se vor servi cu inteligentia de câile ferate.

Faro a intrà (coci nu este locul aci) in tôte dificultatile ce ua armata Turca va intimpina a trece Danubiul, aceste consideratii devin evidente de sine, d'o data ce ne vom aduce aminte co, stabilirea unui pod pe Danubiu nu

este ua întreprindere comoda în prezenția avantajelor ce ofer căile ferate deffensorilor, muniti d'ua buna organizare și un complet material de resbel, d'a concentra instantaneu fortiele lor pe punctul alles ca passagiu.

Se crede chiar co căile ferate sunt eminent proprii a face imposibile un passagiu pe bateluri. Este tot ua consecinția naturală a medilócelor ce procur pentru a transporta rapide fortie pe un punct amenințat d'ua debarcare. *Vaporele de rail-ways*, dice generariul Remond, *respingie vaporele de steamers*.

Un colonel Prussian, studiind defenza naturală a Franței, în cas de invasiune germană, dice co Marne va fi netrecătoare, fiind co renforturi vor putea fi repede dirijate pe punctul undei namicul v'a tentă d'a operă passagiul riului.

« Când ne gândim, dice acest oficiar, co trupe ne » fatigabile pot fi aduse de la Paris prin calea ferată, » ne convingem co operația passagiului Marnei are pu- » cine șanse de reusit. »

Ua fi asemenea de passagiul Danubiului de îndată co Ministrul nostru de Resbel v'a dispune d'a cele elemente pe care Maresialul Niel, Ministrul de Resbel în Franța, se basase declarând anul trecut în Corpul Legislativ : co 'i este suficient 15 zile pentru a mobilisă tote fortiele imperiului și *cinci* zile pentru a concentra ua armată frontierile de Nord.

Éto cum Pönitz în uvrăgiul seu asupra importanției căilor ferate, espune ideile séle în subie ctulce ne ocupa :

« Ua cale ferată destinată principalmente la defenza unui mare curs de apă, nu trebuie deloc a atinge de pré aprópe malul, a colo mai c uséma unde trenurile ar

putea fi eficaciu atinse de focurile malului opus. Cum trebuie atât cât e posibil, a ascunde la vederile inamicului tot ce se petrece pe calea ferata, va fi bine d'al stabili la ua leghie cel pucîn de mal. Maximul distantiei va fi doue leghe.

« Motivele reessu de elle ênsusi din teoria defensei cursurilor de ape. Vom dice numai co trebuie ca trupele, debarcând din wagóne, so aiba timpul d'a se forma, inainte d'a fi expusse la atacurile inamicului, care dejà pôte trece obstacolul : co de alta parte elle nu trebuiesc so aiba ua pré lunga marsia a face pentru a atinge punctele malului unde inamicul se va fi stabilit, pentru co acesta va avea tôte avantajiele d'a se intari inaintea atacului. Trebuie, âncó, ca alte câi so vina a se incrucisia pe calea principale, câi de putina lungime, spre a putea astfel avea gare in numer suficient pentru a concentra materialul necessar la transportul a mai multor brigade de infanterie cu artilerie. Resulta co câile ferate nu ofer ua mica utilitate pentru defensà riurilor cari sierpuesc traversând vâi strimte, si co in vâi largi pot procurà defensei ua fortia neasteptata si mult propria a invingie prejudiciile cari voesc, ca pe cursurile de ape, desavantagiile so fie tot-dé-una in partea defensivei¹. »

VIII

Largimea intre sinele cari formesu ua cale ferata, adoptata in Europa, este aprópe universale².

Socialistii, comunistii, econoinistii si cu dênsi filosofii

1. *Essai sur les chemins de fer*, traduit de l'allemand par L. A. Unger.

2. Vedi Notta a.

se feliçit d'acésta largime universale. Ea pare co presintă avantaj imense din punctul de vedere al transacțiunilor : se pôte face ca trenurile statelor limitrófe se circule fáro intrerupere între ele, unele pe altele ; si astfel a face so dispara acele prejudicii barbare de paspôrte, de vamueli, de nationalitate, cari adi impiedic transacțiunile unei famili d'ua acéasl republica.

Sub raportul situatiunei si aspiratiunilor in cari se afla adi societatile, acéstâ universale largime de sine, devine ánsó mult periculósâ pentru tóte statele : presinta mari înconveniente in operatiile militare defensive. Acésta se întielege de sine, coci déco, de exemplu, wagónele austriace se pot servi cu rayl-waisul român in tentativele lor de invasia, 'si vor favorisâ operatiile lor ofensive si vor nimici chiar pe cele defensive ale românilor. In mai mult, Românii in retragerea lor, dupo cum am dis, fiind ast-fel fortiați d'a le face impracticabile, sferimândule, vor resultâ cheltueli si dificultati noi si numeróse pentru a le restabili in cursul operatiilor, sau in timp de pace, in urma ostilitatilor.

Sunt, cert, aceste consideratii, co au facut pe Russia d'a nu a dopta largimea européna, si acésta a facût'o nu fáro cuvènt.

Cred co este inutil d'a insiste, a proba co României, positia sea geografica 'i impune mai mult ca ori carui alt stat, d'a imita Russia, adeco d'a 'si adopta ua largime de rayl-wais propria si izolata. Acésta nu ȳ aduce neci ua pedica transacțiunilor pácifice.

Cât pentru largimea totalitatiei câilor feráte ale țierrei numai, se întielege co trebue a fi uniforma, ast-fel ca, wagónele si locomotivele, so póta trece dupe ua liniâ pe alta.

Acésta conditiune o éxige si transacțiunile sociale

si operatiile militare. « Trebuie a face ua egalitate perfecta de cale pe toate căile ferate, ua conditiune absoluta, dice Pönitz; coci cea mai mica incrucisare poate in unele cassuri, so ia ua mare importantia militara. »

La noi mai cu sêma unda de ua cam data nu o so putem dispune pe fie-care linia d'un material destul de complect pentru ca căile ferate so pōta satisface prompt toate serviciurile ce sunt chemate a dā tierri, este bine a insemna āncō, cō este de cea mai mare importantia cā administratiunea, materialul fix si mobil si regulile ce regia totalitatea liniilor ferate so fiā uniforme, pentru ca exploataiunea so se pōtā efectua prompt sifaro sguduii pe toate retielele căilor ferate; pentru ca insuficientia materialului ordinar pe ua linia, in casuri de mari concentrari de fortie armate, sau de mari operatii comerciale, so se pōta face nesimtibile, prin materialul liniilor afaro de cercul marilor transporturi.

Altramente ne vom expune la difficultatile ce generalul American Mac-Callum a intelnit in seryiciul seu :

« Lipsa absoluta d'unitate in sistemul d'administratia si de constructia a atātor linii independinte unele d'altale, absentia de ori ce preocupatii defensive in consideratiile cari au presidat la stabilirea si exploataia acestor linii, ne au pus in conditiuni pré triste, si ne au facut a perde multa lume si material. Se pōte dice cū ore-care apparentia de veritate co toate destructiunile de cāi si material luate in totalitate au facut a se simti mai pucina intārdiere si mai pucine difficultati la armatele nōstre cā acea lipsa de unitate in traseul liniilor si in constructiunea machinelor si a wagōnelor ¹. »

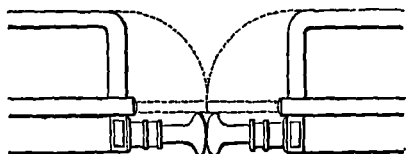
1. *Les Corps des constructeurs de chemins de fer*, par le général Mac-Callum;

În ceea ce concerna materialul mobil al căilor ferate, sub raportul militar, unde se exige o promptă imbarcare și debarcare a materialului, căilor și trăsurilor, cred important a recomanda cu capitanul belgian A. de Formanoir ¹, ca indispensabil :

« 1° Ca panourile laturilor celor mici ale wagónelor să se poată rabate;

» 2° Ca bordul (marginea) superior a tamponelor să fie de nivel cu bordul inferior al plansioului;

» 3° Ca lungimea tamponelor să corespundă la aceea a panourilor de rabatut. »

Rabatând astfel panourile, se obține un pod continuu care leagă wagónele între ele, și se poate face rulă trassurilor și merge caii de la rampe pene la cel din urma wagon și reciprocamente.

Ori ce sfortiri va tentă geniul speculativ, pentru a reduce materialul de transport, din ce în ce mai ușure, astfel spre a ajunge la o mai mare economie în materialul de sine și în construcțiile de căi, să nu se uite înso, că utilitatea militară a căilor ferate va fi mai mult diminuată ca augmentată. Acesta se înțelege, căci cu cât trassurile căilor ferate vor putea conține oameni, cu atât transporturile vor fi mai facile : greutatea mărta este mai mică, efectivul pe un tren mai considerabil. Necesitatea acestei soluții s'a simțit încă din 1866. Gre-

— Generalul Mac-Callum fu însărcinat în războiul din Statele-Unite din 1862, cu direcția lucrărilor de căi ferate.

1. *Des chemins de fer en temps de guerre.*

gory reclamă construcția unei trassure care să poată transporta 150 oameni¹. Body dăde dessemnul acestei trassure: ea are două etaje, interiorul conține 80 locuri, și imperialul (etajul al doilea) 70. Cum 500 de trassuri (fie 25 trenuri) sunt suficiente să transporte 75,000 oameni, rezultă că astfel, nu vom fi departe de a efectua în una sau două zile, mișcări de trupe care să reclame două și douăsprezece zile².

IX

Importanța căilor duble, este recunoscută de toată lumea, pentru a mai insista. Mi aduc aminte că pe timpul vacanțelor de studiu, întorcându-mă din orașul natal în București în epoca când țara fusese în urma ocupată de trupe Austriece, am fost forțat să jumețesc din cauza căii de sîns, care era singura practicabilă atunci, era ocupată de ei. Pentru căile ferate, dublul rayl-wais devine mult mai important, că pentru căile ordinare, condițiunea esențială de a explora tot de o dată activă și sigură, este că trenurile să se poată încrucișa și merge dintr-un punct la altul regulat și într-un mod de a pierde cel mai puțin timp posibil. Or, este clar că acesta are loc naturalmente pe căile ferate a dubla cale, unde rezultatele obținute, nu depind de cât de distanță de parcurs, de timpul necesar pentru încărcare și descărcare, de serviciul cerut de personal, de numărul mașinilor, și de la facilitățile mai mult sau mai puțin mari cu care se pot reînnoi aprovizionările lor de apă.

1. *Revue des Deux-Mondes*, 1866.

2. Vedi nota b.

Importanția unei duble căi ferate va fi p^ote p^usa în evidenția încă prin considerațiile următoare :

Pe o cale ferată cu un singur railway, trenurile nu s^e pot încrucișa de cât în stațiuni. Astfel c^o déco, de exemplu, un tren I pleacă din stațiunea A, nu se p^ote de cât după ad^jungerea sa în stațiunea B c^o trenul II va pleacă din această din urmă stațiune; de unde este facil a conchide c^o trenul III nu va putea pleacă din stațiunea A de cât după un timp dublu celui care i este necesar pentru a percura distanția exist^ândă între A și B. Cu cât această distanția este mare, cu atât trenurile trebuiesc a fi distanțate.

Dubla cale ferată, devine mult mai importantă sub raportul militar, c^oci după cum am vedⁱut, transporturile militare, exige mersuri continue, rapide și treh^uri speciale. Exist^ând d^er numai o singură cale ferată în tre două puncte importante ale ț^erei operațiile militare vor fi mult impeditate¹; interesele civile încă, nu vor suferi mai puțin, fiind c^o transporturile militare ocup^ând continuu linia ferată transacțiunile particulare se vor abandonă cu totul. De alta parte pe c^ând o linie exige reparații, cea d'ă două p^ote face insimțibile o scurtă lipsă.

Totalitatea acestor considerații au făcut pe Franța și Belgia d'ă construi încă de la început duble rail-ways pe toate direcțiile principale. Prussia, Austria, Russia și toate Statele Europene au început încă de demult d'ă le urma exemplul. So sperăm c^o și noi, nu vom fi mai indiferenți l'aceste avantaje, și se vor face un

1. În 1859, dice un autor prusian, corpul Clam Gallas, transportat de la Verona la Milan, pe o linie de o singură cale, i a trebuit, de trei ori mai mult timp a face acest tr^ajeu, cât nu i ar fi trebuit pe o cale ferată o dubla cale.

dublu rail-ways, cel pucin pe traseurile ce presint ua mare importantia.

X

Cine a visitat in Bucuresti, Carvassaraua, unde età messageria de transporturi (positia) si directia vamale, remanea uimit de spectacolul singular si barbar de care era animata vasta curte diua si noptea : trassuri si dili-gentie indessate peno in vâr de pachete, voiaglori, si ladi de tot felul, unele gata a pleca, altele gata a se descarcà, altele in repaos ; ua multime de cai , ce abia se tinéu pe picidre, stréngaruiti nu inhamati ; ua armonia lugu-bra produssa prin gematul cailor si strigatul surugiilor ; trassuri de tot felul, plecând si sossind, in medilocul unui popol de comissionari , de conductori si de postilioni, apròpe despuieti ! Totul parea a fi ua scaldatóre infernale in noroiul curtiei si ploia norilor ! Acesta era locul de ple-care si sossire al voiagiorilor si al marfurilor ; erà GARA.

Uvragiul omului are doue sorginte de inspiratia ega-leminte feconde : d'ua parte, natura cu capriciele sèle ; de alta parte, activitatea, inteligentia, civilisatia individuale sau colectiva a omului. Prima in nimic scimbata definesce gara dela Carvassara, secunda pe acea a càilor ferate.

Gara cailor ferate este ua conchista nouà a geniului omenesc ce pare ca o presinta sub numele d'*architectura-industrialà*. Aci architectul si ingeniuriul ambi formesu unul, un singur geniu : *architect-ingeniur*.

Cu aceste reflexiuni credeti cò entusiasmul ni se exa-gera ? Ascultati marea voce a lui Cesar Daly, barbat de ua eminenta competintia in acésta materià :

« De cati-va ani, se ardica in mediu-locul cetatilor nóstre un monument nouu, strain, imens, misterios chiar pen-

tru (betrânii arhitecți cari'l contempla cu inchietaudine, coci totul este nuou in el, totul este âncu in stare de promissiune; si pentru artistul, perdut in vechile si profundele urme ale rutinei, este un monument plin de amenintari. Materialurile din care este zidit, in loc d'afi numai extrasse din pamânt sau din mediulocul padurilor nôstre, cea mai mare parte 'es din usinele nôstre; primele sële elemente suposu ua societate bine organizata în fortie, savanta, stapâna de ua putinte industria; elementele sële de constructia sunt impreunate in virtutea naturei lor proprie si de legile scientifice necunoscut de vechii savanti. Acest monument nou, acest simbol nascând dintr'ua societate care va pune gloria si onórea sea in *travaliu*, cum precedentii lor au pus p'a lor in *maceratiuni*, in resbel, acest monument, este GARA calei ferate ¹. »

Las la economisti grigia d'a judeca asupra diferintiei uvragiului acestor doua opere si emotiunei ce elle produc assupra celui care le visitésa pentru prima óra. Trec dér faro alte transactiuni a studia, intinderea si repartitia ce exige ua gara de cale ferata spre a favorisa interressul civil si militar.

Utilul sau frumossul, care din doua so se prefera in constructia garelor nôstre?

Frumossul este splendórea adevérului

a dis nu sciu care poet filosof; altul a adâogit âncu :

Utilul este frumossul prin excelintia.

Éto, dér, arhitectul-ingenior, intr'ua positia critica : este unul a combate cu doui mari filosofii, lupta inegale. Faro

1. *Presse scientifique des deux mondes*. — Article sur les concours pour le nouvel Opéra.

multe reflexiuni, de vom divide travaliul, 'mî pare co vom esi mai facil si mai prompt din acésta critica positia in care ne arruncă poetii-filosofi. Ne vom margini dér a arretà utilul, asfel cum, îl intieleg, lassând frumossul la dispositia geniului abil al architectului-ingeniior. — Utilul cunnoscute, frumossul devine de sine.

Pentru mine cutes a declara : nu este precisamente luxul care ne sémăna de dorit in orî ce actiune a cetatiénului român. D'aci, trebuia ôre a se dice co, in arsitectura garelor cailor ferate, in distributia salelor unde se gramadesce lumea, nu este a se exige acea elegantia a bunului gust, aceea frumusetie simpla, aceea marime chiar, carî result mai mult de la sciintia de proportiuni, ca dela bogatia ornamentelor? Acestea le cred ca lucruri possibile, nu ruinatóre.

Care dér trebue a fi tipul architecturelor garelor câilor ferate? Care trebue a fi caracteriul lor distinctiv ? —

Aspectul exterior al unei gari, caracteriul decoratiilor sèlle trebue so reflète si destinatia monumentului si distributia sea interiora. Soliditatea, simetria, simplicitatea care nu exclude de loc suficientia, si care cresce pe mesura ce necessitatea ua exigia; economia faro avaritia si regularitatea faro incomoditate : acestea, ne pare, co sunt primele calitati cari trebuesc so mérgea inainte de tôte; cari trebuesc exigiate dela noua architectura.

In tesa generale, dispositia si organisatia unei gare trebue se fio ast-fel : *d'a satisfaire tôte exigentiele ce occasionésa imbarcarea si desbarcarea de totul ce câile ferate sunt destinate a transporta, voiagiori, marfuri sau fortie publice.*

Este dér a distinge trei specie de gare, sau mai bine

dis, una cu calitatii da satisfacè commod trei serviciu. Sub acest punct de vedere, cei mai savanti ingineri sunt d'acord a afirmà ca garele franceze le satisfac apròpe pe tus-trele.

Positia si numerul *garelor principale, garelor secundare, statiunilor intermediare si statiunilor de apa*, sunt calculate dupe necessitatile circulatiei normale, si cea presumata pentru transactionile sau operatiile viitoare. Se assigura ca numerul garelor si statiunilor de căi ferate ce traversa impregimuirile Londrei nu este mai mic de 300. Nu sper pentru Bucuresci acésta cifră; patru ânsu imense gare trebuesc dorite, chiar d'adi, de fiecare cetatién.

Cum am vediut ca căile ferate sunt chemate a juca un mare rol in operatiile militare, cred oportun d'a adaogi ca, in garele in cari au a se effectua imbarcari si imbarcari de trupe, ele trebue a presinta ua suprafacia destul de vasta suficiente pentru formarea trupelor si a materialului. Pönitz, aréta : « ca ele trebue se pōta primi cel pucin 8 sau 10 duble convoiuri, adeco, materialul de transport necessar pentru ua brigada de infanterie si bateria sea de artilerie. »

Adi déca mai tôte garele lassu âncu mult de dorit sub acest rapport, culpa nu este a inginerilor : ele fiind construite atunci când căile ferate erau abia in nascere, nu se putea cunnósce tôte ealitatile lor viitoare : sau ignorat ca căile ferate âu a deveni cel mai teribil instrument de resbel.

XI

Dupo railwaysurile liniei, trebuia a ne occupà âncu de numerul railwaysurilor in gare, în statiuni.

Pentru a putea satisface la necesitatile de mari transporturi fie de voiagori, de marfuri sau de fortie publice, fie-care statiune intermediara unde incrucisiarile pot avea loc, trebuia încă cel pucin, afara de railwaysul calei principale, doue railwaysuri de adepost avënd fie-care, cel pucin, lungimea unui tren. Pe liniile simple, acesta conditiune este mult mai essentielle încă ca pe cele a dubla cale, pentru-co Ingramadirea trassurilor pot so se produca mult mai facil.

Din aceste consideratii, este facil, a se conchide co numărul railwaysurilor de adepostire au a augmenta in raport cu gramadirile trenurilor in statiuni. Astfel, in statiunile principale, in garele orasielor, unde au a se effectua porniri desse de trenuri, gramadirile avënd a fi mai numerosse ca in statiunile secundare, si statiunile intermediare numerul railwaysurilor de adepostire augmenta.

Pentru garele destinate a effectua imbarcarea trupelor, elle trebuie a possede, a farto de spatiul necessar la formarea trupelor in momentul d'a se imbarca sau dupe desbarcare, încă un numer de railwaysuri destul de considerabil pentru a permite mai antelu d'a forma si d'a manevra trenurile si de a le gara pentru incarcare, descarcare si inspectia tehnica a materialului. Astfel deco voim ca tu gara se pota servi a expedia pe di doue-spre-diece trenuri militare incarcate trebuie, dupe un militar Prussian, so permita stationarea a cinci sau siése trenuri cel pucin¹. Acesta se explica de sine : fiind-co trebuie a se lua in consideratio co formarea

1. *Les Chemins de fer au point de vue militaire*, traduit de l'allemand, par le cap. Costa de Preda.

trenurilor militare exige un timp destul de considerabil, co fie-care din aceste trenuri trebuie a fi gata cel pucin ua giومتate ora inaintea momentului de plecare, in fine co inspectarea materialului reclama adesea multe ore ¹

XII

Pentru a trage din căile ferate toate avantajele ce pot procura in timp de resbel, nu este suficiente ca constructia si exploatarea lor, să implinésca conditiunile expuse, trebuie încă, a prepară in timp de pace, cu cea mai mare ingrigire totul ce se raporta la intrebuintiarea lor. Ori cât de complecta fie ua retia de cai ferate, travaliul de mobilisatiune trebuie a fi perfect coordonat de mult timp inainte. Altraminte, déca totul nu este regulat peno la cele mai mici detaliuri, incertitudinea, desordinea, cari sunt cosecintie naturale, vor paralisa toate misi-carile; se adjuge la acésta amestecatura, de care vorbesce generariul Trochu : « trupele, ómenii, caii, materialul, aprovisionamentele, etc. umplu toate căile si merg a se gramadi aprópe la hasard pe cutare punct si pe cellalt ². »

Pentru a scapa d'acest pericol, « trebuie precautiuni infinite, un ordin perfect, meditat si decis de demult, spre a evita astfel frecarea administrativa, conflictele autoritatiei, confusiunea si cóallitiunile in deplassari numeroase si ne prevediute ce vor necessita passagiul din piciorul de pace pe piciorul de resbel si al intrunirilor ³. »

Evenimentele de care Hanovra a fost teatrul in 1866,

1. Pentru a se capeta ua mai justa ideia, sub acest report, so se véla : *Les réglemens concernant le transport des troupes de toutes armes par les chemins de fer.* — Journal militaire officiel de l'empire français, 1856, n° 10.

2. *L'armée française en 1867.*

3. Lieutenant général Renard.

contin lectiuni de ua inalta valóre : « nimic nu erà preparat pentru mobilizare, *si cu tóte sfortiurile cele mai mari*, n'a fost posibil d'a recâsciga timpul perdut, tóte sacrificiele ce tíerra 'si impunea de demult din punctul devedere al deffensei nationale, furo inutile in momentul decisiv¹. »

Când se vede trecënd acele trenuri rapedi cari transport cu vitesa fulgerului corpuri intregi d'armate, nu se imaginésa tot-dé-una precautiunile ce au trebuit a se luà pentru a assigura mersul lor, pentru a le da acésta regularitate, acésta esactitudine matematica care singura permite de a d'à un bun fine unui transport considerabil. Designatiune de personal, reunire de material, organizatiune de convoiuri, orele si punctele de plecare, de incrucisiare, d'adjungere, avis la siefi de statiuni, etc., etc., totul trebuesce regulat cu ua ingrigire minutiósa, sub pedépsa d'a perde celle mai frumoése combinatiuni.

Fonctionarii si amplotatii pe cari 'l concern aceste travaliuri trebuescu dér de demult so fia familiarisati in implinirea datoriilor lor si so possede instructiuni detaliate assupra totului ce au de facut in aceste eventualitati alle resbelului. Atunci numai câile ferate vor putea dà totul ce ómenii eminenti propusi la directia lor, promit cu ua fiertate si o confientia asia de legitima.

- Sub rapportul militar, trebue áncó a insemna co : cauzele generale cari decid creatiunea de corpuri speciale in armata, acela de exemplu al echipagiilor de transport al echipagiilor de punti, etc., sunt tot déuna acelési si se pot resuma astfel : Este, co asceptând momentul de resbel pentru a da la ua reunire de ómeni calitatile militare, este a se expune la mari difficultati, la lungi

¹. *Relation de la campagne de 1866*, par l'État-Major autrichien, traduite par F. Crousse.

si grele sfortiuri, adesea la un insucces complet. Pentru ca căile ferate se p^ota d^a un ajutor eficace in operatiile militare, trebuie d^er, a nu ascept^a momentul de resbel, ci din ainte, so se i^a messurile necesare a obicinui trupele de a se servi cu ele, prin simulacruri ; so se creedie in temp de pace corpuri speciale cari so p^ota in timp de resbel a construi a repara sau a sferlima, e^aile ferate pretutindenea unde cursul operatiilor i'lu impune ¹. Si cu ac^osta questiune 'so nu se faca ca alta data in Prussia : « Se trimitea sub-officiari de pioneri si chⁱar din infanteria pe c^aile ferate, 'i atasia la un amplotat al liniei cari 'l ar^eta notiunile principale relative la servⁱciu. Sub-officiari urmau ast-fel cinci sau si^eesse sept^am^ani si nu invetiau mare lucru ². » Este ac^osta ^onc^o ce constata Wilhelm Basson, in remarcabilul seu uvragiu publicat dupe campania din 1866 : « Messurile luate inaintea reshelului pentru instructia sub-officiarilor n'au dat rezultate seri^ose ; si ce s'ar fi putut adunge la mai mult d^eco s'ar fi interessat mai cu ard^ore la ac^osta ramura de instructia a armatei prussiene ³. »

Faro a avea de scop d'a face un program ce trebuie urmat spre a forma militari in serviciul c^ailor ferate din punctul de vedere militar ; sub influentia in care se afla adⁱ spⁱritele in ac^osta ti^erra in tolul ce se atinge de ^organisarea si instructia militara, cred util d'a nu lassa sub t^acere un passagiu al lui W. Basson, ce ne pare, de mult bun simtiu practic, assupra acestui subiect.

1. Astfel se face in t^ote statele.

2. *Guide des sous-officiers prussiens, pour le service des chemins de fer*, par Jonas, capitaine au 58^e r^egiment de landwehr.

3. *C^aile ferate la resbel*, de Wilhelm Basson, ing^enieur-offizier und maschinen meister.

« Nu este numai sub-officiarilor ce trebuia aretata practica serviciului căilor ferate; officiarli ei însusi trebuiesc a câsciga notiuni asupra acestui serviciu asia de important, nu cert pentru a face in persóna mestesiugul amplotatilor, ci pentru a fi in stare d'a forma ei însusi sub-officiari, d'ai face sa tréca examene, si d'a instrui, la trebuinția, ómenii lor in timpul duratei unei expeditiuni.

« Instructia data d'un officiar este cu mult mai efficace de cât cea data d'un amplotiat civil.

« Din fericire, nu mai suntem in timpurile unde gentil-omul s'occupa numai de sciintiele speculative, si lassa practica la artisan. Fiind-co este de principiu co officiarul trebuia a trece el ensusi prin toate gradele instructiei militare, trebuie a possede cunnoscintia practica a serviciului pe căile ferate, déco voim so póta a o invetia efficace la soldati sei ¹. »

Tot de ua data trebuie a insemna co este inutil de a dá ua mare întindere în studiile si examenele relative la căile ferate. Cum unui soldat, faro a fi armurier, i se exige afaro de modul a se servi, áncó notiuni generale, assupra constructiei differitelor piesse din care se compune arma sea; este d'asemenea pentru căile ferate, fiind-co am convenit co elle au a deveni ua a doua arma a oșteanului român. Trebuie déro a se exige notiuni generale assupra :

1° Constructiei căilor ferate si modul d'a se servi de accesoriile fixe alle unei căi ferate : placele de intors, acele din scimbări de directii, incrucisiare sau traverse

1. *Căile ferate la resbel*, de Wilhelm Basson, ingenieur officier und maschinen meister,

de cale, carucióarele de serviciu, rezervóiele de apă;

2° Constructia materialului rulant si principalmente modul formarei trenurilor pentru transporturile militare;

3° Modul exploatatiei si reglementele séle de signale ce asigur regularitatea mersului unui tren;

4° Vitesa mersului trenurilor militare si notiunile necesare cari serv a gassi solutia diferitelor probleme de transport. (Dandu-se numarul bataliónelor de transportat a se determina numarul locomotivelor, wagónelor, sau fortia trenurilor ? etc).

5° Reglementele in vigóre destinate a regula transportul trupelor;

6° Recunnóscerea câilor ferate si a materialelor lor;

7° Modul d'a deffende ua cale ferata, ua gara;

8° Modul d'a atacà ua cale ferata, ua gara;

9° Modul d'a pune ua cale de fer afarà de serviciu;

10° Modul d'a repara ua cale sferîmatà.

Déco pentru moment alte ocupatii mai importante nu'mi ar consumà orele celle mai precióse, 'mi asi fi facut ua datoria de a trala tóte aceste questiuni, compunând un supliment la acéstà scriere.

Pentru cei cari ochiul lor au vediut corpuri de armate intreg transportate pe caile ferate cu o rapiditate prodigiósà; urechile lor au audit recitarile faptelor ce vaporele singur a permis d'a realisà, vor recunnósce importantia totalitatiei acestor consideratii, si se vor grabi a concurà la onórea de a desvoltà aceste questiuni, de a dotà pe osténul român cu o scriere care so'l invetie modul d'a se servi cu acésta arma teribile.

CAPITOLUL VII.

Spiritul meu se refuza a admite că umanitatea în masă
se va încela asupra unui punct care' lu interesea așa
d'apropo.

J. Garnier.

CONCESSIUNEA CAILOR FERATE. — SISTEMUL PROPRIU.

Condițiunile ce trebuia a satisface un obiect pentru ca omul se si 'l aproprie din punctul de vedere economic. — Necesitățile unei vaste rețele de căi ferate în România; obstacolele ce preîntâmpin; nimicirea lor. — Cum se procedea în Anglia pentru acordarea orî cărei concessiuni; funestele rezultate pentru țările unde camerele confie în intervențiunea puterii executive, acordă concessiuni pe proiecte imperfect studiate. — Este just și rațional d'a nu confia viitoare concessiuni de căi ferate la străini; condițiunile vitale prin care se poate atrage străini utili țării. — Cum garanția Statului favorise formarea companiilor române. — Cum se poate evita ori ce urmă a abuzului și asigura prompta executia a unei complete rețele de căi ferate. — Sistemul propriu României. — Obiecțiunile ce se pot opune la formarea companiilor concessionare române; modul d'ale nimici. — Românii nu sunt în lipsa mijloacelor materiale d'a construi căile ferate ce importa țării. — Condițiunile de satisfacut pentru ca sistemul propriu să aibă un rezultat salutar. — Actia probabile a companiilor concessionare și a inginerului; calitățile gardienului lucrărilor publice; pericolul ce risca țara unde tot angajamentul material sau moral se găsesc în flagrante contradicțiuni. — Raportul companiilor concessionare cu autoritatea publică.

I

Tot ce omul 'și apropria pentru satisfacția necesităților sale se poate asimila la un serviciu. Ast-fel ua mașina care funcționând trecea grîul unui agricultor, 'i procura, cert, un serviciu.

Pentru ca omul să si aproprie un asemenea obiect material sau imaterial, patru condițiuni sunt indispensabile :

1° D'a fi susceptibil d'a da serviciiuri;

2° Acésta cantitate de service să nu se compună, d'ua adunatura incoherente, ci de una cu totul armonica, unde fie-care specia, fie-care varietate este proportionale in cantitate la necesitățile ce trebuiesc satisfacute. — Déco productiunea unui serviciu ore care ia sa dezvoltare superiôra necesitatilor, va fi sa scadere in renumeratia¹ la cei cari sa ofera; la din contra, déco este insuficientia, sa crestere este constatată pentru ei și sa insuficientia pentru cei cari primesc serviciile.

3° D'ai augmenta venitul. — Ast-fel spre exemplu déco un fabricant pentru a simplifica operatiile sële, substituia sa machina la forța hrătielor, și parvine a face trawaliul ordinar al stabilimentului seu iconomissënd anual 1,000 lei, se dăce că augmenta venitul seu de 1,000 lei; și acésta augmentare de venit exprima utilitatea machinei.

4° D'a presenta celle mai mici dificultati possibile, spre a și 'lu procura.

Este la aceste patru condițiuni că trebuia a căuta d'a preciiu avantajele ori-carei întreprinderi, fie in interesul societății, fie al trezorului, sau in interesul unei companii.

Vorbind de căile ferate, pēno acum am tratat primele trei condițiuni. Am vedut că elle sunt proprii a dă servicii numeroșe și d'a augmenta venitul; am arătat basse-

1. Numim renumeratia cea ce se distinge d'ordinar sub numele de beneficiu. Sau mai general, serviciurile primite in schimb de cele ce se dau.

le ce preșid pentru a satisface si una si alta. Ne rămâne acum a studia dificultatile prin care avem a trece spre a nile procurà, si modul de alle diminuà.

II

D'aci, vedem cò cåile ferate nu sunt numai un obiect de înalt interes public, sub raportul politic, economic, si tôte modificarile salutare ce aeste medilòce de comunicatii trebuesc a aduce în conditiunile sociale la tôte natiunile; elle sunt âncò un obiect d'ua mare consideratia sub raportul chieluielelor ce elle ocaselesu unei tierri. Resulta d'ero pentru un guvern datorita d'a întrebuintia tôte medilòcele pentru a usiurà sarcina enorma ce elle apessu asupra natiunii, car le platese înainte d'ase bucurà de tôte avantajele ce elle trebuescu a'i procurà.

Chiar de vom suposa cò se pôte reduce cheltuelile de constructia si exploatare al cåilor ferate, prin adoptarea de sisteme si regule diferite de celle ce sèmanà cò se prevaluesu astadi, esecutia vastei rețiele ce importa României, trebue a conveni âncò dela început cò, are a exige summe enorme, si, cea ce este mai trist âncò, mult timp. Cu tôte acestea, dupo eum am vediut, este urgentia d'a pune rapide tièrra în possessia medilòcelor cari permit cetaticenilor, productelor si armatei d'a se transporta prompt fie-care pe punctele si la rolul ce necesitatea le reclama si au a le reclamà. De alta parte, dinastia noua vedinduse destinata a ameliora sòrta tutor classelor farò exceptia, crede âncò, si cu drept, cò epitetul popular este cel mai glorios ce pote ambitionà tronul din Fevruariu, si doresce cu ratiune, creatia

prompta d'ua vasta totalitate de comunicatii prin adjutoriul carora va putea pune Patria sea la inultimea ce merita. In fine, natura regimului nostru reprezentativ semenă a exclude ideia d'a continua noui retielle de căi ferate, déco nu este pe ua mare scala si pe multe puncte d'ua data coci, cum se va obtine votul dela Corpurile Legiuitore in favóra căilor ferate, déco nu se voesce a se face d'ase bucura aprópe simultanemente de accelerritatea magica ce le disting, tóte marile divisiuni alle teritoriului, centrul si extremitatile, Resaritul si Apusul, Nordul si Sudul.

Ce trebuia déro a face déco, d'uâ parte, adevrata politica, exigintiele reprezentative, interesul tutor claselor si acellua al guvernului, interdic d'a amênă sau d'a nu impinge cu energía si unitate stabilirea a noui căi de comunicatii; si déco de alta parte, pare imposibil d'a intreprinde indata, si cu vivacitate, si din tóte partile executia retiellei nóstre de căi ferate; sau fiind-co camerele, cu tóta dorintia ce au fie-care deputat d'a dotà arondismentul or destriectul seu, regiunea sea de Rasarit sau de Apus, de Sud sau de Nord, vor refusà d'a vota ori ce concessiune, de téma a nu inondà tiérrea de concessionari straini, adaoge la diferitele sarcini ordinare si extraordinare cu care este impodobit cetatiénul altele noui; sau pentru co sistemul prezentat n'a fost in raport cu tóte conditiunile ce exigia necessitatea?

Chestiunea pare dèr insolubile, si ea este in fapt déco se va proceda cu usiurintia intr' ua chestiune asia de importanta; ea ánsó va deveni mai pucin inextricabile de se va procede ast-fel incât so nu lasse neci ua inchietudine.

Prima consecință a acestor principii, am dezvoltat-o déjà : este obligațiunea d'a determina direcția ori carei căi ferate ast-fel d'ase supune înainte de toate la marea lege de interes general, și d'a satisface în urma interesele particulare cari au dreptul la protecția lor, tot d'auna când interesul general nu va fi simțibil afectat.

Secunda, este, d'a găsi mijloacele spre a executa construcția și exploatarea lor în condițiunile cele mai oneroase, adeco într' un mod d'a impune contribuabilor sacrificiile cele mai ușori posibile, și d'a nu înstrăina beneficiul brut ce ele au a da.

III

În Anglia totul ce concerna lucrările publice, este de ressortul camerilor. Când s'a recunoscut necesitatea unei întreprinderi, compania ce dorește so ea concessiunea, se adresa la prin ua simpla petiție la Camera de Comune ; toată instrucția se face în cele două camere, și guvernul nu este obligat a lua parte la discuții.

Petiția prezentată, trebuia justificată înaintea comitetului de petițiuni, de a împlini formalitățile prescrise de reglementele generale *standing orders*.

Concesiunea nu este acordată de cât, după ce ua comisiune din senul Camerei a studiat complet proiectul traseului din toate punctele de vedere : strategic, economic și d'arta. Ea verifică și determină toate detaliile traseului : direcția, limitele de pantă, de curbe, secțiunile suterane, podurile, limitele beneficiului, înfine proiectul definitiv. Astfel camera nu lasă puterii esecutive de cât sancționarea și supraveghierea execuției după cum le au stipulat prin votul său.

În tierrile acelea, unde camerile, confiente în interven-
tiunea ulterioară a puterii esecutive, au obiceiul d'a
acorda concessiuni, sau autorisă adjudecatii pe proiecte
imperfect studiate, adeoc se mărginescu a fixa direcția
generală a căi ferate prin punctul de plecare și adjun-
gere și prin a punctelor principale d'ale traversă, lassând
puterii esecutive dreptul d'a determina mai târziu pro-
iectul definitiv după propozițiunile antreprenorilor, este
a da loc abuzului, ocasionat deco nu din alte influențe,
cel puțin prin dessele schimbări de persoane în adminis-
tratia publică.

Epocile din trecut, din nenorocire, ne presint destule
triste exemple de abus în această țară — rezultat și al abi-
lității antreprenorilor și al slăbiciunii administrației —
că se nu mai insist. Se trecem déro d'a dreptul a vedé cea
ce trebuia de făcut la noi spre a nu mai da loc hidosului
abus d'a jucă rolul cel mai important în construcția și
exploatarea căilor ferate.

IV

Din cele ce am dis în capitolul II, despre compania
concessionară, se se conchidă ére co suntem dintre eei
ce speram co România nu se va ridică la înălțimea ce
merita de cât prin ajutoriul strainului? Nu! aceste
credinții sunt pasionate, sunt interessate! Ori ce
națiune, care nu se redica prin ea énsesi nu merita a
mai speră. Acesta este credinția noastră. De rest, capito-
lul III ua proba,

Pentru construcția căilor ferate, ca și pentru ori ce
altă întreprindere ua compania română, asiu fi preferit'o
de mii de ori chiar de la început, coci pe lângă alte incon-

veniente, exploatarea expirând, strainul părăsește țeara cu tot beneficiul ce 'i a procurat. De cea ce s'ă facut, nu trebuia ânsu a condamna pe nimenea; ea 'si a avut locul, 'si are scusele sêlle, toti le recunoscem : sîtuatia si actia societatii. So dicem dero ceva numai, de ceea ce trebuia a se face in viitoare concessiuni.

Sub raportul d'avutia, ca si sub acela al politiceii, so nu se credia âncu co sunt dintre adeptii maximelor, repetate de spirituelii scriitori Montaigne si Voltaire : co patriotismul consista d'ă dori reul natiunilor straine. In starea ânsu de cultura in care se afla majoritatea cetatienilor la noi, nu me voi grabi nici a dice țearrei mele ca iconomistul J. B. Say : « Nu trebuia neci cum a se teme de achizitiunile de fonduri facute de straini » 1.

Când se vede in dilele nostre marea majoritate din straini țearri animati d'ua singura placere, nutriti d'uu singur mobil, sau mai bine turmentati d'ua singura pasiune, asia d'ardinte ca ne satiable, aceea d'a face fortuna cu ori ce precu; când, ochii nostri sunt in fiecare di intristati de spectacolul rnsinos al îndignitatilor si al înjosirilor de tot felul, inspirate de setea aurului; când, fie-care se compface in egoismul seu, si sêmana a pune fericirea sea in singura satisfaciune a apetiturilor lor grossiere; in fine, când franchetia, equitatea si buna credintia in loc d'a fi in transactiunile lor ua regula generale, nu sunt de cât rari exceptiuni, unde sunt astedi, garanțiile vitale cari so 'mă impune a dice țearrei, compatriotilor mei : *confiatii, tôte afacerile vostre in mâinele strdinului ?*

1. *Économie politique.*

Trebuia a dice : România adi, nu pote avé un adeverat profit de cât in strainul care vine a se fixà pentru tot dea una in tiérria aducênd cu sine ua fortuna óre-care intelectuale sau materiale.

In acest cas, trebuia a insemna co, so nu se crédià cò prin legi coercitive sau lupte ignobile de partide se pòte adunje l'acest rezultat. Nu se retine neci ua data un cetatién prin fortia, afaro de'l va incarcera, neci fortuna sea afaro de 'i o va rapì. Acolo unde legile fundamentale alle ordinei publice sunt violate, acolo unde autoritatea esecutiva e spoliatrice ea ênsusi; acolo dic, sunt numai spoliatori cari se adun : *cei ce se asséman se adun !*

V

Admiratorii strainului, ne vor dice pòte : nu vedi co mai tóte Statele de s'au adresat si se adressu continuu, in exploatatiuni de ori ce natura la cetatienii lor, causa este co au in medilocul lor mari companii si co numai marile companii sunt singurele capabile d'a reuni facil capitalurile necesare ?

Este just ! Pentru ce ânsu marile companii gassesc asia de facil capitalurile pe pieçe, déco nu, fiind-co obligatiunile ce sunt autorizate a pune au, afaro d'ua garantia hipotecara, garantia Statului ? Este déro creditul Statului care face creditul companiilor.

Logica conduce déro, l'acêsta conclusiune : co, déco Statul ar acordà garantia sea la miclele companii române, cò s'ar putea presinta facil, acestea ar gâsi si pe pieçe atâtea credite ca si celle mari, pentru co valorile ce elle ar pune ar avé aceeasi soliditate si acellèsi prestigiu. Va fi déro destul ca Statul se acórde garantia sea la miclele

companii Române, pentru că acestea so gassésca pe piece banii necesari la lucrările lor.

Si atunci, Statul, trebuia ôre s'acôrde garantia sea la cel d'antêiu venit? Nu ! coci se va gassi indata in facia sau de intreprinderi *inutile, extravagante, sau de rezultate himerice*.

Dic rezultate himerice, coci aruncându' mi ochi asupra diverselor antrepidie efectuate in tiérrea numai in cei din urma diece ani, am fost, tentat d'a crede că bunul La Fontaine :

Lumea n'a fost neci ua data lipsita de ciarlatani
in ori ce natiune exista déro de natural si onesti si ciarlatani !

Dic intreprinderi inutile, extravagante, coci spiritele pré speculative fiindule facil d'a petrunde pretutindenea, este probabil co vor influentia asupra statului d'a intra in exploatatiuni inutile pentru tiérrea si profitabile pentru ei.

Acestea nu sunt hipotese, exemplele din trecut le proba. Trebuia déro un mediloc d'a discerna intre antreprisele adeverat utile si impulsuniile himerice. Este *interessul populatiilor*, basa d'apreciatia infalibile.

VI

Déco stalul va lua asupra sea na parte din garantia necesara, si restul 'lu va lassà asupra Judetielor si Comunelor interesante, este evident co ua intreprindere ast-fel, interesând d'ua data Statul, Judetiul si Comuna, sub trei ochi neci un interes exterior tiérrei nu se pote strecurà. Este aci a aplica vechia maxima Jesuita : secretul intre trei persóne se divulga. — Co natura n'a

dat omului trei ochi ! numărul onestilor ar fi mult superior; coci, cert, germul care dă omului impulsia la toate relele sâlle actiuni, ar fi fost divulgat de unul din trei ochi.

Necesitatea, trăsseul și condițiile favorabile de esecutia, ast-fel, vor fi minitios examiuatē si discutate, coci neci Statul neci consiliile Judetiene sau Comonale nu vor angagea finacele lor intr'ua antreprindere in dauna lor, in dauna populatii lor. Interesul local garantēdē aci dēt interesul public contra veri-carei surprise. Presenta tū friu spiretelor exagerate de intreprinderi inutile, pentru cō tōtē proiectele trebuesc ast-fel trecute prin visa Statului, Consiliilor Judetiene si Comonale. Necesitatile vor fi mai iute sondate, coci nimenea altul ca aceste trei auctoritati nu le pōte vedea mai facile in cercul lor. V'a accelera prompta si esacta lor esecutia, coci elaborarea proiectelor, conditiile de esecutia, concessiunea, infine traseul complet al unei cāi ferate, fiind minutios studiate d'aceste trei auctoritati, nū va lāsea Corpurilor Legiuitorē de cāt uā scurta si minutiosā verificare a proiectelor si a titlurilor, ca tū inalta auctoritate de ultima instatitiā.

Ori ce intreprindere facuta ast-fel prin natiune, nū va lassa nimic de temut; nu va impune ua sarcina directa tesaurului, coci este fractionata; nu va da loc abuzului; v'a evita sarcina de care tot dea-una cei de la guvern sunt acusatī; infine confiēdē viitoriul tērrei nu in manele cator-va persoane, ci in al intregēi natiuni.

Prin acest procedeu singur ne pare cō vom putē concilia exigentiile publice, si acelea alle moralei si alle justitiei si d'a pune un fine la incertitudinea d'astadi; atunci numai vom putea suprimā uritul obicei d'a ne duce so

lovim la usia marelor companii straine, cari nu o deschid tot dé-una, sau, cel pucin cari fortiesu p'un gurveu, d'ale face mult timp ante-camera; el numai dispensa pe Stat de sacrificiele d'alle accordà favoruri din tesaurul public, de greua sarcina ce'i impunè Statului d'a veni cu concursul seu financier spre al pune departe de ori ce urit beneficiu; el numai evita ca comerciul, îndustria, si chiar independintia tierrei, so fio în mâini straine; infine el numai scapa tièrra d'ua robire straina.

Astfel numai vom intrà intr' ua era normale si productiva, in marile avantagie alle creditului si valorilor industriale alle natiunei in general.

Repet, numai acest sistem singur 'mi pare destinat d'un rapide progres in tièrra nóstra; el singur contine solutia prompta a marei probleme de complectare a câilor nóstre ferate. Trebuia déro ca tôte fortiele interesatilor so se reunésca. Spre a adjuge la acest scop, só se facà apel la initiativele locale, so se demonstre natiunii co progresul unci tierri nu se pôte preparà de cât prin concursul elementelor nationale.

VII

Negligiam tôte detaliurile secundare de esecutiã; nu este aici locul d'a ne ocupa. Nu este un proiect de lege co voim a redigia, ci simplu germul unei idei ce voim a depune :

Statul, pune garantia sea, pentru capetele câilor ferate si pentru liniile principale. cari se pot numi, de se voesce, *câi nationale* : interesul national 'lu voesce;

Judetul, pentru liniile secundare, numite, de se voesce, *câi judetiene* : interesul judetièn 'lu exigî;

Comunele, pentru *căile comunale*; interesul local 'lu reclamă ;

Capitalurile date prin natiune, interesul d'avutiă 'lu importă ;

Lucrările essecutate prin industria nationale, interesul de progres impune.

Administratiunea de puncti si siossele dă traseurile, studiă proiectele, surveghéssă lucrarile, nu le esecuta : are numai directia si controlul constructiunilor si intretinerilor.

Natiunea, statul, judetiul, comuna, corpul de puncti si siosele si industria, sunt ast-fel bine asociate. Fiecare din aceste siése elemente aduc ce este necesar la cele lalte cinci : Natiunea, capitaluri abundente; statul, judetiul si comuna, garantésa interesul capitalurilor si promptă esecutia a lucrarilor, fie-care in cercul lor; corpul de puncti si siossele, unitatea in conceptiune; industria nationale, rapiditatea si economia in esecutia.

Cu acest sistem, nici uà complicatiune, neci ua incertitudine, neci ua inchiétude, neci un risc pentru lucrar d'a remânea ne terminate din cauza fondurilor, neci un inconvenient al concessiunei administrative, si tôte avantagele adjudecatiei publice.

Acest sistem este acella a carui superioritate este demonstrata prin experientiă; acest sistem este singurul care pôte fi destul de solid d'a resista la tôte tentativele intereselor particulare; acest sistem este acella care pôte evita tôte obiectiunile si discutiile sterile ale corpurilor legislative ce represint tiérrea, déro cari impedicu tot progressul seu; acest sistem in fine este acella d'a pune uà stavila fatalului obicei d'a centralisà tôte afacerile

tiérrei in mâna a câti-va omeni, d'a asigura regimului judetién si municipal rolul lor ce ratiunea si natura lucrurilor 'lu reclama intr'un stat constitutional.

Afaro din acest sistem, va fi pucine sianse de salut pentru ori ce proiect de câi ferate conceput avênd tôte in vedere si prin urmare esecutat cu intindere.

VIII

La acest sistem, asia de simplu care inieturâ ori-ce discutiuni, ori-ce desbateri sterile, ori-ce vot periculos, n'are de cât ua singura objectiune, adeco objectiunea trassa din dificultatea d'ase procurâ capitalurile necesare la formarea companiilor, in circumstantiele pucin favorabile in care se aflâ tiérre : lipsa de credite si de spirit d'unitate in afaceri. In facia nôstra, acêsta dificultate nu este serióssa; si între medilócele d'a o resolvâ, când vom voi cu buna credintia, nu vom avea de cât in-decisiune in alegere.

Lipsesce in România la circulatia ua valóre care sa fia d'ua negociatiune asia de facile si asia de populara ca ea so maniese tôte miclele capitaluri flotante, cari stau improductive in fundul tutor burselor, in fundul tutor birourilor, acêsta este evidente pentru toti, fiind-co, adi medilócele de depunere sunt insuficiente si incerte, ascept ast-fel ua di, cari nu o vor ave apóte decât mâine, in cateva dille déco omeni de anima vor voi a lua initiativa.

Trebuia a ua recunnósce, in Româna nu suntem avari, nu avem ânsó obiceiu d'a lucra impreuua; generosi ca individi, facem pucine lucruri ca membri unei asociatii. Nu trebuia a se dà numal numele seu, trebuia ânsó a dà banul seu, concursul seu; coci nn se póte face

neci un bine de cât cu o óre-care cheltuiala; or pentru tota cheltuéla, trebuia bani.

Dificultatea, este dér, d'a luà ua iniciativa, si ua initiativa eficace. Co financieri, economisci, guvernul chiar, so se puia in campani, sa demonstrese la toti acesti mici capitalisci, natiunei întregi, co medilocul cel mai sigur d'a multiplica capitalurile lor este d'asse associà, d'a secondà formarea companiilor române pentru nouile întreprinderi; fie de càl ferate, fie de ori ce alte opere; co in loc d'a consacrà tóte ressursele nóstre financiere si tóta ardórea nóstra in întreprinderi atragátore mai mult prin noutatea lor, so facem un sfórtiu sub noi însine; so satisfacem un moment âncó pasiunea nóstra pentru noutati si mode, si so dam un spectacol necunoscut peno aci in România : *so cautam a fini, ce am inceput.*

Peno adi s'a dis cu drept, co noi suntem admirabili la inceputul tótor întreprinderilor, dér co n'am fost buni de cât a începe. Se pare, co cu 1866, caracterul nostru national a voesce a se imbogati d'ua calitate noua, vom deveni constanti. So profitam d'acésta dorintia. So se scia ânsó co nu vom putea cascade acésta calitate de cât prin asociatii : so ne unim déro! Ca tote mâinele so se tina, ca tóte animile so bata la unire, so mergem in nainte pentru a concheri acésta calitate; so mergem in nainte luând pentru divisa, veritabila divisa a fraternitatiei : so ne iubim, so ne adjutâm !

IX

Sacrificiile statului si ale cetetiénului, in constructià yastei retielle, fie-care percepe pentre ce vor fi relativ mult mai mari pentru România ca pentru ori care alta natiune;

aci ânsu pentru ea este ua chestiune *d'a fi sau d'a nu fi*, si cum ea so gasesca in presentia implacabilei necesitati, cea ce este mai bun de facut, d'adi, este d'a goni vanele recriminatiuni, temeri pusillanime (faro curagiu), si d'a avea curagiul d'a privi in naintea sea; coci est foarte periculos a discuta pe când in giurul nostru toti populi se agit. Cu cât mai mult vom discuta si amêna, sub pretext d'a cauta cele mai bune sisteme, cu atât vom riscâ d'a remânea mult timp in ultimul rang pentru co am ambitionat prea mult !

României, care nu este neci Valachia, neci Moldova, neci doue Principate Unite, neci principatul Moldo-România, neci ua tiérrea de nemic pe malul Dunari, 'i trebuie ua retia de câi ferate de talia sea.

Pretutindenea in România audim strigând : *Economia! Economia!* Cert, si acêsta este bine; este ânsu economia care trebue recomandata la cei cari dejâ mor de initiativa? Nu se vietuieste din economia, si când ea devine privatiune, se móre : so traesce prin consumatii. Or, câile ferate am vediut co sunt primele cari desvolt mai eficace consumatia.

La cel care n'are neci travaliu, neci medilóce d'a trai fericit faro travaliu, trebuia ai pune iâ mâna motorul de travaliu, iar nu a 'i vorbi d'a si reduce din indispensabil.

Si, infine, ce sunt câteva milliône in opt ani cel mult pentru ua tiérrea ast-fel ca frumoşa nóstra România? Ce sunt in comparatiune cu milliónele anuale ce consacram, faro murmure la situatia nóstra militara si administrativa? Ce sunt, când neghândim co aceste fonduri au a realisâ cea mai feconda din întreprinderi, si co generatia

materiale a cinci milioane de cetetieni depinde de ele? Ca sunt, când scim co elle contin solutia chestiunei, d'a consolidà ordinea publica si libertatea, si d'a intari pe bazele sêle monarchia gardiena si de una si de alta? Ce sunt, in fine, când fiscul, avarul fiscu, el ênsnsi va gassi profitul seu?

Déco este questiunea, d'a satisface exigintiele de partide, d'a intretine massele enorme de fonctionari publici, da umpleà ladile câtor-va minoritati privilegiate, cu tóta ura ce avem contra privilegiurilor si multitudinei functionarilor, n'am hesitat neci ua data d'a dà ultimul nostru dinar!

Omeni nostri de stat pentru tôte aceste casuri n'au avut de cât a lovi cu piciorul pamêntul pentru a face a esi miliarde! Nu va fi dér posibil d'a disposa, pentru lucrari destinate a civilisa, a inavuti si d'a assigura independinta tierrei, d'ua particicâ de ceea ce se acorda asia de liber tot-dé-una când este questiunea d'affacerii ce *ruin massele si favorisu minoritatile?*

Déco mâine âncò, una din vecinele nôstre ne va provocà, unul nu v'a hesità cert d'a ridicà mânusia; cu tóta amórea ce avem de pace, nu ne vom codi d'a combate si a invinge, pentru co trebuie, a scapa onórea drape-lului nostru, pentru co trebuie a mentine independintia nôstra nationale.

Si ora de lupta so se scie co nu este departe. Lupta va fi terribile, coci la prima lupta ce Orientul va aveà a sustine, invassiuunile trecute, ce România a suferit, se vor renoi cu mai mari furii si cu fortie mult mai nume-róse cât nu se spera. Trebuie dér a purtà legiunile nôstre naintea colónelor inamice. Cum ânsò, déco motorul

de mobilizare lipsește, vom putea spera că vom putea combate invaziunile ce se vor dirige din Nord, Sud, Răsărit și Apus, separate *unele dupe altele*; sau coalitate, reunite pe un punct al teritoriului?

Statele-Unite, cari n'au intrat în cariera lucrurilor publice de cât de câți va ani, posedă adică mai mult de 77,440 kl. de căi ferate¹, adică mai atâtea cât posedă Europa întreagă. Ast-fel acolo statul a cîștigat un motor admirabil de energie pentru a asigura independența, unitatea țării și bunul trai al claselor laborioase. Este garanția materială, civilă și morală care trebuie, la noi încurajată. Este ast-fel că se va realiza o frumoasă parte din drepturile adevărat sociale și politice; cîci nu cunoștem nimic cari merita mai bine acest nume de cât aceea care asigură la cel mai mare număr fortiele și independența reală pe pîcîia publică sub calmul și fericirea familială și națională.

Pentru România, *a fi sau a nu fi*, am dis'o, această chestiune, este mult mai importantă ori carei altă. Această chestiune este aceea a independenței și avuției naționale: este, o repet, a căilor ferate. Ea este chestiune de viață sau de moarte. Căile ferate conțin toată soluția chestiunii: *Hoc opus, hic labor*.

Acei cari presid la destinele României să bage bine de seamă. Trebuia să lucreze cu acel sânge rece de sfurturi a căror conștiință să inspire considerații morale; mai cu seamă, este de rigoare a face iute cîci tiinduse la acuzatii, nu vor cullege de cât calomnii.

1. *Situation générale des chemins de fer du globe au 31 décembre 1861*, publiée par le ministère des travaux publics en France.

X

Pentru ca avantajul systemului ce dejà am arretat co este propriu a se urmà in constructia nouilor căi ferate, so aiha loc, supposam, fie bine întieles, co acelle trei autoritati (guvernul, consiliile judetiene si comunale.) n'au mâinele legate; adeco co impulsia actiilor lor este dictata numai de legile tierrei si ratiunea lor. So nu se pré lege mâinele consiliilor judetiene si comunale mai cu séma.

Pentru tot omul care nu e orbit de pasiune, vede necesitatea acestei veritati. Acésta necesitate este asia de inalta co chiar dupo ua lunga epoca de formă si de reforme, in care România a fost prada, mai cu séma din cauza rivalitatilor si intrigilor de partide, nu vedem ua alta care se o domine. Afara de acesta, nu este posibil de cât un esiec, si ce esiec!... mai terribil chiar de cât acel ce Români 'si amint cu oróre : cel din timpul fanariotilor.

XI

Ori care va fi procedarea accordarii unei concessiuni, in stabilirea căilor ferate, interessële companiei pot fi straine de alle publicului? Nu ! Dupo celle ce am vediut, elle sunt intim legate, necontradictóre, dupo cum s' a crediut sau se pôte crede din circumstantie involontarii. Un vechiu proverbiu Român, ânsó dice : « *co fie-care 'si trage spudia pe turta sea* ; este déro probabil ca actia companiei va fi, ori cât de pucin, si de asi cauta se : *proportionese cheltuelile cu produssul presumat al traficului present si viitor.*

De alta parte ingeniurul consciincios, ne vedindu 'si interesele sélle de cât in solutiile possitive alle artei sélle, va cauta a o tine la inaltimea ce progressul sciintiei o a pus :

1° A nu trece limita supperióra de inclinare a rampeilor si a pantelor, limita determinata prin experientia si theorie;

2° De a nu face ca directia câi ferata se urmese ua curba, a carei radia so fie inferióra sau supperiora, la ua limita assemenea determinata;

3° De a evita ori ce :

Exageratie in numerul si greutatea trassurilor;

Exageratie in greutatea vagónelor;

Exageratie in fortia locomotivelor;

Exageratie in fortia sinelor (motivata de uni prin exageratia in marea circulatie.)

Exageratie in numerul trenelor; 1.

Exageratie in vitesa.

Exageratie, infine, in totul cari pot nimici acésta solutie : *a obtine cea mai mare vitesa, cu cea mai mica greutate mórta possibile.*

Aci se vede abilitatea barbatului chiebat a decide între conscientia companiei si a ingeniurului. Consciintia² sea, trebue so fie mult supperióra ambilor spre a

1. Se crede ore co crescerea traficului, obtinut prin multiplicarea trenurilor produce companiei un venit egal la cheltuelile selle? pentru mine, nu 'lu cred, si când acesta se va implini, nu va fi facut de cat un schimb de bani, ua operatiune pe care D. Strusberg trebue se o scie, dau pentru beneficiu diero.

2. Am vediut multi omeni, ca in actia lor — mai cu séma pe tribune — assimilindu — se de a pune mana pe *consciintia* lor, neci ua data ánsó nu au privit, o ca se 'i veda adeverata sea valore! Cert, atunci marsiul lucrurilor ar fi fost mai rapede, coci pucini ar mai fi avut curagiul de a o mai

puté discerne necesitatea. El trebue déro a fi dotat de calitati particulare : bun ingeniør, si inflexibil la ori ce influentie strâine interessului public.

România se bage bine de sêma, co pentru ori ce stat modern, angagiementul, influentiasa energic asupra conscientiei, asupra opiniunei, si asupra creditului natiunei. Când elle sunt in flagrante contradictiuni cu rigórea contractelor, beneficiul lor devine illusoriu pentru stat si va arruncà natiunea in ultimul rang printre popórele civilisate, orí cari va fi intinderea frontierelor si numerul populatiei sêlle.

XII

Anco din explicatiunile deja date, saù putut face un compt, de causele essentielle cari serv de puncte de rédim in interventiuenea statului in acêsta materia. Nu remâne de còt a precisà câte-va trasse : acêsta interventiuene deriva tóta din acest fapt : co un privilegiu puind companiile în possessia d'ua parte din domenul public, statul trebuia se surveghiesse continuu ast-fel ca el so nu se póta exersa in prejuditiul interessului general. Este tot dé una, sub acest punct de vedere co trebuia a reveni când se cercetèsa chestiunea raporturilor càilor ferate cu autoritatea.

A abandona companiele la elle ênsusi sub regimul cel mai absolut al libertatiei in materia industriale, se póte, de buna credintia, alle réprosia multe actiuni ce vor tinde de a afecta interesul general. *Maxima a lassa a face,*

presentà in nainte ca ua masca, si ast-fel a se încela pe ei însusi si lumea. — Déco se pretinde aci co toti au fost de buna credintia : cine óro au adas lucrurile in starea in care se află déco nu consciintia lor?

a lassa se tréca, la noi, va goni ori ce protectiune a libertății materiale a individului și va afecta facil interesul general. Armonia în principiile de drept va fi astfel ruptă : dreptul privat v'a pierde caracterul său devenind opresivul unui drept public ce-i este superior. Se va traduce în tr'ua violare a intereselor tuturor : vor prezenta obstacole la armonia economică și prin urmare la economia politică ; companiile chiar vor fi tirate de asemenea maxime la ruina lor ca și cele din Anglia și America.

Industria căilor ferate, în ceea ce o concerna, este d'ua natură specială : elle reclamă atât controlul Statului cât și protecția sa, fiind-co căile ferate, dupe cele ce am vădit, sunt d'un interes politic tot atât cât și economic ; fiind-co, în fine, adi au devenit medelócele indispensabile de circulație. Statul trebuia a avea ochiul asupra lor ca asupra drumurilor ordinare.

So conchidem dér : Statul, ca gardien și reprezentant al fortunei publice, garanția intereselor legitime al companiilor și publicului ; — la companiile concessionare, construcția și exploatarea căilor ferate.

Acestea sunt ideile cari trebuesc a regide relațiunile între companii și guvern. Astfel, acțiunea cea mai largă este rezervată Statului. Acesta acțiune se essersa prin medilocul unui control dilnic confiat la agenți insercinati d'a urmări în toate detaliurile de serviciu diferitele reguli date prin legi și reglemente și, d'a constata violările, déco au loc. Se pôte divide controlul în două mari divisiuni, unul purtând asupra parti tehnice, altul asupra parti comerciale. În prima, intră examenul construcțiunii, și ea aparține exclusiv la inginerii Statului. În cea

lalta parte a inspectiunei, constituind survegherea administrativa, este mult mai dificil a se essersa cu tóta rigórea; el reclamà calilati de spirit si caractere pucin comune. In ori ce casu, a nega possibilitatea controlului, cum s'a facut adessea, este a renuncia la ori ce întreprindere de cxplotatiune. Controlul este posibil in ori ce casu si el este cea mai buna garantia contra abususului. So speram co viitoriul va introduce modificatii salutarii in bazele pe cari el se rédima, si ast-fel se va puté opera facil asupra unei natiuni ca asupra unui individ; asupra capetelor curonate, ca asupra celui mai umilit functionar¹.

1. Autorul nu vorbesce despre relatiunile guvernului si al compeniei in timp de resbel; caetul de insarcinari dá destule detaliuri sub acest punct de vedera.

CAPITOLUL VIII.

E just ca companiile sa traga un interes din capitalurile lor, precum si un beneficiu din intrprinderea lor.

PROUDHON.

GESTIUNEA CAILOR FERATE. — SYSTEMUL PROPRIU.

Dreptul de tarife pentru usagiul căilor ferate; despre tarifa maxima; interesele, drepturile de satisfacut in fixarea tarifelor in general. — Definitia tarifulor. — Bazele ce trebuiesc a pressida la fixarea tarifelor maxime. — Necesitatea tarifelor *transitorie*. — Cum perceptia tarifelor se va pute opera simplu, prompt si fara ca fraudarea sa aiba loc. — Necesitatea de a exista tarife particulare pentru transportul uvrierilor. — Consideratiile ce trebuie observate pentru ca o tarifa sa poata avea o lunga durata. — Imposibilitatea de a avea anco de la inceput o tarifa care sa nu lase nimic de dorit; necesitatea micelor tarife. — Diferitele tarife posibile. — Tarifele generale; tarifele differentiale; avantajele si inconvenientele lor. — Tarifele de abonamente; avantajele si inconvenientele lor; tarifele particulare. — Consideratii generale asupra gestiunii căilor ferate.

I

O companie fie nationale, fie straina, intrebuintind un capital la esecutia unei lucrari publice, cum o cale ferata, primul sau obiect este de a crea un venit anuale prin medilocul careia sa fie pucina cat pucina despaguita :

- 1° De cheltuielile de studiu si de traseu ;
- 2° De precurile d'acquisitiune al terenurilor expropriate, pe care căile ferate vor fi fost construite ;
- 3° De cheltuielile de constructiune a cailor propriu disa
- 4° De precurile lucrarilor d'arta de ori ce natura :

punti, viaducuri, tunele, gare si statiuni, casele de
garde, si alte bastimente diverse;

5° De cheltuelile occasionate pentru procurarea materialului mobil si fix; si tot mobilierul;

6° De cheltuelile de conservatie a calei;

7° In fine recompensata de avansele in bani ce au facut si de fatigele de exploatare.

Spre a adunge la acest scop s'au creat *tarifele* de circulatie. Este ua lege umana : cu messura ce priimesci un serviciu cu acea trebue so'lu reinterci.

Care este déro regula de urmat pentru a fixa aceste tarife? Bunul simtlu singur conduce pe cel mai mic antreprenor, spre esemplu, un proprietar de ua casa, la acest simplu rationament : « Déca chiriile melle sunt la un precu pré mare, casa va fi nelocuita, si venitul meu nul; déco sunt pré mici, se va pressentâ mai multi locatari co nu voiú puté âlle da locuintia. Este déro évident co micsiorând primii si ardicând secundii, imobilul meu va da ua renumeratia mai mare. »

Va fi de asemenea si cu câile ferate, déco tarifa pentru fie-care object de transportat este pré mare, receta va fi evidentamente, mica, fiind-co va fi pucine transporturi; déco va fi pré mica receta va fi âncu slaba, desi transporturile vor fi fost considerabile, asta se intiellege de sine, aci elle nu vor accoperi cheltuelile de transport si de exploatare.

Intre aceste doue precuiri extreme este déro unul care dá venitul maximu; este pe acesta co trebuie al gasi atât antreprenoriul de ua casa, cât si cel de ua cale ferata.

Vorbind numai de câile ferate, déco este compania care opera a gasi aeest maximum, este uatural co va fi

glătită de interesselul seu; déco este guvernul, el cert, va cauta de a stabili dreptul care permite de a scurtă pe cât se pôte mai mult durată concessiunii.

De alta parte, interesselul economic al productoriului, reclama, ca precicul cu care compania transporta ua marfă de la locul de productia la locul de consumatie, so nu egaledie neci ua data beneficiul de care trebue a se bucura productoriul.

Esiste déro trei interesse, trei drepturi cari trebuiescu satisfacute in questiunea căilor ferate.

Tot dreptul ânsu se rédima pe un principiu, si se întiellge de sine co unde se va putea arretta imperiôsa necessitate de ai dà ua satisfactiune *actuale*; acesta satisfactiune de drept pôte fi subordonata.

Din punctul de vedere juridic, questiunea circulatiunii pe căile de comunicatie, se pressinta la noui sub doue aspecte : sub principiile dreptului public, (*quod ad statum rei Romanæ spectat*), si sub principiul dreptului individual (*Quod ad singulorum utilitatem*).

Este inutil de a insista co principiile dreptului public domin pe celle alle dreptului individual. Nu se pote déro spera ua perfecta armonie déro primele mai antêiu, nu vor fi satisfacute.

Vom cauta a urma programul nostru : a da principiile generale pe care e basat mecanismul aceste solutiuni.

II

Denumirea *tarife* nu indica numai, cum numele lor pôte face al suposa, cifra de taxa ce Companiile de căi ferate sunt autorisate a primi.

Elle indic tot de ua data :

Preciurile de transport si taxele accessorii ;

Deleurile d'expeditia, de transport si de delivrare ;

Conditiiile in cari se efectua contractul de transport.

Au astfel de scop d'a regula totalitatea raporturilor intre companii d'ua parte, expeditorii si destinatori d'alta parte ¹.

In acest capitol vom trata cea mai principale parte :
preciurile de transport si taxele accessorii.

III

Determinatia tarifelor legale, adeco maximul de precii pe cari concessionari nu vor puté alle trece, resulta din celle espuse : din comparatia intre cheltuelile de stabilire, cheltuelile de exploataiune si mai cu séma desvoltarea circulatiei. Acest calcol nu se pôte face in fie-care cas particular de cât intr'un mod aproximativ fiind-co aceste trei cassuri sunt incerte, si fiind-co cel din urma mai cu séma nu pôte faro experientia so dea loc de cât la previsiuni. Cu tôte acestea déco se doresce ~~ua~~ ^{sa} apreciatia aproximativa applicabile la totalitatea ~~marilor~~ ^{marilor} linii ce se construesc adi in România, trebuie mai întâiu ~~ua~~ ^{sa} hypotesa asupra desvoltarii probabile a circulatiilor, si acesta hypotesa de circulare este cel mai principal element care trebuie a servi de base, nu numai la fixarea tarifelor, ci si la apprécierea financiara a unui project de calle ferata, la déterminarea capitalului ce se pôte consacra la stabilirea sea, si la modul de exploataiune ce i se pôte applica.

1. Decissiunea curtii d'Amiens, din 24 Ianuaru 1852 (*Gazette des Tribunaux*, du 7 février 1852).

Pentru a adjuge la acesta solutiune este interressant de a cunnóse care este în tierrile ce possed déjà câile ferate, circulațiá actuale, si acéia 'care era în antea stabilirei lor pe câile ordinare ce le în locuesc, ca ast-fel so putem prin comparatiune aprecia în urma desvoltarea, actuala de circulatia pe drumurîle nóstre ordinare, si céia ce pot deveni dupo stabilirea câilor ferate.

Generalmente mai tote statele au plecat de la acesta hypotesa, co dupo stabilirea câi ferate, circulatia so fie dublata de maximul ceea putea attinge atunci. Esperienciele ânsó au demonstrat co aceste previssiuni erau in general superiøre mult prin realitate, adeco co circulatia era mai mult de cât ca dubla prin stabilirea câilor ferate.

Cred inutil de a me ocupa cu cautarea acestei solutii in casul present pentru tíerra nostra : n'asiú face de cât a mari opusculul in volum, prin reproductiuni de statistice, fora a avé un rezultat util, coci si Guvernului si administratiunei câilor ferate, le vor fi facil a' si procura documente oficiale, prin care so constate attât starea actuala a circulației in acesta tíerra cât si progresul desvoltaréi selle in celle alte state cu cât numerul liniilor ferate s'au augmentat.

Voi insemna numai co, applicatia rigurosa de tarife, *maxima*, este incompatibile, nu numai cu interesul public, ci anco chiar in interessel companilor.

Eto cuventul :

IV

In primi ani ai introduceréi unui nou mediloc de comunicatia, mai simplu, mai facil si mai eftin, este cert

co comerziul are a suferi ua perturbatiã considerabilã ; grânele cari se consumau numai intr'ua parte a tierrei, se vor transportã in tote partile selle ; mineralele cari sunt ascunse in sinul pamantului vor fi extrasse si respandite in tote localitatile, chiar acolo unde erau adesea aprópe de tot private, in utilitatea tuturilor ; industrii noi vor véni a se planta si prospera in locurile unde alta data se pãrea ne natural essistentia lor ; medilócele de transport care existau se gassesc reinlocuite prin altele cu totul, diferite ; etc. Or, ua ast-fel de perturbatiune va puté avé mari inconveniente ; este déro necessariu de a menagãia transitiunea, adico de a tine compt, in fixarea tarifelor si de gradul probabil, mai mult seu mai pucin simtibil, al acestei prerturbatiuni a lucrurilor ; coci fiie bine intielles, progressul, in economia sociale nu consista de loc, cum se pote crede, in a inlocui subit prin proceduri noi procedurile stabilite ; consista din contra, a adopta tot-de una inventiunile nouë, medilócele superioare faro a sferima séu abandona subit medilócele stabile. Numai ast-fel nu se aduce neci un attentat la dreptul individual.

Cu acest scop, si nu pentru a avé un mare venit, trebuie a se applica de ua cam data ua *tarifa transitoria* la calea ferata.

Prin tarife transitoria, intielleg ua tarifa decrescênda cu cât industriale se vor modifica pentru a profita de noua stare a lucrurilor.

Prin acest mediloc, stabilirea unei cãi ferate essecutând tote transporturile cari se faceau alta data prin carutië, nu va ruina neci pe birgiari, neci pe postasi, neci pe erghelegii, etc. Cei mai intelligenti dintre ei se vor

transportă pucin câte pucin pe locurile unde vor fi chemati prin ua noua activitate comerciale, alti vor rămâne unde sunt pentru a exploata industria lor cu mai pucina concurentia, si binele se va opera, progresul va face lumina, avantajele ce societatea indefinitiv trebuia a simti se vor imprastia intre toti cetatenii, faro sguidituri vetematore, si faro ca reul ori caruia so anuledie binele generale.

Problemul ce cata resolut nu pote dero fi de cat acesta : care este, luând in consideratia avutia naturale, conditiunile chorographice, hydrographice, geologice ; care este, luând in consideratia clima, aptitudinea si cultura populatiilor, sistemul prin care trebuie, prin reductiuni de tarife, favorisa sörtea productiunei ?

IV

Transportul de voiagiori a fost peno adi si va rămâne probabil, principalul obiect al cailor ferate de mare vitesa, si mai cu sēma principala lor sorginte de venit. Alaturi ānsō de acest transport, vine transportul de marfuri si materiale prin mica vitessa.

Pentru a face dero ua tarifa satisfacătore in momentul de a pune in essercitiu ua cale ferata, trebuia a se cunnósce :

1° Tōte speciele de marfuri si material de transportat, ast-fel de a nu omite neci una in taxare;

2° Pentru fie-care specie de marfa, cantitatile mai mult sau mai mari de transport, dupo valorile mai mult sau mai pucin forti de drept, ceea ce va permite de a gasi cifrele cari vor da pentru fie-care maximum de venit;

3° Marfurile tarificate cu bucata, cu greutatea sau cu toptanul ;

4° Pentru casurile unde imbarcaréa fiind compusa de multe obiecte trebue , stabilite pretiuri asupra totalitatiei, astfel de a evita lungimea inventarielor si perderile de temp alle controlului ;

Dupo voiagiori si marfuri sunt alte diverse producte accesorii cari vin a augmenta venitul câilor ferate prin transportul lor : sunt depesiele, trassurile, bani, pachetele, cari sunt transportate prin convoiurile voiagiorilor, si in urma animalele cari fac parte din convoiurile de marfuri.

Este déro important a se cunósce, in momentul faceri tarifelor :

1° Tóte speciele de animale ce sunt a se transporta, ast-fel de a nu omite neci una in taxare ;

2° Pentru fie-care specie, déco tarifele sunt pe capete sau pe greutatea sea.

Numai procedând ast-fel perceptia tarifelor se va puté operà simplu, prompt si faro ca fraudă so aiba loc.

V

Trebue a mai adaoge co pentru a favorisa formatia capitalurilor prin schimbul de servicii, pentru a dà tóta desvoltarea possibile la transformatia productelor, la consumatia reproductiva, nu este de a da ua solutie incompletea problemului, facilitând numai circulatia productelor cari, tóte, sunt destinate consumatiei ; trebue áncó a facilita circulatia acestor consumatori, cari economicamente, socialmente chiar, este demnu de interes ; remane in fine a facilita circullatia *lucratorilor*.

Acésta este a augmenta considerabil fortiele vii, fortia productii, este a multiplia travaliul, este a distruge chiar existenta pauperismului.

Sunt lucrari cari reclam multe bracie numai la cate-va epoce, si cari de la natura lor nu pot merge, a cauta lucratori ; este déro de un mare interes de a facilita acestora medilócele de a se duce la elle, faro ca, cheltueles cari au a le supportà se fie superióre avantajielor ce pot trage din deplassarea lor.

In cea ce privesce transportul voiagiorilor, este imperios ca la fixarea tarifelor, so se ià in consideratie particulare transportul lucratorilor.

VI

Pentru ca tarifele redigiate dupo aceste base so póta fi applicate pe un lung temp, trebue áncó a lua in consideratia:

1º Variatia ce are so simtia consumatia, ast-fel de a incarca mai pucin objectele al caror transport trebue diminuat si de a incarca mai mult acelea al caror transport vor tinde a augmenta.

2º Circumstantiele politice si comerciale destinate a influentia asupra prosperitatiei tierrei;

3º Progressele cari pot descoperi mai bune cãi de comunicatii, sau noue medilóce de tractiune proprii a face a abandonà in totul seu in parte liniile primitive in serviciu.

VII

Din tóte aceste base, ce vin a enumera co au a presida la redigiérea tarifelor, suntem áncó departe de a

conchide co cu ori câta minutiositate se vor observà, se va puté gassi ua tarifa bine facuta. Din contra aceste basse ne putënd fi positive, adeco necunnoscëndule de cât într'un mod hypotetic rezultatul observatiunilor nu póte fi de cât hypotetic. Trebuie déro a conchide :

1° Co ua tarifa este fórté rar aprópe bine facuta, chiar pentru epocele când se incepe a o applicà ;

2° Co dupo un temp óre-care trebue câte ua data alle reface in totul sau partial ,

3° Co câte-ua data devín absurde ;

4° Co pentru a trage profit, cu tóte imperfectiunile sélle este adessea arruncat in incontestatii dificile, unde prepussul de fraudã, provocat adessea prin neecsacitatea tarifelor, dà nascere coruptiei.

Este déro de cea mai mare ìmportantia ca in redigiarea tarifelor so se considere cu scrupul tóte basele ce am enumerat, ast-fel spre a se puté determina tarifele celle mai *posibile bune*, spre a evità desséle lor variatiuni ; celle mai probabile *simple*, spre a putea existe pintre tóte pertubatiunile comerciului, si celle mai *concise*, spre a facilita contabilitatea, controlul, si a fi comprehensibile de ori ce intelligentia.

So nu se uite ânsó co sunt miclele tarife cari provoc desvoltarea rapide a industriei si furnisedia la antreprisele de transport acesta mare circulatiune care este essentielle la prosperitatea lor. Este intre una si alta, ua intimã correllatiune ; miclele preciiuri atrag marele numer de consumatori, ori care va fi cauza miciorâri preciiurilor. Micul traju de cale feratâ Giurgiu-Bucuresci deja liberat la circulatia a dat destule occasiuni pentru a proba aceste veritâti. Când urgentia afacerilor reclama

ua mare rapiditate de transport, publicul se serva cu callea ferata; in casuri contrarii prefera transpórturile ordinare mai eftine.

Ch. de Brouckère, indica intr'un mod mult simtibil, modul progressiunei consumatiilor.

« Veniturile individuali, dice el, pot so fie reprezentate prin cercuri concentrice ce formédia pe supra-facia apei caderea unui corp. In giurul centrului un mic cerc fórte pronunciat, in urma nesce ondulatiuni mai pucin forti, cu cât elle devin mai mari. Ast-fel in pregiurul celei mai mari averi a tierrei, patru sau cinci de antéiul ordin sunt grupate; in urmá viú attâtea averi de al doilea ordin, apoi mii de un ordin mai inferior, apoi sute de mii, infine mai multe milliône. A fost un temp când zacharul se vindea 10 lei killogramul. Ast fel in 1810, ua miie de individe abia consumá zacharul cu parcimonie. Când zacharul a adjuns la precíul de 4 lei, sute de mii de alte persone l' au consumat; in urma cu 2 lei ellu a devenit accesibil pentru toti, si fie-care a consumat ua mai mare quantitatè. »

» Ori ce scadere in precíu aduce acellasi resultat¹. »

Este aci questiunea de ua lege incontestabila confirmata de experientia in tóte partile unde câile ferate au functionat. Asia spre exemplu: in Statele-Unite, in câte-va state de nord unde tarifele sunt mici, s'au vediut co summele priimite pe *railways* au augmentat de 75 % in cinci ani. In calculul clei ferate de Boston la Lowel, s'au evaluat numerul anual de voiagiori de 37,500 si in diece ani se ardicasé la 400,866 pe an. Pe ua alta cale, de la

1. Principes généraux d'économie politique.

Boston la Worcester, acest număr s' a urcat de la 28,500 la 470,349. S'au vedut in scurt timp mai mult de un million de voiajori pe *Eastern-rail-ways*, de la Boston la Portland, pe care nu se spera a avè mai mult de 121,000 ¹. Nu se pôte, ast-fel dice, eo sînt drumurile care fac voiajori? Raporturile între omeni se immultiesc in raport cu facilitatile oferite de căile de comunicatie.

IX

Economia eomercială a condus attât pe concessionari, cât si pe comercianti, mai in toate statele Europene, spre a distinge patru specie de tarife :

Tarife generale,
« differentiale,
« de abonament,
« particulare.

Pentru a complecta acest capitol nu pot lassa sub tacere scopul, avantajiele si inconvenientele ce presenta fie-care din aceste patru specie de tarife.

X

Tarifele generale variediu cu distantiele (pe kilometru) sau directia catre care marfurile sunt transportate. Celle cari variediu dupo cantitatea de transport si angagiamentele luate de expeditor se numesc *tarife differentiale*. Mai in general, Ch. Duverdy numesce « tarife differentiale, tarifele cari pentru ua aceiasi categorie de marfuri variadia sau in rapport cu cantitatea data de ex-

¹. Se pôte consulta sub acest raport publicatiile periodice : *De Bow's, Review.* — *Hunt's Merchants' Magazine.* — *La Revue britannique.* — *Atlantic Monthly.*

peditori, sau in raport cu distantia de percurs, sau in raport cu timpul in care transportul se effectua ¹.

Primele sunt celle mai usitate, secundele au ridicat multe obiectiuni ce 'mi păr a fi fondate, acolo unde guvernul, tutor al interesselor getierale; nu 'si a 'reservat aprobata a acestor tarife differentiale, ca pentru celle generale, in fie care cas particular.

Omenii de Stat cei mai insemnati s'au pronunciat in favorul tarifelor differentiale.

« Tarifele differentiale, dicea comtele Daru la adunarea legislativa in Francia, sunt vletia ori-careii cai de transport, ori care va fi, drumuri, cai ferate sau canaluri; elle exist in tote si sunt aplicate in tote tetrile din lume, de când sunt transporturi, adeo din timpurile celle mai vechi. »

Legrand, vechiu director general de punti si siosele, nu este mai pucin explicit ca Daru. Éto cum motivă opiniunea sea :

« Tarifele differentiale sunt cerrute tot-de-ua data de interessul intreprindietorului si de interessul public. — Industriale de transport pe uscat, pe apa sau in drumurile de fer nu vin si nu prosperă de cât prin tarifele differentiale. — Tarifele differentiale sunt bassa tuturor operatiunilor industriei a transportărilor. A opri aceste tarife differentiale, va se dica a paralisa acesta industria, si o marturisesc co faro elle nu se va gasi nici ua companie care so se insercittiedie cu exploatarea drumurilor nostre de fer. »

1. Traité du contract de transport de M. Ch. Duverdy — Pentru ca acesta definitia so fie considerata ca complecta, nu trebuie a se uita co locurile de voiagiori sunt ua marfa, si co dreptul la transportul persónelor si al lucrurilor este, dupo giurisprudencia, marfa ce vënd companiile.

Dufaure, Legentil, vechiu *pair* al Franciei, si alti multi barbati de stat, asemenea au apperat tarifele differentiale.

Decisiunile curtii imperiale in audientia de 21 si 28 decembriu 1858, infine au aprobat tarifele differentiale stabilite prin implinirea cator-va formalitati administrative, si prin urmare prin autorisatia autoritatii competente.

Tóte aceste opiniuni, toate aceste decisiuni, sunt juste, coci este facil, de a pricepe coci ceea ce vënd càile ferate, sunt transporturile; or, la aceia ce le cumpera ce vënd, este tot asia de absurd de ai face so platésca acellasi precu pe unitate, când fac mari cumperari, cum va fi absurd la un comerciant de a face so 'i platésca de acella care ii cumpàra ua suta de bucati de materia, acellasi precu pe metru ca de la acella care cumpera pe giumente, un quart dintr'ua bucata.

De alta parte, este áncó facil de a pricepe co unele materii, mai cu sêma când valórea lor intrenseca este mica, nu pot fi vëndute la ua mare distantia, ca atunci când cheltuelile lor de transport nu sunt pré mari. A mantinetarifa generale, adeco taxa kilometrica pentru elle in marile sau micle distantie este de a reduce sau transportul lor imposibile, sau a augmenta pretiul vëndierii lor, pentru co pretiul unei materii augmenta déco productia diminua.

Este déro just ca companiile so reduca pretiul transportului dupo natura si massa materiilor.

Ceea ce am dis de massa materiilor se applica egalmente pentru marile distantie si acêsta le este facile, pentru co in realitate cheltuelile lor diminua cu distan-

tiele. Astfel se effectua in Francia : « Companiile n'au acceptat nici o excitatiune, nici ua pressiune pentru a accorda publicului tarife cari nu represint nici jumatate nici a treia parte, nici chiar câte-ua datà un cart din tarifele legale ce caetele de însàrcinari autorisà perceptiunea; si elle au priceput co interesele lor se accord cu interesul agriculturii si commerciului pentru à concilià tôte mesurele care tind a desvolta traficul¹. »

Acéstà solidaritate a atàtor interese este cea mai buna garantie a progresului càtre care tind continuu administratiunile luminate.

XI

Tarifele de abonament, ca si tarifele differentiale, sunt facute in interessul comerciului. Elle accorda expedito-
rului care se angagédia de a face a se transporta prin calea ferata tôte marfurile sèlle, sau ua parte din marfa determinatà din ainte, sau a face a se transportà continuu pe un timp ore care pe ua aceeași directiune.

Principalele objectiuni al acestui mod de tarife, este co elle pot deveni, in mâna companiilor de cãi ferate, un mediloc de a sfarimà tôte celle alte medilòce de transport, si co in data ce aceste companii se vor gasi afaro de ori ce concurentia, ardic tarifele. Asta-di experientiele in tôte statele ne proba co aceste objectiuni nu sunt fondate, coci navigarile pe riuri si canaluri subsist àncò destul de bine in vecinatatea cãilor ferate.

Van de Wynckele, director general al cãilor ferate din Luxemburg, au respuns àncò clar la tôte aceste objectiuni².

1. Jamn.

2. Les tarifs conditionnels.

Éto cum motiva opiniunea sea :

« Systema de abonamente, nu se applica óre in materia de comérciu, si de industrie, in tota lumea in privintia a ori ce?

» Nu sunt óre abonati in stabilimentele de bái, ce platesc pretiuri redusse?

» Nu sunt ore abonati la restaurante ce platesc pretiuri redusse?

» Nu è de asemenea pentru cei abonati la theatre, la stabilimentele de gaz, de apa, etc? — Perdonnet cu autoritatea sea in acésta materia, adaoge áncu cu drept cuvânt co : a interdice tarifele de abonament companiilor drumurilor de fer, este, ca sa dic ást-fel, a diminua beneficiile de comérciu pentru a 'i augmenta acelelea ale batelleriei. Ua compania de cai ferrate trebuie cert, a vinde transportul lor absolut ca un negutietor ce vinde carnea sau vinul seu si adaogim, pentru a me exprima mai clar, ca ea trebuie a se vinde mai *eftin in mari cantitati ca in detaliu*.

Aceste singure expuneri demonstra in destul importantia acestui system de tarife, spre a mai insista. Si acestea, este evident, coei companiile, assigurate de transportul unei masse pe un temp óre cara, si, prin urmare, in putere de a utiliza un material óre cara, pot accorda reductiuni de pretiuri.

In fine se póte arrangia pinto *tarifele particulare*, acelelea care pot fi accordate de companii la ori care expeditor care se supune la conditiuni speciale, spre exemplu, de a confia tóte transporturile lor indinstict la compania. Aceste tratate sunt oprite mai in tóte statele

sau rare-ori acordate prin ua aprobatiã specialã a autoritatii superioare,

XII

Faro îndoialã, abusuri, si abusuri foarte grave, pot a se produce prin aceste diferite specia de tarife : caetele de insaracinarì preved prin obligatiunile care impun companiilor si restrictiunea ce circumscriu drepturile lor. Pentru ca însã abusul so nu aiba loc neci caetul de insarcinari, neci dreptul de a visa tarifele, ce si 'l reserva un guvern, singure nu sunt suficiente. Trebuie ua stricta surveghiere. Observatiuni si studii, continue asupra mersului lucrurilor, si numai atunci guvernul 'si va implini datoria sea. Ca guvernul, déro se nu' si restringã datoria numai intr'ua simplã inregistrare a tarifelor ! So nu incatenese companiele la regule absolut fixe, la tarife uniforme, invariabile, riguros proportionale la distantiele de parcurat si la greutatea transportata !

Egalitatea relativa pentru toti si pentru toate cari sunt in conditiuni legale, este buna : însã egalitatea absoluta, radicale, este impracticabile. Ast-fel, in cãile ferate, exista portiuni, cari traversa parti prépopulate, pré comerciale si cari raport mult ; se pôte multiplicã convoiurile, si nu va fi just ca so existe tarife asia de mari pe acest loc ca pe acelea unde nu presinta aceste avantaje.

Asemenea si când o compania facënd un rabat de cati-va bani la $\%$, gasesce un beneficiu, nu este bine de a o impede ca so 'l faca. Sciu co se dice : acesta va fi in prejuditiul unei atreia persòna cari nu se va bucura de un acelluasi rabat. Acesta se pôte intêmpla, cert, însã

acésta este legea progressului, binele general nu se câștiga de cât cu prețiul sacrificiilor particulare.

Acésta ne pare co trebuie a fi mersul rational al lucrurilor in acesta tíerra, unde civilisatiunea este pucin inaintata si unde aspira a se pastrà unul din lucrurile cele mai respectabile din lume, adeco bunul traìu, care reposita pe securitatea tutor industrielor ocupate liber, a face se subsiste societatea.

PENTRU A TERMINA

Nec plus ultra.

I

Oprindume aci, am dis ôre ultimul cuvânt? acest opuscul corespunde esact la titlul seu : **MISSIUNEA CAILOR FERATE ROMANE?** — Recunosc co nu; si ori unde m'asi opri n'a si putea dice totul : **MISSIUNEA CAILOR FERATE ROMANE** este tot asia de infinita ca si progressul ce târesc dupo elle. Acumulatia detaliurilor adesea ânsu face d'a perde din vedere essentialul, *si nu trebuie*, cum dicea Kant, *ca arborii so impiedice de a putea vedea selba.*

Nu am dis âncu ultimul cuvânt neci in cea ce concerna situatia tierrei sau modul d'a remedia reul existinde, coci cred cu savantul Segur : « Nu este ua calitate care nu devine un vitiu, când ea este impinsa pré departe, déca este exagerata, se scimba in reu; cea mai frumoasa cauza; aceea a lui Dumnedeu chiar, desonora adoratorii sei, déca NU OPRESCU zelul lor, voesc a arde pe increduli in loc d'ai luminà » ¹

1. Segur. — *Galerie morale et politique.*

Cea ce cred de om ca individ s'aplica la populi ca natiuni.

Istoria ne da desse exemple :

Un Alexandru, in vechime, peri in mediulocul concistelor ; un altul, in timpurile noastre, cadiu in mediulocul unui popul ce 'lu inaltiasa din nemic, fiind-co neci la unul, neci la cel-lalt ratiunea lor n'au putut ai OPRI in debosiurile lor!

Grecii, cadiuro in servitudine, fiind-co n'au sciut a se OPRI neci in pasiunile lor pentru libertate, neci in vanele lor dorintie pentru domnatiune : se divisaro si strainul interveni in luptele lor interne !

Romanii, disparura victime luxului si moliciunei grece, fiind-co n'au voit a asculta la vocea lui Catona ce le striga : OPRTIVE!

Napoleon, peri la Sânta Helena, fiind-co n'a sciut a se OPRI la frântierile Rusiei !

In timpurile noastre, in acêsta tierra, ca de neghiobii si de crime, lipsa d'a sci a se OPRI! ce de licentia, pentru ca ratiunea n'a putut OPRI pasiunile! ce de intrigi pentru ca ambitiosii n'au sciut a se OPRI, a respecta autoritatea, dignitatea guvernului si dreptul poporului! ce de ignorentie, pentru ca cei luminatii n'au voit a'si OPRI vanitatile lor, pentru ca au meprisat frumossa lor misiune! ce de miseria, pentru ca cei avuti n'au sciut a OPRI lacomia avaritiei, pentru ca au meprisat legea omenesca!.,,

Deco, pucinii numai din barbatii acestei tierrri ar fi sciut unde trebuia a se opri, natiunea adi s'ar gassi fericie prin sentimente, n'ar fi ast-fel turmentata de pasiuni; tierra ar fi luat de demult ua alta fasa, ar fi atins pro-

gressul secolului. Trebuie a o repeti cu Segur, mai cu sêma în acêsta tiêrra, co : « Este lipsa d'a sci a se OPRÎ, co se vede curagiul schimbându-se în temeritate, severitatea în tiranie, bunătatea în slabiciune, economia în avaritiê, generositatea în prodigalitate (rissipa), amorul în gelosie, dorintia de onóre în ambițiune, pietatea în fanatism, libertatea în licentia, regnul în despotism, fiertătea în orgoliu, supunerea în bassatie (*abjectio*, înghiosire), elogiul în adulare, censura în satire. »

II

N'am dis dêr, pentru asta-datã, ultimul cuvênt. Acêsta repede expunere a lucrurilor în România și cele lalte State lassa ânsu indestul a se vêdea co, printre creațiunile cele mai proprii a facilita, a grabi și cõsolidati progressul morâl și materal al acestei tierri, sunt a dîstinge patru specie cari ocup primul rang.

Elle sũt :

1° Caila de comunicatiî pe apa și pe uscat, cari apropiu lucrurile si ômenii;

2° Institutiunile de credit, prin mediulocul carora capitalurile dêca nu se imultiesc, imultiesc cel putin actiunea lor, puterea lor;

3° Instructiunea populara, ce înaltia omul, mediuloc, prin care cetatiênul nu va mai pleca capul la bastonul stepânului ci la al rationamentului;

4° Educatia speciala, adeco aprantisagiul uvrierului si industrialului 1.

Prin aceste patru ordine d'amelioratii se va pune în mișcare ômenii, ideile, capitalurile si productiile.

1. Vedi Nota c.

L'acestea trebue a mai adaoage âncu co :

Libertatea,
Egalitatea,
Justitia,

nu trebuesc so essiste numai scrise intr'ua carte, fie chiar Constitutia, elle trebuesc so essiste in popor si pusse in practica.

Astadi; natiunea care nu se bucura de tôte aceste elemente vitali, sub ua mesurata scala, este ua natiune perduta, este ua natiune mórta. Se póte torturà ua societate, chiar póte a o sfarimà, nu se póte ânsu neci organisà neci a o face so viétiuiésca afaro d'aceste ellemente reale de viétia, ne tiind un compt de faptele reale cari o constituesc, sau facêndui violentie.

Este fiind-co sau despretiuit aceste elemente sau pentru co s'au refusat mersul lor co, in acêsta tiérta, neci un guvern nu s'a consolidat, co neci ua dinastia nu sa cimentat, co siedem sau recadem continuu in haos!

Voi termina dér prin ua rugaciune.

III

Legislatori, jurisconsulti ai patriei mele, OPRITIVE! Ve ati incelat, sciintia vóstra, sutele de uvrage de care ve ati umplut bibliotecele vóstre dau fructe sterile tierrei. Elle ve au divizat si strainul se strecóra printre vidul ce ati lassat intre voi !

Studiati sciintia sociale a acestui popol, caracterul seu, traditiunile séle, obiceiurile séle, necessitatile séle, si atunci numai doctrinele vóstre, bibliotecele vóstre vor asigura fericirea tutulor in general si a vóstra in particular.

1. Vedi Nota d.

« Ordinea între ómeni, faro care societatea ea ênsesi se perde; justitia între ómeni, faro care societatea nu este de cât tirania; spiritualism, moralitate în legi, pentru ca civilisatia so nu fie numai materiale, ci virtósa, si pentru ca aníma omului so nu progressese mai pucin ca rassã sea perissabile într'ua civilisatiune adeverat divina si indefinita pe acest pamênt si din colo de acest pamênt » ¹.

Acestea sunt cele trei caractere pe care trebuesc basate legile vóstre; cele trei grade successive prin care ua societate politica trebuie fondata : ea se înaltia mai ânteiu prin ordine, se legitima în urma prin justitie, se com-plecta în fine prin moralitate.

Ne a trebuit noul în lucruri grele, ati resturnat repede tóte vechile institutiuni, ordine, ierarchia, cler, nobletia, administratiune, eforii, *sceptrul* chiar, ce se aretà mult apessator, a facut loc *nivelului*, si pare âncó mult mai fragil; divorciul a triumfat assupra maritagiului; pressa a devenit astfel dupo cum Guibert definiã resbelul : *arta d'a face cel mai mãre reu inamicilor*; proprietatile s'au schimbat din mãna în mãna ca ministerele; cãrjele pasto-rale sau în locuit prin reteveie; justitia în putere esecutiva ², si acêsta în bande de pusicariasi; atî, armat ele-mentele acestei natiuni uni contra altora; ati arosat cu sãngele propriilor vostri frati pamêntul mumei nós-tre ³. În fine dupo diece ani de oragie noi, teorii noi, resturnari de institutiuni, de *nebunii* renoite dela Greci, Turci, Russi, Austriaci, Francesi, Prusiani, etc.,

1. LAMARTINE. = *Le vrai Contrat Social*.

2. Vedi Nota e.

3. Bucuresci 3. August. Craiova, Ploesci; Pitesci eri.

prin tr'ua fericita transitiune, ve ati supus la ua CŌNS-
TITUTIUNE care ve perrmíte a ve bucurà d'ua parte de
inovatiunile vōstre pe cari le ati dōrit mai mult; contrac-
tati obiceiul d'a fi fericiti si intielepti, sub un guvern faro
despotism, cu ua libertate faro licentia. Faceti cât veti
voi noi legi pentru voi, nu ânsō noi *Constitutiuni* pen-
tru natidue. Cû un cuvânt, dēca se pōte sō ve OPRITȚI,
se puneti un fine la tōte aceste saturnale, la tōte res-
turnarile de institutiuni si legi : *Omul nu se obicinuesce
de loc la schimbări continue, 'i inspira defientia, el se arma
atunci chiar contra utilului!*

« Se crede mai pucin, se crede ânsō âncō mult, cō in-
» stitutiunile omenesci pot fi un curat uvrăgiu al spiri-
» tului, si cō *Constitutiunea* unui popōl putea esi facuta
» din capul unui legislator.

»..... Nu este de cât un veritabil legislator in tîmpu-
» rile moderne, este experientia » ¹.

IV

Savanti, eminenti scriitori ai acestei tierri : OPRI-
TIVE! Luptele vōstre meschine ve au facut veteratori
societatiei.

A prevedeà la educatiunea unui popōl, adeco a lucrà
la propagatiunea obiceiurilor industriei, economiei si
prevointiei; a respēdi lumina, in sciintie; a inspira
placerea de amelioratii si de perfectii fondate pe marile
principii ale societatiei, este veritabilul mijloc de a lucrà
pentru fericirea acestui popōl, si de a vōstra in parti-
cular.

1. THIERS. — *Histoire du Consulat et de l'Empire*, t. I, p. 7.

Aduceți-ve aminte, co déco poporul unde vietiuiti, nu posseda destule lumine neci destule virtuti; nu trebuie a crede âncu, sau mai bine nu trebuie âncu a spera la fericirea vóstra. — De la fericirea societatiei unde traesce cineva, depinde fericirea sea.

Spune 'mi unde traesci, ca so sciu cine esci, dice un veritabil proverb român.

V

Pastori ai acestui popol, OPRITIVE! Actia vóstră a compromis inalta missiune a religiuni : a perdut darul parolei de viétia si actiunea sea suverana assupra societatiei.

Din sinul vóstru ati lassat so éssa cei mai redutabili adversari ai societatiei; ati compromis missiunea vóstră, ministri pazei si ai înfratirei. — « Este un lucru monstruos (*monstruosa res*) ca ua pré inalta dignitate so cada la ineptie sau la mediocritate ¹.

Ati lassat so se scimbe cârjea pastorale in *purani* si *reteveie*, sentintia Evangelei v'a atinge capul vostru :

Cel ce scóte sabia de sabia va peri!

Vè ati scoborit in luptele politice, ati neglijat astfel pe cele religióse : nu veti scapa de sentintia Cardinalului Ximenes :

Déca negligeti datoriile vóstre catre popol, veti fi responsabili de consecintiele acestei neglijentie ².

Fiti virtosi, coci virtutea singura póte pune omul in armonie cu societatea; fãro virtute, anima e tot-dé-una - turmentata de sentimente hostile; viétia ve estè un ora-

1. SAINT-BERNARD. — *De Consideratione*, lib. II, chap. VII, n° 14. De Clairvaux.

2. XIMENES la vechii si superiorii ordinului din Ispânîa. — *Vie de Ximenes*, par Fléchier.

giu. Din aceste oragie secrete ale animei au esit tot-dé-una trasnetele ce au desolat lumea !

Aducetive aminte de ce dicea bunul Fénelon :

« O pastorii ! largiti, largiti animia vóstra ; nu veti sci nemic déca nu veti sci de cât a comanda, de cât a respondi, de cât a corigea, de cât a aretà cuvântul credintiei. Fiti parinti ; nu este destul, fiti mume ¹ ! »

VI

Bogati, OPRITIVE ! Calea vóstra nu este a progresului. Armele vóstre sunt destructóre nu de constructie. Cu cât ve veti arma si arruncà uni contra altora, ciocnirea vóstra ve va slabi, va diminuà prosperitatea vóstra si a avutiilor vóstre.

Adunati-ve, asociati-ve, intrebuintiati veniturile vóstre pentru fericirea comuna, coci numai astfel veti augmenta fortuna vóstra, veti impatri venitul vostru, veti varia si veti immulti placerile vóstre, viétia vóstra.

A fi nobil nu este a possede bogatii immense, titluri si dignitati, este a nu fi egoist, este a lucrà pentru binele comun.

Aduceti-ve aminte de ce Petrarca a cutesat a dice âncó din timpul secolului de feodalitate : « Neci un om nu póte nasce gentilom, trehue ânsó a deveni prin talentele séle, si prin bunele séle calitati. Singurul avantajiu al nobletii, adaoga el, este de a nuse lipsi de exemple in casa sea si de a fi in necesitate de a le invita, de téma de a nu fi recunoscut pentru legitimul hereditar. Privind nobletia sub ori care alt raport o numesc un reu eclatant². »

1. *OEuvres complètes*, t. VII, lettre XXXV.

2. *OEuvres complètes*.

În loc de a ve face apostolul urelor contra cutarei persoane sau caste, trebuie a recomanda, a ajuta si protege formarea cruciadelor de travaliu, coci ele singure fac traiul ferice. Astfel veti deveni mai mult ca eroii lejen-dari, sunteti omeni utili; adeco unul din aceia care, singurul, pôte deveni veritabil mare, veritabil nobil.

VII

O! voi cari, prin sudórea fruntei vóstre, câscigati ua bucatica de pâne nêgra, voi plebeilor, OPRITIVE! — Passul vostru ve duce la prapastie.

Nu ascultati pe acei cari sciu a sferîma, si cari nu sciu a edifica. — Abondentia nu esse din ruine.

Nu ascultati pe acei ce consider pamêntul ca ua vale de lacrimi, pentru ua viétia blesfemata. — Dumnedeu a creat omul a fi liber si a se bucurà de tóte fericirile naturei.

Nu ascultati pe acei cari ve pun in mâna armele de partide. — Nu armele lasitatii sunt cari ve vor face fericiti.

Nu confiati afacerile vóstre la cei ce possed multa fortuna, multa sciintia, ci la cei ce aret mai pucina memoria, la cei cari luminati prin atâtea nenorociri, atâtea discordii, lupte si erori de partide, au simtit necesitatea de *ua uitare generale*.

Credetico ómeni, cei mai capabili de a temedui plagele Statului, de al face respectabil in exterior; de a assigura, in interior, libertatea faro licentia, legalitatea politica taro saturnale, monarchia faro despotism, supunerea faro servitudine, pacea faro debilitate, repaossul faro inertie; de a realisea reunirea totor Românilor, impre-

jurul Constitutiunei si al Tronului, sunt *omenii cari au invetiat de a uità*; coci si adi ca si in timpul lui Aristote :
« Nu este suficiente dea imagina un guvern perfect,
» trebue mai cu sèma un guvern practicabil, d'ua aplica-
» tiune facile si comuna la tôte situatiunile. »

Cautati'i, si dupe ce 'i veti gassi OPRITIVE.

VIII

Voi toti acestia, de la geandarm la prefect; dela usier la ministru. Voi toti acesti consumatori ai bugetului tierrei, cari formati carul Statului, de voiti ca fructele societatiei so nu fie sterile, OPRITIVE din calea voastra, cautati a vindeca plagele sèle reu temeduite !

Cunòsceti co aci Tronul din Fevruariu are o positie unica in lume, el nu este neci domnia unei coterii privilegiate, neci aceea a unei democratii gelòse, el nu este chiar neci aceea a burgesiei numai ; el este redressat prin bratiile populare. Instituit astfel prin sfortiurile tutulor, el are datoria a tinde protectia sea assupra tutulor si assupra totului ce formésa fericirea tutulor.

Altadata ceia ce facea missiunea si actiunea princilor, ceia ce facea gloria si marirea lor, ceia ce fondà dinastia lor, erà de a càsciga bătălii, de a cuceri provincii. Erà fòrte just co atunci princii puteau dice : « Statul sunt eu, si cu mine nobletia militara care me incongiòra. » — In dillele nòstre, ànso, fiind-co este poporul care redre-sésa tronurile, princii nu pot uita co autoritatea, influen-tia, rolul lor il posed dela un corp mult superior, dela ua natiune, care ànco nu póte ignora co la ori-ce moment, pote a dice princilor, cum alta-data Comitele de Perigord la Hugues Capet : *Cine te a facut rege?*

Missiunea, actia guvernelor, procedurile prin care tronurile se consolida, si dinastiile pun redăcini in acest pament profund scormonit prin revolutii, sunt dăr mult differite de cele din trecut. — *Am gassit Roma in noroiu*, dicea August, *si o las in marmura*, si August prin acēsta nu mai pucin ca prin moderatia si clementia sea assigura fericirea poporului Roman si fonda pe stēnci dinastia lui Cesar.

Voi dăr toti acestia dela guvern OPRITIVE, apropiative veritabila vōstra missiune :

Protegiati desvoltarea intelectuale, morale si fisica in tōte clasele societatiei. Acolo unde viētia cetatiēnului este in raport cu progressul secolui, moralitatea este cea mai sigură politiă, cel mai bun géndarm.

Punitive, in contact direct cu coliba satēnului ce lasa mult de dorit ; a cēsta classa respectabile este cea mai pura din societate ; demonstratile inconvenienteles si incuragiati avantageles de ori ce natura ; ascultati, prin voi ēnsive, cu interes plāngerile lor si grabiti-ve a le face so incetese.

Scoborit-ve prin inchisori. Omul culpabil, trebue a fi pedepsit, nu ānso al condamnă la ua viētia impropria.

Vedeti spitalele, coci omul bolnav trebue bine tratat si vindecat ; ascultati chiar recitul durerilor lor, acesta complēscentia va contribui tot atāt ca remediul, a grabi vindecarea lor.

Aveti esacte si continuu relati de modul si esactitateā cum se predau instructia si moralitatea in scolile de tot secsul. Este de aci co depinde viitorul generatii viitōre. Déca so evita a nu se semană reul ādi, el in aer nu pōte prinde radacini, si astfel celor de mâine nu

le veti preparà a respira ua admosfera corrupta ce 'i ar fortia de a tine capul curbat! « Politica, are cel mai mare interes de a dà la tot copilul cel pucin primele grade de instructia » ¹.

Numai puindu-ve ast-fel in contact cu tóte positiile si fazele societati veti deveni un adeverat guvern democratic, ast-fel cum epoca nóstra îl dorsce; veti fi mai mult ca un guvern, veti fi un parinte; veti cunósce tóte questionile sociale, politice si economice, a caror solutia le exige necesitatea.

Respectati obiceiurile introduse de demult timp. Déca esista unele abusive căutati a le aboli; procedati ânsò la abolirea lor cu prudentia si justitia; preparati scimbarile ce voiti a opera prin conduita vóstra, coci exemplul de sus preparà calea masselor; prin circulari clare, discursuri populare, căci elle fac a simti avantajele lor.

Nu întreprindeti neci ua data a sferîma mai multe abuzuri in acelasi timp; atasiati-ve mai ântêiu la cel mai important, la cel mai esential. Déca se ataca de ua data tóte pertile unui edificiu ce voim a restabili, se desrădacina tot dé-una, si câte ua data chiar se derîmat nu derimati nimic, decât dupe ce ati bine preparat ce trebue pus imediat in loc; coci, omul este ast-fel facut: regreta tot dé una ce a perdut, chiar de 'i fâcia reu, nu mai vede atunci in el de cât bunele séle calitati.

Aducetive aminte cò se face tot dé una mai mult reu ca bine, când se propune schimbari considerabile chiar cele mai avantagióse, si când se întrebuintiasa violentia

1. Vœu du Congrès international de bienfaisance reuni à Francfort en 1857 juin.

pentru ale adoptà. Consultati pe notabilii locului asupra reformelor ce voiti a opera, ori cât de mîce, coci tîrasc prin opiniunile lor, acelea ale corpului întreg.

Animati concursul cetatienilor luminati si avuti, spre a se forma in comitete, societati cu scop a incuragia, recompensa si adjuta prin sciintia si bani pe cei înlîpsa de medilôce de a se pune de sîne în raport cu gradul de progres si civilisatià ce împune tempurile moderne acestei tierri.

Creati in spiritul poporului, simtiul social; dezvoltati simtiul politic; demonstratii co de asupra interesselor particulare, cari nu aduc de cât bassetia si cupiditatea, este interessul generale, gardianul tuturilor; de asupra interessului material, interessul moral.

Fortiati-ve a concilia, a suda tôte spiritele de partide. Missiunea politiceî este de a apropia ómenii si de a départà obstacolele cari í divid. — Veti adjunge la acest scop prin amabilitati nu prin fortie; prin tolerantie mutuale nu prin resbunari, sarcasme. « Acordati si dati valóre la ceia ce adversarul vostru dice bun si adeverat, coci nu'l veti aduce la opiniunea vóstrâ prin ideile vóstre ci prin ale lor¹. » Probatî-le dorintia vóstrâ; demonstrati-le prin conduita vóstrâ co gloria, fericiréa si interesele lor nu le gasesc de cât in practica datoriiilor lor.

Numai atunci veti putea suporta dificila misiune d'a guverna.

Desvoltati autoritatea vóstrâ ca un adeverat parînte, numai acolo unde sinceritatea se vede violata, si ordinea publicâ amenintiata. Si atunci chiar lassati so se citésca

1. TERRASSON.

pe figura vóstră, nu trassele despotului, ci mîhnirea ce simtiti dea fi obligati a reveni la acéstă aspra extremitate. Faceti ca legea so devie pentru cetatién alt ceva ca ua amenintiare; so védă in autoritate, alt ceva ca uă compres-iune; so sciă că legea este expressiunea dreptului si datoriei séle, co este el care o consimpte, o valida si o face, si co ori ce reprezentat al autoritatii este mandatarul nu stăpênul seù. Atunci se va supune la acéstă lege nu de frică, ci de datoria si amor; si in locul acestui om brutal si ignorant veti avea un *cetatién*.

Inspirati confientia vóstră, prin ua justa aplicare a legilor catre veri care va fi individul, si veri care vi fi casul. Nu ve serviti de medilóce ce legea reprobă, ce spiritul national condamnă. Legea este in echii ori-carui bun cétatian obiectul cel mai sacru.

Numai tiinduve astfel in cercul legilor, veti putea obtine cu facilitate lucrurile chiar cele mai dificile; pe când déco veti recurge la alte medilóce nu veti obtine de cât cu mare dificultate chiar lucrurile cele mai de nimic.

Aretati co in ceia ce privesce electiile, candidatii oficiosi nuau ratiune dea fi, co alesii natiunii sunt candidatii guvernului. Si protegiati alegerea lor!

Dati, pentru acéstă, tot concursul necesar in limitele legilor tutor barbatilor, cari animati de sentimente patriotice, doresc a expune în public veritatea, a lumina pe alegatori intr' ua questiune asia de delicata. Numai astfel se póte gasi mandatar demni de inalta missiune civilisatrice cu ce'i onora natiunea a ua implini.

Puneti la dispositia cetatienilor locurile libere de care dispune administratia : astfel ca reunitile publice sa póta

avea cursul lor. Acolo unde publicul este adunat imaginea patriei se prezintă și ține individul afară de orice influență străină a intereselor străine.

Obiceiurile pe cetățeni de a nu căuta să vadă lumina, să asculte veritatea, de cât în adunări publice. Acolo cei cari nu le vor prezenta sub veritabilele lor forme, vor cădea de sine, coci discuțiile în comun lumină ori ce inteligență. Între patru ochi numai : discuțiile pot degenera în dispute, pasiunile pot înabusi, sub un fatal vel, lumina și veritatea ; căci omul chiar de recunoște și binele și reul, 'i vine mai comod de a se lăsa trântit către reu !

Animării de un ardent patriotism, coci acolo unde domnește această a două religie : *amor de patrie*, există cele mai bune garanții de ordine, progres și libertate.

Nu mai astfel, veți căpăta sinceritatea în alegeri, care singură poate da o reprezentare națională, ce va garanta progresul țării și stabilitatea unui guvern mult necesar !

Fiti părinții națiunii, nu este destul, fiți mamă ; și atunci veți administra o societate în mijlocul căreia veți putea vedea ca simpli cetățeni ; ero posteritatea ve va conserva un frumos suvenir.

IX

Voi toți aceștia, de la mendiant la bogat, de la ignorant la savant, Voi toți aceștia simpatici sau ostili Patriei mele, cari sunteți la guvern sau în capul partidelor, în numele amorului, în numele copiilor voștri, în numele Patriei, OPRITIVE ! Terminați luptele voastre meschine ! Recunoșteți o uă solidaritate de interese ve unesc pe

toti. Neci unul nu puteti vietui prin al vostru propriu, coci nu posedati nimic :

Totul de ce ve bucurati — ua tierra fertilă, ua istoria ilustra, un nume erou, cari atrag atentiunea lumii intregi — le posedati de la strămosi. Când s'eaù primit tôte aceste bunuri, saù luat angajamentul de a le conservà si perfectionà. Nu auditi in fundul consciintiei vòstre ua voce care ve intrébă : unde ve este gradul de perfectia, de progres in cari le ati adus ? Ce lăssati posteritatiei ? Este geniul strămosilor cari ve intrébă din inaltimea unor timpuri mai ferice ! Este el care ve impută că nu prin lupte copilaresci si dispute passionate, ve veti aquita către ei si generatia viitoare.

Materia brută din care sunteti formati, chiar nu este a vòstră : ochi s'aù dat omului ca să vegheze egalemente la interesele comune si personale ; urechi, ca s' audă clopotul comun, vocea semenilor ; bratiile pentru a lupta egalemente la defensiva personale si nationale ; inteligentia, spre a o utiliza in binele comun ; piclòrele ca so mergeti drept inainte pe calea aretata de D-zeu, nu ca siérpele ; cu un cuvent, sunteti creati spre a fi utili voue si societatii ; ve a pus in interiorul consciintiei vòstre, aceste sublime perceptive :

Faceti altuia ceea ce voiti a ve face voue.

Acésta exige, D-zeu de la om ca fiintia corporale, si dela societatea politică ca fiintiă morale. Spiritul omului numai astfel se póte acquita către Creator si societate. Numai astfel posteritatea ve va bine-cuventa, si ve va conserva un dulce suvenir, dupe cum noi pastrăm pe al strămosilor.

X

Nu me voiui teme a dice, co sunt multi, pe cãri pasiunile 'i au orbit astfel, in cãt aceste percepte, au perit din consciintia lor, au renuntiat la angajamentul sacru, nu mai bate in animelele lor neci un sentiment de datorie, de patriotism ! — Pentru Dumnezeu, OPRITIVE ! nu ve mai serviti cu sacrul nume de patriotism, ca cu ua paveza; demascative, ca natiunea so ve cunnósca si so ve erte !

OPRITIVE ! Situatia actuale formésa un lantiu fatal sub greutatea caruia generatia se perde !

OPRITIVE ! Luptele vóstre meschine sau tunul inamicului ve vor paralisà, si cum un membru paralisat face ca corpul intreg so suferé de acéstã slabiciune, este de asemenea pentru ua societate, pentru o natiune !

OPRITIVE ! Pretutindenea unde nu este fusiunea, trebuie a fi intr'ua di disolutia !

OPRITIVE ! Coci, in fine, flacãra progressului in curênd sau mai târdiu va lumina acest popol si atunci va fi vai de voi surnumiti *patrioti* !

Ua natiune este ca un burete, so inbibã lesne de opiniuni, si la cea mai mica presiune nasce revolutia alle carei consecintie vor cadea pe capul vostru si al fiilor vostri !

XI

In fine voi toti acestia ce formati acéstã brava natiune Romãna OPRITIVE un moment si ascultati sentimentele fiilor vostri, cari culeg lumina in medilocul

confratilor, in patria lui Brenus si Vercingetorix, de pe malurile Senei, ce ve striga ca un echo formidabil :

« *La arme! la arme! Déro nu la armele fortiei, nu la armele timpurilor ce expir, ci la armele ratiunei, la armele morale. Ideile. convictiunile, cuvântul, gestul, cartea, panfletul, publicismul, éto armele noastre, éto arsenalul democrat; tribuna, scena, reunirele, piecele publice; éto câmpul nostru de bataie.* »

La lupta déro! si numai in diua succesului, numai in urma triumfului vom avea dreptul a ne culcă si a ne repausa fericiți la sôrele istoriei ¹.

XII

Convins ca aceste cugetari nu se pot efectua intr'ua singura di; spiritul omenescu nu se arunca dintr'ua singura misicare de la *desordine* la *ordine*, din *nemic* la *ceva*. Ceea ce ânsu nu se pôte câscigâ intr'ua di, nu trebuie al sperâ cu timpul? So cultivam si so desvoltam cunoscintele nôstre, so cautam si so indulcim raporturile nôstre, so aplicam si so amelioram facultatile nôstre; so lucram continuu a perfectionâ instrumentul nostru : spiritul. Ua repet, éto datoria unui bun cetatién; éto in ce consta secretul ori carui progres; éto cum se prepara ua viétia fêrice; éto cum se consolida independintia unei natiuni; éto cum se realisa dorintia acestei familii, mult divisata, de a se uni la mama lor propia; éto, in fine in ce consta veritabilul succes al ori carei legi, al ori carei institutiuni. Ca *Albii* si *Rosii*, ca *Fractionarii* si *Majoritatile*, ca *Democratii* si *Aristocratii*, ca *Liberalii* si *Moderatii*; ca voi toti

1. Responsul studentilor Români din Paris la apelul studentilor Români din Viena. — *Românul*, 26 Aprila 1870.

acestia facatori de baricarde sau dressatori de niveluri ;
confectionatori de legi , sau sfarimatori de institutiuni ;
vissatori de pontife republicane sau aspiranti la functiuni de Majordormi ; voi toti acestia cari plamaduiti in cabinetele vóstre insurectiuni imposibile ; cari redijati planuri de lupte sterile uni contra altora ; cari târîti natiunea întréga in aceste lupte sterile de partide: **OPRITIVE !**

Scimbati professiunea vóstra !

Terminati discordiile vóstre !

Imfratitive !

Consacrati inteligentia, si fortiele vóstre a aridica nivelul spiritului si al moralitatiei confratilor vostri, a fecondà sorgintiele tráváliului national, a grabi prosperitatea mumei vóstre comune, ca nesce adevérati fii ai unei aceleiasi tierri !

Incetati de a mai fi conspiratori meschini !

Deveniti cetatieni utili !

FINE.

NOTE

SI

PIESSE JUSTIFICATIVE

NOTA A. — Pagina 3.

Denis Papin, a publicat în 1651 un opuscul în titlul *New Digester*.

Solomon de Caus, » » 1615 » » *Les Raisons de force mouvent*.

Worcester, » » 1663 » » *Century of inventions*.

Autorul da lectorului aceste trei date spre a putea singur discerne, cui i se cuvine onôrea descoperirii fortiei expansive a vaporelui.

Un biografi enumer âncô pe Ispaniolul *Blasco de Garay* în 1543, pe Englesul *Samuel Moreland* în 1683. În acêsta privintia savantul Arago dice : « Co în tesa generale, istoria sciintielor trebue sô se faca dupo piesse imprimate. » Or, acesti pretinsi novatori ne lassându-ne piesse imprimate, autorul 'i citêsa numai spre memoria.

NOTA B. — Pagina 9.

Autorul nu insista asupra utilitatii canalurilor în acêsta tiêrra ; constructia si intretinerea lor costând mult mai mult ca caile ferate. « Ar fi, dupa cum dice cu ratiune Perdonnet, ua nebunia d'a construi noi canaluri, ca mijilôce de comunicatia numai » ¹.

Canalurile adi nu pot fi construite de cât ca mijilloc de irrigatia (udare a culturilor), sau în casul când natura locului le permit a da un dublu serviciu : de irrigatia si comunicatio. Este cert, co sub acest punct de vedere uni din economisti astadi mai insist asupra importantiei câtor-va canaluri, mai cu sémâ unde ele au fost construite inaintea câilor ferate. Acolo, este just a dice cu Napoleon III : « Voesc ca canalurile sô functionese în acelasi timp cu caile ferate si se concure cu ele la prosperitatea tierrei » ².

NOTA C. — Pagina 40.

În anul 1804 *Robert Fulton* mandru în just titlu, de successul inventiunei sêle, propuse guvernului frances, în ostilitate cu Anglia, d'a utiliza bateluri cu vapor pentru a parcura canalul *Môneca* (La Manche) contra vânturilor, flucsului si reflucsului. Bonaparte ânsô, cu tôte co ajutasse pe Fulton cu mari sume, nu se grabi a primi propositiunea sea. — Uâ scrisore a lui Napoleon la Institut, constatata de uni, acceptata de alti o reproducem numai ca un document în stare apocryphâ. Êtto :

« Monsieur de Champagny, je viens de lire le projet du citoyen Fulton, ingénieur, que vous m'avez adressé beaucoup trop tard, en

1. *Notions gé rales sur les chemins de fer.*

2. Parole pronunciate de Imperatul Napoleon III la *Napoléonville*.

ce qu'il peut changer la face du monde. Quoi qu'il en soit, je désire que vous en confiez l'examen à une commission composée de membres choisis par vous dans les différentes classes de l'Institut. C'est là que l'Europe savante irait chercher des juges pour résoudre la question dont il s'agit. *Une grante vérité, une vérité physique, palpable est devant mes yeux.* Ce sera à ces MESSIEURS de la voir et de tâcher de la saisir. Aussitôt le rapport fait, il vous sera transmis, et vous me l'enverrez. Tâchez que tout cela ne soit pas l'affaire de plus de huit jours, car je suis impatient. Et sur ce, Monsieur de Champagny, je prie Dieu de vous avoir en sa digne garde.

« De mon camp de Boulogne, 21 juillet 1804.

« NAPOLEON. »

Acesti Domni, cum Napoleon nu nea pe membrii de la Institut, n'au principut nemic, sau n'au voit a percepe nemic din inventiunea lui Fulton calificata de ei de *ideia nebuna, absurda, eróre grossieră*. Atunci Fulton indignat se reintôrse in Statele-Unite de unde pucin in urma batelurile armate de machinele lui Watt parcurau valurile océnului anuntiind Institutului, lui Decrés, atunci ministrul marinei Franceze, si lumei intregi, successul inventiunei séle.

NOTA D. — Pagina 40.

Autorul crede util a nu lasa sub tacere co guvernul Român printr'un decret âncó de la inceputul anului trecut, a proiectat : *Navigatia Prutului; constructia unui port pe Marea Négra: Portul Carol I; cumperarea a mri multor bateluri de resbel; organizarea unei flotile militare*. Nu 'si va da ânsó missiunea d'a studia déca dispositionile pentru realisarea acestor proiecte sunt favorable sau in dauna tierrei; in ori ce cas, se póte vedea *Românul* din luna lui Iuliu: consideratiile assupra Prutului, scrisse 'mi pare d'ua mâna erudita. Cât pentru modul essecutiilor, s'ar putea recomandà raportul comissiunei bugetare al camerei din anul trecut, déca n'ar fi de temut ca *passiunea* care domina in cel raport, va nabusi tóte sentimentele nobile ale lectorului! O *Passiune!* când vei peri tu din acésta tiérre! Când vei face loc sinceritatiei, justitiei, cel pucin in inimile acestor sapienti ce se adun iu sanctuariul legilor!

Proiectele de mai sus ale guvernului, de exist, fio numai pe hirtie, cred oportun, a insemna co : Pentru a cunósce fortia reale trebue mai pucin a se opri la numerul vasselor de resbel ca la acele de comerciu maritim. Dubla veritate incontestabile.

Ua flotà militara care nu va avea punte pentru a 'si recrutà ua numerósă populatia de mateloti, v'a putea, prin hasard, a cásciga mal

ânteiu avantagie momentane, va trebui ânsò indata a curba capul, sau a se refugîa rusinòsa intr'un port, sfarîmata de inamic.

NOTA E. — Pagina 14.

Din ceia ce precede sau succede, so nu se crêda co Autorul 'si da missiunea de predicator. Dumnedeu se'lu padiêasca mai cusêma pentru rele augure! — Voesce a areta co ce a dis Nepotul adi s'au dis sunt apròpe un secol de Unchiul. Cornelius de Boom rapporta¹ co la Fontainebleau, dupo prima abdicatia, Napoleon I^o dicea : « Am perit, fiind-co am voit a me oppune la spiritul secolui; sunt multi altii cari vor muri d'ua acêsi mórte. » — In loc déro a se amusa ca copii apropo de existentia lor, princii vor face mai bine d'a se gândi spre a se pune d'acord cu opiniunile si necessitatile timpului. Mergênd cu natiunea pot dura mult timp; dêca ânsò se vor aruncà d'a curmegisiul drumului ce ea voesce a urma, se pot supune la accidente de cari nu vor putea cert a se opri spre à se ghîndi farò multe displaceri. Nu sunt ânsò astâdi pucini intielepti si de bun simtiu printre princii, pentru a nu sperà co avisul predecesorilor lor va a vea ua eficace influentia.

NOTA F. — Pagina 24.

Montesquieu, vorbind de travaliul de machine dicea : Ces machines, dont l'objet est d'abrêger l'art, ne sont pas toujours utiles. Si un ouvrage est à un prix médiocre, et qui convient également à celui qui l'achète et à l'ouvrier qui l'a fait, les machines qui en simplifieraient la manufacture, c'est-à-dire qui diminueraient le nombre des ouvriers, seraient pernicieuses, et si les moulins à eau n'étaient pas partout établis, je ne les croirais pas aussi utiles qu'on le dit, parce qu'ils ont fait reposer une infinité des bras² ».

NOTA G. — Pagina 28.

Autorul temânduse a diminua adeverata valóre a sentimentelor publicistului Raymond, le a reprodus in limba francesa. Pentre cei cari nu sunt familiarisati cu acêsta limba, adâoga traducțiunea urmetóre :

« Curios animal! fi-va ua passere? fi-va un cal?

» Cine póte al recunósce?

» Trece siflând ca acesta, nechêsa ca cel lalt.

1. *Unité européenne.*

2. *L'Esprit des lois*, livre XXIII, chap. XV.

» Taie in doua stratele aerului
» Mai iute ca meditatie Germană. »

NOTA H. — Pagina 83.

Când Mirabeau puse piciorul in Anglia, se puse in gienuchi, la vederea trotórelor cari sunt practicate chiar pe drumurile ordinare, si adusse gracia Cerului fiind-co chiar in acele tempuri există ua tiérria unde se gândisse si la seracul pieten. Ce dic óre adi ómenii din lumea civilisata, pe cari sórta 'i arunca in noróele din Capitala tierrei? Plâng, cert, sentimentele de cari au fost inspirati primarii acestui orasiu!

NOTA I. — Pagina 83.

Autorul spre a proba mai mult veritatea apreciatiei lor séle a-supra capitalei tierrei, ar putea reproduce mai multe acte si processe-verbale. Utilitatea lor ánsó ne fiind imperiósá se multiumesce a reaminti co in *Románul* esista mai multe reclame pentru tristele consecintie a le situatiei Capitalei, intre altele ua scrisóre adressata in Apriliu 1869 d'un cetetién catre primarul Bucuresciului, reclamând ua indemnisiatia la un birjiar ce 'si rupsesse trassura, cadind intr' ua grópa prin lipsa messurilor ce trebuia so ia municipalitatea unui orasiu când orasiul se afla plin de gropi. — *Trompeta*, anul acesta, cita áncó mai multe accidente d'asemenea natura, intre altele un popa ce 'si a rupt un picior.

NOTA J. — Pagina 89.

Guvernule ce s'au succedat din 1859 fie-care la réndul lor, au despoiat vechile nóstre monumente de totul ce atragéu atentiunea trecatorului spre a'i aretà stralucitele fapte ale parintilor si Bunilor nostri Domni. Nu viu a condamna in totul acésta messura; cea ce ánsó spiritul meu n'admite este, cum din tóte aceste guverne nu s'au gassit neci ua anima románésca spre a sustrage din cassetele unde s'au incassat acele mobile si imobile si a face un monument in memoria lui Mircea, Stefan, Mihaiu si altii caror le datorim existentia nóstra. Faptul ánsó existe, si in mai mult áncó nu s'au multiumit numai a despoia, ci a le extermina cu totul, a lassà in ruine tóte suvenirile parintilor. Passiunile d'a place putintilor dilei, 'i orbisse pe uni, in cele din urma timpuri, chiar d'a impune tierrei creatia unui monument in memoria lui Gütemberg si a lassa astfel uitari cele mai sacre suveniré ale acestei tierri.

Autorul crede inutil d'a mai reveni adi in mai mult asupra acestui subiect, coci la timp un eco formidabi de indignatiune s'a ardicat

si a inabusit vocea acestor curtisani, si a probat mai mult d'ua-data celor putinti disa lui Tacite :

Pessimum inimicorum genus laudantes.

NOTA K. — Pagina 90.

Pentru cei cari au vizitat productele agricole ale tutulor natiunilor la Expositiunea Universale din 1867 la Paris au putut facil a se convinge, cât sub acest raport suntem mult inapoi, si acésta mai cuséma consecintia numai lipsei de ferme-model. Cei ce n'au avut acésta ocazie se pot convinge din lectura expunerii expositiei de Comissiunea Imperiale.

NOTA L. — Pagina 94.

Cred just a nu lassà sub tacere co, spre a favorisà imbunatatirea rasei animalelor domestice, Ministrul de Resbel D. Colonel Dunca si Ministrul de Interne D. Cogalniceanu, anul trecut, luassero déca nu in fapt cel pucin pe hirtie, dispositiile urmetóre :

Primul, spre a cumpera pentru servitiul armatei un numer de cai; secundul, spre a distribui prin tiérra câti-va veterinari. Timpul ânsó, nu va fi departe d'a probà si la unul si le altul insuficientia acestor messuri.

Co cei cari adi succed acesti ministri so profite d'acésta nota si vor aduce un mare serviciu, locuitorilor de la tiérra, acelora cari nu uit lesne bine-facerile ori de unde vin.

NOTA M. — Pagina 94.

Lectoriul n'are de cât so 'si reaminte actiunea tierranului nostru in totul ce legea 'i da dreptul, mai cuséma in alegeri, si in essecutia ordinelor chiar bizare ale autoritatilor, si se va convinge de justa apretiare ce mi permit d'a dà positiesi tierranului nostru.

Acésta positiesi, cutesu a dice, co nu este numai a locuitorilor dela tiérra ci si chiar acelora cari se numesc cei mai luminati ai Capitalei, si acésta o pot a firma prin fapte :

La trei August, sunt câti-va ani, sau macelarit lumea pe strade sau bombardat casse, — a fost unul ca so vina si so céra compt ministrilor ce au arosat stradele Bucurescilor cu sângele fiilor si fratilor lor!

Mai recent, cetatienii Craiovei, Ploescilor, Pitescilor si ai altor multe orasie, au fost liberati furiei armelor, — si câti-va individi numai au facut câte-va protestari prin jurnale; restul, massele, s'au multiunit cu aceste *slove negre pe hârtie albà*!

In dilele nóstre, adi când scriu aceste linii, nu este bastonul

stapânului care conduce conștiința cetățienilor în alegeri, cum pastorul turmele sale?

NOTA N. — Pagina 101.

Spre a se putea aprecia tendința populară a căilor ferate, Lectorul n'are de cât să arunce ochii în Statele-Unite din America, sau aici la această mare națiune Germană; și vor vedea că acele bariere ce divideau această națiune, acele prejudecii ce peno eră 'i arău uni contra altora, au perit la lumina locomotivei. Un exemplu recent, și unic în istoria acestei națiuni, afirmă mai mult că toate raționamentele acestei tendințe populare: Imperatul Francesilor, vine a convoca pe Prussia numai¹ la rebel și mai toate fracțiunile acestei rase Germane s'ardic că ea singură națiune compactă spre a combate în rândurile celor cari sunt câți-va ani în viață cu puscile lor cu ace.

NOTA O. — Pagina 107.

Economia în timp și în bani pe căile ferate au a ne procura va fi considerabile și cel puțin egale la aceea ce suntem în drept d'a reclama adică. Belgia, care nici în dimensiunea teritoriului, nici în numărul populației sale n'are nici o analogie Franței și celor alte State Europene, da un exemplu clar de avantajele pe căile ferate au procurat acestei țări prin rapiditatea și economia transporturilor și prin judicioasă întrebuintare a acestor două elemente de prosperitate ce contin în ele: economia în timp și în bani.

NOTA P. — Pagina 133.

Este de însemnat că marile transporturi militare s'au făcut în general cu viteze moderate. În Austria, trenurile parcurău ca mediu 22 1/2 kilometre pe oră; 25 în Prussia și 25 la 27 în Franța. Adoptarea unei asemenea măsuri 'mi pare perfect rațională. « Marele » viteze, dice Body, nu pot avea pentru rezultat d'a accelera deplasarea în general de trupe, pentru că ele nu sunt posibile de cât » reducând considerabil masele unitare ale trenurilor. Trenurile » fiind mai puțin forte, sunt mult mai numeroase, intervalele de » pornire sunt egalemente, probabilitățile de accidente mai mari, etc. »

Pentru a face mai clar ceea ce am dis și vom dice încă asupra transporturilor de trupe pe căile ferate, este bine d'a intra în câte-va detaliuri numerice.

1. Proclamația imperatului către poporul Francez din 21 Iulie 1870.

So calculam, de exemplu, numărul mașinilor locomotive necesare pentru a transporta o armată de 20,000 oameni d'infanterie și de 5,000 de cavalerie, cu 60 piese de tunuri, și spațiul în lungime ce ele vor ocupa pe calea ferată.

Datele cari vor servi l'acest calcul sunt următoarele :

I. Fie-care locomotivă d'ua forță de 10 cai atîrînd 40 la 50 tonuri, fară a cuprinde în această greutate aceea a traserilor.

II. Un om cînterește aproape 60 kilog.; adăugînd la aceasta, 36 kil. pentru armele și bagajele unui soldat. Fie 100 kilog. pentru un om d'infanterie.

III. Asediam pe plat-forma wagonului 3 oameni de front ocupînd 0^m75 de lungime : va fi 4 oameni pe metru cîrînd de cale cu un singur raylways.

IV. Admit 250 kilog. pentru greutatea unui cal : se va putea asedia 2 de front pe 3^m5 cîrînd cu un singur raylways.

V.	{	Uà piessa de tun de 8 atirna cu chessonul seu apròpe.	4,5 toni.
		Trei chessone de munitiuni de resbel.	4,5
		24 cai d'atelaìu.	6,0
		Total.	<u>12 toni.</u>

VI.	{	Fie-care piesa de tun v'a ocupa ua lungime aprópe.	3 metri.
		Cele 3 chessóne.....	9
		Cei 24 cai d'atelațiu.....	30
		Total.....	<u>42 metri.</u>

Acestea sunt date ce am găsit ca admise îndeslocarea trupelor din Tabara dela Châlons (Mourmelon) cu chestiunea resbelului ce Imperatul Francesilor vine a deschide Prussiei. În cea ce însoțea conținea rezultatul, nu voiu considera numai un singur rayl-ways, după cum se afla pe linia Mourmelon-Châlons, coci inconvenientele ce se prezintă avînd numai o singură linie în transporturile militare arătîndule în Capitolul VI, sper că guvernul Român nu va accepta ca și cel al Franței d'a i le proba experiența în cazuri grave. Dic cazuri grave, fiindcă pe cînd din toate părțile se cerea ca trupele dela Châlons să fie la frontieră, pentru a îmbarca 4,000 oameni a trebuit 4 3/4 ore, și pentru a disloca toată tabara, forță de 30,000 oameni, 7 zile.

Recunosc că *faptele* în această materie nu se acordă cu discursurile¹,

1. Anul trecut Maresalul Niel, declara la Corpul Legislativ, că i trebuie 15 zile pentru a mobiliza toate forțele Imperiului, și 5 zile pentru a concentra o armată pe frontierele din Nord. Succesorul său Maresalul Le Boef, împreună cu toată presa oficială a repetit încă sunt câteva zile acest cântec. Fiindcă însoțea Francesii ca și Români, se multumesc numai a repeti

so créda ánsó Lectoriul co fáptele sunt mult positive si superióre discursurilor oratorilor.

Ácestea díse, so consideram dér armata pe doua colóne ocupând doue rayl-ways ale calei ferate, vom gassi rezultatele urmetóre pentru greutatea totala de transportat si pentru spaciul ocupat in lungime ,

	Toni.	Metri.
20,000 ómeni d'infanterie atírn.....	2,000	»
Si vor ocupà un spaciú in lungime de.....		2,500
500 cai de cavalerie atírn.....	4,250	»
Si vor ocupa un spaciú de.....	»	3,425
Cei 5,000 cavaleri, arme si bagage, atírn.....	500	»
Si vor ocupa un spaciú.....	»	62
In fine cele 60 piese de tun atírn.....	720	»
Si vor ocupà un spaciú de.....	»	2,320
400 machine sunt dér suficiente pentru a imprima la acésta armata ua vitesa de 6 leghe pe ora : admi- tind co fie-care din ele ocupa cu trenul seu d'apro- visionare 40 metre de lungime de cale a ua linia, si elle tóte vor ocupà pe cele doua cãi un spaciú de.	»	500
Spaciul total ocupat d'ua armata de 25,000 ómeni va fi dér de 9,270 metri.		
Total.....	4,530	9,270

Preciul de transport, comprendind numai freurile de halagiu, pot fi evaluate in Francia de 0,04 pe ton si pe kilometru.

Asfel se va transporta 25,000 la 400 leghe in 24 ore pentru 72,480 lei. Si acésta cheltuélá va fi accoperita prin economia facuta in niritura soldatului in timp de 42 zile de mers ce ua assemenea armata intrebuintiasa adi la noi spre a parcura acésta distantia.

NOTA Q. — Pagina 153.

Sa admirat pré mult, so admira áncó destul marirea unde parinti, nostri devenise alta déta. Cei cari sciú pucín istoria lor, nu atribuesc marirea si victoriile lor la ua continuitate de prosperitati, se-

cânturile sau discursurile ómenilor lor de Stat so se scie, co timpul nu va fi departe d'aprobà la ambele viciurile situatie lor. Vorbind numai de Francia, déca la situatia reela a fortíelor séle publice, voiú ajutà planul seu de campania conceput, dic, de nu vor fi invinsi de Prussieni, salutul patriei va fi ánsó mult compromis. Si acésta va demonstra, mai mult ca tóte rationamentale, ceea ce am dis alta data : *Co adi armatele permanente sunt insuficiente pentru a assigura independintia Statelor.*

condate de valori, sau la moliciunea si ne experientia inamicilor lor : so scie co au suferit pierderi considerabile, co au fost invinsi de mai multe-ori ; Tirgu-Vestea si Iassiu! luate, jefuite, arse chiar ; si tiérra pussa la doue degete de ruina sea ; popoliu assupra carora reputau victoriile erau chiar aceia cari escaladau murii Wienei, aceia cari transformasero templul lui Crist de la Roma în ieslea cursierilor ; aceia ce biciuissero Europa. Se va crede âncu putin co natura dedesse Românilor d'atunci un corp mai robust si mai propriu la resbel ca al natiunilor ce a combatut. — toti istoricii când vorbesc de fortia corporala a Românilor si a natiunilor cu cari au combătut sunt d'acord a arretâ co primi erau mai putini robusti si mai puțin forti ; — neci superior generatii actuale : clima României n'a scimbat de trei sute de anii ; este un acelési cer, ua acési tiérra.

Conchidém dér co nu datorim tóta marirea lor, tôte victoriile lor, de cât la bunele lor legi atât civile cât si militare, prin medilocul carora au crescut cetatieni lor in tr'ua mare generositate si un mare amor pentru patrie. — *Sunt legile cari fac cetatieni.* — Formassero excelinti *cetatieni-soldati* si ast-fel trageau din corpul omului totul ce se putea trage prin tr'un lung travaliu, si unul si altul nu lassau neci o data bune actiuni fâro recompensa, si rele fâro pedépsa. Acestea sunt cele doue motive, cu tôte co mult diferite între ele, cari au facut tot déuna a misica ómeni in lucrurile cari par cele mai imposibile, si cele mai desinteresate.

Déca istorici Români dic co Mircea a creat prima armata permanente in Enropa, so nu se mai créda co, voesc a areta co el a format armata permanente d'astadi, aceea ale carei baze furo date de Carol VII in Francia. Acesta voind a augmenta influentia sea interióra contra Baronilor feudali, crea corpuri d'armate casermate ; si cu tópe co curénd in urma autoritatea Baronilor peri, gustul armatelor casermate se respindi la toti suverani, si il conserv si adi, coci le pare un bun mediloc d'a impune adi capriciul lor in interior si exteriorul statului lor.

La noi din norocire lucrurile nu s'au petrecut ast-fel. Nu Baroni turburau liniscea tierrei ci Barbari si puternici vecini. Scopul lui Mircea si al tutulor suveranilor Români peno in epoca Fanariotilor in cele doue tierri surori, au fost tot-dé-una nu spre a impune guvernul lor natiuni, ci strainilor existentia acestor tierri, independintia lor.

Sentimentele dér alle lui Mircea si al lui Carol VII fiind diferite, bazele de organizare al fortielor publice au trebuit a fi mult diferite. Este d'acésta co istorici straini, si nu cu putina ratiune, nu recunosc pe Mircea fondatorul armatelor casermate. — Lui Mircea i se cuvine ua onóre mult superióra. Tôte popórele vechi si moderne cele mai

civilisate au cautat d'al imită in acésta, se pôte ânsó dice co neci unul nu l'a surpasat âncó neci chiar l'a egalat.

Mircea, si toti Domnii români, spre adjunge la scopul lor, nu organisasero fortia publica in casermi, adeco nu formase armate permanente ca cele d'astadi; coci fie-care vediuise bine co acest sistem eră incompatibil cu aspiratiunile lor, cu caracterul Românilor, cu sorgintiele tierrei si necessitatile sêle. Toti erau convinsi de cea ce filosófi practici si mari istorici afirmassero si afirm âncó : *Intinderea obiceiu-rilor militare la toti cetatieni este cel mai sigur mediloc d'a forma un popor viguros de corp si de spirit*. Toti dér s'au ocupat a creá ua fortia publica pe ua scala mult superióra ca lui Carol VII, a d'a dic, natiunei ua educatie ast-fel când pericolul se presinta, la sunetul trompetei d'alarma esiau adeverate legiône Romane; legiône instruite, organizate, disciplinate; coci institutiunile militare si civile erau comune, simple, bine coordonate cu spiritul national : erau acelea cu cari Sparta si Roma cucerissero lumea.

So se citésca istoria acestei tierri si se va vedea cine au fost Cămpulungeni, Rosiori, Verdisiori, Dorobanti, etc... cari demonstrasero lumei co subita la Dunare ua mâna de Români *bravi*; cari nimicisero tóte tentativele barbarilor ce trecusse sub sabia tóte Statele cele mari; cari fortiasse pe puternici lor vecini d'ale disputá amicitia lor.

So se studiesc arta militara a acelei generatii si se va vedea cum Mircea esia din Vâlcea, Argesiu, Calarasi, Muscel, cu armate ca din tr'ua casarma moderna; cum Mihaiu, scotea legiunile sêle din România-Mica ca din tr'ua tabara moderna; cum Stefan aduná din Moldova falangele sêle ca din tr'un parc modern.

So se asculte echoul ruinelor de la Cozia, Tirgu-Vestei, murmurul Neajlovului si al Dunarei; so se privésca seculari arbori din *Padurea-Rosia* dupo *Valea-Alba* si se vor convinge toti co nu sunt armatele permanente ca cele d'astadi, ci *cetatiénul-soldat*, cari ne-au lassat aceste suveniru frumóse, ce ne-au garantat existenta, ne glorifica si cari fac onórea românilor si suveranilor de alta deta.

So se vada dic tóte acestea si se va constata co déca România formédia adii un Stat independent o datorésa mai ânteiu vechilor sêle institutiuni militare si in urma politicei sêle adeverat Romána.

In starea incomplecta a societalilor actuale fortia armelor decid âncó de sôrta natiunilor, trebue a fi soldat inainte d'afi cetatién, si cu cât este mare tresorul libertatiei adunata de un popol, cu atât trebue a surveghia cu perseverentia la crétia si intrebuintiarea fortiei care assigura possessinea.

S'a dis si cert se va dice âncó co, ce alta deta a fost bun, astadi de nu este vicios, nu este suficient; coci institutiunile militare, astadi prin progressul in sciintia, imbratisiesu tóte cunosciintiele omenesci,

si d'aceia trebue ani multi de casarma spre a forma buni soldati, buni generali. Este încă foarte adevărat că instituțiile militare ca toate instituțiile sociale sunt perfectibile și progressive. Aci însă este meritul lui Mircea și al successorilor săi : au ținut instituțiile militare la gradul lor de progres fără a se departa de tradiții și fără a exigia mari sacrificii. Aci constă și va constă toată dificultatea, toată abilitatea legiuitorilor moderni.

So credea acești legiuitori, că deca sunt animați de sentimentele legiuitorilor vechi, soluția va veni de sine. So 'și reaminte încă că în totul, omului 'i convine mai bine a se reîntoarce la vechile selee obiceiuri, de cât a contracta altele noi ¹.

NOTA R. — Pagina 155.

Pentru a afirma acesta, voiu raporta ceea ce un curțisan sincer făcu se simte ingenios Petru Cel Mare. Acest monarc legislator voi so accopere Russia de civilizația și progressul secolului său ; pentru a atinge acest scop, alesse oameni *gravi* și *gêrboviti* spre ai trimete în strainatate. Toti curțisanii laudara cu entusiasm acest proiect, și se prosternara înaintea geniului Tiarului ; un singur senator tacusse : și *daca la curte*, dice Segur, *flateria vorbesce, tacerea este încurajăta*. Petru îl întreba deca n'aproba planul său.

« Nu, disse senatorul ; acest plan n'are nici un effect, voiagiori » *tei au prè multa barba la barba ; vor veni ast-fel cum sunt plecati* » și pentru a proba, lua atunci ua foia de hârtie, ua pliă, și dupo ce frecasse unghia pe plietura 'i disse : « *Esci un mare imperator, un monarc absolut ; poti totul ce voesci, nemic nu ve resiste ; încerca* » *ânsu d'a face so dispara acesta indoitura, și so vedem deca vei reusi,* » Petru tacu și revoca ordinul său, și se ocupa mai înainte de educația tinerilor înainte d'a face a voiagia betrânii ².

NOTA S. — Pagina 156.

Acăsta ideia nu este nouă : Guibert a dis'o încă din 1762 ; Napoleon a repetit'o în memoriile selee de la St. Helena ; Generariul Rogniat, în uvrăgiul său *Considérations sur l'art de la guerre*, 1818, a conchis încă în termeni formali unitatea infanteriei, ca consecinția à întrebuintierei puscei pentru toate armele ; resbelele din urma au probat încă că demult în Francia, coci numărul batalionelor formate în 1810, fu ardicat în număr de două-dieci chiar în 1853. Bavaria vine de desființesa formațiunea regimentara ca unitate tactică și administra-

1. Pentru cea ce concerna cauza de ce am pribagit când la sistemele Turce, Russe, France, Prussiene, și pribăgim încă fără a putea avea un sistem care so capete rădăcini în această națiune so se veda Nota d.

2. Segur. — *Galerie morale*.

tiva. — Déca Francia, mai conserva adi formatiunea regimentara ca unitate tactica si administrativa este, a se supune traditiilor, nu necesitatiei sau importantiei séle. — Noi cui? Tradiitiunilor? Nu! ele nu o arret. Cert abilitatii d'a IMITA si uritului obicei d'a nu ne d'a ostenéla d'a produce nemic nou, nemic al nostru propriu, nemic românesc, in totul, fie interesele private, fie interesele nationale. — Este acésta sorgintea tutulor relelor noilor reforme ce agit de câti-va ani acésta tiérrea. Este de reformatorii acestei tierri ca cei cum am expus alta déta co Condorect dicea de ómeni din timpul seu ¹.

NOTA T. — pagina 158.

De se va cónsulta programul de instructiune al Scólei Militare, nemenea nu va hesita d'a dice cu Colonelul Lamy²: *cu un asemenea program ua scóla militara nu póte lassa nemic de dorit*. Este numai urmând pas cu pas essecutia acestui program co in urma se va recunosce tot cu Colonelul Lamy : *Nenorocirea in acésta tiérrea este co n'au áncó obiceiul d'a essecuta ceia ce affisiesu!*

Pentru a 'mi justifica cuvéntul de *Batalion soldatiescu*, nu voiu întreprinde acest lung travaliu d'a urmari pas cu pas essecutiile programului. Voiu insista numai assupra câteor-va puncte mai principale. Acésta este sufficient pentru moment. In ceia ce urmésa, ánsó, so nu se véda ua critica de persóne : iubesc si stimesu pe toti Elevii scólei militare. Este pentru generatia viitoare co pledesu.

Éto programul. Se imvatia :

1° *Analisisul matematic*, faro aplicatiile séle (Mecanica, etc.) Cum dér vor putea da solutiile dorite la cestiunile mecanice ce se presint la fie-care pas unui officier de ori ce armá?

2° *Resbelele punice*, si altele, fora a avé cea mai mica ideia de strategia si tactica parintilor nostri, de modul cum faceau resbelele; cum sub Mircea, Mihaiu, Stefan, si cei lalti domni, aceste tierri 'si aveau organizate fortiele lor publice. Exemplelele trecutului sunt cari imvatia ce trebue a se face pe viitor; si istoria parintilor este care anim fii; ei tin la ea ca si la existentia lor. Traditiunile antice de care suntem ereditari fac mai mult de jumetate situatia nóstra in Europa : elle sunt elocintia irresistibile, cuvéntul care tioresce, gestul care ardica, privirea care electrisa.

3° Reglementele militare române faro a avea cea mai mica ideia de reglementele Statelor vecine cu cari mâine póte au a combate. Este

¹ So se véda. Nota d.

² Colonelul Lamy sieful missiunei franceze când a visitat Sacól Militara pentru prima-óra.

numai studiind armatele cu cari avem a combate co putem a face so dispara lacunele la noi si a profita d'ale lor la ocazii.

In sciintia militara, mai mult ca in ori ce alta, este recunoscut, co *teoria* si *practica* trebuesc a merge impreuna; una fãro alta nu pot da rezultate utile. — *Teoria* iuvatia regulele generale fãro care *aplicatiile* nu pot a vea locu. Sunt ânsò elle, aplicatiile, adeco cu sonda in mâna pe terren co se pôte capeta si agerimea de spirit si precisiunea ochiului militar.

Ei bine, aci cu tôte co aceste veritati nu se ignora de nimenea, nu se incetesa ânsò :

4° D'a limita studiul lucrarilor de campanie, castramentatie, numai pe hirtie fãro a face cea mai mica aplicatie pe terren de lucrarile de profilare, defilare, traseu de fortificatie; lucrarile de tabera, de cantonament, bivuac, etc.

5° D'a margini studiul artei militare numai in expunerea diferitelor definitiuni si regule admise fãro ai essersa pe terren in aplicatia lor; adeco fãro ai obicinui in maniera d'a face ua recunôscere, un itinerar, un memoriu de un atac sau defensa presumat. Cu un cuvent fãra a dã ochiului acea precisiune militara ce nu mai prin practica singur se pôte capeta.

6° Instructia militara liniara se marginesce, in timp de patru ani, a se essersa la *drepta*, la *stânga*, *presentati*-ARMA, fãro ai obicinui a sci so instruesc pe altul. Se face ast fel un bun soldat nu un bun instructore, nu un officier; ér scola tóta este un *Btalion soldatiesc* nu ua scôla de instructori. — Cãti din acesti officieri cari mai mult d'ua data a trasu pe hirtie cel mai complicat front bastionat, nu sau gassit, indata dupo ce a parassit bancile scolei, intr' ua incertitudine la essecutia pe terren a celei mai simple lunete? Cãti, cari in timp de 4 ani sau întors continuu la drepta, la stânga, au prezentat arma, sau au facut so misce armate întrege, cu precisiunea unei machine, pe *tablou*, nu s'au gasit in ambarà la regiment, d'a instrui un soldat sau d'a conduce un ploton? Cãti âncò cari au recitat ca *tatal nostru* tôte espunerile profesorului de Arta militara n'au stiut de unde se apuce radactia unei recunoscerei, unui itinerar, unui memoriu de atac sau de defensa? etc. Si acestea o repet, lipsei d'aplicatiuni.

Spre a justifica âncò cuventul de *Batalion soldatiesc* Lectorul n'are de cât a cauta registrele Scôlei Militare din 1859 peno la 1867 si va constata co dillele de paradi, de defilari, tieremonii si garde de onóre¹ este mult superior dillelor de studiu. La aceste dille de parade, dille

1. Dupo tieremonia de la 21 Maiu la prezentarea sufragiului universal, cu ocasiunea lovitarei de Stat, Scôla Militara a facut garda la Palatul Domnesc.

improductive se a adaoga âncu altele cauate cu profesori scólei ne fiind functionari numai speciali ai scólei ci si inregimentati, serviciul de regiment reclamând un travaliu continuu sunt adesea fortati d'a lipsi dela cursurile lor cu septamânile si chiar cu lunile!

NOTA U. — Pagina 158.

Economia unei tierri si onoriul armatei séle, impune si una, si cea alta ca armata, mai cuséma, so nu se supune la *capriciul modei*, coci ea face adesea d'a depinde de fantasiele séle, moravurile armatei, reputatia sea, consciintia sea si aproape gloria sea. Cu tóte cu aceste veritati au fost recunoscute de toti reformatorii acesti tierri, toti le au neglijat coci de se va cautà albumelo armatei, se va recunoce cu diferitele sisteme militare, sau mai bine cu schimbarea sieisilor sei, sau introdus si ua moda noua, ua uniforma noua cu totul departe de traditiile si natura fisica a Românului. Astfel cu cine adi posseda un album de diferitele uniforme ale armatelor Europene : Turce, Russe, Austriace, France, Belge, Italiene si Prus-siene, v'a vedea influentia modei in acésta tiérre, sau fassese prin cari au trecut uniformecele oscénului român.

Astadi chiar, pentru observatorul care cunósce uniformecele armatelor Europene, déca hasardul, il v'a aduce inaintea frontului armate române, se va crede cu assista la locul de întâlnire al militarilor francesi, belgi, prussiani, etc.

NOTA V. — Pagina 158.

Este cunoscut cu costumele in societatea militara ca si in societatea civile trebuesc a varia cu clima tierrei si natura fisica a omului. La noi, in tóte timpurile, mari confectionari de imbracăminte pentru armata n'au voit so ia in consideratio neci ua data acest principiu. Norocirea a fost cu natiunile ce ne am fortiat d'a 'i imitá n'au fost din Sahara, coci mersul lucrurilor in acésta tiérre ne conduce a crede cu ar fi imbracat armata cu bluse in luna lui Ianuariu.

Când óre vom pune stavila maimutiériilor? Când óre nu vom mai pribagi? Când óre barbatii cari tin firul reformelor, vor invetia cu facénd tunica mai mintean, pantalonul mai itiar, kivara mai palária, capota mai zeghe vom avea adeveratul *oscean român*, nu *catana nemtiasca* sau *grenadirul francesu*?

NOTA X. — Pagina 159.

Este incontestabil cu, creatura cea mai forte, nu póte trece la repedi schimbări de regim faru mari sguduiri in elementele ce o constituiescu. Or, regimul militar la noi fiind ua viétia cu totul noua, cu

totul diferita de a Românului peno la etatea de 20 ani când este chemat sub drapel, etate care 'mi pare dificil d'a trece la rapedi schimbări, nu este acésta cauza co Românul dupo cateva luni de casarma, perde rumenéla figurei séle, diminua agerimea corpului seu, si multi termin prin a lassa un trist suvenir in registrul mortilor din Spitale? .

Dupo cum este facil a constata ua mica diferentia între caracterul si natura fisica a Românului dela munte si Românului dela camp, este âncó facil a vedea co acésta diferentia devine enorma între locuitorul din România si locuitorul din Francia, Prusia sau alte State. Or, erorile in cari au cadiut in cele din urma tempuri reformatorii acestei tierri, d'a introduce in bloc reglementele altor natiuni, ast-fel dupo cum se practic sau sunt scrise acolo, fiind mult noui si diferite caracterului si naturei fisice a Românului, nu proba peno la evidentia co ele sunt sorgintea unei bune parti ale viciurilor ce aret co esist adi in armata nóstra?

Éto un fapt care póte aretà mai mult de cât tóte rationamentele din lume importantia acestor consideratii :

Cine din DD. Oficiari superiori, nu 'si aduc aminte de sfortiurile ce desvoltase sub guvernul Cuza spre a obtine felicitările ce primea atunci Comandantul Batalionului de Geniu, de buna sanetate a trupei? Este adevérat co elementele acestui corp erau acelési ca al celor lalte; modul ânsó de a victiui erà mult diferit. Aci erà dificultatea de a dà ua solutia generale.

In acele tempuri de crise se propussesse lagare cari furo respinse si nu cu putina ratiune : fortiele publice fiind puțin numeróse, cheltuecele tesaurului erau mult superióre beneficiului. Au voit a generalisa viétia corpului de geniu, cause ânsó puțin rationale — lipsa de officeri de artá, chestiuni politice, etc. — au facut de a renuntia.

Roul dér a fost recunoscut, el nu se departase, esiste âncó, cori cine nu 'si aduce aminte macelul recent la care fusse espus Regimentul al 2^{lea} in Ploesci, in medilocul unui orasiu ce se bucurà d'ua complectia sanetate? Cine nu vede tristecele opere ale spitalelor militare?

Viétia corpului de geniu erà apropiata cu natura fisica a Românului, nu erà nemic nou pentru el, nemic diferit din vietia sea dela caminul parintesc. D'ua data ce sórele de primavéra absorbea néua ernei, soldatul de geniu in loc de a respira infectul aer din casarmi si a se abruti prin viétia inactiva a acelor lalte corpuri : *la drépta, la stânga, presentari-ARMA* ; el erà sub cer, respira aerul liber al câmpului ce 'i dà viétia, lepada tunica ce'l pensa ca pe un bolnav, mânuia cu placere si succes si arma si sapa ; ast-fel co disciplina, instructia militara si travaliul ce 'i se confiase, nu lassau nemic de

dorit. — El ast-fel presintă aprópe un element 'al legiunei Romane.

Co guvernul d'atunci nu prevediuse serviciurile ce ar fi adus tierrei, de facea comuna viétia geniului! Afaro de avantagele unei bune sanátati, tiérria pe nesimtite cu ua mica cheltuéla ar fi posedat si ua forte armata si ar fi fost de demult acoperita de câi asemenea acelora ce stramosi nostri legionari Romani construiau alta data. Secole au trecut, trasele lor stau áncó solid gravate, si Românul d'astadi le privesce ca dulci suvenirii al gloriosilor tempuri.

Ca guvernele d'astadi so nu imite pe cele trecute in totul ce formésa institutiunile tierrei. Sórta lor a fost trista, si rezultatele funeste tierrei!

Legislatorii nu trebuie neci ua data so 'si permita a pretinde co Românul póte so devie francesu sau german si reciprocamente. Diferintile intre natiuni nu sunt opere umane; sunt ale naturei, numai ea póte so le confunde. Déca intre natiuni, n'ar fi existat ua solida linia de separatia data prin diferintiele de traditii, caractere, natura fisica, legi, guvern, clima tierrei, etc.; s'ar fi implinit de demult promissiunea Evangheliei: *ua turma si un pastor*.

Este, fiind-co sper co neci un legislator la noi nu 'si a propus d'a implini acésta promisiune evangelica, co 'ni am permis aceste observatii, simple in ele, de ua mare utilitate ánsó, mai cu séma in mediloloc spiretelor de reformatorii ce agit adi biata tiérria.

NOTA Y. — Pagina 459.

Românul intrând in oscire, nu se teme de mórte sau de gloriós-sele cicatrice ce 'i da arma pe câmpul de bataiã. Sunt ból-le din spitale cari 'i inspira tóta terórea! Cine din DD. Oficeri ignora dificultatile d'a supune pe soldatii la inspectiile medicilor? Acésta, proba cert, co esista in tratamentul din spitalele militare viciuri incompatibile cu natura fisica a Românului, pe care un parintesc serviciu sanitar trebuie a le face so dispara.

Medicina ca sciintia este comuna pentru tóte natiunile, aplicatiile séle ánsó, variesu nu-numai dupo circumstantiile in care se gasesce bolnavul ci si cu natura si constitutia sea, cu climatul tierrei unde a nascut si crescut.

Sávantii medici cari au deschis uvragele de Arta lor numai din Francia, Anglia si Prussia, au putut constata diferentia, a dà ua justa apreciatia acestei simple observatii, dér rar considerata la noi in spitalele militare. — Este de medicina unei tierri ca si de institutiunile séle: ea trebuie a fi in raport cu totul ce influentiasa asupra naturei omului; traditiunile chiar nu trebuiescu neglijate.

NOTA W. — Pagina 179.

Un horizon nou se deschide in viitor inaintea officerilor unui corp insarcinat cu deffensă căilor ferate. Cu toate acestea, din experientiele trecutului, se pot pune chiar d'adi principalele principii ce au fost aplicate in resbelele moderne, si mai cu séma in resbelul din Statele-Unite. Acestea sunt :

1° A fortifica punctele importante;

2° A le defende prin corpuri (artilerie) atasiate la un punct important, sau prin colóne mobile (cavalerie, infanterie) parcurènd tíerra in imprejmuirele calei :

3° A stabili mari depouri, bine aprovisionate de ingeniiori, de uvrieri si de material de constructiune si de exploataciune.

Primele doue conditiuni, nu vor fi nici o data suficiente; cea din urma este esentiala; a o negligià este cea mai mare eróre comisa in tr'un resbel pe caile ferate. Importantia sea resulta din forma lungarétia a liniilor ferate si de la necesitatea d'a putea tot deauna a repàrã partile sfarimate.

Nu însist asupra modului cum trebuiesc formate si conduse colónele in defenza : acésta este Arta militara, neci asupra formarei depourilor d'aprovisionare : este Arta ingeniiorului. Ceea ce cred util spre a completa óre-cum scopul acestui opuscul, este d'a dice un cuvènt asupra primei conditiuni ce exige defenza căilor ferate. Cu acésta cred co voiu completa lacunele ce întinderea acestui opuscul m'a fortiat d'ale lassà alta data (pagina 135-137) vorbind de influentia cailor ferate asupra fortificatiilor.

Constructiunea fortificatiilor pe caile ferate au de scop d'a conserva punctele cele mai importante ale calei. Aceste puncte, dupo marile posittii strategice, sunt : ua statiune situata la incrucisare de cale; un uvrageu de arta considerabil; un depou d'aprovisionare.

Alogerea acestor puncte importante trebuiesc determinate dupo óre care consideratii trasse din natura resbelului ce are a sustine; din constitutia frontierilor, dela natura zonelor si traseul retelelor cailor ferate.

Ast-fel un Stat putinte, ne avènd a se teme d'un atac subit, si al carui sistem de resbel va fi mai mult offènsiv ca defensiv, punctele de fortificat vor fi cele dupe frontiere. In mai mult, un Stat putinte, ne avènd a se teme d'atacuri de càt pe câte-va directii bine determinate, numarul uvrageilor defensive necesare la protectia liniilor sèlo ferate vor fi pucin considerabile.

Déca din contra tíerra este mica ca a nóstra, incongiurata de putinti vecini, gata a o inghiti, trebuie a fortiifica punctele situate mai catre

centru. Construite la frontiere, fortificatiunile vor fi invaluite dela inceputul ostilitatilor; si cum trupele destinate a le defende vor fi neccessaremente pucin considerabile si imposibil d'ale trimete renforturi, ele vor fi indata ardate.

Cât pentru natura acestor fortificatii ardate cu scopul special da defende caile ferate, vor fi passagere sau permanente dupo positia punctului si scopul de defensa.

Voim a defende cateva ore un pod, un viaduc, lucrarile de fortificatiune vor fi putin considerabile. Ast-fel va fi casul, déca nu se voesce de cât a opri inamicul intr'un timp necesar pentru a termina preparativele de destructiune a unui uvragiu d'arta de care am voit a face usagiu peno la cel din urma moment: se are avantagiul d'a evita ua destructiune pré matura si certitudinea d'a putea a o face când se voesce, chiar sub focurile inamicului. Es'e pentru a atinge acest dublu scop co, Prusienii au organisat defensa podului Kotbus pe Spée. (Linia de la Berlin la Görlitz.) — Déca importantia unui punct nu este prevediuta din nainte spre a se putea construi asemenea specie de fortificatii in timp de pace, se pôte alergà la altele mai passagere ce sunt descise in uvragele speciale de fortificatie passagera.

Când ânsò este chestiunea de ua defensa de ua lunga durata, lucrarile de fortificatii iau mai multa intindere; sunt apròpe tot dé-una forturi permanente calare pe linia ferata, a caror constructie sunt arelate in uvrage speciale de fortificatie permanenta. — Este spre acest scop co, la Hamm, intre Neuss si Dusseldorf, Prussienii construesc in acest moment, un fort in zidarie, care va fi surmontat de douè cupole armate fiecare d'ua piesa d'un calibru forte. Calea ferata trece prin medilocul fortului; pentru a intrerupe calea, n'are de cât se retraga podu caro trece d'assupra siantiului.

NOTA Z. — Pagina 490.

In cea ce privesce punctele strategice, adeco, déca ua linia de cale ferata trece in invecinatatea unei piece forte, uni militari au exigiat ca acésta linia se conturesc piacia forte in loc d'a petrunde. Este ua eróre; « traversând piacia forte, dice Colonelul Belgian Brialmont, » calea va fi mai bine batuta si inamicul va gassi mai multe dificultati a o deturna. » Pentru a nu cità de cât una, so se observe cât prelungirea catre Dresda si Bohemia a ramurei de Juterbock la Paderborn, in retiaua de Anhalt, a fost reu deviata pentru a evita trecerea prin Torgau.

NOTA a. — Pagina 493.

Distantia entre cele douè sine cari formesu calea ferata generalemente in tóta Europa centrale este 4^m44. In Russia, este de 4^m52

la 1^m68. In Anglia este mult diferita: astfel pe calea ferata din Londra la Yarmouth, acesta distanta este 1^m32; pe calea dela Dundee la Arbroath si dela Arbroath la Forfar (Scotia), ea este de 4^m68; in unele traseuri au marit acesta distanta peno la 2,13, astfel este cazul pentru Great-Western-railways. In Holanda, este de 1^m93. Pentru caile ferate din Ispania s'au adoptat largimea de 4^m70. Ua cale economica, construita dela Gand la Anvers, n'are de cat 4^m10 de largime.

NOTA b. — Pagina 197.

Acum, când pe Rhin, tunul are parola geniurile strategice al natiunilor beligerante concur a verifica profeticele parole ale generalului Lamarque : *Este posibil ca vaporele sa aduca intr'ua di un revolutie asia de complecta ca inventiunea erbei de tun.* Alta deta, in Capitolele IV si V, am aretat aproape acesta revolutie, si timpul nu va fi departe d'a ua verificà anco ua data. Români dér, so observe cu atentiune tôte novatiunile adusse la caile ferate; coci elle se efectuesu pe fie-care di. Ast-fel, eri, lui Dretz, ingeniurul sief al materialului Armatei dela Rhin, i se datorésa inventiunea unor mânusi mobile (pognées mobile) destinate la suspendarea de hamacuri pentru raniti, coci so scie co caile ferate merg chiar pe câmpul de bataie ¹. Adi, unui alt ingeniur i se datorédia constructiunea unui Wagon care asediat inaintea locomotivei unui tren militar, permite la soldatii ce'l ocupa d'a face serviciul de avant-post. Pe mâine chiar, pôte un alt geniu, va propune un wagon cuirassat; coci ceia ce constructorii de bateluri au facut cu atâta succes, uvrierii de material de cai ferate il vor face anco bine.

NOTA c. — Pagina 254.

Guizot a dis : « Doue sapte principale constituiesc civilisatia :

- » *Desvoltarea societatiei,*
- » *Desvoltarea individului* ². »

I. cursul acestui opuscul am avut ocazia d'a resuma câte-va din principiile cele mai importante cari presid la desvoltarea societatiei;

1. Spre a afirma opiniunea emisa, voi cità ua fasa remarcabile, dupo un autor German : « Pe timpul combatului de Podol, se trimisse de la Mûnchengrätz, catre mediul nopti, un tren pentru a aduce raniti; acest tren adjunse, pe câmpul de bataie când lupta dura anco : cu tôte balale ce flue-rau la urechele lor, amplotiati sarira jos din wagónele lor pentru a aruca raniti. »

2. *Histoire de la civilisation en Europe.*

am vediat încă efectele lor în societatea română. Me cred déro astfel dator d'a dice un cuvânt și asupra principiilor cari presid la dezvoltarea individului. — Este *instrucțiunea publică*.

A face din junime buni cetățeni, oameni utili societății, instruiți și abili în diversele profesii. Éto care, din tot timpul, a fost și opul instituției ce însemnează sub numele generic de *instrucțiune publică*. Putem dice de ea ce Fabius dicea de toga sea :

Co ea pórta în îndoiturile sêle parea și resbelul.

Faro instrucția ua societate nu pôte spera nici pace nici prosperitate. Ea este incapabilă d'a se bucura de libertate, nu va ști de cât a abuzat : va cadea sub despotism. Istoria tutulor popórelor ne dă destule triste exemple; situația acestei țări le afirmă!

Totî avem în anima noastră germul de virtute și de viciuri; datoria consistă d'a ști să dezvoltăm unele și să inabusim pe cele altele. Tóte facultățile animei se reduc a simți și a medita : plăcerile noastre consist a iubi și a cunoște; nu trebuie d'ér de cât a ști a regula și a exersa aceste dispoziții, pentru a face pe oameni utili și fericiți prin binele ce vor face, și cari 'l vor simți ei însuși. — Acesta este *educatia*.

La *instrucțiunea* unui individ este d'ér de rigore a se adăoga și *educatia* sea. Ele trebuesc să mērgă împreună. So nu se crēda că *instrucțiunea* moralisă tot d'ă-una și cu luminele singure, cele mai răspândite, fac oameni buni, oameni utili : este *educatia* care moralisă în *instrucția*. Faro *educatia* *instrucția* pôte deveni cel mai mare reu, în loc d'a fi un bine. A da *instrucțiunea* la tinerime faro *educatia*, este a împuta forția pasiunilor, faro a le prescri reguli, este a le excită plăceri imense ce nu vor fi nici ua dată satisfăcute, este a arunca arme și erba în mainele multimei faro a o învetia a se servi, este a distruge capitale, este a prepara suferință și pierderi societății, este a prepara catastrofe, este a reduce veritabilă libertate imposibile și despotismul ua necesitate!

Voiți a servi progressul?

Incepeți prin a instrui și educa,

Voiți a deveni forte?

Incepeți prin a instrui și educa.

Voiți a trece la starea de instituții durabile?

Incepeți prin a instrui și educa.

Voiți ca sufragiul universal să se realizeze veritabil?

Incepeți prin a instrui și educa.

Voiți a favorisă dezvoltarea libertăților?

Incepeți prin a instrui și educa.

Voiți ca ele să nu pōtă nici ua dată deveni un pericol?

Nu veți gassi de cât un singur cuvânt, tot d'ă-una același a vi se răspunde :

INSTRUIȚI ȘI EDUCATI MASELE !

Nu sunt legile cari fac pe ignorentii liberi, depind prin ignorentia lor de cine v'a voi ai guvernà, de cine v'a voi ai explòtà!

Instructia si educatia au variat cu populi si cu epocele : la Sparta avéu de scop d'a formà Spartiati; la Roma Romani; si pretutindivea, d'a inspira viitorului cetatién, sentimente adeverat pratiotice, adeverat nationale. Trebuie dér ca si la noi instructia si educatia, ambele, so concure càtre un acelési punct, un acelési scop : a forma adeverati Romàni printre voi; si pentru a face Romàni lucrati, a face omeni.

Sub acéstea bine d'acord, nu este cu tóte acéstea adeverat co noi crescem astadi fiul burgeseului si al tierranului, cà si cum ar fi toti destinati a deveni membri, uni la Academie, alti la Curtea de Cassatie si cati-va al unui Cabinet ministerial? V'à fi perfect cu fii marilor atvui chemati a se bucurà de doue, mii galbeni venit. In fapt ce este mai bun, pentru omul de ua assemenea splendida fericire de cât a se devua la protectoratul totului ce inaltia inteligentia, si d'a se face dign d'acésta inalta positia prin studii si prin meritul seu personal? Fii burgeseului si ai tierrénului nu sunt ánsò destinatii neci d'a popula satele ilustrei companii de la Academie, neci d'a se bucurà de dulcetiile fotoliurilor dela Cassatie, neci a implini datorile celor de la ministere : toti sau aprópe toti, vor avé a lucra pentru a trăi, pentru a aduna ua fortuna lor si fiilor lor, sau pentru a conserva sau a mari ceea ce parinti le au lassat. Viitorul lor, este d'a merge so respire aerul câmpului, unui comptoar sau al unei fabrici. Va trebui ca so vènda si co eumpere, so manufactoryese sau a face so se manufactoryese, so laburesse sau so faca a labura. Este convenintia, este necesitate chiar d'ai preparà ast-fel prin tr'ua instructia speciale, bine intieles, farò prejudiciu de litere; coci chiar co politica v'a tolerà, v'a fi un sacrilegiu a negligea cultura spiritului si a imaginatiunei la un popòl pe care natura, sub acest raport, la dotat cu atèta largime.

Neci ua dàta si nicaeri n'a fost mai multe lucruri de facut in comerciù, in industria, agricultura si in administratiune ca in acésta tièrra. S'a pretins co tóte acéste exiginti s'au satisfacut. Eróre complecta! Instructiunea aci fiind numai classica si literale nu pòte conveni, ua repet, de cât la un mic numer de persóne cari pot trăi din veniturile lor sau a imbratisia cu profit ua professiune liberale; restul, si cel mai mare numer, acésta instructiune ne dândule neci ua positiune, impedicându-i chiar d'a reincepe cariera parintilor si d'a trai prin bratiile lor, se indign contra societatiei, caut un refugiu contra miserei si un remediu suferintiilor vanitatiilor lor, in tr'ua revolutia, ce escitând tot dé-una mai mult apetiturile còt nu pòte satisface

este îndată urmata d'ua revoluția nouă. D'aci, sursa inepuizabilă de nenorociri publice și suferințe private în această țară !

Se impune ast-fel la ua națiune democratică ua instrucțiune care nu convine de cât la ua națiune aristocratică : aberrațiune de spirit necredut și pe care România îl plătește scump ! Printre colege și școlile primare (comunale și urbane), nu există de loc instrucțiuni profesionale utile la uvieri inteligenți, la tineri cari se destină la afacerile industriei, comerțului, agriculturii. Plăcerea d'a se înălța este ast-fel la culme : România democratică este încă plină de ideile și prejudiciile României aristocratice ; s'a proclamat democrația, se fac frumoase frasse asupra dignității muncii și adesea uvierul este dispus a roși de muncă de brățu și a dori un altul pe care 'lu crede mai nobil : *ua funcțiune !*

Este această cauză cu strâmtorarea făcut monopolul tuturor avantajelor industriei, comerțului și agriculturii țării !

Dăco instrucțiunea lăsa mult de dorit, ce va fi de educațiune ! Trebuie a urmări acest teren secret, numit ochiul familiei pentru a spăria animele mureșilor ? Nu ! După cele ce s'au dis mai sus în această notă și în cursul ace-tui opuscul cred suficient d'a conchide numai cu imperfecțiunea sistemului nostru de educație essersă, fiă asupra prosperității naționale și ordinii publice, fiă asupra fericirii private, ua influența mult mai tristă încă.

Nu se va putea trece din situația noastră prezintă, adevărat barbară sub acest raport, la un regim rațional cu interesele democratice le impune, de cât prin mijlocul d'ua revoluția în totalitatea mecanismului de instrucțiune publică și educație. Nu trebuie a se copia sistemul francez, sau prussian, etc. : Instrucțiunea și educația variesu după natura lucrărilor pe cari ua națiune le afectă mai mult, după situația sa politică și după aspirațiunile sale legitime. În secolul nostru de revoluțiuni, ua națiune va alerga după stăpânirea sa de nu 'și va asigură mijloacele d'a se dirige în viața reală și practică. Pentru că ua clasă so mântie superioritatea sa politică și socială, trebuie ca ea so rămâie superioară, adeco trebuie ca ea so știe și so pōta presida de fapt la mișcările societății, la aspirațiile sale, la actele sale, la operele sale. Aristocrația a pierdut la noi numai pentru că ea devenise improprie în misiunea ei d'altă dată : a dirige națiunea către viitorul ce se simțea.

NOTA a. — Pagina 252.

Dăca generația actuală este în totul mult inferioară părinților ; dăca adă instituțiunile cele noi, reglementele, decretul și chiar legile

nu 'si au avut inradacinarea lor dorita, déca fructele lor au fost sterile tierrei, déca ele sau schimbat cu dillele si cu ómeni; — déca, vorbind numai de fortiele publice, dela formarea armatei casermata la noi in tiérrea, am avut când sisteme Turce, când Russe, când Austriace, când Francese, când Prussiane, când, cu un cuvent, de tóte natiunele, numai românesci nu; déca, adeco am avut mai multe sisteme ca regimente. — Pentru tóte aceste perturbatiuni dic, so nu se inculpe autori lor, adeco aceia cari au avut firul reformelor, ci pe cei cari i'au investit cu autoritatea d'ale confectiona. Este aci in acésta tiérrea locul d'a dice : *natiunele sunt adesea culpabile de pos-sitia lor!*

Me explic :

Acesti reformatori fiind adesea români instruiti, adepti de tóte bunele doctrine ce au vediut in strainatate : Grecia, Turcia, Russia, Austria, Francia, Prussia, sau chiar in Scólele tierrei; indata dupa intrarea lor in viétia publica, au fost arruncati in *capul bucatelor*, faro a le fi lassat timpul necessar spre a putea studia si principalul : *natura românului*, so se invetie a umblà pe acésta periculósa panta a vietici publice, faro alluneca. In acésta positia si animati de amorul national, d'a grabi mersul progressului in acésta tiérrea, éto ce au facut :

Uni s'au precipitat, succesiv la rëndul lor, spre a traduce si a introduce ad-literam totul ce au vediut bun in tiérrea ce visitase, ce invetiasse in scolile tierrei, sau cetise in cutare carte. Cu un cuvent au fost, prinsi de maladia de care Conlorcet acusà ómeni din timpul sen : « Nu adoptau ua propositiune fiind-co erà adeverata. ci fiind-co ea a fost scrisa in cutare carte si adoptata in cutare tiérrea si de atétia secolí ¹. » Astfel autoritatea ratiunei a fost ramplasa-ta prin a ómenilor; si acésta nu cu mai pucin drept, fiind-co le lipseau elementele necesare d'a se conforma perceptelor lui Montesquieu ².

Alti mai strategici, au crediut co successul progressului so prepara ca al unui assalt : au atacat d'ua data tóte vechile institutiuni ale tierrei, tóte defileurile, au resturnat totul ce au vediut in naintea lor. Cu un cuvent au ruinat totul, si cert sub acésta ruina tentau a face mari lucruri : *ua România forte*. Ei bine! n'au facut nimic util, coci : « Societatile ruinate sémenà cu cadavrul unui spëndiurat care face a reculà tóte fiintiele d'ua aceiasi specie ³. » Si áncó acésta ruinare áncó, in loc d'a protege calea progressului, 'ia baricadat'o prin aglomeratia a tot ce resturnase, prin nascerea nemultumirelor

1. *Esquisse des progrès de l'esprit humain.*

2. Vedi perceptul lui Montesquieu in *Precuventarea* opuscului; pagi. XVIII.

3. *LIST economist german.*

si desordinelor interne, prin crescerea partidelor si a defientiei generale cu cari acoperise natiunea; coci : *omul*, dice Saint-Germain, *nu se obicinuesce de loc la schimbarile continue 'i inspir defientia* si se arma atanci chiar contra utilului.

P'ua buna parte, ne experientia sau vechiul obicei al Orientului — mai ênteiu eu si in urma vecinul — le au inabusit tot amoriul national. Au inchis ochii si au dis ca poetul Latin :

Ved si binele si reul, me las ânsu a me tîrî la ce este mai reu.

Mai toti astfel n'au avut doue idei cari so se urmese, doue vederi cari so se concorde, un sistem in nimicu. Astfel complicatiunea a fost caracterul distinctiv la tôte concepiunile lor, si contradictiunea consecintia inevitabile la tôte messurele lor.

Guvernele ast-fel n'au sciut ce voesc, neci unde merg.

Natiunea n'a sciut ce pôte, neci unde o conduce.

Guvernele fiind faro fermitate, natiunea a fost faro confientia.

D'aci atêtea frecari cari perd fortie utile, d'aci atêtia ani pretiosi perduti in dispute sterile; d'aci urele reciproce, prejuditiile ereditare, anarchie, exaltatia in sus, sferîmarea in jos; d'aci miseria in culme !

Erórea d'ér in care au fost cadiuta scóla reformatoilor in acésta tiérrea, este co ei au considerat ua natiune nu ca ua adunatura de ómeni, ci ca un singur individ putênd a face act de vointia si a lucra. Nu exista ânsu neci un raport de asemenare între ua natiune ca principe de vointia, si un individ. Ua natiune. ua repet, este ua agregatiune mai mult sau mai pucin considerabile de individi, si fie-care din ei reprezinta un interes particular, de unde resulta co ua mare massa de interese sunt continuu in presentia, in lupta in societate.

Platon, consilia tiérrea sea d'a conduce pe poeti sei afara din teritoriul Republicei, dupe ce 'i umpluse de onori : nu voi recomandà ua messura analoga pentru illustrii reformatori. Voiu dice : pene când, pe toti acesti savanti cari vo vin din strainatate sau vo essu din scolile tierrei, nu le vetî lassa timpul so tréca succesiv, prin tôte gradele erarchiei sociale, astfel spre a putea studia caracterul românului, a se pune in curent cu necessitatile de moment ale natiunei ; in fine, a se obicinui d'a resiste la tôte tentativele vanitatiei, fructele studiilor lor vor fi sterile tierrei !

So 'si aduca aminte Români de acesta *Maxima* a lui Quesnay : « Studiul jurisprudentiei omenesci nu este suficiente pentru a forma ómeni de Stat, cei cari se destin, *este necessar a se da la studiul ordinului natural cel m'î avantajios ómenilor reuniti in societate. Este âncu ne'essar ca cunoscintiele practice si luminóse ce natura le do-*

bandesce prin experientia si reflexiuni so fie reunite la sciintia generale de guvernare, astfel ca autoritatea suverana tot dé-una luminata prin evidentia so institue cele mai bune legi ¹. »

Cer scuse camaradilor mei studenti, cari cert sunt animati de sentimente nu mai pucin patriotice mie, de am facut acese observatii. N'am avut de scop d'a pune ua stavila invasiunei la inaltele functiuni — n'am autoritatea; — am incercat numai so fac se dispara ori-ce idee la cei facili creduli, co acest opuscul este un catechism pentru cei in mânele carora sunt incredintiate destinele acestei tierri, viitorul câilor ferate; a me disculpa déca nu sustin co cutare sistem de câi ferate sau reglemente de exploataciune strainâ sunt favorabile tierri; a departa vechia credintia co faticita reusita a unei institutiuni in tierra noastră consta a o introduce in bloc astfel dupo cum se practica in cele lalte tierri; si in fine a pune in evidentia co pentru ca institutiunile unui popul so raspundia la necesitatile sêle, trebuie ca reformele so se efectue in ordinea modificatiunei ce primesco starea fisica si morale a natiunei : cea ce implica co, aceste reforme trebuesc so se opere incet si progresiv ca si modificarile individului : astfel ca legea unui popul so fie in conexi me intima cu starea sea fisica si morale.

Este, pentru co s'au ighorat sau co nu s'au voit conformà acestor percepte, co s'au vediut fondate din ua singura aruncatura si esite din tr'ua singura pie-a din atelieurile Camerilor legislative, la Constitutiuni si legi cari au schimbat instantaneu si d'ua maniera absoluta institutiunile tierrei. Asemened legi nu pot conveni la neci ua natiune, coci nu esista nici un popul ale carui necesitati se reclame ua transformatia astfel de subita ca so necesite ua *schimbare radicale* a institutiunilor nationale. Caracteriul, obiceiurile, si moravurile unui popul nu se schimb neci se alter subit ci se modifieu incet si progresiv.

Institutiunile unei tierri sunt un tipar in care natura fisicas i morale a natiunei se fassona din punctul de vedere al progressului si al dreptului strict, aceste institutiuni pot fi defectuôse sub mai multe raporturi, ori cum ânsu vor fi, ele nu au imprimat mai puțin forma lor la natiunea care o regida. Sub imperiul institutiunilor sêle, poporul la astfel de obiceiuri, astfel de moravuri cari constituiesc existentia sea intima si care 'i da un lustru particular.

Este pentru acêsta co nimic nu este mai periculos neci mai dificil de cât a schimbà obiceiurile unui popul; tine aprôpe atât cala vietii sea.

Aceste fapte pot fi adesea regretabile, ele ânsu essist, si refor-

1. MAXIME 2°. •

matorii trebuesc a tine compți și a le considera ca puncte de reper în crearea institutiunilor de cari sunt chemați a dota un popor. Altminte, deficiența naște, poporul se satura îndată de reformele care le dorea, și genat în toate obiceiurile sale, se fatiga, se agita; se frământa și tinde la noi misicari cari îl readuc în totul sau în parte la vechia sa stare.

Mersul lucrurilor în această țară arăta mai mult d'odată indestul ce perturbatiune profundă a produs în viața poporului aglomerația institutiunilor, poate rațională din punctul de vedere al principiilor, cu totul ânsă diferite de educația, instrucția, spiritul și tendința lor, de cele pe care le succed. Assemenea institutiuni bazează pe *teorii* ei nu pe *fapte*, vor libera poporul caria îi se vor impune la sguduiri numeroase și la suferințe profunde. Este pentru această co mari reformatori, au cautat în tot-dé-una, ca mai înainte d'a libera reformele lor în medilocul unei societăți, a prepara mult timp înainte spiritul ei în raport cu ele.

NOTA e. — Pagina 253

Puțin importa pe un țărână ce este cutare sau cutare personalitate care presida la direcțiunea sau gestiunea operațiilor sociale, fie industriale, fie comerciale, fie politice. Cea ce afectează prestigiul său, compromite considerația și onoarea sa față de țările civilizate, este desordinea și lipsa de direcțiune care prejudiciă la aceste grave interese, și absența satisfacțiunilor legitime cari result; prin urmare, înainte de toate legea trebuie aplicată în justă sa rigoare coci absența justiției a fost tot-dé-una cea mai mare calamitate care a putut lovi un țărână.

Or, de vom cauta modul cum se practica la noi justiția în chestiunile sociale, nimic mai veritabil decât ce a expus un deputat, adică prim-ministru: « Judecatori noi, legile noi; judecatori nu cunosc legea, și legea nu cunoște pe judecatori » 1.

De câți-va ani s'au introdus legi mult mai umanitare ca cele din trecut: neci puterea paternă, neci puterea matinală, neci puterea domestică, neci puterea publică, neci chiar penalitatea, asta li, după legile existând, nu mai pot fi ca altă dată; *justitia* ânsă a devenit cu atât mai scumpă! « Dacă cu procedura veche în față cu cea nouă, adăoga Primul-Ministru, n'or mai câștiga адвокати parale, apoi neci un dată n'or mai câștiga! » 2 Elanul cu care cea mai mare parte din tinerimea țării s'au aruncat și se aruncă pe fie-care din magistratură, augmentarea a lucrărilor, tribunalelor și al magistratilor, ne

1. D. MANOLAKE-COSTACHE în ședința din Decembrie 1869 la Camera Legislativă.

da probe de trista stare a justitiei in acésta tíerra. — « Déca ar fi áncó persone cari s'ar urcă la un tribunal si cari ar dà justitia, n'ar mai fi magistrati! » dicea cu ratiune un eminent jurist consult ¹.

Nu vom mai insistá dér assupra modului cum se da justitia in acésta tíerra; vom cauta numai a pune in evidéntia câteva din principalele viciuri ce contribuiesc la deseheriditatea ei. Cu acésta póte vom avea fericirea d'a-facilita pe Primul-Ministru d'astadi d'a face so dispara ce a constatat deputatul d'alta data.

Éto aceste viciuri :

I Legile sunt pré numeróse si ruagiul justitiei pré complicat. Nemic nu trebue a fi mai simplu ca legea si aplicatiile séle. Este in timpurile de conruptiune politica cotribunalele si legile au fost astfel de multiplicat, ca la noi, in Francia si Ispania; in epoca lor de generatie, ánsó, legislatori au simplificat si legile si ruagiul justitiei. Este aci, mai cu séma, co trebue a se reaminti maxima lui Tacit :

Cu cât un Stat este conrumpit, cu atât trebue legi!

II Ttribunalele, judicatori si tóte categoriile lor, fiind numiti prin capriciul guvernului, devin astfel agenti directi nu ai justitiei ci ai autoritati administrative, si puterea centrale essersa assupra lor, ua influentia nu mai pucin mare ca assupra celor lalti functionari, prin sperantia d'a obtine ua functiune mai superióra, sau cel pucin, de téma d'a nu lise suprima graciile budgetului, dispunéndu'i din functiuni. — Independintia nu se accomoda cu aceste alternative de sperancia si de téma. Si a colo unde independintia a perit, dignitatea traesce láncesind. So se scie bine, de toti, co un guvern nu este forte de cât numai când administratori si judi au mânele pure, si nu las a supsona integritatea lor : ceia ce alta data dicea un vechiu poetu grec, nu este mai pucin just si astadi :

Indata ce se pune un om liber in fère

I se rapesce jumetate din prima sea virtute!

III. Al treilea viciu este unitatea. Este generalmente cel mai mare viciu in materia justitiei; coci cra mai mare parte din ómeni, chiar cei mai bine alesi, au prejuditii, antipatii sau simpatii reu fondate : ua sentintia trebe a fi rezultatul unei deliberatiuni seriósse intre mai multi ómeni seriosi. Machiavel, Montesquieu, cu toti mari publicisti. recunosc co :

Pucini sunt conrumpiti prin pucin!

IV. Al patrulea viciu este lipsa unui jurnal oficial care so dea publicului pledoriile justitiei. Publicarea desbaterilor este un principiu absolut, adeco nu, comporta neci ua exceptiune, in neci un temp,

1. *Revue de Deux-Monne*, 1860. — Marié.

în neei ua tiérra, în neei ua circumstanție chiar în cele mai critice. Unul din elementele unei bune justitii este publicitatea. Neei ua déta n'a existat confientia în justitia secreta : publicul nu pôte aprecia equitatea judicatorului, decât în altă sau nu cite-scu întrebarea și defenza; de alta parte, judecatori cari vror a prevarică, pot facil când ochiul publicului, acest tribunal suprem, nu 'lu înquieta de loc :

Acela care face teu ure horóre de lumina
dice Evangelistul.

V. Toti publicisti recunoscú : că justitiel 'i sînt rezervate, defenza drepturilor private și individuale; administrației privegherea asupra intereselor colective și générale. Din această destinitia propria la fie-care din aceste autoritati rezulta diferenția modului lor d'acțiune. — Este aci al cincelea viciu : misiunea lor, acțiunea lor, sunt a lessea confundate, sunt adesea substituite una la alta! Este pentru această co nu exista aci pentru cetățieni neei garanții, neei securitate, mai căsătî în dillele triste, adeco în dillele de sufrage universale!

VI. Al șeselea viciu este monopolul pledoriilor date unei clase de cetățieni numiti *advocați*. Monopolul în general, ori unde va exista, l'am demonstrat indestul alta déta (capitolul II) pentru a insiste átro co și aci este sorginea celor mai mari suferințe și al societati și al acționarilor. Aci, monopolul aplicat la pledoria în materia de justitie, adeco liberënd societatea la ua clasa privilegiéta, ua corumpé; coci advocații devin mai periculosi, ca cametari.

VII. În fine al sétela pecat, sau viciu principal al juridicțiunii, este d'a confia la toti cetățieni funcțiunile de jurit : nu se pôte exigie la tot cetățienul misiunea unui medic, d'asé pronuntia asupra situațiunei unui bolnav; se d'asemenea pentru justitie : nu se pôte exigie sau impune la c'î d'entelu venit d'a se pronuntia asupra culpabilității unui criminal : împórta d'a fi alesi printre categoriile înstuite, independente și realemente honorabile. — Sentinția jurului din Craiova anul trecut, în persóna D. Librecht, ce eră condamnat déjà d'opiniunea publică, este cred suficiente d'a afirmă aceste consideratii.

FINELE NOTELOR.

TABLA DE MATERIE

PRECUVENTARE. VII

I. — APLICATIUNILE VAPORELUI. — SITUAȚIUNEA ȚIERREI.

— Introducția. — Generația vaporelui. — Aplicațiile vaporelui la mașine și fericitele sile influenție : — asupra vechilor prejudecii și augmentarea populației; — asupra marilor proprietari. — Aplicațiile vaporelui la bateluri, locomobile și fericitele sile influenție : — asupra comerciului — industriei — agriculturii. — Fericita influenția a vaporelui asupra omenirii. — Vocea științei. — Sorta națiunilor isolate de acțiunea vaporelui. — Refutația detractorilor de mașine. — Istoricul căilor ferate. PAG. 1

II. — MISSIUNEA SOCIALĂ A CAILOR FERATE. — INCHIEȚUȚINEA SOCIETĂȚIEI.

Inchietudinea Românilor, scopul acestui capitolul. — Inchietudinea ce căile ferrate au inspirat la Europeni în general. — Refutația detractorilor căilor ferate. — Fericitele influenție ale căilor ferate asupra capitalului; asupra creditului interior și exterior; asupra instituțiilor de credit; asupra fortunei imobiliare, și asupra fortunei mobiliere. — Fericitele rezultate ale exploatatiunii căilor ferate prin întreprise private; natura concessiunilor actuale a marelor linii de căi ferate. Fericita influenția a căilor ferate pentru consolidarea unirii naționalităților latine din oriente; refutațiunea admiratorilor de unire a Românilor cu națiunile ne-latine. — Fericitele influenție ale căilor ferate asupra sănătății voiajiorului; căusele cari le produc, mijlocele de a le evita. — Inconveniențele marelui interval de plecare al trenurilor. — Statistice de accidente; nullitatea lor în raport cu sistemul ordinar de transport. — Inchietutinea țierranului; despre natura impositului. — Sorgintea inchietutinei și deficienței inspirate prin căile ferrate. PAG. 25

III. — MISSIUNEA ECONOMICĂ A CAILOR FERATE. — SITUAȚIA SOCIETĂȚIEI.

Când serviciurile căilor ferate vor deveni utile țierrei; tendinția economică a căilor ferate; scopul acestui capitol. — Scopul partidelor:

situatia si aspiratiunile legitime ale natiunii. — Actiunea partidelor in raport cu guvernul; consecinta lor. — Situatiia Bucurescului. — Plagele societatiei disse nobilă. — Situatiia agriculturii : a tianului; amelioratia sörtei sële si a artei sële. — Resumat general. — Ferieile in fluentie al cailor ferate assupra societatiei. — Assupra agriculturii. — Assupra voia-giorilor. — Assupra industriei si comerului. — Assupra instruti; moravurilor; travaliului; consumatii si productii. — Ce importa äneo in tierra pentru ca caile ferate se 'si pöta urma inalta lor missiune. Pag. . . 72

IV. — ROLUL MILITAR SI POLITIC AL CAILOR FERRATE. — SITUATIA ARMATEI.

Influentia ce cäle ferate pot essera assupra balanciei politice a lumiei : resbelele de nu vor încetä, vor deveni mult mai rari ca in trecut. — Necessitatea cailor ferate pentru România din punctul de vedere politic. — Serviciurile cailor ferate in operatiile militare — Influentia cailor ferate assupra organisatiei moderne a fortiiilor publice ale unui Stat. — Assupra fortificatiilor permanente. — Assupra strategiei si tacticii moderne in ofensiva si defensiva. — Resumat d'ävin ägiele ce procura cailor ferate din punctul de vedere militar. — Motorii ce exige reshelul modern. — Ua buna organisare a fortiiilor publice in tr'un Stat exijia concursul bogatului, savantului si cetätienului energetic. — Insuficientia armatelor permanent pentru conservarea independintiei. — Inutilitatea organisarei fortiiilor publice pe regimente ca unitate tactica si administrativa; äte-väcieri in organisarea actuale affortiiilor publice in România. — Pentru ä termina. Pag. . . 123

V. — TRASSEUL CAILOR FERRATE. — SISTEMUL PROPRIU ROMÂNII.

Diferitele cäle ferate necessary unei tierri; surfacia de activitate a unei cäle ferate. — Importanta comunicärilor in general. — Importanta militara a comunicärilor in general. — Dispositia generale a retelelor cailor ferate intr'un stat; ävantagiulu acestui sistem. — Sistemul propriu Romänilor. — Consideratii generale ce trebuiescu a presida alegerea centurilor de retele ferate. — Idem in trasseulu unui cai ferate in raport cu natura terenului si rolul seu in operatiile militare. — Idem in raport cu zonele ce divid un Stat. — Accidentele naturale terrestre ce au ä influentia in trasseulu unei cäle ferate. — Interesele exteriöre ale Romäniei ce au ä influentia in stabilirea de rail-ways; atacurile presumate ce are ä combatte Romänia; numarul convenabil al marilor centruri de retele; calitätile commissiunii necessary la ä terminarea traseurilor cailor ferate. — Consideratii assupra cailor ferate din punctul de vedere al defensei Statului. — Inutilitatea unui studiu assupra traseurilor concepute. Pag. 161

VI. — CONSIDERATI PARTICULARE ASSUPRA TRASSEULUI UNEI CAI FERRATE. — GENERALITATI ASSUPRA CAILOR FERRATE.

Scopul acestui capitol; partile ce compun un instrument de transport. — Partile unei suprafecii de rulare de cale ferata. — Classificarea cailor

ferate în raport cu pantele lor; inconveniențele pantelor mult pronunțate; limita lor; avantajul lor. — Curbe de traseu; avantajul lor: limita inferioară și superioară a radiilor de curbure; inconvenientul lor. — Dificultățile ce pot opri ca un traseu de cale ferată se fie în justele limite de pante și curbe. — În ce constă forța și superioritatea căilor ferate. — Importanța unei căi ferate în defensă unui riș sau mal maritim; traseul său spre a corespunde acestui scop. — Largimea între sinele unei căi ferate; avantajele și inconvenientele unei largimi universale; necesitatea de unitate în exploatarea căilor ferate; materialul mobil pentru transporturile militare. — Dubla cale ferată; importanța. — Gara: gara primitivă; gara modernă; diversele specii de gare. — Numărul de rail-ways necesare în stațiuni. — Necesitatea de creațiune, în organizația actuală a armatei, a unui corp tehnic, special în serviciul căilor ferate; necesitatea ca modul d'asse servi de căile ferate în operațiile militare să fie cunoscută de toți angajații exploatareii și de toți militarii din toate armele. Pag. 184

VII. — CONCESSIUNEA CAILOR FERATE. — SISTEMUL PROPRIU. —

Condițiile ce trebuia a satisface un obiect pentru ca omul se să aproprie din punctul de vedere economic. — Necesitățile unei vaste rețele de căi ferate în România; obstacolele ce preîntâmpină; nimicirea lor. — Cum se procedea în Anglia pentru acordarea ori cărei concesiuni; funestele rezultate pentru țările unde camerele confie în intervențiunea puterii executive, acordă concesiuni pe proiecte imperfect studiate. — Este just și rațional d'a nu confia viitorile concesiuni de căi ferate la străini; condițiile vitale prin care se poate atrage străini utili țării. — Cum garanția Statului favorizează formarea companiilor române. — Cum se poate evita ori ce urmă a abuzului și asigură promptă execuția a unei complete rețele de căi ferate. — Sistemul propriu României. — Obiecțiunile ce se pot opune la formarea companiilor concessionare române: modul de ale nimici. — Românii nu sunt în lipsa mijloacelor materiale d'a construi căile ferate ce importa țării. — Condițiile de satisfăcut pentru ca sistemul propriu să aibă o salutară reușită. — Actia probabilă a companiilor concessionare și a inginerului; calitățile gardienului lucrărilor publice; pericolul ce risca țara unde tot angajamentul material sau moral se găsește în flagrante contradicțiuni. — Raportul companiilor concessionare cu autoritatea publică. Pag. 209

VIII. — GESTIUNEA CAILOR FERATE. — SISTEMUL PROPRIU. —

Dreptul de tarife pentru usagiul căilor; despre tarifa maximă; interesele, drepturile de satisfăcut în fixarea tarifelor în general. — Definițiunea tarifelor. — Bazele ce trebuie a presidi la fixarea tarifelor maxime. — Necesitatea tarifelor *transitorie*. — Cum percepția tarifelor se va putea opera simplu, prompt și fără ca fraudă să aibă loc. — Necesitatea de a exista tarife particulare pentru transportul vâierilor. — Considerațiile ce trebuie observate pentru ca o tarifa să poată avea o lungă durată. — Imposibilitatea

de a avea încă de la început o tarifa care să nu lase nimic de dorit; necesitatea micelor tarife. — Diferitele tarife posibile. — Tarifele generale; tarifele diferentiale; avantajele și inconvenientele lor. — Tarifele de abonamente; avantajele și inconvenientele lor; tarifele particulare. — Considerații generale asupra gestiunii căilor ferate. Pag. 231

PENTRU A TERMINA. 249

NOTA. — A.	271
B.	id.
C.	id.
D.	272
E.	273
F.	id.
G.	id.
H.	274
I.	id.
J.	id.
K.	275
L.	id.
M.	id.
N.	276
O.	id.
P.	id.
Q.	278
R.	281
S.	id.
T.	282
U.	284
V.	id.
X.	id.
Y.	286
W.	287
Z.	288
a.	id.
b.	289
c.	id.
d.	292
e.	296

UA MULTIUMIRE

Imprimarea acestui opuscul efectuându-se în Paris, acolo unde Autorul nu a putut dispune nici de o imprimărie română, nici de timpul ce trebuie pentru imprimare cîtăse mult pe indulgența Lectorelui și spera că va bine voi a corecta însuși erorile ce nu sunt arătate în ERRATA, coci cu toată sfortiurile ce D^{nu} N. Constandinianu, student la Facultatea de Drept, a bine voit a desvolta în acest penibil travaliu de imprimare, s'au strecurat o mulțime de erori, Autorul se marginesce dăr de a indica numai principalele erori și a profita de această ocaziune spre a aduce o : *multumire publica* amicului său N. Constandinianu pentru amabilul său serviciu.

C. J. B.

ERRATA

PAG.	III LIN.	9	in loc de	ma	citesce	mai
—	x1	20	—	rele	—	relele
—	2	1	—	arumuri	—	drumuri
—	2	24	—	tuilor	—	tuturilor
—	6	27	—	confectionari	—	confectionari
—	8	14	—	necessitate	—	necesitate
—	13	22	—	transformare	—	transformare
—	15	8	—	serie	—	scris
—	25	18	—	neolatine	—	nelatine
—	29	21	—	nu	—	un
—	31	12	—	stabilirea	—	stabilirea
—	32	1	—	în introducerea	—	cu introducerea
—	32	15	—	13, 750, 000 3	—	13, 750, 000 + 3
—	35	21	—	reionarea	—	radiara
—	48	11	—	Constitutiei actuale	—	Constitutiei actuale
—	48	25	—	minici	—	nimici
—	63	7	—	intrebuintarea	—	intrebuintarea
—	65	21	—	déco	—	déco
—	73	31	—	diserna	—	discernă
—	74	25	—	Romane	—	Române
—	81	7	—	resista	—	resist
—	82	12	—	is	—	isi

PAG.	84	LIN.	27	in loc de	comeraciului	citesce	comerciulu
—	91	18	—	trebiua	—	trebue	
—	91	20	—	va	—	so	
—	107	16	—	617 a 1/2	—	6 la 7 si 1/2	
—	114	9	—	se pot fi	—	so pōta fi	
—	114	15	—	fabriecatiuni	—	fabricatiune	
—	115	4	—	v avea	—	va avea	
—	115	4	—	sua	—	ua	
—	115	26	—	confectionediu	—	confectionédia	
—	121	13	—	amiliarisate	—	familiarisate	
—	126	3	—	calificcare	—	calificare	
—	130	5	—	conchetele	—	conciestele	
—	134	28	—	poporuli	—	poporului	
—	141	4	—	sur vegare	—	sur veghiere	
—	145	24	—	natiuni	—	natiuni	
—	152	15	—	uu	—	nu	
—	154	10	—	peu	—	prin	
—	157	22	—	reuni	—	reunit	
—	157	36	—	armele essite	—	imbracaminte, pentru	
—	157	37	—	Cura	—	Cuza	
—	159	19	—	uu	—	nu	
—	168	31	—	trec	—	trece	
—	175	5	—	ingeneral	—	apriori	
—	181	1	—	linii	—	centruri	
—	185	6	—	essetialemente	—	essentialemente	
—	188	8	—	AC si BC	—	AB si CD	
—	192	14	—	undei namicul	—	unde inamicul	
—	192	20	—	Ua	—	Va	
—	192	25	—	armata	—	armata la	
—	212	7	—	favōra	—	favorea	
—	217	8	—	antrepidie	—	antrepridie	
—	220	20	—	lucrar	—	lucrari	
—	225	5	—	lucrurilor	—	lucrarilor	
—	235	2	—	cunōse	—	cunōsce	
—	235	10	—	ceea	—	ce ea	
—	237	15	—	IV	—	V	
—	238	21	—	V	—	VI	
—	239	13	—	VI	—	VII	
—	239	27	—	VII	—	VIII	
—	241	27	—	clei	—	calei	
—	262	2	—	dea	—	de a	
—	264	5	—	s'eaū	—	se au	
—	272	40	—	mal	—	mai	

FINE.

